

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ARZU NESNESİ ÜTOPYANIN TEMSİL NESNESİ ÜZERİNDEN OKUNMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif SERTSARI ASLAN

1900005878

Anabilim Dalı: Mimarlık

Program: Mimari Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yasemin ERKAN YAZICI

Temmuz 2024

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ARZU NESNESİ ÜTOPYANIN TEMSİL NESNESİ ÜZERİNDEN OKUNMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif SERTSARI ASLAN

1900005878

Anabilim Dalı: Mimarlık

Program: Mimari Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yasemin ERKAN YAZICI

Jüri üyeleri: Prof. Dr. Ayhan USTA

Doç. Dr. Elif MIHÇIOĞLU

Temmuz 2024

ÖNSÖZ

Lisans eğitimimden itibaren merak ettiğim konular arasında olan ütopya üzerine tez yazmamda bana cesaret veren, zorlandığım noktalarda beni yüreklendiren, uzun ve zorlu süreç içerisinde dahi her daim yanımda olan, değerli bilgileri ile bana katkı sağlayan tez danışman hocam Prof. Dr. Yasemin ERKAN YAZICI'ya, değerli yorumları ile çalışmama katkılarını sunan jüri üyelerim Prof. Dr. Ayhan USTA ve Doç. Dr. Elif MIHÇIOĞLU hocalarıma,

Kültür Üniversitesi sayesinde tanıştığım, bilgi birikimleri ile gelişmemde bana destek olan Prof. Dr. Emel BİRER'e,

Her zaman beni yönlendiren, eğitimim için her fedakârlığa göğüs geren, tez sürecinde kaybettiğim ilk öğretmenim annem Nuray SERTSARI'ya, sonrasında ise tüm aileme,

Mimarlık eğitimimde ufkumu açan, hep daha ileri ve insancıl görüşlere sahip olmamı sağlayan tüm Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi hocalarıma,

Teşekkürlerimi ve minnetlerimi sunarım.

Temmuz 2024

Elif SERTSARI ASLAN

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
TABLO LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu, Hipotezi ve Amacı.....	3
1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları.....	3
1.3. Araştırma Yöntemi.....	5
1.3.1. Veri Toplama Süreci ve Analiz Teknikleri.....	6
1.3.2. Araştırmanın Örnek Seçimleri ve Örneklerin İncelenmesi.....	11
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	14
2.1. Arzu Nesnesi.....	14
2.1.1. Ütopya.....	15
2.1.2. Distopya ve Ütopya.....	19
2.2. Temsil Nesnesi.....	22
2.2.1. İdeoloji ve Praksis.....	24
2.2.2. Peter Bürger 'in Avangard Kuramı.....	31
2.2.3. Temsilde Kaygı.....	35
2.3. Aldo Rossi Kuramları.....	37
2.3.1. Tipoloji Kuramı.....	40
2.3.2. Özne-Nesne-Bağlam.....	46
2.4. Bölüm Sonucu.....	51
3. ÜTOPIYA TEMSİL ANALİZLERİ.....	56
3.1. 1500-1700 Rönesans Dönemi Ütopya Temsilleri.....	59
3.1.1. İdeolojik Temsiller.....	65
3.1.1.1. Savinien Cyrano de Bergerac “Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları”, 1657.....	66
3.1.1.2. Margaret Cavendish “Yeni Kristal Dünya”, 1666.....	68

3.1.1.3.	Jonathan Swift “Gulliver’i n Seyahatleri”, 1726.....	70
3.1.2.	Praksis Temsiller.....	72
3.1.2.1.	Thomas More “Ütopya”, 1478-1535.....	72
3.1.2.2.	Tomasso Campanella “Güneş Ülkesi”, 1602.....	78
3.1.2.3.	Francis Bacon “Yeni Atlantis”, 1624	82
3.2.	1800-1900 Aydınlanma Dönemi Ütopya Temsilleri	85
3.2.1.	İdeolojik Temsiller	88
3.2.1.1.	Jules Verne “Dünyanın Merkezine Yolculuk”, 1864	88
3.2.1.2.	Herbert George Wells “Zaman Makinesi”, 1895.....	90
3.2.1.3.	Herbert George Wells “Doktor Moreau’ nın Adası”, 1896	92
3.2.2.	Praksis Temsiller.....	94
3.2.2.1.	Benjamin Ward Richardson “Sağlık Kenti Hygeia”, 1875	94
3.2.2.2.	Edward Bellemey “Geçmiş Bakış”, 1888.....	100
3.2.2.3.	William Morris “Hiçbir Yerden Haberler”, 1890	104
3.3.	1900-1965 Modern Dönem, Sanayi Devrimi Ütopya Temsilleri	108
3.3.1.	İdeolojik Temsiller	113
3.3.1.1.	Aldous Huxley “Cesur Yeni Dünya”, 1932	113
3.3.1.2.	George Orwell “Hayvan Çiftliği”, 1945.....	115
3.3.1.3.	George Orwell “1984”, 1948	117
3.3.2.	Praksis Temsiller.....	120
3.3.2.1.	Le Corbusier “Çağdaş Kent”, 1925	120
3.3.2.2.	Frank Llyod Wright “Broadacre City”, 1934-35.....	125
3.3.2.3.	Archigram “Walking City”, 1964	130
3.4.	Bölüm Sonucu	134
4.	BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	135
4.1.	1500-1700 Rönesans Dönemi Ütopya Temsilleri	136
4.2.	1800-1900 Aydınlanma Dönemi Ütopya Temsilleri	146
4.3.	1900-1965 Modern Dönem, Sanayi Devrimi Ütopya Temsilleri	155
4.4.	Bölüm Sonucu	164

5. SONUÇ	169
KAYNAKÇA	172

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. 1 : Tez Çalışma Kurgusu.....	2
Şekil 1. 2 : Çalışmanın Kapsamı (Zaman Çizelgesi).....	6
Şekil 1. 3 : Çalışmadaki Tümdengelim Yaklaşımında Teori, Araştırma İlişkisi	5
Şekil 1. 4. Tümevarımsal İçerik Analizi	8
Şekil 1. 5. Tümevarımsal İçerik Analizinde Kodlama ve Kategorileştirme Süreci	8
Şekil 1. 6.Tümevarımsal İçerik Analizinde Kodlanan Verilerin Aldo Rossi Aforizması Üzerinden Kategorize edilmesi	9
Şekil 1. 7. Yöntem Diyagramı	10
Şekil 1. 8. Rönesans Dönemi Ütopya Kavramı Başlangıcı ile Başlayan Örnekler ...	12
Şekil 1. 9. Aydınlanma Dönemi Kolera Salgını Dönemi İdeal Kentler.....	12
Şekil 1. 10. Modern Dönem Sanayi Devrimine ait ideal kentler.....	13
Şekil 2. 1. İlk Çağdan Yakın Çağa ideali Arayış	17
Şekil 2. 2. Aden Bahçesi Tasvirleri.....	17
Şekil 2. 3. Kokkinobaphoslu James'in Vaazları Kitabı'nın kapak minyatürü, 12. yüzyıl.	18
Şekil 2. 4. Aristofanes, Kuşlar Tasviri.....	20
Şekil 2. 5. Ütopya ve Distopya'nın Kavramsal İlişki Ağı	22
Şekil 2. 6. Magritte'in "Bu bir pipo değildir" adlı eseri.	52
Şekil 2. 7. "Maison du peuple" yapıları.	23
Şekil 2. 8. "No-stop city" yapıları.....	29
Şekil 2. 9. Continuous monument.....	30
Şekil 2. 10. Robert Hughes.....	33
Şekil 2. 11. "The shock of the new".....	33
Şekil 2. 12. Aldo Rossi "Mimarlığın Suikastı"	35
Şekil 2. 13. Aldo Rossi Çalışmaları, Şehir Nesne ilişkisi	37
Şekil 2. 14. Gallarate Apartman Bloğu	38
Şekil 2. 15. San Cataldo Mezarlığı	38
Şekil 2. 16. Peter Eisenman "el-cube", John Hejduk "Sakramentler"	41
Şekil 2. 17 Rossi "Hayalet Edebiyatı Şehir Manzaraları", Tschumi "Sinegramları" ..	41
Şekil 2. 18. Jeffrey Kipnis, 20. Yüzyıl Sonu Tasarım Teorisinin Üç Başyapıtı	44

Şekil 2. 19. Aldo Rossi Aforizması üzerinden Özne- Nesne ve Bağlam İlişkisi.....	50
Şekil 2. 20. Ütopya ve Distopyanın Tanımlayıcı Kavramları	55
Şekil 2. 21. Çalışmada Aldo Rossi'nin Kuramları İlişkisi.....	55
Şekil 3. 1. İdeolojik Temsil Nesnesinin İncelenmesi	57
Şekil 3. 2. Suforzinda İdeal Kenti.....	62
Şekil 3. 3. Trattato dell'architettura civile e Militare	63
Şekil 3. 4. Codex atlanticus	64
Şekil 3. 5. Rönesans Dönemi Ütopya Kavramı Başlangıcı ile Başlayan Örnekler ...	65
Şekil 3. 6. Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları	66
Şekil 3. 7. Suforzinda İdeal Kenti.....	68
Şekil 3. 8. “Gulliver’ in Seyahatleri”, Cüceler Ülkesi.....	70
Şekil 3. 9. “Gulliver’ in Seyahatleri”, Devler Ülkesi	71
Şekil 3. 10. Ütopya	73
Şekil 3. 11. Ütopya Adasına ait Alfabe	74
Şekil 3. 12. Güneş Ülkesi	78
Şekil 3. 13. Yeni Atlantis	82
Şekil 3. 14. Aydınlanma.....	85
Şekil 3. 15. Aydınlanma Dönemi (Kolera Salgını) Örnekler	88
Şekil 3. 16. Dünyanın Merkezine Yolculuk	89
Şekil 3. 17. Zaman Makinesine ait Görsel	90
Şekil 3. 18. Doktor Moreau’ nun Adası.....	92
Şekil 3. 19. Hygia Şehrinin Satış Reklamını Yapan Kataloğun Kapağı.....	95
Şekil 3. 20. Sağlık şehri olan Hygeia'dan bir sahne: Genel sağlık durumu iyi olduğu için geçim sıkıntısı çeken doktorların alayı	98
Şekil 3. 21. Geçmişe Bakış	101
Şekil 3. 22. Modern Dönem Evreleri	110
Şekil 3. 23. Modern Dönem Sanayi Devrimi Mimari ve Yazınsal Ütopyalar.....	112
Şekil 3. 24. Cesur yeni dünya.....	113
Şekil 3. 25. Hayvan Çiftliği.....	116
Şekil 3. 26. 1984	118
Şekil 3. 27. Çağdaş Kent.....	122
Şekil 3. 28. Broadacre City	125
Şekil 3. 29. Çağdaş Kent.....	127
Şekil 3. 30. Walking City.....	131
Şekil 4. 1. Tematik Analiz Anlatım Kurgusu	131

TABLO LİSTESİ

Tablo 3. 1. “Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları” Örnek Analizi	67
Tablo 3. 2. “Yeni Kristal Dünya” Örnek Analizi	69
Tablo 3. 3. “Gulliver’ in Seyahatleri”, Örnek Analizi	72
Tablo 3. 4. Ütopya Söylem Analizi Tablosu	77
Tablo 3. 5. Güneş Kenti Söylem Analizi Tablosu	81
Tablo 3. 6. Yeni Atlantis Söylem Analizi Tablosu	84
Tablo 3. 7. “Dünyanın Merkezine Yolculuk” Örnek Analizi	90
Tablo 3. 8. “Zaman Makinesi” Örnek Analizi	91
Tablo 3. 9. “Doktor Moreau’ nın Adası”, Örnek Analizi	93
Tablo 3. 10. Sağlık Kenti Söylem Analizi Tablosu	99
Tablo 3. 11. Geçmişe Bakış Söylem Analizi Tablosu	103
Tablo 3. 12. Hiçbir Yerden Haberler Analizi Tablosu	107
Tablo 3. 13. Cesur yeni dünya, Örnek Analizi	115
Tablo 3. 14. “Hayvan Çiftliği”, Örnek Analizi	117
Tablo 3. 15. “1984”, Örnek Analizi	119
Tablo 3. 16. Çağdaş Kent Söylem Analizi Tablosu	124
Tablo 3. 17. Bloudacre City Söylem Analizi Tablosu	129
Tablo 3. 18. Walking City Söylem Analizi Tablosu	133
Tablo 4. 1. “Ütopya” Tematik Analiz Tablosu	139
Tablo 4. 2. “Güneş Kenti” Tematik Analiz Tablosu	142
Tablo 4. 3. “Yeni Atlantis” Tematik Analiz Tablosu	145
Tablo 4. 4. “Sağlıklı Şehir Hygeia” Tematik Analiz Tablosu	148
Tablo 4. 5. “Geçmişe Bakış” Tematik Analiz Tablosu	151
Tablo 4. 6. “Hiçbir Yerden Haberler” Tematik Analiz Tablosu	154
Tablo 4. 7. “Çağdaş Kent” Tematik Analiz Tablosu	158
Tablo 4. 8. “Broudacre City” Tematik Analiz Tablosu	161
Tablo 4. 9. “Walking City” Tematik Analiz Tablosu	163
Tablo 4. 10. İdeolojik Temsil Okumaları	166
Tablo 4. 11. Praksis Temsil Okumaları	168

Enstitü: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı: Mimarlık

Programı: Mimari Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yasemin ERKAN YAZICI

Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans – Temmuz 2024

ÖZET

Tarih içerisinde her döneme farklı sorunlar eşlik etmektedir ve bu sorunlar toplum psikolojisinin içerisinde farklı arzular yaratmaktadır. Arzular ise dönemin problemlerinden kaçınarak yaratılan yeni fikirleri oluşturmaktadır. Oluşturulan fikirler zaman içerisinde hem dönemi tasvir eden hem o sorunlardan kaçınan hem de yine o sorunları içerisinde barındıran nitelikte olmaktadır. Balsac'ın da belirttiği gibi "Umut, arzulayan bellektir". Umut ve arzu geleceğe ait kavramları anlatırken, bellek ise hafızaya yani geçmişe bağlantı kuran, bağlama ayak uyduran düşünceleri barındırmaktadır. Dolayısı ile umut edilen arzuların bellekteki yansıması olan temsilde değişimler gözlemlenmektedir.

Bu tezde arzu edilen ütopyaların temsili irdelenen temsillerin özelliklerine değinerek vaat edilen ile sonuç ürün arasındaki ilişkiyi kurmak amaçlanmıştır. Ütopyaların temsil ilişkisindeki değişim ise ideoloji ve praksis temsiller olarak iki ayrı kanaldan yapılmıştır. Araştırmanın yönteminde ideolojik temsiller için aktarım şekli ve dönemi üzerine inceleme yapılırken, praksis temsillerde gündelik yaşam argümanlarına dair kavramsal kodlamalar ve kategorilendirmeler gerçekleştirilmiştir.

"Arzu nesnesi ütopyalar; hayal ürünü olup, temsil edildikleri takdirde distopik özelliklere sahip kavramlara dönüşmektedirler" hipotezinin kullanıldığı çalışma sonucunda elde edilen bulgularda, arzu nesnesi olarak hayal edilen ütopyaların zaman içerisinde dejenere olarak farklılaştığı ve arzunun dışarısına çıkarak dönemin olumsuz yönlerini içinde barındırmaya başladığı gözlemlenmiştir. Oluşturulan yeni kentler geleceğe dönük kötü senaryolar için kullanılırken, toplumsal hafızanın dönüşümünü de olumsuz etkilemektedir. Toplumsal hafıza ise tekrar yeni kentlerin oluşumunu etkileyerek paradoksal bir senaryoya dönüştürmektedir. Çalışmada bu senaryonun başlamasına sebep olan kusursuz hayal ürünü arzunun yerini temsilleri

aldığında bağlamın sorunlarını da içinde barındırdığı görüşü vurgulanmıştır. Bu görüş ise çalışma sonucunda doğruluğunu ispatlar niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Ütopya-Distopya, Arzu, Temsil, İdeoloji-Praksis, Kent İmgesi, Toplumsal Hafıza

Institute: Institute of Graduate Studies

Department: Architecture

Programme: Architectural Design

Supervisor: Prof. Dr. Yasemin ERKAN YAZICI

Degree Awarded and Date: Master's Degree-July 2024

ABSTRACT

In history, each period is accompanied by different problems and these problems create different desires in the psychology of society. Desires, on the other hand, create new ideas that are isolated by avoiding the problems of the period. Over time, the ideas created are of a nature that both depicts the period, avoids those problems and contains those ideas. As he stated by Balsac, "Hope is memory that desires". While hope and desire describe the concepts of the future, memory contains thoughts that connect to memory, that is, to the past, and keep up with the context. Therefore, changes are observed in the representation of the hoped-for desires, which are reflected in memory.

In this thesis, it is aimed to examine the representation of desirable utopias and to examine the relationship between the promised and the final product by referring to the characteristics of the representations handled. The change in the representation relationship of utopias was made through two separate channels as ideology and praxis representations. In the method of the research, while examining the mode and period of transmission for ideological representations, conceptual codings and categorizations of daily life arguments were carried out in praxis representations.

The findings obtained based on the hypothesis of this study determined as "The desire object utopias that are imaginary, turn into concepts with dystopic features when represented" shows that objects of desire degenerated and started to contain the negative aspects of the period by going beyond. While the new cities created are used for bad scenarios for the future, they also contribute negatively to the transformation of social memory. Social memory, on the other hand, affects the formation of new cities and turns it into a paradoxical scenario. In the study, it is emphasized that when the perfect imaginary desire that causes this scenario to start

is replaced by representations, it also contains the problems of the context. This view proves its accuracy as a result of the study.

Keywords: Utopia-Dystopia, Desire, Representation, Ideology-Praxis, Urban Image, Social Memory

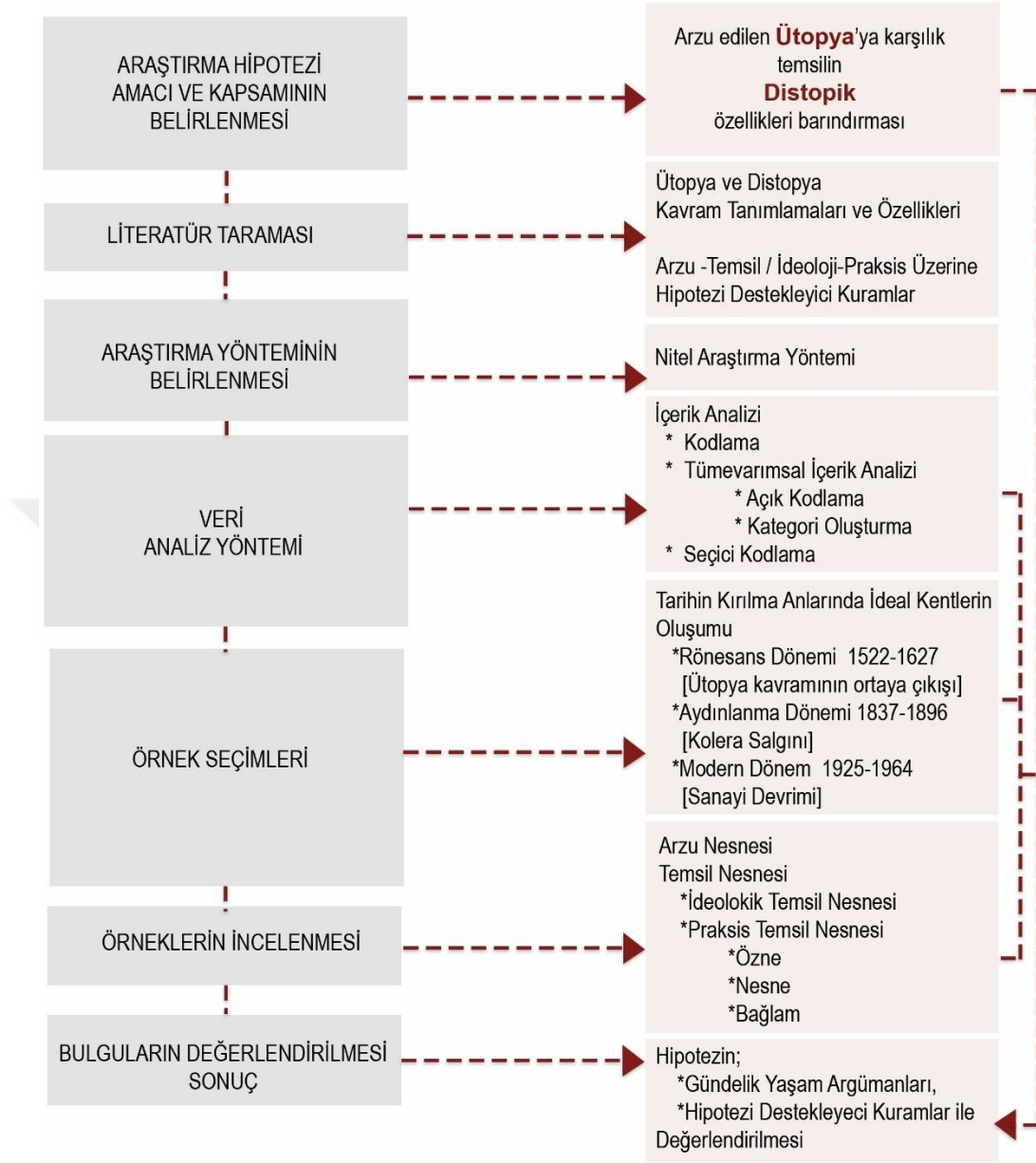

1. GİRİŞ

Kent; her dönemde farklı kullanıcıları içinde barındıran, yaşamsal örüntüde çeşitli anlara şahit olan, yaşayan, canlı bir organizma gibidir. Farklı dönemlerde toplumun yaşadığı sorunlar, savaşlar, hastalıklar, kıtlık gibi problemler kentin dönüşmesine, değişmesine sebep olmaktadır. Değişim ve dönüşümün başlıca sebebi olan bu sorunlar, kent kullanıcılarının zaman zaman ideal kentlerini arzulamasına sebep olmuştur. İdeal kentler bazen bir hayal ürünü, bazen ise hayal ürünü üzerine şekillenmiş tam bir yaşam kurgusunu betimlemektedir. Özellikle yaşam içerisindeki problemleri zamanlar tarihteki kırılma anlarını ortaya çıkarırken, kırılma anlarındaki bağlamın özellikleri ise ideal kentlerin belirleyicisi olmuştur.

İdealin arandığı kent, başat kaynaklarda “arzulanan en iyi yer” şeklindeki tanımı ile “Ütopya” (More, 2009) olarak adlandırılmıştır. Ütopyalar, ideoloji olarak mükemmel, kusursuz şekilde işliyor gibi görünse de temsil edildiği takdirde bu fikirden oldukça uzağa gidebilmektedir. Buradaki uzaklık, arzulanan nesneden meydana gelen yeni bir temsil nesnesinin üretiminin bağlam ile ilişkisi olmasından kaynaklanmaktadır. Bağlam, kent kullanıcılarını (özne) ve kente dair imgeleri (nesne) (Rossi, 1978) barındırmaktadır. Dönemin siyasi, teknolojik, sağlık, tabiat ile ilgili değişimleri de bağlamı tanımlayan temel argümanlardır. Her dönemin değişen özne ve nesneleri ile farklı bağlamları bulunmaktadır. Dolayısı ile her bağlamda farklı ütopyalar oluşması oldukça muhtemeldir. Farklı ütopyaların oluşmasındaki olağanlığa karşılık, ütopya tanımına ve onun ideolojisine hiç uymayan hatta tam aksi yönünde olabilecek başka bir kent tasarımı çok da olağan sayılamayabilir. Distopya olarak tanımlanan “kâbus, kötü yer” (Aristofanes, 2011) tanımlarına uygun görülen kavram, tam da ütopyanın temsili ile gün yüzüne çıkmaktadır.

Bu tezde, arzu edilen ütopya karşılık onun yansıması olan ütopya temsiliinin değişimini okumak için çeşitli alt başlıklar ve destekleyici kuramlar kullanılmıştır. Ütopya kavramı ile oluşturulan bu kentlerin içerisindeki gündelik yaşam argümanları kente dair fikirleri verebilecektir. Aynı zamanda gündelik yaşam argümanları ve bunların tetikleyicileri hem kent algısına hem de sosyal yaşama yön verecektir. Bunun sonucunda ortaya çıkan yeni kenti okuma fikri ona dair ütopya veya distopya denilebilecek tanımlamaları açıklamaktadır.

Şekil 1.1. Tez Çalışma Kurgusu (Sertsarı Aslan, 2024)

Hipotez ile başlayan çalışma kurgusu içerisinde, ilk olarak literatür taraması ile birincil kavramlar irdelenmiştir. Birincil kavramların yanında hipotezi destekleyici kuramlara da ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç, arzu edilen veya ideoloji olarak görülen kavramın uygulandığında yani praksiye dönüştüğünde değişimin kuramcılar tarafından nasıl algılandığı ve yorumladığı üzerinedir. Bu sayede yapılan kuram araştırmaları, tezin görüşünü de destekler nitelikte olması ve çalışmanın uygunluğunu da kanıtlaması açısından önem arz etmektedir. Toplanan verilerin analizlerinde çeşitli kodlamalar yapılmış ve kategoriler oluşturulmuştur. Bu analizler, ütopya fikrinin sadece bir ideoloji mi? yoksa uygulandığında distopik özellikleri içinde barındırır mı? sorularına gerekli cevapları verecek niteliktedir (Şekil 1.1). Çalışma bu sayede tasarımcının ideolojisine ters düşecek bağlamın etkisindeki temsilinin kaygısını yansıtırken, topluma vaat edilen mükemmelin altında yatan verileri de gözler önüne sermektedir.

1.1. Araştırmanın Konusu, Hipotezi ve Amacı

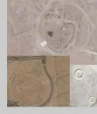
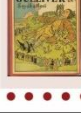
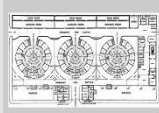
Çalışmanın konusu; arzu edilen ideal şehirlerin oluşumu ve temsilinde ortaya çıkan sonuç ürünün; toplumsal hafıza, yaşam standartları, gündelik hayat gibi konuların değişim ve dönüşümüne sebep olmasıdır. Çalışma, arzu nesnesi farklı bir amaca hizmet mi ediyor? sorusuna karşılık araştırmaya başlanması ile şekillenmektedir. “Arzu nesnesi ütopyalar; hayal ürünü olup, temsil edildikleri takdirde distopik özelliklere sahip kavramlara dönüşmektedirler” hipotezinin kullanıldığı çalışmada, arzu nesnesinin temsilinin bağlam ile olan ilişkisini sorgulamakta ve bu süreci aşamalar ile yansıtmaktadır. Ayrıca çalışma, arzu nesnesi olan ütopyanın var oluş nesnesine dönüşümünde vaat edilen, iyi niyetli, yaşanabilir olanın aksine; evrimleşen, arzunun aksi bir yaşam standartlarına sahip, tek tipleşen yaşamı kendi süreci içerisinde yansıtmaktır. Çalışmanın amacı, arzu edilen nesnenin yaratılış süreci ve buna karşılık ortaya çıkan temsil arasındaki farkı incelemektir. Bu fark ile gelişen değişim, dönüşüm ve bu değişimin yarattığı yaşamsal farkları, süreç içerisindeki etkileşimleri gözlemlemek için gündelik argümanlardan destek alınmıştır.

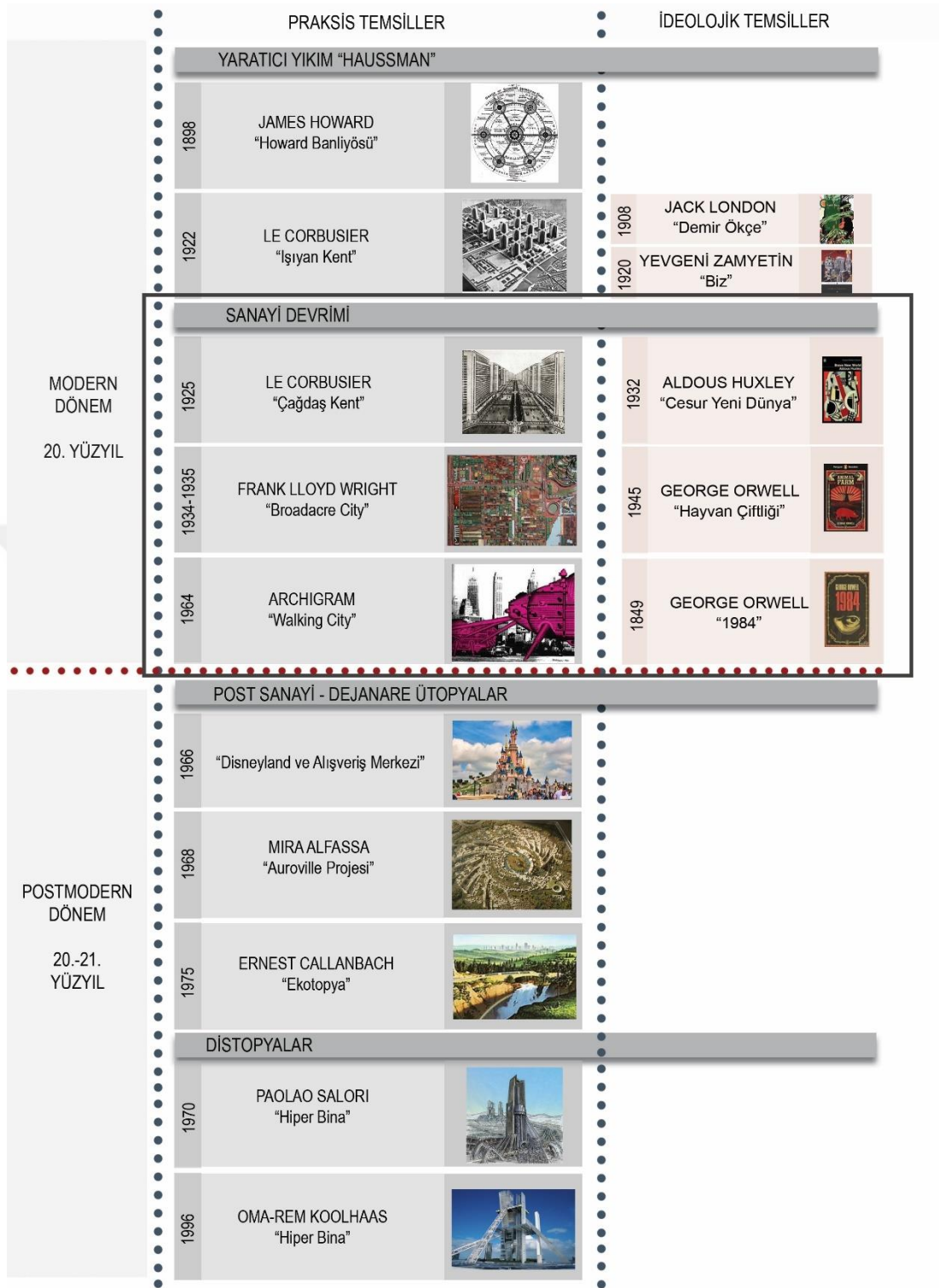
1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Çalışmada ütopya kavramının oluşumu ile başlayan süreçle birlikte özellikle tarihin kırılma anlarına odaklanılmıştır. Kırılma anlarında örnekler ele alınırken ideal kentler için temel bilgileri oluşturabilecek başat örnek seçimleri yapılmıştır. Çalışmanın kapsamı, içerisinde kırılma anlarına dair kentsel ve toplumsal değişimlerin görüldüğü üç ayrı dönem ile sınırlandırılmıştır;

- İdeal kentlerle başlayan, sonrasında ütopya kavramının bir tür olarak tanımlandığı ilk dönem (Baba, 2020) olan Rönesans Dönemi 1522-1627 yılları arasındaki ideal kentler,
- Aydınlanma Dönemi içerisinde yaşanan Kolera Salgını zamanı 1837-1896 yılları arasındaki ideal kentler,
- Modern Döneme ait Endüstrileşmenin başladığı 1925-1964 yılları arasındaki ideal kentler (Şekil 1.2).

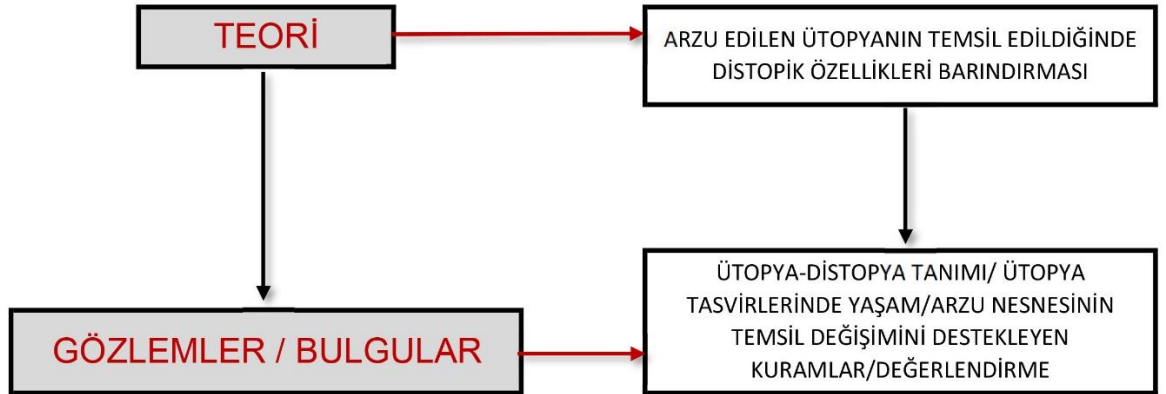
	PRAKSİS TEMSİLLER	İDEOLOJİK TEMSİLLER
ANTİK ÇAĞ	Sümer tarihi ilk Ütopik metin "Tilmun Adası" 	VITRIVİUS "İdeal Kent Planı" FRANCIS BACON "Kayıp Atlantis"
RÖNESANS DÖNEMİ 13.-14. YÜZYIL	ÜTOPIYA KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI 1522 THOMAS MORE "Ütopya" 1602 COMASSO CAMPANELLA "Güneş Ülkesi" 1627 FRANCIS BACON "Yeni Atlantis" 	1657 SAVINIEN CYRANE DE BERGAREC "Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları" 1666 MARGARET CAVENDISH "Yeni Kristal Dünya" 1726 JONATHAN SWIFT "Gulliver'in Seyahatleri"
AYDINLANMA DÖNEMİ 19. YÜZYIL	1820-1836 ROBERT OWEN "New Harmony" 1808-1893 CHARLES FOURIER "Fourier's Phalanstrey" 1840 ETIENNE CABET "İkara'ya Yolculuk" 	1872 SAMUEL BUTLER "Erewhon"
	KOLERA SALGINI 1876 BENJAMIN WARD RICHARDSON "Sağlık Kenti" 1888 EDWARD BELLEMEY "Geçmişe Bakış" 1837-1896 WILLIAM MORRIS "Hiçbir Yerden Haberler" 	JULES VERNE "Dünyanın Merkezine Yolculuk" 1895 H.G. WELLS "Zaman Makinesi" 1896 H.G. WELLS "Doktor Moreau Adası"

Şekil 1.2. Çalışmanın Kapsamı, (Zaman Çizelgesi) (Sertsarı Aslan, 2024)

1.3. Araştırma Yöntemi

Gündelik yaşamda var olan problemli durumlarda ütopyaların arzu edilmesi, hayal edilen veya umut edilen mekânları oluşturduğu için gündelik yaşam argümanları bu çalışmada değer taşımaktadır. Buradaki argümanlar, oluşan problemli durumun tarifi de olmaktadır. Gündelik yaşama dair bilgileri ve bu bilgilerin dayandırılacağı kuramlarca yapılacak karşılaştırmalardan ötürü tezde sosyal araştırma metodu tercih edilmiştir. Sosyal araştırmada, sosyal olgu ve olayların tanımlanması ve bunların neden sonuç ilişkisinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Burada sosyal araştırmacının amacı bir teorinin ispatı ile bir gerçeğin ortaya çıkarılması ya da herhangi bir sosyal probleme neden olan sebebin tespit edilmesidir. Sosyal araştırmalar sayesinde elde edilen bilgiler ya doğrulanır ya reddedilir ya da yeni araştırmalar için ihtiyaç ortaya çıkartılır. Sosyal araştırma sürecinde araştırmacının konusuna uygun olarak tümevarım veya tümdengelim yaklaşımı tasarlanmaktadır (Güler, 2015: 22). Bu tezde uygulanan tümdengelim yaklaşımı, ortaya koyulan hipotezin (var olduğu düşünülen durumun) ve bu hipoteze dair gerekli bilgilerin toplanarak analiz edilmesi sonucunda yapılacak değerlendirmeyi kapsamaktadır (Şekil 1.3). Çalışmada, tümdengelim yaklaşımı sayesinde mevcut hipotez, ilgili kuramlar ile test edilerek, doğru olup olmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Şekil 1.3 : Çalışmadaki Tümdengelim Yaklaşımında Teori, Araştırma İlişkisi (Sertsarı Aslan, 2024)

Bu çalışmada seçilen sosyal araştırma metotları arasındaki nitel araştırma yöntemi, insanların yaşadıkları dünyayı ve buradaki tecrübelerini algılama ve yorumlama biçimlerini analiz etmek üzerine geliştirilen araştırma yaklaşımıdır (Güler, 2015: 30). Dolayısıyla nitel araştırma yöntemi, bu tezde ulaşılmaya çalışılan ütopya kentinin tasvirindeki detaylı bilgileri edinmek adına gerekli olan bir yöntemi teşkil etmektedir.

1.3.1. Veri Toplama Süreci ve Analiz Teknikleri

Çalışmada toplanacak verilerin literatürden araştırılmasına başlamadan önce hipoteze dair birincil kavramların irdelenmesi ön görülmüştür. Ütopya ve Distopya tezin en temel kavramlarını oluşturmaktadır. Dolayısı ile verilerin ilk toplanma şekli kavramlar üzerinden gerçekleşmiştir. Bu tezde gerçekleşen veri toplama süreci adımlarında analiz yöntemleri de uygulanarak tekrar veri toplama sürecine devam edilmiştir. Bu anlamda çalışmada adım adım veriler toplanarak analiz yöntemleri uygulanmış ve en sonunda elde edilen tüm veri analiz sonuçları değerlendirme yapılarak hipotez ile karşılaştırılmıştır. Her atılan veri toplama ve veri analiz adımı yeni bir teoriyi oluşturacak nitelikte olup, bütün teorilerin birleşimi de çalışma için değerli olacak sonuca ulaştırmaktadır.

Literatür taramaları ile ayrı kanallardan yapılan araştırma ve veri toplama süreci, ayrı olan o kanallarda analizler ile devam etmektedir. Tezde uygulanan tüm analiz yöntemleri ise;

İçerik Analizi

- Kodlama
- Tümevarımsal İçerik Analizi
 - Açık Kodlama ve Kategori Oluşturma
- Seçici Kodlama'dır.

İçerik Analizi; belli bir uygulama standardının olmadığı, analiz kurallarının doğrusal bir düzlemde ilerlemediği, yürüten araştırmacının becerisi, bakış açısı ve analitik kabiliyetinin beklentisine göre oluşmaktadır (Elo, 1988). Bu durum tamamen kuralsız olduğu anlamına gelmemekle birlikte esnek bir çalışma yürütülmesini sağlayan kuralları içermektedir. İçerik analizi süreci verilerin dikkatli şekilde hazırlanarak, kodlanması ve yorumlanması şeklinde sonuç ürüne ulaşılmaktadır.

Çalışmanın temel kavramlarını oluşturan ütopya ve onunla ilişkili distopya kavramında değinilen diğer kavramlar kodlama tekniği ile bir araya getirilmiştir.

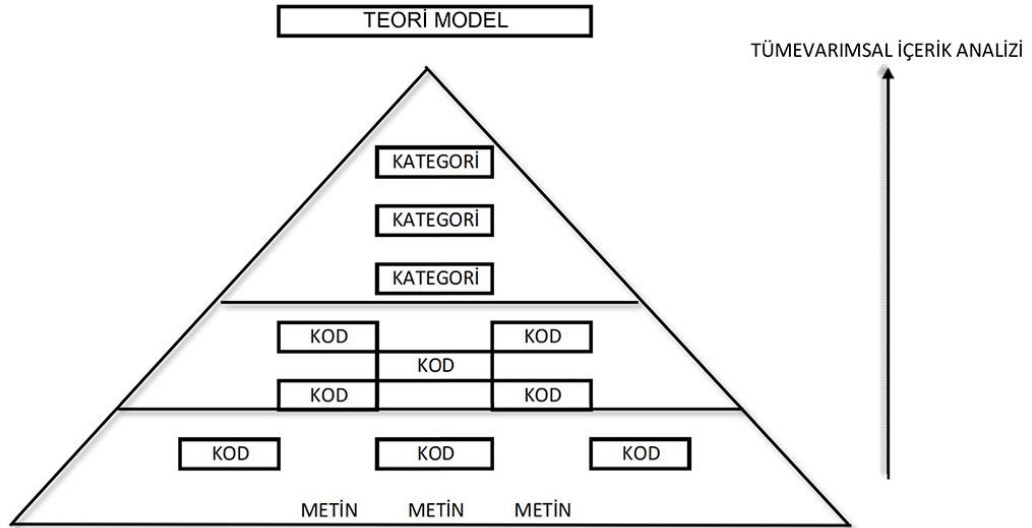
- Kodlama; Gibbs'in tanımına göre "analiz ettiğiniz verilerin ne dediğini nasıl tanımladığınızla ilgilidir" (Gibbs, 2007). Dolayısı ile elde edilen verilerin yorumlaması çalışmaya dair kapsayıcı bilginin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kodlama süreci, araştırma amacıyla toplanan tüm verilerin kodlanması sınıflandırılması ve tanımlanması ve bunun devamlılığı şeklinde ilerleyen bir süreçtir (Gelesne, 2006).

Ütopya ve distopya tanımlarının birincil kaynaklardan toplandığı çalışmada, ütopya olarak tanımlanan kavrama karşılık distopyanın tanımları bazen onun tam aksi bazen ise onu da kapsayıcı tanımları barındırdığı görülmektedir (Şekil 1.7) [Literatür Taraması-1].

Ütopya şeklinde tanımlanan İdeal Kentler, taslak projelerinin oluşturulduğu yaşama dair bilgilerin de bulunduğu çeşitli kaynakları barındırmaktadır. Bazı ütopyalar yaşamsal fonksiyonları barındırırken bazısı daha fantastik yaşamsal alanları tanımlamışlardır. Bu iki ütopya temsili de bu tez için iki ayrı ana anlatımı ifade etmektedir. İdeolojik olarak aktarım yapan daha düş gücüne dayalı ve fantastik kurguda dönemi sorgulayan bazen ezen bazen ise farkındalık kazandıran nitelikte olan temsillerdir. Çalışmada praksis temsil olarak ele alınan, temsil ise planlı olarak kurgulanmış kente dair tasvirleri bulunan ve zengin gündelik yaşam argümanları sunan bir temsildir. Bu argümanlar; önemli günleri barındıran toplumun bir aradalığını anlatan törenler, halkın giyim şekli, yönetim şekli, eğitim şekli, parasal maddi değerler gibi konulardan özellikle bahsedilerek okuyucunun hafızasında kentin yaşamına dair tüm verileri aktarmışlardır. Sadece edebi türde değil projelendirmelerde de örneğin Le Corbusier' in kent tasvirinde aile yaşamı, buluşmalar, iş hayatı gibi benzer başlıklar altında tasvirler kullanılarak kente dair gündelik yaşam argümanları toplanması mümkün kılınmıştır. Çalışmada ütopyanın anlamlandırılması adına daha detaylı araştırmaya yardımcı olabilecek bu gündelik yaşama dair bilgiler şu şekilde toplanmıştır; aile içi ve akraba ilişkileri; anne çocuk ile olan ilişkide oluşan bağlar, kadının toplumca önemi, kadın ile erkek ilişkisi; toplumun törenleri, birliktelikleri ve bir araya gelme sebepleri, inançları, yönetim şekli ve topluma etkileri; toplumda eğitime, bilime ve felsefeye verilen önem; giyim; kentsel ve mimari düzenleri; mülkiyet kavramları ve dağılımı. Dağınık olan bu bilgilerin toplanması ve gruplandırılarak değerlendirilebilmesi adına çalışmanın bu kısmında tümevarımsal içerik analizi uygulanmıştır.

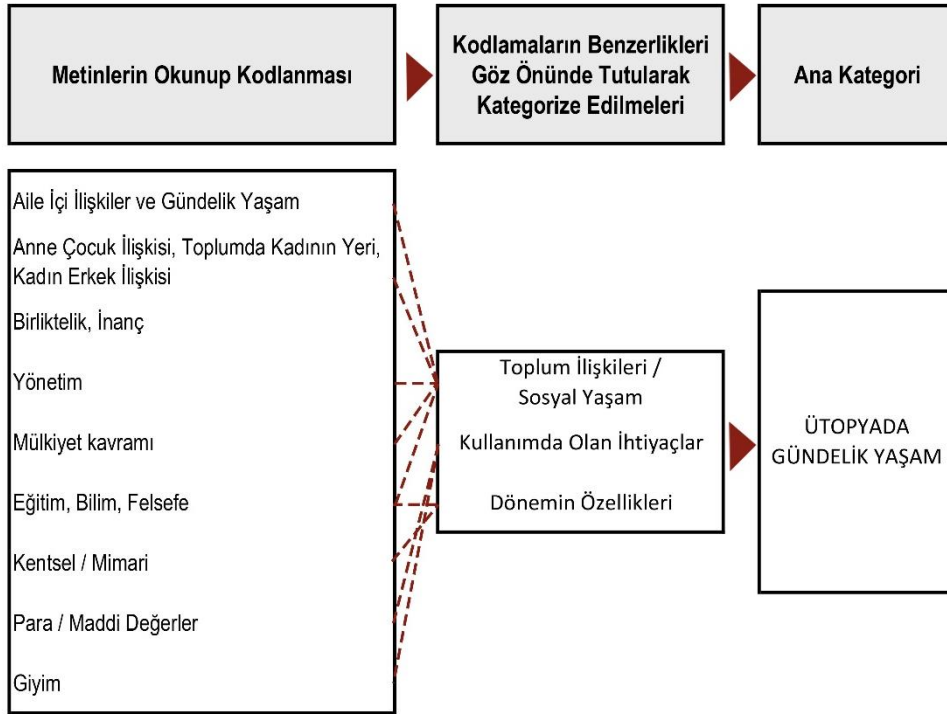
- Tümevarımsal İçerik Analizi; kategorilerin incelenen verilerden üretilmesi ile oluşmaktadır. Araştırmacı burada verileri önce açık kodlama yapar, daha sonrasında kategoriler oluşturur ve en sonunda özetleme yapar. Kodlanan veriler kategoriler altında toplanır (Güler, 2015) (Şekil 1.4).

Çalışmada toplanan gündelik yaşama dair parça bilgilerden bir bütüne vararak sonuç ürün elde etmek için kullanılan bu analiz yöntemi, çalışma için değerli bilgileri sonuçlandırmaktadır.

Şekil 1.4. Tümevarımsal İçerik Analizi (Güler, Hacıoğlu, Keskin, 2015)

Açık Kodlama ve Kategori Oluşturma; tümevarımsal içerik analizinin uygulanması için uygulanan adımı oluşturmaktadır. Konu ile ilgili kodların bulunarak kategorize edilmesi ile düzenlenmektedir (Şekil 1.5).

Şekil 1.5. Tümevarımsal İçerik Analizinde Kodlama ve Kategorileştirme Süreci (Sertsarı Aslan, 2024)

Toplanan veriler kendi içlerindeki ilişkiler ile gruplandırılarak isimlendirilmişlerdir. Gruplandırılan başlıklar gündelik yaşamı yönlendirdiğini ve arzu nesnesinin temsil

edildiğindeki değişim dönüşümünü yansıtması açısından çalışma için oldukça önemli verileri oluşturmaktadır (Şekil 1.7) [Literatür Taraması-2].

Seçici kodlamanın kullanıldığı aşamayı gerektiren kısım, çalışmanın Aldo Rossi kuramına bağlanan kısmını oluşturmaktadır.

- Seçici Kodlama; elde edilen tüm verilerin üzerinde yapılan analizlerden sonra oluşacak teori için yapılan kategorizelerin süzülüp bir araya getirilmesi ile oluşmaktadır (Strauss, 1998). Seçici kodlamada araştırmacı uzun süren veri toplama ve analiz sürecinde veri ile kurulan yakın ilişki sonucunda oluşturulan kategorileri ve alt kategorileri kapsayıcı ve geniş bir şekilde soyut bir kavram olarak sunulması gerekmektedir. Burada önemli olan kısım tüm araştırmanın kilit kavramını bulmak ve onun üzerinden ilerlemektir (Güler, 2015: 148)

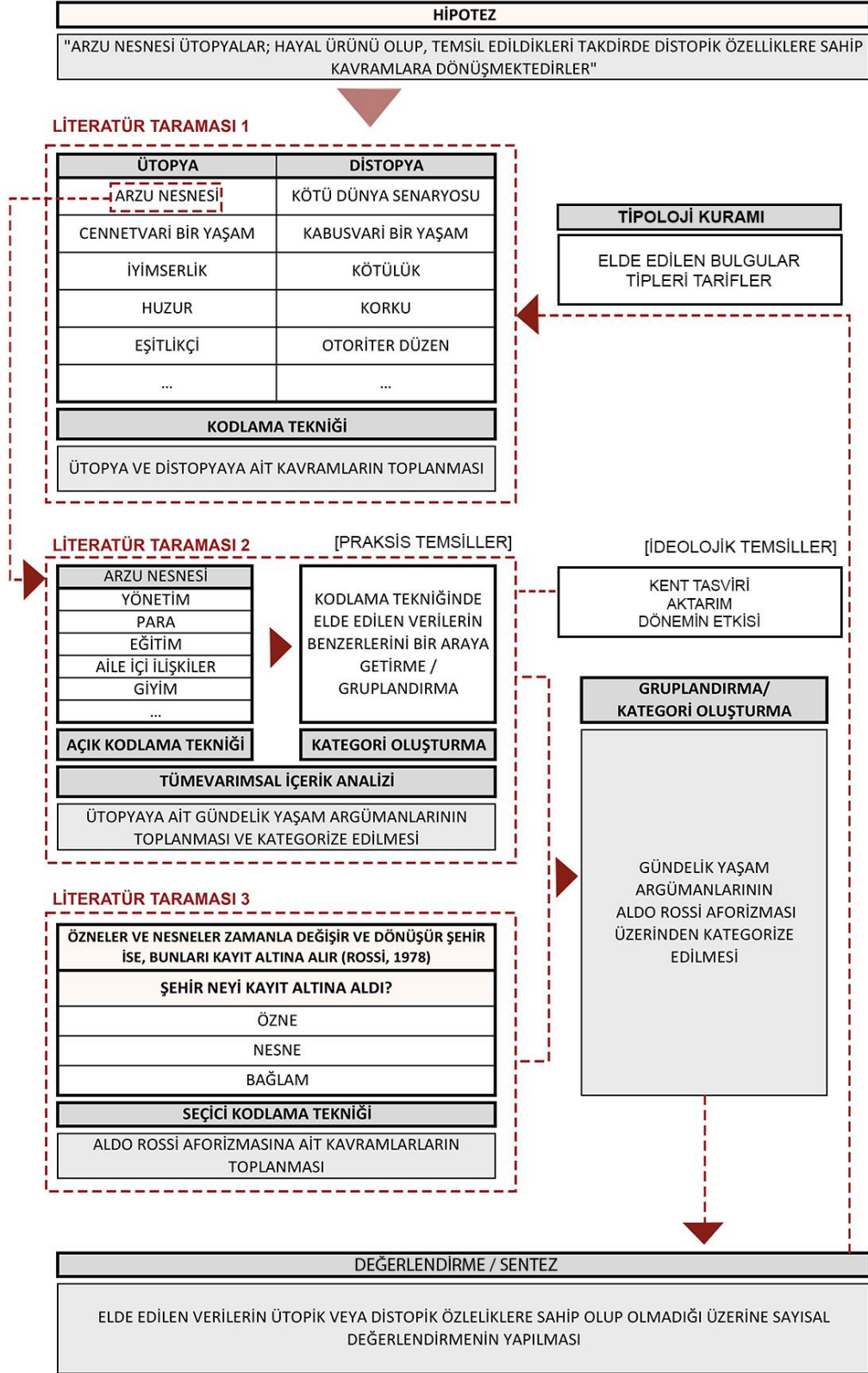
Bu görüşe göre arzu edilen ütopyanın temsilini oluşturacak gündelik yaşam argümanları, Aldo Rossi'nin aforizması ile karşı karşıya getirilmektedir.

Aldo Rossi için tüm yaşananları kayıt altına alan Şehir' dir. Bu sebeple çalışmada kayıt altına alınan ütopya ya da distopya incelemesi Aldo Rossi aforizması (Rossi, 1978) üzerinden ilerlemektedir. Kayıt altına alınan şehrin incelenmesi için Aldo Rossi'nin Özne-nesne ve bağlam ilişkili görüşünden referans alınmaktadır.

Şekil 1.6. Tümevarımsal İçerik Analizinde Kodlanan Verilerin Aldo Rossi Aforizması Üzerinden Kategorize edilmesi (Sertsarı Aslan, 2024)

Aldo Rossi'nin bahsettiği özne- nesne ve bağlam ilişkisinde özne (kent kullanıcısı), nesne (kent, yaşam alanı, öznenin etkileşimde olduğu şeyler), bağlam ise hepsini kapsayan alanı aforizmaya göre ise; kayıt alınan veriyi yansıtmaktadır. Bu anlamda çalışmanın tüm verileri bu başlıklar altında toplanmıştır (Şekil 1.7) [Literatür Taraması-3].

Şekil 1.7. Yöntem Diyagramı (Sertsarı Aslan, 2024)

Birkaç aşamada veri analizinin yapıldığı çalışmada; arzu nesnesinin var olan fikrine karşılık oluşan temsil edilen ütopya hayatı analiz edilmiştir. Her analiz Aldo Rossi'nin tipoloji kuramında (Rossi, 1978) olduğu hali ile tip olarak adlandırılmıştır. Böylece çalışmada tipler arasında değerlendirme yapmak, değerlerin daha anlaşılır olmasını sağlamıştır. Tüm bu analizlerin doğrultusunda yapılan değerlendirme, arzu nesnesi ve temsil nesnesi aralığında, ütopya ve distopya kavramlarına karşılık gelen oran üzerinden yapılmıştır. Bu oran hipotezi destekler nitelikte olup olmadığı üzerine yapılacak bir değerlendirmeyi desteklemektedir.

1.3.2. Araştırmanın Örnek Seçimleri ve Örneklerin İncelenmesi

İdeal kentin "Ütopya" adını alması Rönesans Dönemi'nde gerçekleşmiştir (Baba, 2020) Bu sebeple örnek seçimlerinde ilk olarak Rönesans Dönemi ele alınmıştır. Bu dönem İtalya'dan başlayarak tüm Avrupa'yı etkisi altına almıştır. Rönesans Dönemi siyasi, kültürel, politik, bilim, sanat, mimari ve eğitim alanlarında bir yenilenme dönemini tanımlamaktadır. Matbaanın bulunmasıyla yeni buluşların ve düşüncelerin geniş kitlelere ulaşma imkânı ile beraber eğitim ve kültür alanında da faaliyetler oldukça verimli geçmiştir. Verimli ortamın hazırladığı duruma karşılık da çok fazla bilim adamları ve sanatçılar doğmuştur. İnsan hakları üzerine ilk kez fikirler öne sürülmüş, insanların daha iyi eğitilmesi için yeni sistemlere çok fazla kafa yorulmuştur. Birçok alanda yapılan yenilikler kent tasarımlarında da bir yeni bakış açısının kazanmasını sağlamıştır. Dolayısı ile yeni kent tasarım önerileri bu dönemde oldukça yoğundur (Burke, 2003)

Çalışmanın kapsamı, içerisinde kırılma anlarına dair kentsel ve toplumsal değişimlerin görüldüğü üç ayrı dönem içerisinde ele alınan örnekler;

- Rönesans Dönemine ait birincil sayılabilecek ideal kent arayışları, Thomas More, Tomasso Campanella ve Francis Bacon'un ideal kentleridir (Şekil 1.8).

PRAKSİS TEMSİLLER

İDEOLOJİK TEMSİLLER

ÜTOPYA KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI

1522

THOMAS MORE
"Ütopya"

1602

COMASSO CAMPANELLA
"Güneş Ülkesi"

1627

FRANCIS BACON
"Yeni Atlantis"

1657

SAVINIEN CYRANE
DE BERGAREC
"Öteki Dünya Ay Devletleri
ve İmparatorlukları"

1666

MARGARET CAVENDISH
"Yeni Kristal Dünya"

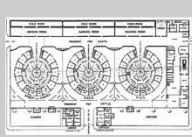
1726

JONATHAN SWIFT
"Gulliver'in Seyahatleri"

Şekil 1.8. Rönesans Dönemi Ütopya Kavramı Başlangıcı ile Başlayan Örnekler (Sertsarı Aslan, 2024)

- Çalışmada ele alınan bir diğer örnek, Aydınlanma Dönemi'nde yaşanan kolera salgınının bulunduğu süreç içerisinde oluşturulan ideal kentlerdir (Şekil 1.9). Sağlık problemi yeni kentlerin oluşumunda büyük etki yaratmıştır. Bu zaman dilimi içinde arzu edilen kentler, daha sağlıklı ve temiz toplumun düzen içerisinde yaşadığı alanı tariflemektedir. Örneklerde bu dönemin önemli isimlerinin ütopyaları ele alınmıştır. Bunlar, Benjamin Ward Richardson, Edward Bellemey, William Morris'dir.

PRAKSİS TEMSİLLER			İDEOLOJİK TEMSİLLER			
KOLERA SALGINI						
1876	BENJAMIN WARD RICHARDSON "Sağlık Kenti"			JULES VERNE "Dünyanın Merkezine Yolculuk"		
1888	EDWARD BELLEMEY "Geçmişe Bakış"			1895	H.G. WELLS "Zaman Mekinesi"	
1837-1896	WILLIAM MORRIS "Hiçbir Yerden Haberler"			1896	H.G. WELLS "Doktor Moreau Adası"	

Şekil 1.9. Aydınlanma Dönemi Kolera Salgını Dönemi İdeal Kentler (Sertsarı Aslan, 2024)

- Çalışmanın üçüncü örneği olan dönem Modern Dönem'dir. Özellikle Sanayi devri ile başlayan süreçte kentsel olarak etkilenen en büyük konu, göç ile ilgili olanıdır. Göç, nüfusların yer değişimine sebep olurken gündelik yaşam standartlarının değiştiği başka bir ortamı meydana getirmiştir. Sanayi devrimi ile tarımda kullanılan teknoloji işçi kesimini şehre taşımış açılan fabrikalarda iş hayatı standartlaşarak başlamıştır. Bu standartlaşma sadece iş hayatını değil gündelik tüm yaşamı da etkilemiştir. Yaşam standartlaşarak değişmiş ve kalabalık nüfus sağlıklı yaşamı getirmiştir. Bu sebeple oluşan problemlere çözüm üretmek amacı ile bir çok ideal kent üretilmiştir. Örnekler arasındaki en temel ütopyalar, Le Corbusier, Frank Lloyd Wright ve Archigram'dır (Şekil 1.10).

PRAKSİS TEMSİLLER			İDEOLOJİK TEMSİLLER		
SANAYİ DEVRİMİ					
1925	LE CORBUSIER "Çağdaş Kent"		1932	ALDOUS HUXLEY "Cesur Yeni Dünya"	
1934-1935	FRANK LLOYD WRIGHT "Broadacre City"		1945	GEORGE ORWELL "Hayvan Çiftliği"	
1964	ARCHIGRAM "Walking City"		1849	GEORGE ORWELL "1984"	

Şekil 1.10. Modern Dönem Sanayi Devrimine ait ideal kentler (Sertsarı Aslan, 2024)

Tüm örneklerde ele alınan ideal kent arayışı, hangi dönemde yaşanmışsa o dönemin sahip olduğu birtakım problemler temel alınarak çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Dolayısı ile bu çalışmada bağlam oldukça önemli bir kavramdır. Örnek incelemelerinde temel alınan bağlama ek olarak değişim ve dönüşümü anlamlandırmak için örnekler Özne (kent kullanıcısı), Nesne (kent kullanıcının ilişki kurduğu her şey) şeklinde gruplandırma yapılarak inceleme yapılmıştır. Kent kullanıcısının ve ilişkide olduğu nesneler gündelik hayat argümanları ile desteklenmiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Arzu Nesnesi

Arzunun çeşitli dillerdeki anlamları desiderio, deseo, desir, desire ortak kökünde ise latince desidero şeklinde tanımlanmaktadır. De+sidustan şeklinde türemekte olup, anlamı ise yıldızlardır. Arzu, kökeninden ötürü uzaklardan gelen uzaklarda olan parlak ışıklı şeye duyulan istektir. Kendinde olmayana duyulan özlem, bir noktada düşlerle, hayallerle, hülyalarla fazla ilintili iken eksikliklerle, korkularla, kaygılarla da ilişkilidir (Ojolvo, 2022). Özgürlüğe ve özgürleşmeye dair imgeler yaratmak, insanların daha iyi bir gelecek için ortak umut ve beklentilerini biçimlendirmenin her zaman son derece önemli bir yolu olmuştur. Sömürülen ve güçsüz kılınan insanlar gündelik sıkıntılarından hiç değilse geçici olarak kaçabilmek için bu imgeleri kullanmışlardır. Eleştirel yazar ve aktivistler de köleleştirilen insanları gördükleri zulümlere karşı tepki göstermeye teşvik etmek için yine aynı imgeleri kullanmışlardır (Stavrides, 2021). İmge tanımı gereği hayal gücü ile uçsuz bucaksızlık ve sınır tanımazlık gösterir. Bachelarda'a göre arzu, geçmişin evlerinde de oturmadığından uçsuz bucaksız bir hal alır ve düşlemenin ilk başlangıcını oluşturur (Bachelard, 2020).

Mimaride dürtü veya tavra (Hays, 2011) karşılık alınacak ve sonucunda ortaya çıkacak zevk mimarlığına (Tschumi, 2018) şahit olabilmek için oluşan “yaratma arzusu” ise, hayata dokunma ve kullanıcının da hayatını değiştirip, dönüştürme özelliğini içinde barındırmaktadır. Oluşturulan arzu nesnesinin etkileyiciliği, kullanıcıyı yönlendirmesinden ve bulunmuş olduğu toplumun belleğini etkilemesinden geçmektedir. Mimarlığın etkisini Le Corbusier Mimarlık Öğrencileriyle Söyleşisi’nde şu şekilde tanımlamaktadır:

“Edindiğim bilgilerde doğa ve mimarlığın ilişkisinde içeriden dışarıya doğru bir düzen vardır. İnsan masasında otururken çevresindeki eşyaları algılıyor, mobilyaları, tabloları, fotoğrafları... Birçok nesnenin içerisinde yaşıyor, gölgeden ışığı ayırabiliyor. Bir odanın duvarları kurmuş olduğu düzenini çevreliyor, kalkıyor, yürüyor odasından çıkarak başka bir yere geçiyor, nereye olursa. Kapısını açıp koridoru merdivenleri ve asansörü görebiliyor, sokağa çıktığında ise dış dünya saldırgan mı? Yoksa dostça mı? güvenli mi? ya da tehlikeli mi? şeklinde sorular içerisinde kalabiliyor. Fakat tüm bunlar olurken mimarlık bir saniye bile onu terk etmiyor” (Corbusier, 1999).

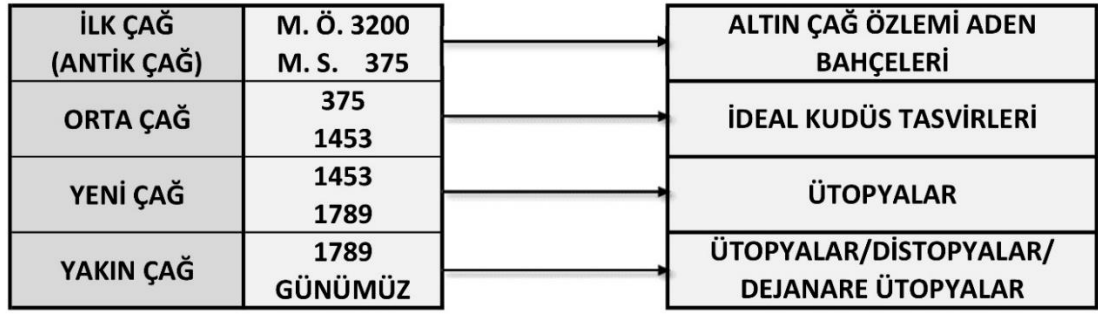
Her disiplinin koruyup denetlediği kendine ait sınırları, kendi içine kapanan düşünme ve yaşama biçimleri vardır. Mimarlık da bir yandan kendi bütünlüğünü korumaya çalışırken bir yandan inşa ettiği yapılarla dünyayı düzene sokmak ve bununla bütünselleştirici bir disiplin oluşturmayı istemektedir. Bunu sağlamak için de kullandığı otoritesi vardır. Fakat aynı zamanda bütünselleştirmek de yanılsamadan ibarettir. Tamamlanması için kendi normlarının, yasalarının, kurallarının ve hiyerarşisinin ötesine yönelmek zorundadır. Bu sebeple de başka disiplinlere ait bilgilere de ihtiyacı vardır (Ojolvo, 2022). Mimarlık düşüncesi 15. yüzyıldaki başlangıçlarından bu yana ortama barış, düzen ve disiplin getirmeyi amaçlamıştır. Mimar, sahip olduğuna inandığı teknik ve estetik iktidarı kullanarak fiziksel çevreyi bu doğrultuda değiştirmeyi istemiştir (Tanyeli, 2017). Ancak toplumsal olarak dönüşüm için örgütlemek çok da mümkün değildir. Ojolvo'ya göre düzene sokulmaya direnen özneler vardır. Mimarlığı kullanarak dönüşen ikametçiler, kök salmakla ısrar eden gezginler, göçebe hayalperestler vardır. Onları denetlemeye gelen duygusallıkları, bellekleri ve düşleri vardır. Bedenleri vardır. Dolayısıyla korunduğu sanılan sınırlar, aslında tam olarak korunamamaktadır. Yine Ojolvo' nun tanımına göre “aylak muğlak deneyim” olarak adlandırılan bu kentsel ilişkide yeniden düşünmeyi sağlayan algılar, dünyayla iç içe geçmesine sebep olmakta, arzu mimarlığı da burada hem hız çağına uygun olarak yerine getirmeye çalışırken hem de kendi ile arasındaki diyalogu sürdürmeye çalışmaktadır (Ojolvo, 2022).

2.1.1. Ütopya

Arzu nesnesi olarak tanımlanan (Jameson, 2005) “Ütopya” kelimesi Yunanca topos (yer) ve eu (iyi) ve ou (değil) kelimesinden türemiştir. Eutopia (iyi yer) ve outopia (yer yok) arasındaki bu belirsizlik, bazen gerçekleştirilebilir ideal yapılar sunan Ütopik yazılara yansımış, diğer zamanlarda ise ulaşılamaz hayalleri betimlemişlerdir. Ütopya, bir görüntüden iyi formüle edilmiş bir eylem planına kadar değişebilmektedir. Ütopya kelimesi ilk olarak 16. yüzyılda ortaya çıkmasına rağmen, tarih boyunca var olan ütopik metinlerin analizi, ütopik düşüncenin doğasını ortaya koymaktadır (Dostoğlu, 1988) . Arzu ve umut' un tasvir-i olarak betimlenen ütopya hem arzu hem de umutla ilişkisine dair geniş bir tanımlı kapsamaktadır (Çörekçioğlu, 2015). Bu sebeple kaynağı özne tarafından algılanan gerçeklik üzerine kurulmuş bilinç hali olarak da değerlendirilebilir (Gürkan, 2018). Umut ve arzular üzerinden değerlendirildiğinde ütopik düşünce, daha iyi bir gelecek için iradeye bağlı olmayan bir şekilde şeylerin doğasına kazınmış, özgür bırakılmayı bekleyen uzun bir zaman sonra da şans yardımıyla ortaya çıkabilecek varlığın daha karmaşık olasılıkları ve gizli güçlerinde yatan bir gelecek hayali ile özdeşleşmektedir. Fakat somut olarak değerlendirmek

istenildiğinde, mevcut gerçekliği aşmak isteyen bilincin eleştirisinden sonra görülen eksik ve yanlışların düzeltilmesi için oluşturulmuş kurgusal bir düşünce olduğunu söylemek mümkündür. Kusurların giderildiği bir gerçeklik olarak ele alınabilen ütopya fikri toplumsal ve siyasal alanı yapılandırmak isteyen devrimci bir ideolojiyi de anlamlı kılar (Gürkan, 2018). Böylelikle bilginin varlığına ve biçimine göre de şekillenmesi mümkündür. Bilgi, bağlamın temelini oluşturan esas unsurdur. Tarihte ütöpik düşüncenin değişen doğası, mevcut durumdan duyulan tatminsizlikten kaynaklanan temel anlamını etkilemez. Ütopya bir imge veya iyi formüle edilmiş bir eylem planı olarak sunulsa da şimdiki zamanla ilgili bir hoşnutsuzluğa ve şimdiki, geçmişin hayali bir vizyonu ile değiştirme arzusuna veya daha iyi olduğu düşünülen bir geleceğe dayanmaktadır (Dostoğlu, 1988). Gordin'e göre ütopyaların bariz şekilde güçlü bir cazibesi vardır ve cennetteki dini kökleri, sosyalizmdeki siyasal kökleri, komünlerdeki ekonomik kökleri ve nice kökleri bulunur (Gordin, 2018).

İyi bir düzen kurma arzusunu ilk olarak Platon'un kaleme aldığı "Devlet" kitabında görmek mümkündür. Platon'un hocası olan Sokrates'in ölümünden sonra kaleme aldığı "Devlet" kitabı, bilinen dinlerin henüz olmadığı zamanlarda dahi aydınların faydalandığı kaynağı oluşturmaktadır. Platon'a göre doğruluk, yiğitlik ve bilgelik olduğu sürece yaşamak daha anlamlı olacaktır (Platon, 2018). Platon'un görüşlerini dikkate alarak kurguladığı devleti hayata geçirmeye çalışan Thomas More (More, 2009) Ütopya kavramını ilk olarak yazılı eserlerde daha iyi olan, şanslı ülke tabirleri ile kullanmıştır. Thomas More 1516 tarihli Ütopya yazınsal türünü yarattığından beri tarihçiler ütopyanın geçerliliği üzerine yazdıklarında çoğunlukla maddiyattan sıyrılan entelektüel geleneklere yoğunlaşmış bir terim, kavram, tür olarak üzerinde durmuşlardır (Gordin, 2018). Evrensel mutluluk, özgürlük ve eşitlik idealleri, sınıfsal baskılar ve sömürü altında yaşayan toplumların düşlerini süslemiş ve giderek insanlığın bir Altın çağı dönemi yaşayabileceği üzerine bir kanının oluşmasına yol açmıştır (Cabet, 2012). Ütopyaların eski örneklerinde, insanı evrensel bir mutluluk içinde gören ve büyük dinlerin cennet tasarımlarına yansımış olan Altın Çağ özlemi yattığından bu kanı çok da yersiz değildir. Bu çağ, insanların sıkıntılardan, acılardan uzak yaşadıkları bir çağı tasvir etmektedir. Dolayısı ile daha iyi, daha huzurlu ve en önemlisi adaletli mükemmel bir devlette yaşama fikri sadece More'a da ait değildir (Gordin, 2018).

Şekil 2.1. İlk Çağdan Yakın Çağa ideali Arayış (Sertsarı Aslan, 2024)

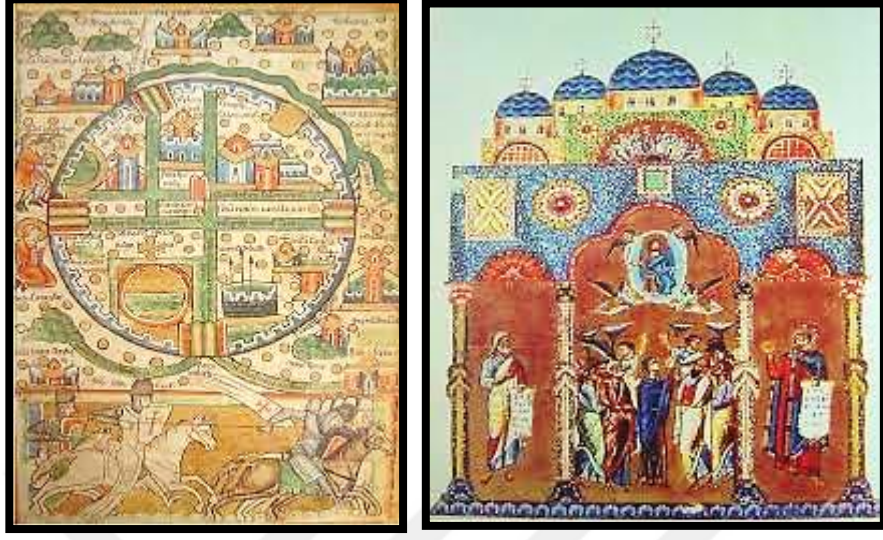
Altın Çağ birçok toplum için arzu edilen bir çağı ifade etmektedir. Özgürlük ve yurtlarını yitiren Roma İmparatorluğu'nun boyunduruğu altına giren Yahudiler, çok eskiden kralları Davut zamanında yaşadıkları bolluk devrinin özlemini çekmişlerdir. Antik Yunan dünyasında da mutluluk dönemini yine Altın Çağ mottosu karşılamaktadır. Cabet'e göre Altın Çağ özlemi, "İlkel eşit toplumdan sınıflı topluma geçişte, aşağı tabakaların geçmiş dönemlere duydukları özlemin efsaneleştirilmesidir" (Cabet, 2012). Kutsal kitaplarda geçen Altın Çağ özlemi insanlığın mutluluk dönemi, Tevrat' ta geçen Aden bahçeleri'dir (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Aden Bahçesi Tasvirleri [URL 1]

Aziz Augustinus yeryüzü şehrinde iki tür resim olduğunu düşünmektedir. Bunlardan biri kendi dünyeviliğini doğrulamakta, diğeri ise semavi/göksel şehre atıfta bulunmaktadır. Bu düşünce planlı ve inşa edilmiş şehirlere aktarıldığında ideal semavi/göksel şehrinin yapısının da düzensiz, yani insani şehirlerinin yapısında bulunabileceği anlamına gelmektedir. Zayıflığın içerisindeki kusursuzluk, yıpranmışlığın içerisindeki sterillik şeklinde tanımlanabilir. Fakat bunun tam zıttı da geçerli olabilir. Çünkü Augustinus'un fikrine göre, yıpranmışlığı er ya da geç kendi içerisinde fark edilebilir kılmayan bir mükemmellik, herhangi bir zamanda kendi başarısızlığıyla yüzleşmeyecek hiçbir sonuca ulaşma arzusu söz konusu olamaz.

Orta Çağ'a ait semavi/göksel Kudüs'ün tasvirleri bu anlamda daha dünyevi bir nizami gözler önüne sermektedir (Földenyi, 2020).

Şekil 2. 3. Den Haag Haçlı Haritası, 12. yüzyıl. [URL-3], Kokkinobaphoslu James'in Vaazları Kitabı'nın kapak minyatürü, 12. yüzyıl. [URL 4]

Hristiyan sanatında ilk görsel Kudüs betimlerinin ortaya çıktığı 5. yüzyıl Hristiyan sanatının da başlangıcı olmuştur (Şekil 2.3). Erken Hristiyan sanatının kavramsal karakteri sebebiyle ilk Kudüs betimleri ideogramlardır. Bunlar küme halinde binaların surlarla çevrilmesi ile oluşturulan resimlerdir. Orta Çağ'da Kudüs, dünyevî ve semavî görünüşleriyle ideal şehir olarak algılanmıştır. 11 ve 12. yüzyıllarda Batı Avrupa ve Kutsal Topraklar arasında yoğunlaşan etkileşim aynı zamanda Batı'da hızla artan bir şehirleşme dönemine karşılık gelmektedir. Şehirleşmiş birimler kendilerini yeniden tanımladıklarında, Kudüs imgesi gerçek ve ideal bir tanıma dahil edilmiştir. Daha sonrasında Bologna, Pisa, Floransa, Sansepolcro gibi bu dönemin şehirleşme anlayışıyla ortaya çıkan İtalyan şehirleri Kudüs ya da Cennet ile özdeşleştirilmiştir (Fredriksen, 1996). Göksel ve semavi Kudüs'ün tasvirleri ile ilişkilendirildiğinde tanrısal olmaktan ziyade daha dünyevi ve nizami bir yaşamı gözler önüne seren Yeni Çağın ilk ütopyalarında Thomas More şöyle yazmıştır; "Bir şehri tanıyan, tüm şehirleri tanır. Birbiriyle büsbütün benzerdirler." More'un Ütopya'sı bugüne kadar korkutucu olduğu kadar, aynı ölçüde çekici bir meydan okumayı da temsil etmektedir. Amaç yaşamın serbest bırakılmasıdır. Fakat buna giden yol gerçek yaşamın yansımasından geçmektedir (Földenyi, 2020). Bu mantıkla ütopyalar, 16. ve 18. yüzyıl sürecinde Avrupa Aydınlanma Hareketi'nde rasyonel dil arayışına destek verirken 18. yüzyıldan sonra, çok uzak bir geleceğin yansıması olmuşlardır (Campanella, 2014).

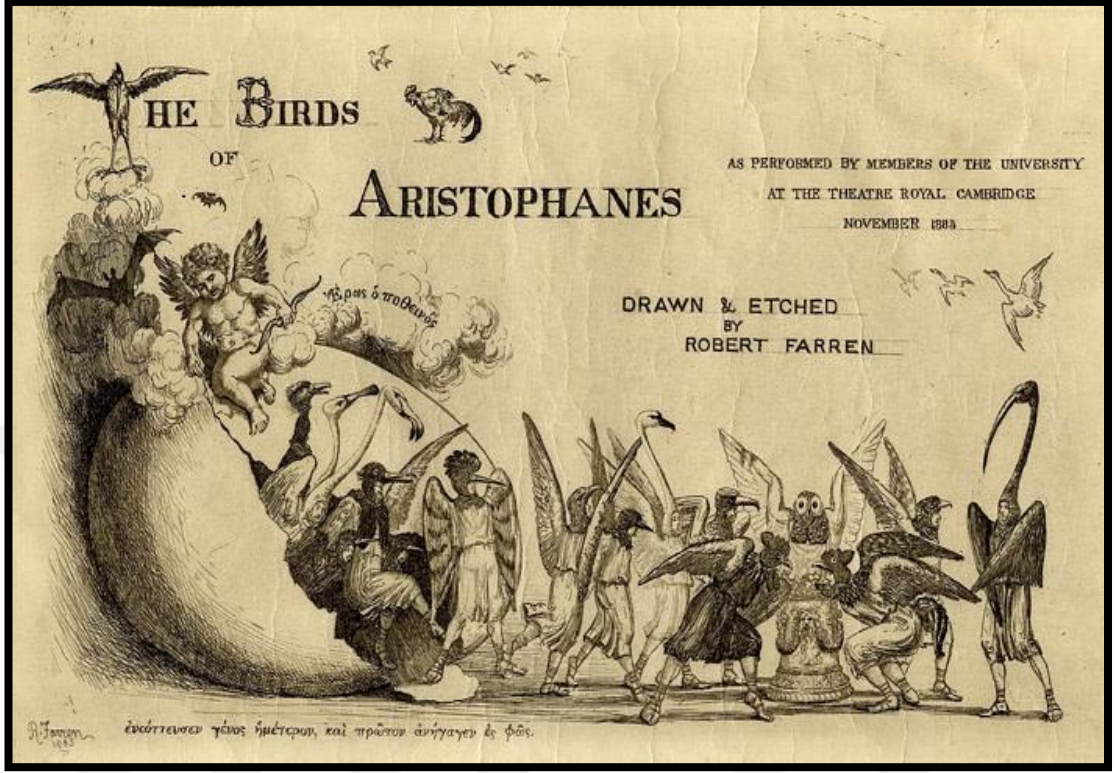
Gordin'e göre ütopya terimi, karmaşık bir düşünce deneyinin gelecekteki mükemmel toplumu (yunanca sözcükteki tanımı gözeterek) yok yer, iyi yer, düşsel ama olumlu tasarlamayı ödev edinmiş entelektüellerin oynayacağı bir salon oyununun tuzaklarını içinde barındırmaktadır. Gelecekteki daha iyi bir dünyaya ilişkin öngörü bugünün sorunlarını daha açık seçik kılmaktadır (Gordin, 2018). Fakat buna karşılık ütopyacılara meseleleri sadece siyasal bir tutku değildir, harekete geçiren durumun yalnızca toplumsal adaletsizliğe kızmaları ya da fakirlere ve ezilenlere acımaları olmadığı konusunda da yeterince şey söylenmiştir. Ütopyacılar aynı zamanda sistemler, haritalar ve türlü türlü şemalar konusunda fazlasıyla zevk sahibi entelektüellerdir. Jameson'a göre, tüm bu sorunların çözümlerini dinlemek isteyen herkese bıkip usanmamacasına anlatarak projelerini ve propaganda broşürlerini yeniden yazarak tomarla kağıdı heba eden, tekrar tekrar kent inşaat planlarını hazırlayabilen, yapa yapa öğrenme meraklısı, acemi, saplantılı ve manyak yalnızca edebi bir hobisi olan tanındık şahsiyetler ya da aşırı meraklı hayat adamları ve hatta geçinmek için ek iş yapan bilim kurgu yazarları olarak görüldükleri durumlarda bile bu böyleydi (Jameson, 2005). Baba'nın fikrine göre ütopya fikirleri; modellenmiş bir kusursuzluk tasarımı olarak hali hazırda kusurlu sistemi alaşağı etmeyi ve onun yerine geçmeyi amaçlamaktadır. Hedefi ise soyut bir tasarım olmayı aşmak ve tasarımında yer alan bütün özelliklerini koruyarak somutlaşmaktır (Baba, 2020).

2.1.2. Distopya ve Ütopya

Distopya Yunanca "dus" zor ve "topos" yer sözcüklerinden türetilmiştir. Ütopyanın olumsuzluk şekli olan ön eki "topos" ile birleşip olmayan yer işareti karşılık distopya terimi zor, zorlu yeri anlatmaktadır. Sözcük ilk olarak 1868'de John Stuart Mill tarafından kullanılmıştır. Mill'e göre ütopyaların uygulandıktan sonra kötü sonuçlar getirebileceği görüşü, hayallerin tam manası ile zıt halini ortaya koyma olasılığıdır (Baba, 2020). Gordin'in fikrine göre ise, distopya adına karşın ütopyanın doğrudan zıttı değildir. Ütopyanın gerçek zıttı ya bütünüyle plansız ya da özellikle korkunç ve berbat olmak üzere planlanmış bir toplum olmalıdır. Tipik kullanımı ile distopya, bu ikisi de değildir. Daha ziyade yanlış yönde gitmiş bir ütopya ya da toplumun belli bir kısmı için iş gören bir Ütopya'dır. Distopyalar nispeten yeni yazınsal veya sinemasal icatlarda olsa da tarihçilerin araştırmalarında karşılırlarına çıkan gerçek toplumlara benzeyen planlanmış yaklaşımlardır (Gordin, 2018).

Ütopyaların başlangıcı Platon'un Devlet tasarımına dayandırılırken, Distopyaların başlangıcı ise Aristofanes'in kuşlar eserine dayandırılmaktadır (Baba, 2020) Kuşlar eserinde Aristofanes dönemin sıkıntılarından kurtulmak için kurduğu hayali ülkesinde

karşılaşılan kaos halinden bahsetmektedir (Aristofanes, 2011) (Şekil 2.4). Bu tarz yayınlar, iyi olarak kabul edilen bir toplumun özgürlükten yoksun olarak yaşadığını yansıtmaktadır (Baba, 2020).

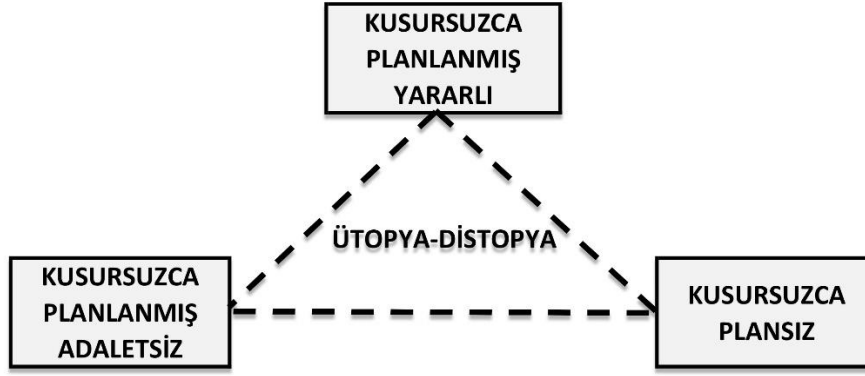

Şekil 2.4. Aristofanes, Kuşlar Tasviri [URL-5]

Karakterlerini kuşların oluşturduğu kurguda Aristofanes'in hayali olan ütopyadan bahsedilmektedir. Bu kurguda kuşlar, gök yüzünde kendi kentlerini oluşturmak isterler. Bulundukları kent, onları mutsuz etmekte ve bu kentten göçmek istemektedirler. Kuşların hayallerinde bahsedilen konuşmalar içerisinde geçen; "Öyle bir ülke olsun ki sabaha karşı bir dost gelsin kapına, tanrılar aşkına yılanıp bize gel desin, çocuklarıyla beraber düğününe çağırırsın. Gelmezsem kırılacağını söylesin. En iyi gününde gelmeyen insan kötü gününde de gelmesin desin. İşte en büyük kaygının bunlar olduğu bir ülke istiyorum" (Aristofanes, 2011).

Thomas More, 1516 tarihli yapıtıyla yazınsal türünü yarattığından beri çoğunluk da maddiyattan sıyrılmış entelektüel geleneklere yoğunlaşmış ütopya geçerliliği üzerine terimsel bir kavram ve bir tür olarak soruşturulmaya başlanmıştır. Ütopya toplumu geleceğe taşıyarak şimdi ile itham ederken, distopya ise toplumu karanlık ve bunaltıcı gerçekliğin tam ortasına bırakmaktadır. Ütopyalar ve distopyalar kendi tanımları gereği toplumsal düzeni sistemli bir şekilde değiştirmeyi amaçlamakta, kökten

nedenlere işaret ederek devrimci çözümler üretmektedirler. Kavramların fark edilmesi de bu sayede gerçekleşmektedir (Gürkan, 2018). Her ütopya ima ettiği distopya ile birlikte gelmektedir. Ütopyanın dikkat çekmek üzere tasarlandığı statüko olarak distopyayla veya bu ütopyanın kendisini pratikte çürütmesini oluşturduğu distopya ile birlikte gelir. Fakat distopyanın tamı tamına baş aşağı çevrilmiş bir ütopya olmasına da gerek olmamaktadır. Daha da önemlisi Distopya tam da çok daha yaygın olmasından ötürü yaşanan deneyimin izini taşımaktadır (Jameson, 2005). Ütopya ise çoğunlukla coğrafi yönden düzenli haritası çıkarılmış bir mekân olarak düşünülmektedir. Ancak kavram biraz daha irdelendiğinde görülür ki, mekânsal bir yerleşme ve uzaklığın değil, ayrıca zamanında imlenmesidir. Kusurların giderildiği bir gerçeklik olarak ele alınabilen ütopya fikri, toplumsal ve siyasal alanı yapılandırmak isteyen devrimci bir ideolojinin içinde anlamlı kılınmaktadır (Gürkan, 2018). Ancak ideolojinin dışına çıkıldığı takdirde var olan bağlam, arzulanan düzenin düzensizliği ile entegre olarak değişime ve dönüşüme uğramaktadır. Ütopya, birçok kavramla birlikte beslenerek var olmaktadır. Bu kavramlar ideale yakın olanı bulmak için etkili olmakla birlikte ortaya çıktıklarında olumsuz özellikleri ile dikkat çekmektedirler. Bunun neticesinde toplumu bilgilendirmek ve bunun çarpıcı hale getirebilmek adına Baba'nın tabiri ile distopyalar ütopyanın ipini pazara çıkarmış gibidir. Dolayısı ile distopya, arzu edilen arzu nesnesinin tüm olumsuz yönlerini dehşet verici bir hale büründürerek topluma yeniden sunmakta ve toplumu gelecek kötü senaryolarına hazırlamaktadır (Baba, 2020). Gordin' e göre Ütopya, bizi bir geleceğe taşıyıp şimdi ile itham ederken, distopya bizi karanlık ve bunaltıcı gerçekliğin tam ortasında bırakır ve şöyle devam eder; iki düşsellik "rüya" ve "karabasan" arasındaki diyalektik gerçeği bir arada içerilmeyi ister ki bu geleneksel tanım gereği uygun olmayan bir şeydir. Bu iki olguyu araştırmanın temel yöntemi, iyi bir geleceğe yönelik dürtü veya arzu çoğunlukla her ikisinde de bulunduğu için sonuçlarına bakılmaktır. Bu durumda neredeyse matematiksel bir doğaya sahip bilmecemsi bir şeyle karşı karşıya olduğu düşünülebilir. Distopyanın zıttı ütopya görünüyor gibi olsa da bunun tersi doğru değildir. Burada daha ziyade üçgensel bir ağ vardır (Gordin, 2018) (Şekil 2.5).

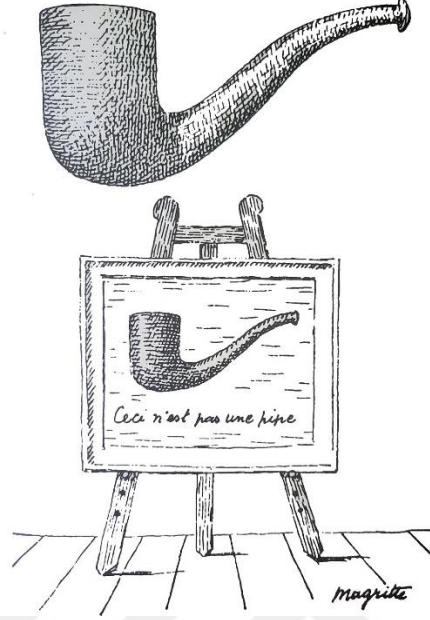
Şekil 2.5. Ütopya ve Distopya'nın Kavramsal İlişki Ağı (Sertsarı Aslan, 2024)

Ütopya ve distopyanın kavramsal ilişki ağı, kusursuzca planlanmış ve yararlı olanın kusursuzca planlanmış ve adaletsiz olanın ve de kusursuzca plansızın oluşturduğu bir ağıdır. Ütopya ve distopyanın tarihsel yerleri ile koşullarını belirlemek; birer terim veya tür değil de geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki ilişkileri kavramsallaştırma biçimlerimizi yeniden formüle etmek, büyük potansiyel barındıran akademik kategoriler olarak görmek, irdelemek altını çizmektir. Bu üç kutbu bir araya getiren şey ise konuşlanmış veya lokalize olmuş tarihsel anların ardında olan koşullardır. Bu durumu anlamlandırmak için ortaya çıkacak koşullar adeta bir kazı işlemi gerektiren ve bu kazı işleminin de doğrudan temas kurulmasını gereksindiği radikal bir değişimdir. Değişim ise birbirine bağlanan temel kavramlardır (Gordin, 2018). Bu anlamda ütopya ve distopya tanımları gereği toplumsal düzeni temel sistemli bir düzeyde değiştirmeyi amaçlamaktadır. Kök nedenlere işaret ederek devrimci çözümler önermektedirler. Ütopya ve distopyaları fark edilebilir kılan da radikal değişimi ön plana almaktır. Ütopya ile distopyayı bağlantılı olgular olarak düşünüldüğünde fikirlerin ve arzuların sınırlarının birbiriyle eş zamanlı bir etkileşim içinde olduğu görülebilmektedir. Ütopya ve distopyayı kaos, salt geleceği veya geçmişi düşlemenin yolları olarak değil de aynı zamanda tarihselliği olan öznelere kendi kendilerini yeni baştan düşleme ve bunu makul bir geleceğe dönüştürme amacını taşıyan somut pratikler olarak da görmek mümkündür (Baba, 2020)

2.2. Temsil Nesnesi

Temsil, düşüncelerin ve duyguların belirli bir kültür içerisinde iletişime geçmesini sağlayan araçlardan biridir ve en önemli ögesi de dildir ve temsil çok farklı dillerde meydana getirilir. Söylemde var olan temsili zihinde oluşturabilmek için zihin ve insan arasında gerçekleşen bir iletişim sistemi vardır. Bahsi geçen bu sistemde sözcükler ve nesneler üzerindeki görüş, her zaman irdelenmeye konu olmuştur (Hall, 2017).

Yapıtları felsefi içerikler taşıyan birçok ressamın fikirlerine hayran olan Magritte, sözcükler ve şeyler üzerinde ilişki kuran etkileyici tablolar oluşturmuş, piyasaya ilk sürüldüğü “Bu bir pipo değildir” görüşü ile sert eleştirilere maruz kalmıştır (Foucault, 1993) (Şekil 2.6).

Şekil 2.6. Magritte'in “Bu bir pipo değildir” adlı eseri (Foucault, 1993).

Nesnelere verilen isimler, o nesneyi zihinde var etmek için çağrışım yapan görevi teşkil etmektedir. Şeyleri simgeleyen ya da tasvir eden dil, görüntülerin ve işaretlerin kullanılmasını içerir. İşaret dili olarak ise bir şeyi temsil etmek onu tanımlamak ya da tarif etmek, betimlemek, resmetmek; hayal gücü yoluyla onu zihinde canlandırmaktır. Öncelikle her tür nesne, insan beyninin içinde taşıdığı bir dizi kavram ve zihinsel temsille ilişkilendiren bir sistemin içerisinde. Onlar olmadan dünyayı anlamlı bir şekilde yorumlamak mümkün değildir. Dolayısı ile Hall’a göre anlam, her şeyden önce dünyayı işaret eden ya da onu temsil eden ve hem insan hafızası içindeki hem de dışındaki şeyleri adlandırmaya imkân sağlayan ve düşünceleri şekillendiren kavramlar veyahut görseller sistemine bağlıdır (Hall, 2017).

Algılanan şeyler, nesneler için kavramların oluşumunu görmek yeterince kolayken, basit bir şekilde görünmeyen, hissedilmeyen ya da dokunulmayan belirsiz soyut şeyler için kavramlar oluşturulmaktadır. Savaş, arkadaşlık, ölüm gibi. Soyut kavramlar ile tanımlanan Ütopyalar arzu nesnesi, olmayan hayali yer gibi tanımları barındırmaktadır (Hays, 2011). Foucault’ un ütopyalar üzerindeki görüşü bir avunma sağladığı; gerçek yerleri olmadığı halde yine de kendilerini açıp gösterdikleri fantastik ve dingin bir bölgelerinin olduğudur. Onlara götüren yol bir hayalden başka şey

olmadığı halde ütopyalar, geniş caddeli kentlerden, göz kamaştırıcı bahçelerden ve yaşamın çok kolay olduğu ülkelerden bahsederler. Dolayısı ile ütopyalar masallara ve söyleme olanak tanırırlar; dile dayanırlar ve masalın temel bir boyutudurlar (Foucault, 1993)

Kültürel temsil alanı olarak mimarlığı tanıtmak üzerine Hays'in arzu görüşleri mimarlığı bir mesleki faaliyet alanı olarak değil de gerçek olanı müzakere etmenin ve başka bir deyişle de sosyal düzenin sınırını da simgelemektedir. İmlleme süreçleri ise alana müdahale etmenin bir yolu olarak düşünülebilir. Fakat başlıca görevi, şeylerin yaratımından çok kavramların ve özne konumlarının inşası olan belirli türde bir toplumsal simge üretimi olarak tanımlanabilir. Hays'in görüşüne göre mimari bir dürtü veya tavır ve bunu ortaya çıkarmak için özel bir dikkat gereklidir. Mimarlık, gerçek olanın biçimsel temsillerini örgütleyen bir işlemdir ve bu nedenle de sırf yaratıcıları ya da kullanıcıları ona bir ideoloji yüklediği için değil kendi başına bir ideolojidir. Mimarlık en temel halde olanın nasıl olabileceğine dair bir araştırma ve olma fiiline erişmenin bir yoludur. Mimarlıkta nesnelerinin ne kadar karmaşık ya da gelişken olursa olsun basit birer yapı ögesi veya birleşimi değil, bir temsil sistemini özdeşlikleri ve farklılıkları algılamanın ve inşa etmenin bir yolu olarak yorumlanan bir konumdur (Hays, 2011).

2.2.1. İdeoloji ve Praksis

1969 yılında Tafuri ideoloji olarak mimarlığın rolünün bilinçli olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu rol ile birlikte kapitalist gelişme açısından gittikçe iyiden iyiye yararsızlaştığını, silikleştiğinin kabul edilmesi gerektiğini de ilan etmektedir. Radikal bir mimarlığın herhangi bir devrimci rol oynaması ile ilgilenmemektedir. Onun ilgilendiği kısım, kapitalist gelişmenin mimarlığı yoksun bıraktığı üzerinedir. Çağdaş mimarlığın yaşadığı gerilimli durum, kendisi için yeni bir ideolojik ütopyacı ya da geliştirici rol aramakta değildir. Yeniden ütopyasız biçime başvurulmasına yol açan yararsızlığıdır. Fakat Tafuri, bu yararsızlığa ne özlem ne de pişmanlık duymaktadır. Çünkü bir disiplinin üstlendiği rol son bulduğunda işlerin gidişatını durdurmaya çalışmak ve durdurmak sadece gerici bir ütopyadır. Tafuri'ye göre kehanette de bulunan bu süreç, her gün gözler önünde yaşanmaktadır. Ne kapitalizm ne de var olan hiçbir devrim sonrası toplum, bunun yerine alabilecek bir inşayı etkinlikte bulunmakta görevlendirilmiş teknisyenlere kurum düzeyinde tanımlanmış bir rol bulamamıştır. Tafuri'nin mimari ideoloji dediği şey, en azından geç 18. yüzyıldan başlayan sıradan bir bilgi olan, sadece bina olmanın ötesinde bir mimarlık tanımıdır. Mimarlık ideolojisi, kendisini kendi maddi pratiğinde ayırt edendir (Tschumi, 2018). Bu şekilde Tafuri'nin devrinden sonra inşâi etkinlik teknisyenlerinin rolünün ne

olabileceğini belirlemek olarak inşâî pratiklerinin bilimsel analizini talep etmesi mantıklıdır. Bu durumda tarihçinin rolü, ideoloji olarak mimarlığın Rönesans'tan bu yana geçirdiği karmaşık evrimin izini sürmek ve yol boyunca ortaya çıkan bütün çelişkileri göstermektir. İlk çelişkiler de başka mimarlıklar icat etmek için yapılan radikal ya da Avangard denilen deneylerin sunduğu çelişkilerdir. Bu deneyler hızla geriliği kopyalara veya yeni ideoloji biçimlerine dönüşmüştür (Vidler, 2016).

Mimarlık, Tafuri'ye göre, toplumu ya da toplumun mimarlarının bilinç dışı isteklerini hangi biçimler aracılığıyla olursa olsun dışsallaştırmaktan ibaret değildir. Söz konusu isteklerin düş gücü kaynaklı mimari imgeler yoluyla yeniden gösteriminden de ibaret değil, isteklerin yöneldiği ve yansıtan şeylerdir. Dolayısıyla mimarlığın bir parçası ayarttığı için ya da herhangi bir faydalı işleve sahip olduğu için mimari değildir. Bilinç dışını harekete geçirdiği için mimaridir. Buna karşılık mimarlık bu tür hareketleri etkinleştirebilir. Fakat bir düş değildir. En vahşi düşleri tatmin etmez, ama düşlerin koyduğu sınırları aşabilir. Mimarlığın sınırları ise değişkendir her dönem yaşananlar farklı modları ortaya çıkartır ve dönem dönem yaşanan bütün kaymalar konu dışına çıkabilir. En önemli konu Tafuri' nin, mimarların çoğunlukla kuram ile kültürel çalışma arasındaki bağlantıyı gözden kaçırdıklarını düşünmesidir. Ona göre kuramı mimari biçime ya da pratiğe ulaşmada bu biçimi ya da pratiği doğrulama yolu olarak kabul etmek istemektedirler. Tafuri'nin kuramsal yazıları kaleme alma amacı mimari kavramları yaygınlaştırmakla sınırlı değildir. Mimarlığın kültürel pratiği ile birlikte bağlantılı siyaset yazın ya da sanat alanları arasındaki bağlantıyı çözüm getirmek için de gereklidir. Film motiflerini ya da yazınsal motifleri mimarlık diline çevirmek ya da mimarlığa taşımakla en ufak şekilde dahi ilişkili değildir. Ancak kilit öneme sahip mimari bir kanıtı desteklemeleri için bu müttefiklere ihtiyaç vardır. Başka alanlarda yapılan araştırmalar mimarlığın kendi doğasından kaynaklanan kopmanın mimarlığın gücü ve bozguncu kuvveti olduğuna mekân ile olayın birbirinden kopmuş olsalar bile birlikte yaşamalarının kaçınılmaz olduğuna ve bunların çağın koşullarının ayırıcı tarafı olduğuna ilişkin fikri kafa bulandırıcıdır. Bu sebeple mimarlık başka disiplinlerden bazı nosyonları sadece ithal etmekle kalmayacak, kültür üretiminde kendi buluşlarını da ihraç edebilecektir. Bu açıdan bakıldığında mimarlık, matematik veya felsefe ile kıyaslanabilecek bir bilgi biçimi sayılmaktadır. Mimarlıkta kavramlar projelerin ya da binaların peşinden de gelebilir, projeler ya da binalardan önce de ortaya çıkabilirler. Başka bir anlamda kuramsal bir kavram bir projeye uygulanabileceği gibi bir projenin türü de olabilecektir. Bu ayrım çoğunlukla bu kadar kesin biçimde yapılamamaktadır. Mimarların kendi içerisindeki doğasından ötürü mekân ile kullanımı karşı karşıya getirmesi ve bu iki terimin birbirinden kopmasını kaçınılmazlığı mimarlığın her an

istikrarsız olduğuna ve hep değişimin eşliğinde bulunduğunu belirtmektedir. Değişmeyen şey ise mimari ideolojinin üç bin yıldır mimarlığın istikrarla sağlamlık ve temelden ibaret olduğunu iddia etmesi paradoksudur. Paradoks, mimarlık kavramını hem mekânı aynı anda algılamının imkânsız olması hem mekânın doğasını sorgulamak hem de aynı anda gerçek mekânı yapmak ya da deneyimlemenin imkânsız olmasındadır. Mimarlıktan inşâî süreçlerin genel örgütlenmesine doğru bir kaçış yolu bulamadıkça paradoks devam eder (Tschumi, 2018).

Sargent'e göre düş gücüne bağlı oluşan en önemli yapılardan biri olarak sayılabilen ütopya, ütopya biçim ve ütopya istek arasında bir ayrım yapılmalıdır. Bu ayrım aynı zamanda yazılı metin ya da edebi tür ile günlük yaşamda tespit edilebilecek ütopya bir tür dürtü veya onun uzmanlaşmış bir yorum bilgisel ya da yorumlayıcı yöntem tarafından hayata geçirilmesi arasında ayrım yapılması gerekmektedir (Sargent, 1967). Tüm toplumsal hareketler ütopya bir hayali gerçekleştirmeye çalıştığında bu uğurda topluluklar kurulmuş, devrimler yapılmıştır (Jameson, 2005). Ütopyalarda önemli ve göz ardı edilmemesi gereken şey başlangıç noktasının olduğudur. Bu başlangıç için ise Thomas More'un metninden bahsedilmektedir. Bu başlangıçlar her zaman bir şekilde sonraki gelişmelere dahil ve sonraki gelişmelerde etkilidir. Ütopyalardaki uzamdan zamana; egzotik gezginlerin anlatılarından, geleceği misafir olanların deneyimlerine geçiş buna örnek olarak verilebilmektedir. Bu edebi türün önemi metinler arası olmasıdır. Bloch'a göre, edebi biçimlerden çok azı kendini bu denli cesurca argüman ve karşı argüman olarak ortaya koyabilmektedir. Ernst Bloch'un bu andaki çalışmaları, ütopyanın tek tek metinlerinin toplamından daha fazlası olduğunu hatırlatmaktadır. Bloch yaşamdaki ve kültürdeki geleceğe yönelik her şeyi yöneten ve oyunlardan patentli inançlara, mitlerden kitle eğlencelerine, turizmden şakalara ve bilinçaltına kadar her şey kapsayan ütopya bir dürtü olduğunu varsaymaktadır (Bloch, 2007).

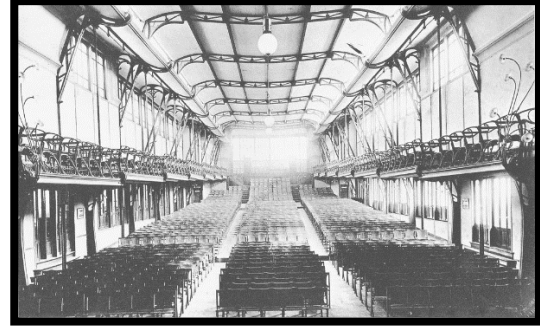
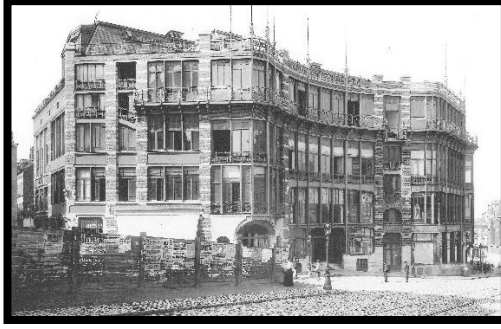
Mimarlığın hem mekân hem de olay olarak tanımlanması yeniden siyasal konularla ya da daha kesin bir dille söylenirse toplumsal pratikle bağlantılı olarak mekân sorununa geri götürmektedir. Mimarlık saf biçim değilse işlevsel ya da toplumsal ekonomik zorlamalar tarafından belirlenirse tanımlanması için mutlaka kentsel boyuta kadar genişlemek zorunda olacaktır (Tschumi, 2018: 36, 37). Çağdaş kentin genişlemesi ve daralması yönetilen karmaşık toplumsal ekonomik ve siyasal mekanizmaların mimarlık kadar mimarlığın topluluk tarafından kullanılmasını da etkilemektedir. Tafuri'ye göre mekân alana hep mührünü basmakta, toplumsal pratiğin ortamını belirlemektedir. Toplum ne kadar isterse istesin kendi mekânının dışına

çıkamamaktadır. Toplum mekân üretse dahi mekânın tutsağı olmaktadır. Bütün etkinlerin ortak çerçevesi olduğu için barındırdığı toplumsal çelişkilerle ört pas ederek tutarlı görünmek amacıyla sık sık siyasal olarak da kullanılmaktadır. Bu durum kentlerin mimarlığını nitelemektedir. Çağdaş dünya az da olsa payda bulabilen zorlamaların oluşturduğu yerinden oynatılmış bir mekânı tariflemektedir. İstikrarlı olduğu varsayılan mimari ya da başka bir tür kurumsallığı ihlal eden programlar ve hareketler olmadan ne siyasal ne de toplumsal değişiklik olamayacağını unutulmaması gerekir. Gündelik yaşam içerisinde hareket ve eylem olmadan mimarlığın da oluşmayacağını unutmamak gerekir (Tschumi, 2018: 37).

Beklenmedik kültürel ya da toplumsal ürünler ortaya çıkarma becerisi karşısında yapılan araştırmada bir zamanlar söylendiği gibi "tasarımı koşullandırmak" yerine "koşulları tasarlamak" düşüncesi ile kentte kendini göstermesi beklenen bir değişiklik yaratılabilir mi? (Tschumi, 2018: 17) Bu konu ile ilgili olarak; Tschumi'nin metinlerinden biri olan "the environmental trigger" adını taşıyan çalışma 1972 yılında düzenlenerek bir sempozyum için hazırlanmıştır. Bu metin içerdiği yoğun sorgulamalar içerisinde ana hatları belirtilmiştir. Mimarlık ve kentler toplumsal ve siyasal değişikliği nasıl tetikleyebilir? sorusu üzerinden ilerler. 1968 Mayıs olaylarında Paris caddelerinin sahne olduğu olayların etkisiyle dünyanın birçok büyük kentinde benzer yanlış kullanım kalıpları algılanmaya başlanmıştır. Bu tür kent merkezlerinde ekonomik gücün yoğunlaşması ile beraber planlansa da kendiliğinden gelişse de her eylem hemen hiç beklenmedik boyutlara ulaşabiliyordu. Toplumsal çatışmaların en şiddetli sergilendiği yer sadece kent merkezleri de değildi. Tschumi'nin düşüncesine göre kent koşullarının kendisi toplumsal değişikliği hızlandırabilirdi. Ekonomik çöküşün toplumsal dönüşüme yol açma potansiyeli ile değişim sürecinde mimarın potansiyel rolü de analiz edildiğindeki soru: Mimarlar, mimarlığı ve planlamayı egemen toplumun sadık birer ürünü olarak görmekten nasıl uzaklaşabilir ve kendi zanaatlarını tam tersine değişikliğin gerçekleşmesini sağlayacak bir katalizör olarak nasıl kullanabilirlerdi? (Tschumi, 2018: 16). Mimarlar önermeyi tersine çevirip kentleri de istediği gibi oynayan muhafazakâr bir topluma hizmet etmek yerine kentin kendisinin toplum üzerinde etkili olmasını nasıl sağlayabilirlerdi? Aradan yirmi yıl geçmesine rağmen bu analiz çok değişmedi ve ilk çalışmalardan biri yoğun biçimde alıntı yaptığı Tschumi'ye göre; Mekân toplumsal dönüşümü sağlayan barışçıl bir araç, yeni bir yaşam tarzı ortaya çıkartarak toplum ile birey arasındaki bağlantıyı değiştirme yolu olabilir miydi? Devrimci Rusya'da asgari ölçülere sahip hücreler ve toplu aşevleri insanlar arasında yeni bağlantılar belirlerken geleceğin toplumuna kalıp olmak yanında geleceğin toplumunun ideal yansımasını da birer toplumsal kondansatör

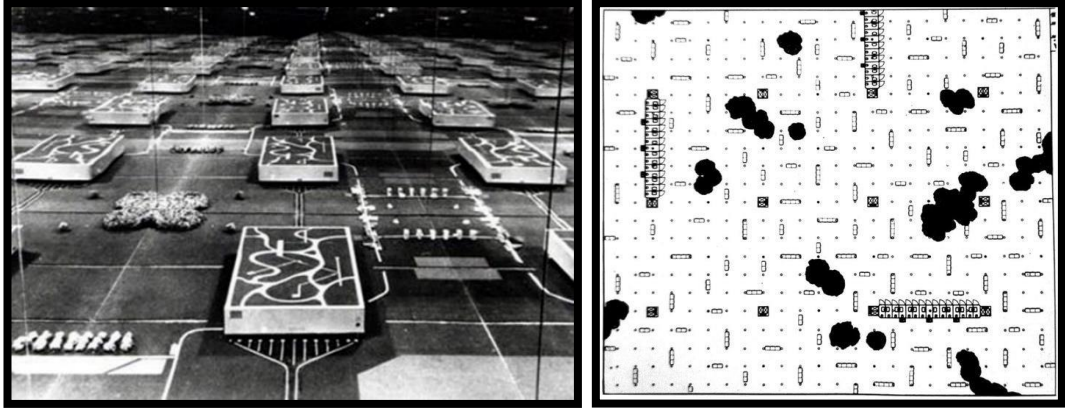
olarak düşünölmüştü. Avrupa'nın geri kalan kesimi ise bu tür girişimlerin başarısız olması yeni mekân örgütlenmesi ile durmadan büyüyen arazi spekülasyonlarını mutlak çelişki ile açıklayabilse de bu girişimlerin kaderi siyasal durumun bu açıdan daha elverişli olduğu ölkelerde farklı olmamıştır. Bunların sebebi ise işin temelinin yanlış anlaşılmış olması ile saf ve kurtarıcı bir teknik ideolojisine bağılı olmasıdır. Bu kuram, bireyin davranışının mekân örgütlenmesi ile etkileşimli olduğu ve hatta rasyonelleştirilebileceğini savunan bir davranışçılık yorumuna dayandırılmasıdır (Tschumi, 2018: 18). Bir mekân örgütlenmesi bireyin ya da grubun davranışlarını bir süreliğine değıştirilebilir. Fakat bu durumdan gerici bir toplum veya toplumsal ekonomik yapısının değıştirebileceğı sonucu çıkarılmaz (Tschumi, 2018: 18).

Tschumi'nin fikrine göre mimarların üç ayrı rol üstlenebileceğini düşünmektedir. Bu rollerde ya muhafazakâr olunabilir yani var olan toplumun siyasal ve ekonomik özelliklerini mimari çevre bu önceliklere göre biçim verilebilir ve tarihsel rolü muhafaza edebilir, ya eleştiri ve yorum işlevini üstlenebilir; kaleme alınan yazılar ya da başka uygulama biçimleri ile toplumun çelişkilerini açığa çıkaran olabilecek eylemleri kaba çizgileriyle belirten bu eylemlerin içerdığı güçlü yanlar kadar sınırlarını belirten aydınlar olarak da davranabilirdi. Bir diğeri rol ise yeni toplumsal ve kentsel yapılara ulaşmaya çabalarken profesyonel güçlerin parçası olup, çevre konusunda bilgilerini kullanabilirdi (Tschumi, 2018: 19, 20). Tschumi'nin sözlerinde şunlardan bahseder; "Eleştiri ve devrimci rolleri bir araya getirilmesi savunulduğunda birer aydın ve mimar olarak hiç ihtimal verilmese de kendi silahlarını doldurarak ve yer altındaki tesisat şebekelerinde patlayıcılar saklayarak göremeyeceğini bu durumun kısıtlamalarında biliyordum. Bu sebeple ben de gerçekleştirebilecek siyasal edimler olarak iki tip eylem ya da strateji önerdim ve bu stratejilere göre örnek eylemler ve karşı tasarımlar adını verdim" Burada ilk stratejiye göre özgül anlamda mimari değil, ama büyük ölçüde kentsel yapıların kavranılmasına dayanmaktaydı. Bir yandan da toplumumuzun en gerici normlarını ve değerlerini tahrip etmek üzere çatışmaların kutuplaşmasını önermekteydi. Örnek eylemler hem çevre bunalımının anlatımını hem de bu bunalımın katalizörü olarak iş görmekte fakat bir yandan da gerilla tekniğı taktiğine uygun olarak acil ve doğrudan yarar ile örnek olmayı gündelik yaşam ile farkındalığı bir araya getirmekteydi. Örnek olarak düşünmek istersek işgal edilen arazide 3 günde bir "Maison du peuple" inşa etmek büyük bir Batı Avrupa kentinin işçi sınıfının oturduğu banliyölerde de bir gerilla mimarlığına ön ayak olmanın en ürkütücü şekliydi (Şekil 2.7).

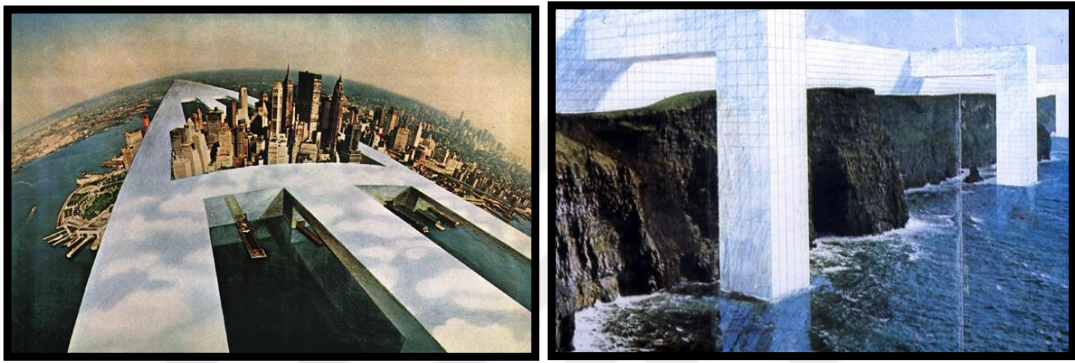

Şekil 2.7. “Maison du peuple” yapıları dış mekân ve iç mekân görselleri [URL 6-URL 7]

Fransız öğrenciler topluca bir bina (nesne) yaratmanın bu eyleme katılanlarla beraber birlik duygusu sağladığına inandıkları ve bunun bu eyleme katılanlar için iyi bir siyaset okulu olacağına inanmaktaydılar. Ayrıca yerel nüfus ile bir bağ kurulacağı düşünülmektedir. Geçici dahi olsa serbest bir yerin varlığı devrimci mücadelenin gelişiminde önemli bir etken olmuştur. Ayrıca polisin uyguladığı şiddet nedeniyle tahrip olabilecek binalar kendi kendini savunması da mücadele araçları konusunda deney kazanmaya ve bu araştırma güçlenmesine olanak vermektedir (Tschumi, 2018: 21). Örnek eylemin amacı esrar perdesini kaldırmak ve provoke etmek ve buna karşılık kapitalist mekân örgütlenmesini bölmek ve yalıtım için her türlü kolektif mekânı tahrip etmek demektir. Bu duruma karşı yapılabilecek şey ise sistemin ekonomik mantığıyla çelişen inşa yöntemleri kullanıp ucuza ve hızlı bina yapabileceğini göstermektir. Bunun sonucunda kendisi için yapılmış bina veya bir nesnenin gerçekleştirilmesi ile sınırlı kalmamak toplumun gerçeklikleri ve çelişkilerin bina inşa etme yoluyla gün ışığına çıkartılmasını da kapsamaktaydı (Tschumi, 2018: 22). İkinci strateji ise daha mimariydi. Çünkü mimarın anlatım araçları kullanıp muhafazakâr belediye meclisleri ve hükümetler tarafından zorla kabul ettirilen planlama uygulamalarını yol açtığı kötü etkileri ifşa etmekteydi (Tschumi, 2018: 22). Archizoom'un no-stop city ve superstudio'nun Continuous Monument şeklinde isimlendirilmiş çalışmaları (Şekil 2.8, 2.9) böyle bir yaklaşım tarafından benimsenebilecek modelleri oluşturmuştu. Karşı tasarım mimari anlatımın tikel bir özelliğini tüm kültürel değer ve yan anlamları ile birlikte kullanmaya yönelik nihilistçe bir girişim olarak betimlenmektedir. Bütün mimari araçların en zayıfına yani plana dayandığı için çaresizdir. Çünkü Tschumi'ye göre, bina edilmiş hiçbir nesnenin doğası gereği gerici bir toplumun toplumsal ekonomik yapısını asla etkilemeyeceğini belirtmiştir. Yegâne rolü mali gücü elinde bulunduranların niyetlerine ilişkin kötümser tahminler mimari bir önerme diline çevrilerek yapılmıştır (Tschumi, 2018: 23).

Şekil 2.8. Archizoom “No-stop city” [URL 8-URL 9]

Şekil 2.9. Continuous monument [URL 10-URL 11]

Bu yaklaşımla planın sadece görünüşte zayıf olabileceği kabul edilmiştir. Plan sonucunda ürün olması beklendiği için sermayenin bağları ile bağlı hiçbir inşa edilmemiş parçanın asla sahip olmadığı ek bir özel özgürlüğe sahiptir. Tschumi'ye göre, plandan beklenen rol gerçekleştirilmesini sağladığı iktidar grupları tarafından kısa sürede çarpıtılarak anlaşılması güçleştirilip toplumsal bir alternatif tasarlamak değildir. Sadece belli bir alanda resmi güçleri kavramak, bu güçlerin geleceğini öngörmek ve açıklama amacıyla grafik terimlerin diline çevrilmektedir. Bu bir duvar yazısı işidir. Tıpkı bir duvar yazısının pornografik bir imgenin gerçek şeyin hiç bilmediği bir müstehcenlik üstlenmesi şeklinde mimari çizim de fiili binanın gündelik deneyiminin engellediği özgür bir anlamı desteklemektedir (Tschumi, 2018: 23). Tschumi'ye göre mimari çizim, bazı yeniden geliştirme önerileriyle her geçen gün daha iyi bilinen saçmalığını kanıtlamakta veya kapitalist sistemin nereye doğru gittiğini kesinleşmesinde kullanılmakta, tikel anlatım kipinin önemi konusunda duyulan ilk kuşkuvarın doğruluğunu onaylayabilmektedir. Dolayısıyla kültürel bir önerme olduğu kadar siyasal bir önermedir de denilebilir (Tschumi, 2018: 24).

Mimarlığı ve planlamanın rolü toplumsal yapıların binaların ya da kentlerin diline aslında sadık çevresi olan toplumsal kurumların imgelerinin zemine yansıtılması ile

analiz edilmiştir. Bu çalışmalar mimarlığın siyasal bir araç olarak kullanılma konusunda karşılaştığı güçlüğü vurgulamışlardır. Sanatçının ya da mimarın gerçek dışı konumu kendi gerçekliğidir. Bu son tavır bir yana pek çok siyasal yaklaşım çevreye ilişkin ellerinde bulunan bilgiyi devrim hizmetine sunmaya çalışan birçok Mimarlık okulunun yalıtılmasından zarar görmüştür. Gerçeküstücülerin rezalet ile toplum tarafından kabul edilmek arasındaki doğru ulaşımı bulamaması gibi mimarlığın da özellikle taarruz arasında kalmıştır. Mimari eser ideolojik bağımlılığını kabul ederek kendi özerkliğinden vazgeçerse toplumun mekanizmalarını kabul etmektedir. Mimarlık sanat için sanat konumunu benimseyip kendini kutsallaştırırsa var olan ideolojik bölümlerden birine yerleştirilip kategorileştirmekten kaçamaz. Bu sebeple Mimarlık toplumun kendisinden bürünmesini istediği biçimi reddederek kendi doğasını koruyup yaşamda kalabilir (Tschumi, 2018: 70). Tschumi, "Böylece ben de mimarlığa ihtiyaç duyulduğundan şüphe etmemizi gerektirecek bir nedeninin asla olmadığını söyleyeceğim çünkü mimarlığa ihtiyaç duyulması tam da mimarlığa ihtiyaç olmamasıdır yararsızdır, ama köklü biçimde yararsızdır. Taşıdığı radikalizm kârın her şeyden önünde geldiği bir toplumda gücünün kendisidir. Anlamı karanlıkta kalan bir sanatsal ek ya da yapılan mali manipölasyonların kültür yoluyla doğrulanması olan mimarlık süse benzer. Çünkü Adorno'nun söylediği şekilde "bu ampirik belirleyişler satılamayacağı gibi satın da alınamayacak, değişim değeri olmayan ve üretim çevrimi ile tümleştirilemeyecek bir keyif üretir" Bu şekilde mimarlığa ihtiyaç olmamasının pek şaşırtmamalı üstlendiği rol toplum tarafından tanımlanmıyorsa bu şekilde mimarlığın bunu kendi başına tanımlaması gerekecektir" (Adorno, 1972).

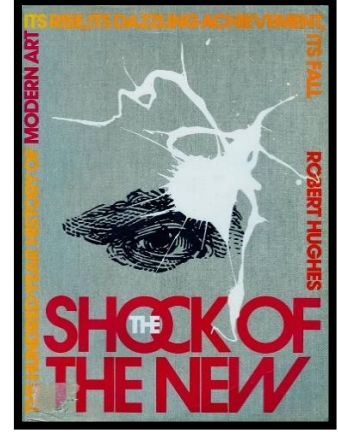
2.2.2. Peter Bürger 'in Avangard Kuramı

Avangard; bir askerlik terimi olarak bir ordunun, birliğin öncü kurulu şeklinde tanımlanmaktadır. 1830 ve 1840'larda ütopyalar döneminde siyaset diline girmekte ve köklü dönüşümlerin bayraktarları anlamında da kullanılmaktadır. Peter Bürger'e göre bu dönem, 1789 Devriminin evrensel sınırsız sonsuz vaatlerinin anlamlandırmaya çabalandığı siyasal imgelemin kayıt tanımadığı havai bir dönemdir.

Avangard terimi bu büyük toplumsal tasarımın gerçekleşmesinde sanata verilen oyuncu rolü ifade etmek için ilk kez ütopyacı sosyalist Saint-Simon' un cemaatinde dolaşıma girmiştir. 1830'larda sanatçı adıyla Saint-Simon diğer seçkinleri oluşturan bilim adamları ve sanayicilere şu şekilde seslenmiştir: Sizlerin Avangardı biz sanatçılarız... Toplum üzerinde yapıcı bir iktidara sahip olmak, gerçek bir rahiplik görevi yürütmek ve sağlam adımlarla zihnin bütün melekelerinin önüne düşmek: işte sanatın muhteşem kaderi" 10 yıl sonra bu kez de Fourier taraftarı diğer bir ütopyacı

sosyalist sanat teorisi yeni ve eleştirmen Leverdant sanatın misyonu ve sanatçıların rolünü aynı başlıklı yazısında şu şekilde tanımlamaktadır: Toplumun ifadesi olan sanat, bize en ileri toplumsal eğilimleri bildirir; yol gösterir, bilinmeyeni ifşa eder. Dolayısıyla, sanatın öncülük misyonunu yerine getirip getirmediğini, sanatçının gerçekten avangard olup olmadığını bilmek için, insanlığın nereye gittiğini, insan soyunun ne çeşit bir yazgısı olduğunu kavramak gerekir (Bürger, 2017: 12). Bürger'e göre sanat, sanatçılardan çok ondan yararlanmayı uman siyaset erbabı tarafından öylesine yüceltilmiştir ki adeta seküler bir kült havasına büründürülmüştür. Avangard incelemelerinin çoğu aynı tarihsel şemayı izlemektedir. 1848 öncesinde romantizmin isyanı ile ortaya çıkmaktadır. Bu tarihte kırılmanın ardından yükselen sanatın özerkleşmesiyle modernist bir mahiyet alır ve modernizmle ortak bir evrime girer. Adeta onunla da özdeşleşir. Bu sebeple avangard ile modernizm kavramları arasında temelli bir ayrım okunmamaktadır. Her ikisi de zaman zaman aynı ruhu aynı bilinci paylaşmaktadır. Her ikisi de sanatçının topluma ve kendine yabancılaşmasıyla burjuvazi niyeti karşısında aldığı tavırları ifade etmektedir. Habermas bu anlamda avangardı modernizmin zirvesi gibi görmekte, Baudelaire'nin haritasını çıkardığı estetik modernite, dada ve sürrealizmin zirvesini oluşturduğu avangard hareketlere dönüşmektedir (Bürger, 2017: 15).

2. Dünya Savaşı sebebi ile yitip giden avangard ruhu 1968 mayıs olayları sıralarında yeniden canlanmıştır. 1970'lerde Londra, Paris, Chicago, Berlin ve New York'ta devasa avangard sergileri açılmıştır. Arka arkaya yayınlanan kapsamlı incelemeler ve oldukça köklü tartışmalar başlamış, batının bütün önemli sanat eserleri sanat merkezlerinde konferanslarla birlikte tekrar gündeme gelmiştir. Londra tiyatroları bir "Brecht" dönemine girmiş, tanınmış eleştirmen olan Robert Hughes 'in (Şekil 2.10) yaptığı "The shock of the new (Yenin Şoku)" dizisi 1981'de BBC televizyonlarında yayınlanarak avangardın yüksek ve seçkin mevkilerinin popüler gündemine etki etmiştir (Şekil 2.11).

Şekil 2.10. Robert Hughes [URL 12] 2.11. "The shock of the new" (Yenin Şoku) [URL 13]

1968 Mayıs olayları ile avangard, 1. Dünya Savaşı sonrasındaki geçmiş maceraları, esrarlı manifestoları ve sonrasında kültürel gündemi işgal eden zamanında bile görmedikleri kadar büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. Fransa'da 1968'de alevlenen isyanlar avangard'ın kutsanan zirvesi sayılmaktadır. Bu sayede bu isyanlarla beraber Sitüasyonist Enternasyonal kurulmuş, 1950 yılından beri teorik pratiğin etkisi büyük olmuştur. Avangard'ın hayatını ele geçirilmesi stratejisini benimseyen Sitüasyonist Enternasyonal gündelik hayatı imgelemenin ve yaratıcılığın hüküm sürdüğü bir oyuna kenti de oyun parkına dönüştüren bir devrim içerisine girmiştir. 1968'lerin karşı kültüründe ve sokakları süsleyen karşı estetiğinde de sadece Sitüasyonistlerin değil, onların da öncüleri dadaistlerin ve sürrealistlerin, ayrıca Rus fütüristlerin de en isyankâr bütün temsilcilerinin hayalleri derin izler bırakmıştır (Bürger, 2017: 9). Peter Bürger' e göre, 1968 Paris avangardın en muhteşem olan fakat en son oyunudur. 1848'de özgürlük, eşitlik, kardeşlik vaadinin kana bulanması ile birlikte başlayan bir dönem 1968'de Paris'in son barikatlarında kapandığı varsayılmaktadır. Her iki olayda da gelecek bir ara ele geçer gibi olmakta fakat hayat ve sanat kavuşarak hemen ardından kopmaktadır. Hayatın kendine inşa ettiği modernizm ve sanat kendisine itiraz eden avangard 1968 ertesinde çözülmekte ve tarih olmaktadır. Bu tarihe ilişkin tartışmaların odağını, 1974 yılında yayınlandığı zamandan bu zamana kadar Peter Bürger'in avangard kuramı oluşmaktadır (Bürger, 2017: 10). Peter Bürger bütün bu tezlere göre sanatın toplumdan ve siyasetten arınarak özelleşme yoluna girdiği 1848 yılında modernizm ve avangardın miladı ya da 20. yüzyıl sanatının şafağı gibi görmemektedir. Özerkleşmenin 18. yüzyılda sanatın önce sarayın ve kilisenin himayesine ardından da piyasaya ve kitle kültürüne direnmesi ile baş gösterdiğini savunmaktadır. Kant ve Schiller'in sanatını isteksizleştirdikleri düşünceleri bu oluşumu izlemekte ve özerkleşme 19. yüzyılın sonu 20. yüzyıl başında estetizm ve sembolizm ile zirvesine ulaşmaktadır. Bürger'e göre hayattan olabildiğince yalıtılması

sonucunda sanatın içeriği kendi formuna dönüşebilmektedir Sanat formları ile olduğu kadar kurumlarıyla da artık toplumu ve hayatı değil kendisini temsil etmektedir. Bürger'e göre avangard bu tarihin keşfidir ve bu anlamda daha öncesinde böyle bir şey mümkün değildir. Bürger'in kuramında avangard sanatın kurumlaşmaya karşı bir saldırısı vardır. Özerkleşmenin terk edilerek sanatın yeniden hayata sindirilmesi mücadelesidir denilebilir. Sorun olan şey gerçek dünyaya müdahale edilmesi hayatın devrimleştirilmesidir. Yoksa estetik haz nesneleri olmaya mahkûm formlar yaratmak değildir. Bu tutum 1848 öncesinin avangard ruhundan köklü olarak farklılaşmaktadır. Çünkü ona göre sanatı hayatla ilişkilendirirken geçerli siyasal ahlaki tasavvurlar doğrultusunda bir araştırmanı kabul etmemektedir. Ütopyaların öngördüğü toplumsal ilerlemenin öncülüğü gibi bir rolü üstlenmemektedir. Sorun sanatın toplumsal faydası veya bunun reddedilmesidir. Sanatın engaje veya özerk olması değil sanatın ta kendisidir. Onun toplumsal işleyişi bu şekilde kavrayışıdır. Avangard'ın hedefi bizzat içinde var olduğu sanat kurumunu yok etmektedir. Bunun için sanatı hayata yasaklayan bir kurumdur ve sanat sadece kendi kurumunu tutsaklığından özerkleşerek hayata ele geçirebilir. Avangard şimdi bu devrimi siyasete rağmen ve kendini siyasallaştırarak gerçekleştirmeyi denemektedir (Bürger, 2017: 21). Farklı yorumlara rağmen avangard sonunda modernizmin en son ve yeni en aykırı ifadesi gibi alışlagelmiş bir tanımlamadır. Oysa Bürger modernizm ile avangardın birliğini bozmaktadır. Böylece bu terimlere ilişkin muğlaklarda son vermektedir. Bunun sebebi ise onun düşüncesinde avangard tam da modernizmin öngördüğü özerkleşme kurumlaşma çizgisine meydan okumaktadır. Bu çizgiyi izleyen tarihleri onlardaki zaman mantığını teşhir etmektedir. Dolayısıyla Bürger avangard ona stillerinin evrimine eklenmeyen modern sanat tarihinden sökmekte ve toplumsal hayatın içine yerleştirmektedir. Bu sayede avangard kavramlaştıran tarihin teorik kurgusunu açığa çıkarmakta tanımladığı estetik normlarını deşifre etmektedir (Bürger, 2017: 21, 22). Bürger'in kuramı sadece formalit sanat tarihlerini mesafelendirmekle de kalmamaktadır. Avangard'ın estetik normlar kadar siyasal değerlere bağlı olarak kavramlaştığı anlatıları da akla getirmektedir. İki Dünya Savaşı arasındaki Parti devletlerine ait kültürel politikaların aynı döneme rastlayan ve marksist estetiğin gövdesini oluşturan büyük polemiklerin hatta kendisine bağlı olan Frankfurt geleneğinin de farklı avangard tasavvurlarını nasıl inşa ettiklerini düşündürmektedir. Bu hali ile avangard'ın ömrü İki Dünya Savaşı arası dönemde sınırlıdır. Bu dönem boyunca avangard düşlerini gerçekleştirmeyi başaramamakta, çünkü sonunda savaştığı kurumlara yenik düşmekte ve onlara boyun eğmektedir. Avangard sanatçıların işleri müzelerde sergilerde istemedikleri kılıklarda piyasaya sürülmektedir. Özgürlük peşindeki işler sanat yöneticilerinin emrine girmektedir.

Saldırdıkları, alaya aldıkları ya da riyakarlığına teşhir ettikleri düzen iyi niyet göstererek sonunda onları içine kabul etmektedir (Bürger, 2017: 34).

2.2.3. Temsilde Kaygı

Tedirginlik ve kaygı kavramları Tafuri'nin yazılarında (Tafuri, 1976) tekrar tekrar gündeme gelmektedir. Tafuri'nin fikrine göre 19. yüzyılın kuramsal tedirginlikleri her geçen gün biraz daha kendine göndermede bulunan bir mimarlıkla karşı karşıya geldiğinde zaten bir tür kaygı dile getirmekteydi. Tafuri için esas soru şunu sormaktadır: "söz edilen kaygının kökeni hümanizmin özneyi olumlaması ise bu kaygının dağıtılmasında öznel iradeye nasıl bel bağlanabilir?" Tafuri 19. yüzyılda sergilenen kaygının ve buna karşı çıkanların kayıp, çöküş terimlerinin cinayet ya da kitlesel felaketin estetik değeri olarak kullansa bile 20. yüzyılın avangardları tarafından bir kurtuluş biçimi sayıldığını belirtmektedir (Tafuri, 1976) Vidler'e göre bu durum anıları kullanan nostaljik bir sanatçının değil de tarihinin açısından bir anlam fazlalığı olarak ortaya konulmaktadır. Kaygı olarak ortaya çıkan göstergenin gerçekleşmesi, kendi zaferinin peşinde yaşanacak değişikliği de beraberinde getirmektedir. Bu sebeple modernizmde bir kayıp değil, gönderme sistemi fikri yer değiştirebilir. Tafuri bu fikirle modernistlerin geçmişe özlem çekmeyi savuşturmasına sebep olmaktadır (Vidler, 2016: 272, 273). Tafuri'nin bahsettiği kaygılar, zaman içerisinde bir takım toplumsal hareketlere de sebep olmuştur. Aldo Rossi'nin de kapitalizm konusunda aynı fikirde olduğu Tafuri'ye adanmış olduğu "Mimarlığın Suikastı" eseri kapitalizmin etkisinde kalan mimarlığı yansıtmakta ve yorumlamaktadır (Tafuri, 1979) (Şekil 2.12).

Şekil 2.12. Aldo Rossi "Mimarlığın Suikastı" [URL 14]

Tschumi'ye göre, tarihsel analiz, genelde mimarın rolünün toplumsal kurumların imgelerini zemine yansıtmak ve toplumun siyasal ya da ekonomik yapılarını binalar ya da bina grupları ile dile getirmek olduğunu savunan görüş tarafından desteklenmiştir. Bu sebeple mimarlık da ilk başta ve her şeyden önce mekânın var olan toplumsal ekonomik yapıya uyarlanması ile oluşmuştur. Bu uyarlamaya göre, mimarlık; yerleşik güçlere hizmet edecek, hatta toplum yararına siyasetler söz konusu olduğunda mimari programlar var olan siyasal çerçeveye ilişkin ağır basan görüşleri de yansıtacaktır. Bu durum tasarımları yoluyla dünyayı değiştirmek isteyen genç mimarları hiç memnun etmedi. Bu durumda gençlerin çoğu her zamanki yaşama teslim oldu ve konvansiyonel uygulamaları benimsedi. Ne var ki az sayıda genç mimar kentleri ve kentlerdeki mimarlığı ortaya çıkaran mekânizmaların doğasını anlamaya çalışarak mimarlığın değişmesi konusuna başka bir şekilde yaklaşım yaklaşılamayacağını ve bu öykünün başka bir açıdan anlatıp anlatılamayacağını keşfetmeye çalıştı (Tschumi, 2018: 14, 15). Tafuri'nin modern burjuva toplumunda ortaya çıkardığı yaygın kaygı duygusu, modern entelektüeller tarafından deneyimlenen dünyanın, Marx Weber'in düş kırıklığı büyüünün bozulması dediği şey ile sıkı sıkıya ilintilidir. Tafuri'nin "Architecture and utopia" kaynağının 3. bölümünde şundan bahseder: Rasyonalizmin kazandığı zafer, dünyadaki egemen güç olarak kabul edilen bilimin ayrılmayan değerlerden kurtulmasının mantıksal sonucudur. Vidler' e göre bu şekilde Tafuri'nin tarihsel projesi, düş kırıklığını ortaya koymak ve ideolojinin bütün peçelerinden sıyrıldığında yaşanan bu değer bunalımını yansıtmaya yeltenen çeşitli avangard girişimlerin neler olduğunu göstermektedir. Tafuri'nin benimsediği ideoloji eleştirisine göre; "Mimari ideoloji eleştirisi aşaması son bulduğunda kuramcısının aklında akademik statüye sahip herhangi bir disiplinde baştan var olan değerler mekânizmasına yordamlara ve ortaklığa tamamen yabancı biri halini almış gibi eksiksiz bir düş kırıklığı bıraktı. İdeoloji eleştirisini geride bırakmak mimari ideolojiye, hatta mimari tarih yazımı daha yakın düşen disipline bile geri dönmek demek değildir. Bu alanda da hem şimdiye hem de geçmişe bütün biyolojik ayartmalara direnmek gerçek verilerin kesinliğine olabildiğince yaklaşmak demektir. Bütün şimdiki ve geçmiş öz yanılsama ve öz gizemleştirme yapılarının yakınının engellenmezliği ile siyasal bir yatkinliğin tam anlamıyla ortaya koyulması arasında bağ vardır. Bütün peçeler düşüp her şey ortaya çıktığında geriye kalan ne varsa hepsini incelenmesi gerekir. Anlaşılması ve gerçekliğin mekânizmalarının yeniden sunulması gerekir. Eksiksiz bir düş kırıklığı yaşandığında büyük tarihçiler çıkar ortaya" (Vidler, 2016: 281).

2.3. Aldo Rossi Kuramları

Aldo Rossi post modern hareketin önde gelen isimlerindendir. 1990 yılında Pritzker ödülüne layık görülmüş, ayrıca ilk defa iki kez bienali yürüten isim olmuştur. Rossi'yi ünlü bir kuramcı haline getiren "Şehrin Mimarisi" adlı kitabı, dünya çapında etki yaratmıştır. Öte yandan Hays'e göre, Aldo Rossi'nin projelerini tanımlayan belli başlı özellikler; ölçekteki aşırı belirsizlikler, mimar tarafından zorla sessiz gizli bir diyalog içinde sokuldukları anlaşılan birbiriyle uyumsuz nesnelerin yan yanılığı, maddeyi tümüyle kül ediyormuş gibi görünen bir ışıkla aydınlatılmış metafizik şehir manzaraları içinde basit nesnelerin yaydığı bir ayrılık ve durağanlık duygusudur (Hays, 2011). Rossi için üretilen nesnelerin gerçekte ilgili veya birbirleri ile ilişkili olan boyutlarından çok içerdiği anlamlar önemlidir.

Meyer'in görüşüne göre: Rossi, farklı ölçeklerde zamansız formlar kullandı: Şehir planlamasından, sofa takımı tasarımına kadar yelpazede tipolojik benzerlikler buldu. Gündelik nesneler, mimari ve kentsel formlarla aynı tasarım ilkelerini takip etti. Rossi, binaları nesneler ve nesneleri binalar gibi tasarladı (Şekil 2.13).

Şekil 2.13. Teatro Faro, Teatro Domestico (Aldo Rossi Çalışmaları, Şehir Nesne ilişkisi) [URL 15-URL 16]

Milano'daki Gallarate apartman bloğundan (Şekil 2.14), bir kentsel arketip olan pasajıyla, 1971'de Modena'daki San Cataldo Mezarlığı'nın (Şekil 2.15) güvercinliğinin kırmızı küpüne kadar, Rossi, zaman içinde inşa edilen toplumun ortak değerlerini simgeleyen arkaik bina tipolojileri olarak bir şehir anlayışı geliştirdi 'kolektif bir hafıza'" (Mayer, 2018).

Şekil 2.14. Gallarate apartman bloğu [URL 17]

Şekil 2.15. San Cataldo Mezarlığı [URL 18]

Moneo'nun görüşüne göre "Mimari nesneye artık tekil, münferit bir olay olarak bakılamaz. Çünkü gerek tarihiyle gerekse çevresini saran dünya ile bağlanmıştır. Özgür mimari durumu sayesinde hayatı başka nesnelerle temsil etmektedir. Böylece ortak biçimsel yapılar bulmanın mümkün olduğu bağlantılı olaylar zinciri kurmaktadır. Bu sebeple de Aldo Rossi'nin çalışmaları mimari bahsi geçen yapısalcılığın merkezine yerleştirilmektedir (Moneo, 1978). Bu konu Rossi'nin 1966'da kaleme aldığı "Şehrin Mimarisi" kitabına da konu olmuştur.

Rossi'nin çalışmalarının en önemli özelliği yazıları, çizimleri ve projeleri temel yapısalcı önermelerden ayrılarak onları dönüştürmesidir. Fakat Rossi'nin görüşlerine göre çok daha diyalektik olan mimarlık sistemi anlayışı; yeni mimari olayların,

deneyimlerin ve anlamların yalnızca önceden var olan kültürel kodların tekrardan olumlanması ile oluşmamaktadır. Aynı zamanda kodların olumsuzlanabileceği belli bazı yollarla şehirleşmenin sürecinden etkileri ile algısal uzlaşmaları ve olanakları değiştirmek suretiyle programlı olarak ya da mimarın ideolojik pratiği aracılığıyla inşa edilebileceğini temsil etmektedir (Hays, 1998).

Rossi'nin mimarlığının yapısına dair özgür kavramsallaştırması da aynı ölçüde oldukça önemlidir. Klasik açıklamaya göre mimari yapı esasen mimari imleyenlerin kendi aralarında örgütlenmesine dayanmaktadır. Öyleyse bir mimari tip kodlar, kategoriler, gelenekler ve uzlaşımlardan oluşan bir alt katman ile gerçek bir tasarım pratiği örneği arasına koyulan bir tür aracıdır; işleyişi sayesinde mimari biçimin yapılanmış bir maddi varlık olarak meydana geldiği bir aracı oluşturur. Bu şekilde bir açıklama farklı biçimlerde dile getirilebilir. Ancak hepsi de tipolojik operatörün ötesinde tipin en uzak göstergesi işlevi gören toplumsal ve tarihsel bir gerçeklik var sayma eğilimindedirler. Fakat Rossi daha özgün bir iddiada bulunur. Toplumsal ve tarihsel zaten hep yapının içindedir; Yapı hem biçim hem de maddedir bu noktada, insanlık tarihi yapıda toplumsalı üretmektedir (Rossi, 1978).

Şehrin mimarlığı sosyal imgeselin erime potasıdır ve farklı gerçeklik düzlemleri veya katmanları üzerinde işleyen son derece farklılaşmış bir durumu temsil etmektedir. Bunlardan bazıları ise şunlardır:

- Mimarlığa özerkliğini veren kendine ait imleme sisteminin yapısal düzlemi,
- Fiziksel biçimde bir tarihsel maddi görünüm düzlemi,
- Bir tür örgütleyici güç veya gizli güçle etkinleştirilen bir düzlem

Tabii ki bunlarla beraber başkaları da vardır. Rossi bu çeşitli düzlemleri şehrin mimarisinin farklı kısımlarında anıtlar ve kalıcılık kuramı, kentsel öğelerin dinamiği, dönüşüm süreçleri, kentsel ekoloji ve psikoloji kolektif hafıza gibi başlıkları tek tek ele almaktadır. Tipoloji burada üçüncü bir terim olmaktan ziyade tüm bu katmanlar arasında hareket edebilen bir üretim ve çözümleme mekanizmasıdır. Tüm bu düzlemlerin ve katmanların ideal toplamına, birleşimine Rossi şehir adını vermektedir. Bir şehir elbette doğrudan deneyimleyebileceğimiz ve inceleyebileceğimiz sosyal maddi bir nesnedir. Mimarlığın uğraştığı en somut gerçekliktir. Fakat Rossi için şehir gözle görülmeyen ve var olmayan bir soyutlama özellikle ön varsayımsal bir yapı ve buna karşın sadece biçim değil aynı zamanda duygu durumları, atmosferler ve duygulanımlar yaratan saf bir bütünlük ağıdır (Rossi, 1978).

2.3.1. Tipoloji Kuramı

Bachelard'a göre hayal gücü uçsuz bucaksız, sınır tanımaksızın büyüktür ve ilk aşamasından beri etkin bir şekilde devam ederken bütünüyle oluşmuş bir durumdur. Başlarken hiç ortada görünmese bile hep aynı biçimde başlar, yakındakinden kaçır ve başka bir yeredir başka bir yerin mekânındadır. Başka yer doğal ve geçmişin evlerinde oturmadığından uçsuz bucaksız bir hal almaktadır. Bu aşamaya düşlemenin ilk başlangıcıdır denilebilir. Uçsuz bucaksızlık insanın içindedir. Yaşamın yavaşlattığı, tedbirli olmanın durdurduğu ve yalnız kalındığında yeniden işe koyulan ve bu tür varlık genişlemesine bağlı olarak devam etmektedir. İnsan hareketsiz kalır kalmaz başka bir yerde bulunur; uçsuz bucaksız bir dünyada düş kurmaya başlar. Bu sebeple hareketsiz insanın hareketi uçsuz bucaksızlık olur (Bachelard, 2020). Sair Pierre Albert-Birot avangard döneminin değerli şair, yazar, tiyatrocusu: "Ve bir kalem darbesiyle yaratıyorum kendimi" Dünyanın Efendisi, Sınırsız insan (Birot, 1997) şeklinde belirttiği notundan da anlaşılacağı üzere hayal kurmanın özgürlüğü tartışılmazdır.

Hayal ürünü olan arzu nesnesinin oluşum süreci; çeşitli düşümlere sebep olan bağlamsal ilişkileri sebebi ile arzu nesnesinin oluşumunu çoğunlukla sancılı bir hale sokmuştur. Fakat uçsuz bucaksızlık her şekilde arzulayanı bulmaktadır. Arzunun ortaya çıkışının ise çeşitli belirtileri vardır. Bunlar arasında Rossi'nin hayalet edebiyatı şehir manzaralarını ve Hejduk' un karnavalesk köylerini canlandıran indirgenmiş tekil hacimler ve yapı kalıntıları ile Peter Eisenman' ın çok daha minimal el-cube' ları ve Tschumi' nin sinegramları yer almaktadır (Şekil 2.16, 2.17) Hays'e göre mimari simgeselden gelip sosyal metnin benzerleri olarak tanıtılan bu çalışmalar, aynı biçimlerin tekrarları ile nesnesini arayan ve hedefi devamlı ıskalayan bir arzudur. Var olan arzu sayesinde mimarlık kendi gözünde ayrıştırılmaktadır. Burada mimari deneyimin bir ayrılık tasavvurunu ürettiği anlar bulunmaktadır (Hays, 2011).

temel birimlerin ayırt edici tekrar eder birleşimindeki tipler ve onların organizasyon mantığına da tipoloji denmektedir. Adorno'nun görüşüne göre; 1960'ların sonu, 1970'lerin başındaki mimarlık kuramlarında kalan terimler arasındaki tipoloji kadar güçlü bir etki bırakmış olanı yok gibidir. Adorno işlevselcilik ve mimarlık üzerine düşüncelerinde imgeleme faaliyetini açıklamayı şu şekilde yapmaktadır "Mimarlık soruşturur: Belli bir amaç nasıl, hangi biçimler ve hangi malzemeler aracılığıyla mekâna dönüşür? Tüm etkenler birbirleriyle karşılıklı ilişki içindedir. Bu şekilde kavram, arkitonik imgelem mekânı olarak da ifade etme yeteneğini göstermektedir. Bu sayede de amaçlarının mekâna dönüşmesine izin vermektedir. Buna karşılık mekân ve mekân duygusu ancak imgelem onları belli bir amaçla döllediğinde fakirleşmiş amaçtan fazlası olabilirler. İmgelem tam da kendi varoluşunu borçlu olduğu için amaç bağlantılarından koparmaktadır. Mimari imgelem bir biçimde sebep ya da ereyin biçimin ya da işlevi notasında bir duygu gücüyle mimarlığa yöneltilen her türlü yaşamsal talebin ötesine gider." (Adorno, 1972) Bir örnekle ele alındığında biçime dönüşen amacın yarattığı mimari duyguya yani başlangıçta olduğu varsayılan mimari duruma yer adı verildiğinde, mimarlık ya da mimarlığın imgeleme uğraşı temelde bir yer yapmaktır. Burada yerin belli bazı biçimsel boyutsal özelliklerinin yanı sıra ona yüklenmiş özel bir takım kullanım biçimleri veya amaçları olduğu kabul edilmektedir. Belirli bir durumla arazi bina programı malzemeler gibi karşılaştırıldığında mimarlığın imgelemi o durumun koşullarının tamamını biçimsel niceliklerle yoğunluklarla mimari bilimlerle sarmalayarak mimarlığın başlangıçtaki amaçlı yer yapma durumunun bir benzerini üretmektedir. Bu benzeyiş belli bir amaç taşıyan niteliklerinin işlenmesi ve ifade kazanması için özerk bir düzenleme sistemini hem iç tutarlılığı hem de dış etkisi olan bir sistemi gerektirir. Tipoloji böyle bir sistemdir. Tipolojik bir mimarlık analizi biçime olduğu hızla çoğalan bir metodik bağdaştırmalar zinciri içinde yapıdan çıkarak dışsallığa ve başkalığa uzanan simgesel araştırması da ciddi bir dikkat gerektirmektedir. Tipolojinin mimarlığın arzusunu kontrollerini izlemeye başladığı yer işte burasıdır. Zira tipolojinin mimarlığın olanağının analiz öncesi belirsiz koşullarını analitik olarak kavrama yani mimarlığı varlığa getiren şeye biçim verme çabası ötekinin arzusunu kendine uydurma arzusuna benzemektedir (Hays, 2011).

Rossi'ye göre, özgün tipoloji kuramında işleyen birbiriyle ilişkili iki farklı türdeki zaman iki farklı zamansal mantığı ayırt ederek şehir kavramını daha iyi anlamlandırmak mümkündür. İlk tipolojik tekrar ve devamlılık fenomeni denilebilecek şey değişkenlik çözümlemesidir. Şehir planının şehrin anıtları ya da bölümleri eskisi ile tıpatıp aynı olacak şekilde yeniden inşa edilmek üzere yıkıldığında bile kullanımdaki değişikliklere

karşın uzun süre devam etmesini sağlayan kavramının önemi burada yatmaktadır (Rossi, 1979).

Tiplerin olay ve mekân üzerinden okunması ve tiplerin bu anlamda değerlendirmesi fikrine karşılık geliştirilen önemli teoriler geliştirilmiştir. Teorilerin hepsi mimari deneyimi yerinden söküp onun ideolojik olduğuna bir gerekçe olarak hazırlanmıştır. (Şekil 2.18)

Aldo Rossi'nin "Eşitsizlik" i bir başka adıyla "Mimari Bellek Teorisi" : Minimum anlamlı mimari konfigürasyon, geometrik bileşenlerinden daha büyüktür ve onlara indirgenemez.

John Hedjuk'un "Eşitsizlik" i bir başka adıyla "Mimari Şiir Teorisi" : Minimum şiirsel mimari konfigürasyon, mimari anılardan daha büyüktür ve onlara indirgenemez.

Peter Eisenman'ın hipotezi başka adıyla "Mimari Hesap Teoremi" : Minimum geometrik anegomik ve şiirsel konfigürasyon, genelleşmiş bir form hesabının özel durumlarıdır.

Şekil 2.18. Jeffrey Kipnis, 20. Yüzyıl Sonu Tasarım Teorisinin Üç Başyapıtı, (Kipnis, 2001)

20. yüzyılda yapılan tüm bu çalışmalar özelliklerinden dolayı eleştirel addedilmiştir. Eleştirel sözcüğü uzman elitlerin aşırı düşünselciliğini akla getirebilir ve esasen doğrudur. Mimarlığın yapısalcı öğretilerini tamamen benimsemesi 1970'lerde mimari biçimi kendi başına asli bir anlam taşımayan öğeler arasında farklılık ilişkilerinin etkisi olarak düşünmeyi mümkün kılmıştır. Oluşturulan formülasyonu geç avangard tamamen değiştirmekte ve kendinden farklı tekil bir mimarlık sunmaktadır. Bu durum tekilliğin kendinden yırtılması düşüncesi gibidir (Hays, 2011).

Savunulan düşünce, biçime kazandırılan özerkliğin bir boyutuyla mimarlığı kendisini suça ortak etmesidir. Bu sayede sosyal düzene karşı durmasına müsaade etmektedir. Fakat aynı suç ortaklığı; mimarlığı, çatışmacı, kavgacı, sisteme ait fakat ona karşı etkiler üretmeye çabalayan bir konuma sıkıştırmaktadır. Bunun neticesinde keşfedilen biçim dili; basit geometrik hacimlerden oluşan sıra sıra noktalar ve çizgiler, çapraz vektörlü düşey katmanlar, yatay yığınlar halinde yerleştirilmiş düzlemler, çerçeve ve ızgaralar şeklinde tekrarlanmaktadır. Bu durum anlatımı kendi içine kapalı bir inler sistemine dönüştürmekte ve dili gerçeklikten kabuk gibi sıyrılabilmesini sağlamaktadır (Tafari, 1976) Hays'a göre, Tafari ve Rowe'un düşünceleri savaş sonrası büyüünü yitirmiş avangardın belli bir tarihsel ve toplumsal olarak uğradığı burkulmaları çatışmaları ve kapanmalarını simgeleştirdiğini kodlamaktadır. Ancak bu görüş sözü edilen mimarlığın eleştirmenlerinin onunla karşıtlık kurmayı amaçladığı şeyi tam da kendi nesnelliği ve özelliği içinde içselleştirmiş olduğuna ilişkin daha diyalektik bir gerçeği yeterince temsil etmemektedir. Sonucunda ise nesneyi tam da o durumun simgesel bir gerçekleştirimi olarak yeniden kodlamıştır. Bu konu mimarlığın kendi temelleri ve sınırları üzerine düşünülmesi gereken bir konudur. Bir terimin çelişki uyandırdığı tüm çağrışımları da hesaba katmak gereklidir. Sona ermiş olması gereken ve inatla varlığını sürdürebilmesi geniş bir yörünge içinde ötesine geçilemeyecek bir uğrak, insanı kara kara düşündürtecek kadar çok birikmiş teknik ve üretken negatiflik barındırabilir. Hays in tezine göre: "Uzun süredir dolaysız kullanım değerinden yoksun kalmış olan mimarlığın bir kültürel temsil kipi olarak varlığı, 1970'lerde, ticaret sayesinde daha işler kılınmış iletişim araçlarının meydan okumasıyla karşı karşıya kalmıştır. 1970'lerin en iyi mimarlık uygulamaları, değişen tarihsel koşulların ve

gelişen tüketim toplumunun baskısını hissederek, mimari nesne ile toplumsal-maddi temel arasındaki özdeşlik çerçevesini geri çekmiştir. Geri çekilme tarihsel avangardın direnme stratejilerini izleyen pragmatik bir olumsuzlama biçimidir; yeni durumun talep ettiği farklı bir biçimdir ama bir açmaz üretir. Çünkü direnme artık değişim yaratmaz görünür. Mimari nesnenin kendi başına dolaysız bir şey olarak var olma hakkı elinden alınmıştır. Aracı bir madde ve süreç olarak yeniden tasarlanmaktadır. Nesne gerçeğin bir aracısı haline gelmektedir. Tüm bu fikirlerin toplamında belirli bir örüntü ortaya çıkmaktadır. Mimarlığın gereksinimi simgesel olarak dile getirildiğinde mimari nesne simgelenen olarak tekrarlanıp yeniden sunulduğu zaman mimarlığın güncelliklerinden çok olanakları üzerine bir soruşturma başlamaktadır. Dolaysız gerçek ihtiyaç nesnesi yalnızca dolaylı biçimde dolaysız nesneye aşkın bir boyutun tezahürü ve o boyutun ifade bulduğu süreç nesnesi olarak tekrar verilmek üzere ortadan kaldırılmaktadır (Hays, 2011).

Aldo Rossi'nin tipolojik düşünme biçiminde mimari öğelerin amansızca parçalanması atomlaştırılması ve içinin boşaltılması; düşünme, parçaları alıp gruplar halinde düzenleme, şehirleşmenin yalnızca cansız nicelikler ürettiği yerde süreçleri eğilimleri ve nitelikleri ayırt etme gücünü de vermektedir. Tip yaratmak aslında tipolojinin başlamasına yardım etmektedir. Tipin zamansal mantık açısından önceliği üzerine yapılan tartışmalarda önceliğin yan sonucu olarak tipolojik devamlılık fenomeni karmaşıktır. Çünkü şehrin olanak verme örgütlenme mimari olarak tanımlama gücü mimarlıktan önce gelmekte ve belirleyici olmaktadır. Tüm uygulamanın zorunlu koşulları ve başlangıcıdır. Şehrin olanak koşullarından türeyen nesneler ve olaylar bu simgesel düzenin örtük veya bastırılmış gerçekliğin izini sürmektedir. Şehrin zorunluluğundan çekip çıkardıkları yeni durumlar için de onun biçimlerini özgürce yeniden üretmektedirler. Dolayısıyla nesneler ve olaylar üzerinden üretilen çiftler, daha sonra biçimlerini şehrin maddesine geri yollarlar ve kendilerine tümüyle yabancı bir ortam içinde sürüp giderler. Rossi'nin tipleri amansız tekrarlaması ve birbiri yerine kullanmasını sebebi de budur. Rossi'nin söylemine göre:

"Artık bana her şey daha önceden görülmüş gibi geliyor; Tasarım yaparken tekrarlıyorum, çevremdeki şeyleri seyrederken aynı zamanda hafızamı seyrediyorum. Projeleri mi tasarlarım, her birine ayrı ayrı sevgi duysam da, onları çevremdeki şeylere indirmiyorum; kır evleri, baca kürsüleri, anıtlar ve nesneler notları, Sanki her şey zamanda doğuyor ve zamanda bulunuyor; başlangıçlar ve sonlar onun içinde birbirine karışıyor " (Rossi, 1978). Bu konuda birçok eleştirmen tarafından Rossi'nin

imgelerin hiç durmadan tekrar ettiği yapıtlarında kayıp bir ideal düzene duyulan bir nostalji ve hatta belki o kayıp için tutulan bir yas olduğu ifade edilmektedir.

2.3.2. Özne-Nesne-Bağlam

Özne-nesne inşaları ve ilişkilerinin ve de öznenin kendi ötekisi ile ilişkisinin asli doğası herhangi bir felsefi soruşturma kadar bir incelemeye tabi tutulmalıdır. Mimarlıkta nesnelerinin ne kadar karmaşık ya da gelişken olursa olsun artık basit birer yapı ögesi veya birleşimi değil; bir temsil sistemini, özdeşlikleri ve farklılıkları algılamının ve inşa etmenin bir yolu olarak yorumlanan bir konumunu ifade etmektedir (Hays, 2011).

Rossi psikolojik bağlamın varlığını gizleyerek Rönesans'ta var olan bireysel özne (insan) ile bireysel nesne (ev) arasındaki aynı ilişkinin artık kolektif psikolojik özne (modern şehrin nüfusu) ile tekil nesnesi (şehir, ama farklı ölçekte bir ev olarak görülen) hümanist kentin hiçbir şeyin değişmediğini ima etmektir (Rossi, 1982). Kent ile kurulan ilişki bir karşılaşma anını temsil etmektedir donuk kalmış bir zamansallık yerine olasılıklar üreten şeklinde tanımlanabilen bir ilişkiler ağıdır (Ojolvo, 2022). Özne, kavramı Peter Brown'a göre ancak milattan sonra 3. ve 4. yüzyıllar arasında ortaya çıkmaktadır (Brown, 2017) ve başlıca ifadelerinden birini Saint Augustinus yapıtında bulmaktadır. Kutsal olan pratik yaşamın içine girdiğinde kültürel modelinden uzaklaşarak toplumsal yaşamda hareket edip, onu dönüştüren toplumsal olmayan bir yönelimin eylemini göstermektedir. Özne ancak toplumsal olanda vücut bulmuş kutsal olandan kurtularak oluşmaktadır. Fakat bireyin tanımını toplumsal olan içine sıkıştırmak yerine önce toplumsal olana doğru yönelip ona kendini aşabilme becerisi vermesi gerekmektedir (Touraine, 2017). Öznelerin gündelik hayat içerisinde gerçekleştirdikleri tüm pratikler ve deneyimler toplumsal yaşama dair bilgileri erişimli hale getirmektedir. Gündelik hayatın hem özneleri hem toplumu kapsayan yapısı, kendini toplumsal değişim ve dönüşümü barındıran dinamik bir yapının içinde bulmaktadır. Gündelik hayatın içerisinde neredeyse sıradanlaşmış pratikler bütünü gibi görünen ilişki ağlarının temelinde özne yatmaktadır. Her özne farkında olmadan gerçekleştirdiği eylemsel toplumsal yaşamın etkilerini göstermektedir. Öznelerin gerçekleştirdiği her tavır, her yaklaşım, her eylem biçimi toplumsal olana ilişkin bilgileri vermektedir. Ancak bunların her daim görünür bir vaziyette olması söz konusu değildir. Fakat bunun haricinde sadece toplumun özneyi şekillendirdiği düşüncesi değil aynı zamanda öznenin de toplumsal değişime katkıda bulunduğu öznenin benliği ve zihinsel yapısı ile biçimlendiği deneyimler toplumsal yapıyı değiştirmekte ve dinamik halini de değişip dönüştürerek hareketli kılmaktadır. Sürekli etkileşim halinde olan özneler ise etkileşim mekânını ve ulaşılması gereken bilgileri sağlayan o mekâna

ihtiyaç duymaktadırlar. Öznelerin pratikleri bu mekân üzerinde gerçekleşmekte ve toplumsal olaylar da bu mekânda oluşmaktadır. Bu nedenle mekân; toplumsal yaşam içinde öznelerin etkin konumunun bulunduğu ve bu toplumsal etkinliğin anlaşılması için de önemli bir katkı sunar. Mekân, öznenin gündelik hayat pratiklerini gerçekleştirmesi ile şekillenir. Mekân ve öznenin aralarındaki bu iletişim hem mikro hem de makro düzeyde olmasının yanında etkileşim biçimlerine göre de değişip dönüşmektedir. Özne mekâna sahip olduğu benliğini, zihin yapısını, alışkanlıklarını ve deneyimlerini de dahil ederek etkilemektedir. Kültürünü, eylem biçimlerini, egemen bakış açıları ve anlamları ile beraber özne ile etkileşimi sağlamaktadır. Bu anlamda toplumsal olanı içinde barındıran mekân, özne ile etkileşimi sonucunda baskın davranış biçimlerine, stratejilerine, konumlarına dair özneyi yönlendirerek ilişkilerin zeminini de hazırlamaktadır. Benzer bir şekilde özne sahip olduğu tüm özellikleri ile mekânın kullanım biçimlerini anlamlandırarak bu sürece dahil olmakta, aralarındaki sonsuz etkileşim her açıdan birbirinin biçimlenmesine ve yeniden şekillendirmesini neden olmaktadır (Karmaz, 2022).

Aldo Rossi "Şehrin Mimarisi" adlı kitabında "nesne" tanımında iki farklı çıkarım yapmaktadır: Birincisi, devasa insan yapımı bir nesne olarak görülen şehir, büyük ve karmaşık olan ve zamanla büyüyen bir mühendislik ve mimari işidir. İkincisi ise, şehrin daha sınırlı ama yine de önemli yönleri, yani kentin kendisi gibi kendi tarihleriyle ve dolayısıyla kendi biçimleriyle karakterize edilen kentsel yapılarıdır (Rossi, 1978). Her iki durumda da mimari, daha karmaşık bir gerçekliğin, daha büyük bir yapının yalnızca bir yönünü açıkça temsil etmekle kalmaz aynı zamanda, bu gerçekliğin nihai doğrulanabilir gerçeği olarak, sorunu ele almak için mümkün olan en somut konumunu oluşturmaktadır. Kentsel eserlerin belirli bir ana temaya dönüştürülmesinde bireysellik, konum, tasarım, bellek özellikleri dikkate alınmaktadır. Bu sayede her bir eserle birlikte aşına olunan daha eksiksiz ve farklı bir bilgi türü tanımlanmaktadır. Bu bilgi kompleksinde yapının ne kadar gerçek olduğu bir araştırma konusudur. Sebebi ise, bir kişinin sahip olduğu bir kentsel yapı kavramı, aynı yapıyı "yaşayan" birininkinden her zaman farklı olmasıdır. Tasarımda ancak bu sayede bir sınırlama sağlanabilir, yapı üretme açısından şehirdeki bir sokağı, şehri, sokağı tanımlamak ve sınıflandırmak; sonrasında caddenin konumu, işlevi, mimarisi; sonra şehirdeki sokak sistemleri ve daha pek çok şey özellikleri içerisinde bulunacaktır (Tschumi, 2018). Rossi şehri nesne olarak tanımlarken üç önerme öne sürmüştür: Bunlardan ilki, kentsel gelişmenin zamansal bir boyuta sahip olmasıdır. Kentin bir öncesi ve sonrasına sahip olmasıdır. Bu, doğası gereği homojen olmayan karşılaştırılabilir fenomenleri zamansal koordinatlar boyunca bağlayabileceğimizi göstermektedir ve

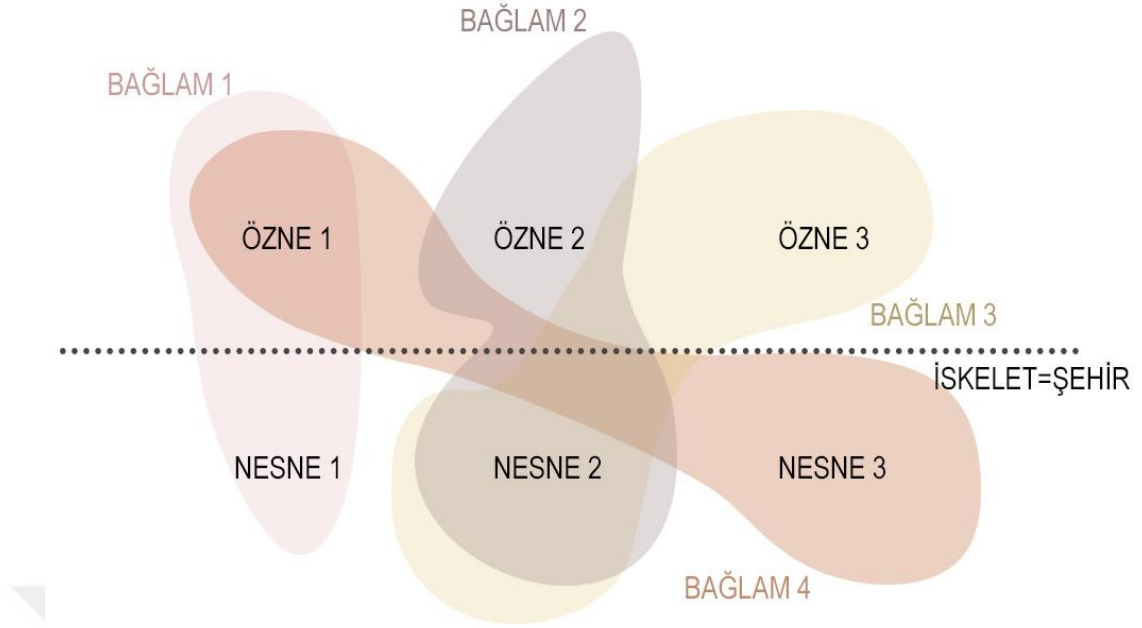
kalıcılık fikri bu önermeden türemiştir. İkinci önerme ise, şehrin mekânsal sürekliliği ile ilgilidir. Bu sürekliliği kabul etmek, belirli bir bölgede veya belirli bir kentsel alanda bulduğumuz tüm bu unsurların homojen bir yapı olduğunu varsaymak demektir. Üçüncü önermesine göre, kentsel yapı içinde kentsel süreci yavaşlatma veya hızlandırma gücüne sahip belirli bir doğanın bazı temel unsurlarının bulunduğunu kabul edilmesidir. Çalışma alanı, şehrin mekânına göre bir soyutlamadır ve bu nedenle belirli unsurları daha net bir şekilde tanımlamaya hizmet etmektedir. Örneğin, belirli bir arazinin özelliklerini ve bir konut türü üzerindeki etkisini tanımlamak için, bitişik arsaları, belirli bir bağlamı sınırlayan unsurları incelemek, biçimlerinin tamamen anormal olup olmadığını görmek için yararlıdır. Şehirdeki daha genel koşullardan doğarlar. Ancak çalışma alanı, belirli bir kentsel yapıya denk gelebilecek tarihi unsurlar tarafından da tanımlanabilir. Sadece bu alanı kendi içinde ele almak, daha genel kentsel bütünün bazı kısımlarında hem belirli hem de farklı niteliklerin olduğunu kabul etmek anlamına gelir. Bu, kentsel eserler açısından son derece önemlidir; özgünlüklerinin tanınması, yapıların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır (Rossi, 1978).

Çalışma alanının diğer bir yönü, çalışma alanının mekânsal fikri ile doğal alanın sosyolojik fikri arasında ilişkisidir. Bu ilişki yerleşim bölgesi kavramını tanımlamaktadır. Yerleşim bölgesi ise hafızanın kendisi de dahil olmak üzere bu değerlerin toplamıdır. Bu değerlerin kendi başına alınan organizasyon veya işlevle hiçbir ilgisi yoktur. Belirli bir işlevin işleyiş şeklinin değişmediğine ya da yalnızca gereğine bağlı olarak değiştiğine ve işlevsel, örgütsel talepler arasındaki arabuluculuğun ancak biçim yoluyla gerçekleşebilecektir. Mimari ve kentsel tasarımın söylemini anlamlandırabilmek için yer ve bağlam arasında ayırım yapmak uygundur. Mevcut analiz, bir yapının son derece rasyonel bir tanımını yapmaya çalışarak, ona doğası gereği karmaşık olan ancak yine de bilim adamının hipotezler geliştirirken yaptığı gibi açıklığa kavuşturmaya çalışılması gereken bir şey olarak yaklaşarak, mahal sorununa yaklaşmaktadır. Bu anlamda konum, bağlamla alakasız değildir; ancak bağlam tuhaf bir şekilde illüzyonla, illüzyonizmle bağlantılı görünmektedir. Bu nedenle, şehrin mimarisiyle ilgisi yoktur, daha çok bir sahne oluşturmakla ve bir sahne olarak doğrudan işlevleriyle bağlantılı olarak sürdürülmesini talep etmektedir. Nesnenin varlığı ve formları olduğu gibi korumaya ve yaşamı hareketsizleştirmeye hizmet eden, kaybolmuş bir dünyanın turistleri gibi bizi üzen işlevlerin gerekli kalıcılığına bağlıdır. Bağlam kavramının, tarihi şehirleri eski cephelerini koruyarak ya da silüetlerini, renklerini ve benzeri şeyleri koruyacak şekilde yeniden inşa ederek korumayı düşünenler tarafından benimsenmesi ve uygulanması pek şaşırtıcı değildir.

Ancak bu durum Rossi'ye göre "boş, iğrenç bir sahne" şeklinde tanımlanmaktadır. Kuşkusuz, kenti arkeologların yaptığı gibi insan yapımı bir nesne olarak düşünürsek, o zaman şehrin biriktirdiği her şey ilerlemenin bir işaretidir; ancak bu, bu ilerlemenin farklı değerlendirmelerinin yanı sıra onun siyasi tercihlerinin farklı değerlendirmelerinin olabileceği gerçeğini azaltmaz. Ama burada şimdiye kadar kent hakkındaki bu söylemin dışında ya da ondan uzak gibi görünen siyaset, kendi kılığına girerek kendisini doğru bir şekilde ve asli anda ortaya koymaktadır. Her şehirde bireysel kişilikler bulunmaktadır. Her şehir, çözülmemiş özelemlerin yanı sıra eski geleneklerden ve yaşayan duygulardan oluşan kişisel bir ruha sahiptir. Yine de şehir, kentsel dinamiklerin genel yasalarından bağımsız olamaz. Belirli vakaların arkasında genel koşullar vardır ve sonuç, hiçbir kentsel büyümenin kendiliğinden oluşmamasıdır. Daha ziyade, şehrin yapısındaki değişiklikleri açıklamamız gereken şey, şehrin farklı bölgelerine dağılmış birçok grubun doğal eğilimleridir. İnsan sadece bir ülkenin ve bir şehrin sakini değil, son derece kesin ve sınırlı bir mekândır ve hiçbir kentsel dönüşüm, içinde yaşayanların hayatlarında bir dönüşümü ifade etmese de, insanların tepkileri olamaz. Basitçe tahmin edilebilir veya kolayca türetilir; bunu yapmaya teşebbüs etmek, fiziksel çevreye, naif işlevselciliğin forma atfettiği aynı determinizmi atfetmek olacaktır. Tepkiler ve ilişkiler, analiz için yalnızca zorlukla izole edilebilir: bunlar, kentsel eserlerin genel yapısı içinde anlaşılmalıdır. Bu zorluk, şehrin büyümesinde irrasyonel bir unsur aramaya bile götürebilir (Rossi, 1978).

Rossi'ye göre özne ve nesne bağımsız olarsa, daha önce tarafsız olduğu düşünülen ve daha önce özne ve nesnede bulunan güçleri üstlenmesi gereken artık süreçtir. Rossi bu yeni süreç fikrine tarihin ve tipolojinin unsurlarını yeniden dahil eder. Tarihi durumu zaman ölçüsü olarak hizmet eden ve karşılığında zamanla ölçülen bir "iskelet" e benzetir. Şehirde gerçekleşen ve gerçekleşecek eylemlerin izlerini taşıyan bu iskelettir. Rossi'nin bilimsel otobiyografisinde de yer alan bir görüntü olan iskelet, Hays' a göre şehir fikri için özellikle yararlı bir analogdur. Çünkü iskelet şehri tarihe bağlar.

Farklı dönemlerde var olan özne ve nesneler birbirleri ile ilişki kurarak yeni bağlamlarını oluşturmaktadırlar. Bağlamlar ise Rossi'nin iskeleti yani kayıt altına alınan tarihi üzerinden bağlayıcı etkisini göstermektedir. Bu durumda ortaya çıkan ilişkiler ise Aldo Rossi'nin şehrini tarif etmektedir (Şekil 2.19).

Şekil 2.19. Aldo Rossi Aforizması üzerinden Özne- Nesne ve Bağlam İlişkisi (Sertsarı Aslan, 2024)

Hays'e göre Rossi "Şehrin mimarisi" nde, tarihe rağmen, hafızanın gelecekteki bir fantezi zamanını hayal edebilmesi ve yeniden inşa edebilmesi için şehri gözler önüne yerleştirmeye çalışmaktadır. Burada bellek, tipolojik aygıtın yaratıcı potansiyeli, benzer tasarım süreci aracılığıyla harekete geçirilir. Benzeşik çizimde değiştirilmiş bir temsil koşulunu içerir; kendi tarihinin kaydı olarak var olur. Böylelikle Rossi'nin kendi tarihini biçimlendiren şehir çizimleri şehrin sadece bir temsili değil, bir parçası olmaktadır (Hays, 2011). Bahsedilen tarih yazımsal edimle sınırlı bir tarihtir. Geleceği belirlemeye yönelik tarihselleştirme zorunluluğu olmaksızın, geçmişe dair saf bir bilgidir. Bu yapının iki yönü vardır: Biri kendi soyut anlamıdır; diğeri, tek tek parçalarının kesin doğasıdır. İkincisi özellikle önemlidir. Çünkü iskeletin omurlarının yapısının araştırılması Rossi için çok geneldir. Herhangi bir genelleştirilmiş çerçeve, her zaman en önemli parçaların ve ona özgünlüğünü veren özelliklerin bir arada olduğu bir ağ görevi görür. Böylelikle, bir düzeyde şehir planıyla karşılaştırılabilecek iskelet, parçalardan oluşan genel bir yapı ve başlı başına maddi bir eserdir: kolektif bir eser. İskeletin kolektif bir eser olarak doğası, Rossi'nin şehir metaforunu, insanın bireysel evinin bir makro kozmosu olan dev bir insan yapımı "ev" olarak anlamlandırmayı sağlamaktadır. Rossi için şehir, insan olaylarının tiyatrosudur. Bu tiyatro artık sadece bir temsil değil; gerçektir. Olayları ve duyguları emer ve her yeni olay, içinde geçmişin bir anısını ve geleceğin potansiyel bir anısını içerir (Rossi, 1982).

Nesne orijinal işleviyle ilişkili olduğu sürece tarih vardır. Ancak, biçim ve işlev koptuğunda ve yalnızca biçim yaşamsal kaldığında, tarih bellek alanına kayar. Tarih bittiğinde hafıza başlar. Böylelikle kentin biçimlendirildiği sürecin kent tarihi olduğu söylenebilir, ancak olayların birbiri ardına gelmesinin belleğini oluşturduğu söylenebilir. Rossi'nin Fransız şehir coğrafyacılarından çıkardığı bir fikir olan "şehrin ruhu", tarihinde yatar. Bu ruh bir kez form verildikten sonra bir yerin işareti olur. Bellek, yapısının rehberi olur. Kronolojik anlamda zaman klasik bir bağlama ve tarihselci anlamda modernist bir bağlama aitse, o zaman bir zamanlar tarihten çok bellekle ilişkilendirildiğinde, psikolojik bir bağlama geçer. Dolayısı ile bu yeni bağlamdaki mimarlığın yerini tarihten çok hafızadan almaktadır (Rossi, 1982). Jacobs' a göre; "En güzel sokaklar, hatırlanabilen sokaklardır. İnsanda güçlü, kalıcı ve olumlu izlenimler bırakırlar. Bir şehri düşünürken, bu yaşadığımız şehir de olabilir, aklımıza hemen belirli bir sokak gelir, orada olmayı arzularız; işte böyle bir sokak unutulmazdır... geniş sokakların bir büyüğü vardır. Oraya gitmek zorunda olduğumuz için değil, orada olmak istediğimiz için bu sokakların cazibesine yenik düşeriz. Böyle Sokaklar fayda sağladıkları kadar neşe de saçarlar. Eğlencelidirler, herkese de açıktırlar. Tanınmanızı sağladıkları kadar anonimliğe de izin verirler. Geniş sokaklar bir toplum ile tarihinin sembolleridir; toplumsal hafızayı temsil ederler" (Jacobs, 1993).

2.4. Bölüm Sonucu

Ütopya ve distopya konularında yazılan metinlerde, başat kaynaklarda tariflenen tanımlamalar çalışma için oldukça önemlidir. Gündelik yaşam içerisinde yaşama dair argümanların çalışma sonucunda ütöpik veya distöpik olduğuna dair verilecek karar çalışmanın neticelenmesini belirleyecektir. Bu sebeple kaynaklardaki tanımlamalar toplanırken kenti tanımlayan net kavramlar ele alınmıştır (Şekil 2.20).

ARZU NESNESİ	SOSYAL / SİYASEL VE EKONOMİK EŞİTSİZLİK
UMUT MEKANLARI	TEKTİPLEŞEN BİREYLER
ARI RASYONELLİK	MAKİNELEŞME
EŞİTLİKÇİ	OTORİTER DÜZEN
KUSURSUZ BİR İDEAL	SÖMÜRÜ
İNSANCIL	BASKI
DURAĞAN	SAVAŞ
EVRENSEL	KITLIK
HAYAL EDİLEN EN İYİ YER	KÜLTÜREL DEĞERLERDEN YOKSUNLUK
MUTLULUK	BİREYSEL ÖZELLİKLERDEN SOYUTLANMAK
İYİMSERLİK	KORKU
SEVGİ VE SAYGI	TEHDİT
HOŞGÖRÜ	KARAMSARLIK
İLERLEMECİ	YABANCILAŞMA
YOK YER	RADİKAL DEĞİŞİM
CENNET YAŞAMI	HIZLI TÜKETİM
İDEOLOJİK DÜZEN	YÜKSEK KATLI YAPILAŞMA
ALTERNATİF DÜZEN SUNUMU	TEKNOLOJİNİN KULLANICI ÖNÜNE GEÇMESİ

Şekil 2.20. Ütopya ve Distopyanın Tanımlayıcı kavramları (Sertsarı Aslan, 2024)

Çalışmada sorgulanan konu, ideal olanın şekillenişinin topluma getirdikleridir. Arzulanan yeni ideal kent, dönemin sorunlarına çözüm ararken, yeni yaşam kurgusunu, toplumsal hafızanın değişim ve dönüşümünü de etkilemektedir. Bu etki alanı arzulanan kentin temsil edildiğindeki yönlendirme gücü ile irdelenmek istenen çalışmada değişime sebep olan ideal kentler konu alınmıştır. Alsaç'a göre, ideal kentlerin inşa edilmesi yalnızca mimari bir tasarı değildi. Bu ideal kent mimarisi aracılığıyla yurttaşların özgürlüğüne saygı duyan rasyonel bir hükümetle barışçıl ve uyumlu bir toplum inşa edebileceğine inanılıyordu. Kent mimarisi ile sosyal düzen arasında doğrusal bir ilişki olduğu düşünülmekteydi ve kentin yapısı toplumun yapısını da belirlemekteydi (Alsaç, 2003). Bu sebeple çalışmanın derinlerine inildikçe araştırma gündelik yaşamdaki detaylara kadar araştırılıp, analiz edilmiştir.

Gündelik yaşam detayları ise arzu edilen kentin temsilinde bulunmaktadır. Temsil hakkındaki görüşlerde ise; Tafuri için mimarlıkla ilgisi olan birçok kişi düş kırıklığı ve yılgınlık içerisinde. 20. yüzyılın erken dönem ütopya ideallerinin hiçbirini gerçekleştirmediği gibi duruma karşılık toplumsal hedeflerinden hiçbirini de

gerçekleşmemiştir. Gerçeklik tarafından silikleşen idealler yeniden gelişim kabuslarına, amaçlar da bürokratik politikalara dönüşmüştür. Toplumsal gerçeklik ile ütopyacı düşler tamamıyla birbirinden ayrılmıştır. Ekonominin sınırlamaları ile her şeye çözüm getiren teknik yanılsaması arasında mutlak bir gedik açılmıştır. Mimari çarelerin sınırlarını bilen eleştirmenler dikkat çektiği bu tarihsel çatlak, mimari kavramları yeniden dile getirme girişimleri sayesinde atlatılmıştır. Bu süreçte yeni bir çatlak oluşmuştur. Daha karmaşık olan bu çatlak; mesleki saf yürekliliğin ya da ekonomi konusundaki cehaletle değil, mimarların kendi doğasında ve öznel ögesi olan mekânda yatan temel bir sorundur (Tschumi, 2018: 41, 42).

Mimarlık kendini odaklanan başka hiçbir yerde mekândaki kadar bulunmayan kaçınılmaz bir paradoksa düşmüştür. Bu paradoks ise şudur; mekânın doğasını sorgulama olanaksızlığı ve bununla aynı anda mekânsal bir praksişi denemektir (Tschumi, 2018: 42). “Hem deneyimleyip hem de deneyimlenen şey düşünülemez. Köpek kavramı havlamaz, mekân kavramı mekânda yer almaz” (Tafuri, 1973). Bu durumda ideoloji, deneyim ve praksis yapısını oluşturmada hem bir engel hem de yardımcı hal almaktadır.

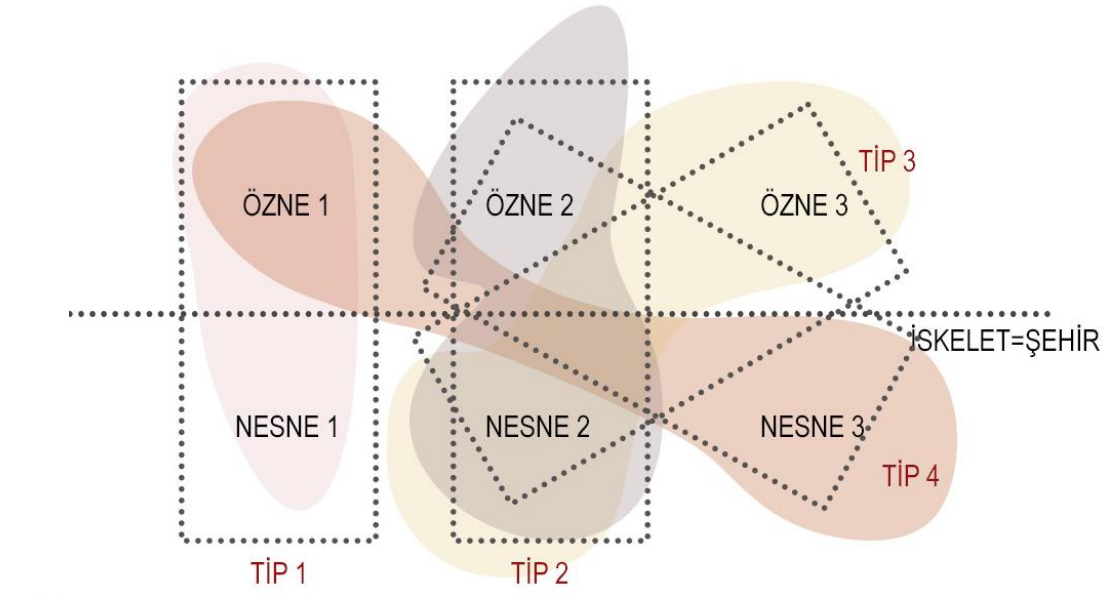
- Bu tezde, kent olarak düşlenen ütopyanın, temsil edildiğinde uğradığı değişim incelenmektedir. Bu değişim, hipotezi de destekleyen temsil nesnesinin distopik özelliklerini ortaya çıkarabilmek amacı ile var olan ideoloji ve sonucundaki praksis ilişkisinden faydalanılmıştır. Bu sebeple bir ideoloji, fikir ve arzu ile başlayan çalışmanın ilk ilgili kuramsal tartışması ideoloji ve praksis üzerinedir.
- Peter Bürger’in Avangard Kuramı, tamamen ideoloji üzerinden ilerleyen ancak çeşitli toplumsal sebeplerle değişime uğrayan nesnelere eleştirel yaklaşımından dolayı çalışmaya dahil edilmiştir. Bu kuramda nesnelerin değişimi ideolojinin dışına çıkmakta ve farklı nosyonlar kazanmaktadır.
- Özellikle Tafuri’nin fikirlerini içeren temsilde kaygı konusu, mimarlığın fikirleri ile temsilinin uyumsuzluğu ve tasarımcının hayalinin değişme zorunluluğunu içermektedir. Arzu nesnesinin değişecek olması yaratıcısını her zaman kaygılandırmıştır. Ütopyalarda da arzu edilen kentin inşa edilememesi, edildiğinde ise arzu nesnesinden uzaklaşması vaat ettiklerini yerine getirememektedir.

Gordin'e göre düşünürlerin ütopyaı çözümlmek için bugüne dek kullanageldikleri iki temel ve alışıldık kategoriı okurun bir kenara bırakması gerekmektedir. Mekân ve zaman (Gordin, 2018). Fakat ütopyaı inceleyebilmek için gerekli olan ideolojiı anlama konusu her ne kadar tekil düşünölse dahi dahil olduğu dönem, özne, nesne ilişkileri ve bulunduğu bağlam ile ilişkilendirildiğinde anlam kazanmaktadır.

Hem pratik olarak bağlam ile ilişkili olan bir temsil, hem de ideoloji olarak var olan bir arzunun çakışma halini ele alan bu tezde, ütopya kavramına dair metinler ve alt metinler oldukça önemlidir. İlgili metinler döneme göre değışkenlik gösterirken yeni bağlamları kurgulamaktadırlar. Teze dair araştırma sürecinde konu üzerinde çok fazla eleştirel yazılara şahit olunmuştur. Örneğin Tafuri'ye göre, mimarlık kitapta yapılamaz. Sözcükler ve çizimler gerçek mekân deneyimini üretememekte sadece kağıt üzerinde mekân üretebilmektedir. Kağıttaki mekân tanım gereği imgeseldir. Kağıttaki mekân bir imgedir (Tafuri, 1969: 125, 126). Fakat buna karşılık ütopyaların varlığı da bir gerçek olarak karşımıza çıkmakta ancak düşleyenin ürettiği bir arzu nesnesini oluşturmaktadır. Düşleyen ise bulunduğu bağlamda praksis edilen bu düşün paradoksa sokarak arzudan uzaklaştırır.

Özneler tarafından üretilen nesneler konusunda Aldo Rossi'nin görüşleri dikkat çekicidir. Onun görüşlerine göre her nesne boyutu ve işlevi fark etmeksizin içerisinde bağlama özgü özellikleri barındırmaktadır. Bunlar yaşanan zamanın, anıların mekânın kaydı ile var olmaktadır. Aldo Rossi bu nesnelere tip olarak bakmakta ve bunu tipoloji olarak yorumlamaktadır.

- Bu tezde “tipoloji” ile “ütopya” kavramı üzerine odaklanılmıştır. Tipolojide var olan bağlam özellikleri, ütopyalarda incelenerek ütopik kavramların kodlanması sağlanmıştır. Çalışmada her tip, örnek olarak alınan ütopyanın içeriğini yansıtmaktadır (Şekil 2.21).
- Aldo Rossi' nin Özne-Nesne-Bağlam aforizmasına dair görüş tez içerisinde Özne (kent kullanıcısı), Nesne (öznenin etkileşimde olduğu şeyler) ve Bağlam (özne nesne ilişkileri, zaman, tarih, yer) olarak değerlendirilmiştir. Her tip ütopya başka bir bağlamda ortaya çıkmakta ve bu bağlam bir sonraki tipi etkilemektedir. Dolayısı ile çalışma ütopyanın distopik özelliklere giden kavramlarını da ortaya çıkarmaktadır (Şekil 2.21).

Şekil 2.21. Çalışmada Aldo Rossi'nin Kuramları İlişkisi (Sertsarı Aslan, 2024)

Tipleri oluşturan ütopiyalar Rossi'nin iskeleti olan şehrin kayıt altına aldığı tiplerdir. Şehir bu tezde neyi kayıt altına almıştır? Ütopya gündelik hayat içerisinde toplumu, mimariyi ve gelecek senaryolarını ne derecede etkilemiştir? Bu sorulara cevap bulabilmek için tezin bir sonraki aşamasında ütopyaların gündelik hayatları incelenecektir.

3. ÜTOPYA TEMSİL ANALİZLERİ

Foucault' a göre "Bir anlamın temsili ile bir kelimenin temsilini birbirlerine bağlamak için, temsilleri temsil etme konusundaki her tür iktidarın dışında, kendi fonetik değişimlerinin ve kendi sentetik bağımlılıklarının güçlü sistemine tabi kılınmış olan bir dilin tamamen gramatikal olan yasalarına başvurmak ve bunlardan yardım almak gerekir; diller klasik çağda bir gramere sahiplerdi, çünkü temsil etme güçleri vardı; şimdi, onlar için görülmeyen tarihsel yan, temsili değerleri artık dış, parıldayan ve görülür bir cepheden ibaret olan iç ve gerekli bir hacim gibi olan bu gramerden hareketle temsil etmektedirler". Foucault fikirlerin bilimi olan ideolojinin, kendilerine nesne olarak doğa varlıklarını, kelimeleri veya toplumun yasalarını içine almasının zorunda olduğunu düşünmektedir. Ancak bu durumda nesnesi fikirle birleştğinde grameri ve mantığı anlam kazanmaktadır. İdeoloji temsilin temelini sorgulamamaktadır. Genel temsil alanlarında dolaşmakta ve zorunlu ardışıkları çıkararak ortaya koymaktadır (Faucault, 2017). Aynı paralellikte düşünüldüğünde ideoloji olarak var olan ve arzulanan yaşam nesnesi mantığı anlamlı kabul edildiğinde grameri, grameri anlamlı kabul edildiğinde ise ütopya kavramının dışında kalmaktadır.

Çalışmada, "Arzu nesnesi ütopyaların hayal ürünü olduğu ve temsil edildiği takdirde distopik özelliklere sahip olduğu" görüşüne dayanarak sunulan hipotezin temsil nesnesinin oluşumundaki farklılıkları gözlemlemek adına gerekli örnek incelemeleri yapılmıştır. Temsil nesnesi hem ideolojik hem de praksis iki ayrı şekilde değerlendirilmiştir (Şekil 3.1).

Tafari'nin kaygıları içerisinde bulunan mimarlık ideolojisinin özgür olamadığı ve kapitalist düzenin etkisine girdiği düşüncesi bu tezinde üzerinde durmuş olduğu ana konuyu desteklemektedir. Mimarlık ideolojisi Tafari'ye göre (Tafari, 1976) sadece bir mimarlık yapıtı değil, tamamen yapının ve mimarlık ürününün ne ifade ettiği ile ilgili bir durumdur. Bu sebeple ideoloji aktarım yapabilen bir mimarlık ürününü ortaya çıkarabilir. Ancak dönemin etkileri tasarımcının ideolojisinin yönünü değiştirme yeteneğine sahiptir. İncelenen örneklerde bu etki bazen olumsuz, bazen ise yaşanan durumu eleştirel gözle topluma yansıtmak amacı ile kullanılan bir hal alır. Dolayısı ile ideoloji olarak anlatılmak istenen şey eleştirel bir gözle de olsa aktarma görevini yerine getirmiş olur.

Şekil 3.1. İdeolojik Temsil Nesnesinin İncelenmesi (Sertsarı Aslan, 2024)

İdeolojik Temsil;

Bu tezde bilimkurgu, yazınsal edebi eserler olarak tanımlanabilecek düş gücüne dayalı eserler ideolojik temsil kategorisine alınarak incelenmiştir. Yapılan incelemelerdeki temsil nesnesi örnekleri şu başlıklar altında değerlendirilmiştir;

- Tasvir edildiği kent,
- Aktarım (anlatılmak istenen düşüncenin anlatım şekli ve özü)
- Dönemin etkisi

Praksis Temsil;

Bu tezde praksis temsil olarak ele alınan konular, tamamen pratik edilebilir gündelik hayatın kurgulandığı, kentin daha planlı anlatıldığı, sosyal düzenin olduğu ve yaşam kurallarının belirlendiği temsilleri anlatmaktadır. Dolayısı ile ideolojik gücünün baskın olduğu çalışmalara kıyasla praksis temsillerde ele alınabilecek somut argümanlar daha fazladır. Bunlar içinde kente dair bilgiler, özne ve özne ilişkileri gibi birçok kavram konuya dahil olmaktadır. Arzu nesnesi ütopyanın praksis temsiliinde ilişki kurduğu ilk kavram bağlam denilebilir. Çünkü bağlam arzuyu değiştirip dönüştürmekte bazen istediği yönde bazen ise farklı yönde yönelten tasarımları oluşturmaktadır. Bu oluşum bazen kötü senaryo şeklinde topluma birtakım fikirleri aktarabilir, bazen ise geleceğe

yönelik çözüm önerileri de oluşturabilir. Burada önemli olan konu aktarılan bu temsilin aktardığı şeyi kullanıcısına nasıl okuttuğudur. Gelecek nesil bunu ne şekilde yönlendirecektir? Tüm aktarılan bu temsil öznenin hayatına dahil olabildiği hali ile gündelik yaşamın birebir içerisinde. Çünkü gündelik yaşam toplumu değişip dönüştüren, rutinleri ile nesilden nesle dönüşüme uğratabilecek etkili bir argümandır. Bu tezde ele alınan praksis temsile ait örnekler, gündelik yaşam argümanlarının kategorilendirilip gruplandırıldığı ve kodlama sisteminde ele alındığı incelemelerdir.

- Gündelik yaşam argümanları
 - Aldo Rossi özne, nesne ve bağlam aforizması
 - Aldo Rossi tipoloji kuramı praksis temsil nesnesini ele alınırken kullanılan başlıklardır.
 - Gündelik yaşam argümanları; sosyal bilimcilerin günlük yaşamı incelemesi sıradan insanların adetleri deneyimleri tavırları inançları ve iş yapış biçimleri deneyimlerinden nasıl anlam çıkardıkları üzerine özel bir ilgiyle birlikte odaklanmayı kapsamaktadır. Bu alanda çalışan sosyolog Jack meslektaşları ile beraber günlük yaşam sosyolojisini şu şekilde tanımlamaktadır; somut durumlarda birbiriyle etkileşim halinde olan insanlarla ilgili gözlem yapmak, bu konuda tecrübe edinmek, anlamak, tanımlamak, gözlemlemek ve anlatmakla ilgili sosyolojik bir yönelimdir (Douglas, 1992). Bu araştırmacılar günlük yaşam sosyologlarının çalışmasına dair üç önemli nokta tanımlamaktadır;
1. Bilimsel etkilerden bağımsız meydana gelen doğal durumların gözlemlenmesi ile toplumsal ilişkiler incelenmektedir. Burada sosyologlar deneysel olarak kontrol edilen durumlar değil de günlük yaşam üzerine çalışmaktadırlar.
 2. İnsanların iş yaparken, olayları algılayarak, hissederken veya düşünürken bulunabileceği yüz yüze somut durumlardaki ilişkilerin gözlemlenmesine odaklanmaktadırlar.
 3. İnsanların kendi yaşamlarında içsel deneyimlerinin, toplumun üyelerinin duygularının, algılarının, hislerinin ruh hallerinin, fikirlerinin, inançlarının, değerlerinin ve törelerinin anlamları üzerine odaklanmaktadır. Ayrıca günlük deneyimler ile herhangi bir günlük deneyimler arasında bir ayrım yapmaktadır. İnsanın başına her gün gelen şeylerin tersine herhangi bir gün gelen şeylere de gönderme yapmaktadır.

Amaç ne olursa olsun günlük yaşam çok geniş bir alandaki faaliyetleri kapsamaktadır. Günlük yaşantılar aynı zamanda içinde hayatı oynanan ve kimlikleri inşa eden alıntılar öyküler olarak da görülebilmektedir (Berger, 2012).

- Özne, nesne ve bağlam aforizması, Aldo Rossi' nin anlatımına göre özne ve nesneler kendi dönemleri içerisinde birbirleri ile ilişki kurarlar, kurulan ilişkileri ise kayıt altına alan şey şehirdir. Şehir ve dönemin özellikleri ise bağlamı oluşturmaktadır. Dolayısı ise kayıt olunan dönemin gerçekleri şehrin sosyolojik, tipolojik yapısını anlatabilir niteliktedir. Bu sebeple bu tezde gündelik yaşam anlatılırken özne- nesne ve bağlam üzerinden okumalar yapılmış, çeşitli kategorilendirmeler ile özne ve nesne ilişkileri çözümlendirilmiştir.
- Tipoloji, Bu tezde öne sürülen özne ve nesne ilişkileri gündelik yaşam argümanlarını oluştururken, her bir yaşam alanı ise bir tipolojiyi ifade etmektedir. Tipoloji, Aldo Rossi'nin görüşü ile tipleşen nesnenin içinde barındırdığı anılar, bağlam, özne ilişkilerini barındıran tip nesneyi oluşturmaktadır.

Çalışmadaki bu örnek inceleme şeklinin seçim sebebi ise, ütopya şeklinde tanımlanan kentin incelenerek, daha öncesinde birincil kaynaklarda belirtilen “ütopya” tanımına uygunluğunun incelenmesi gerekliliğidir. Bu sayede ütopyanın kullanımına vaat ettiği bir ortamın sağlayıp sağlayamayacağı yönündeki fikri detaylı bir şekilde incelenebilecektir.

3.1. 1500-1700 Rönesans Dönemi Ütopya Temsilleri

Tarih boyunca içinde yaşanan çevrenin düzenlemesine ilişkin düşüncelerin birinci derecedeki toplumsal yapıyı ve sonrasında da onun içinde yer alacağı fiziksel ortamı hedef alması dönemlerin yazılım alanına yoğunlaştığını göstermektedir. Yalnızca tarihsel süreç içinde bir noktada bunların tasarım düzeyine çıktığı görülmektedir. O da Rönesans Dönemi'ndedir. Yaşam alanlarının değiştirilmesine ilişkin düşünce ve görüşler ilk kez Rönesans Dönemi'nde ortaya çıkmış ve tasarımlar biçiminde görülmeye başlamıştır. Bu dönemde İtalya'dan başlayan ve buradan yayılan düşünsel mimarlık üretme eylemi vardır ve İtalyan rönesansı toplumdaki sekülerleşmenin başlangıcına da denk gelmektedir. Tüccarların direkt güçlenerek insan yazgısını ve yaşam çevresini kanıtlama tutkusu ile ortaya koyduğu iktidarlık, doğmakta olan hümanizman hareketine eşlik etmektedir. Rönesans dünyayı kavramak için aklın yeniden önemli bir araca dönüştüğü ve bir sıçrayış dönemini ifade etmektedir.

Halihazırdaki kentsel tasarımların tek seçenek olmadığı, değişen şartlarda ve gelişen teknolojiye uygun olarak kentler tasarımı tasarlanabileceğine yönelik yenilikçi bir

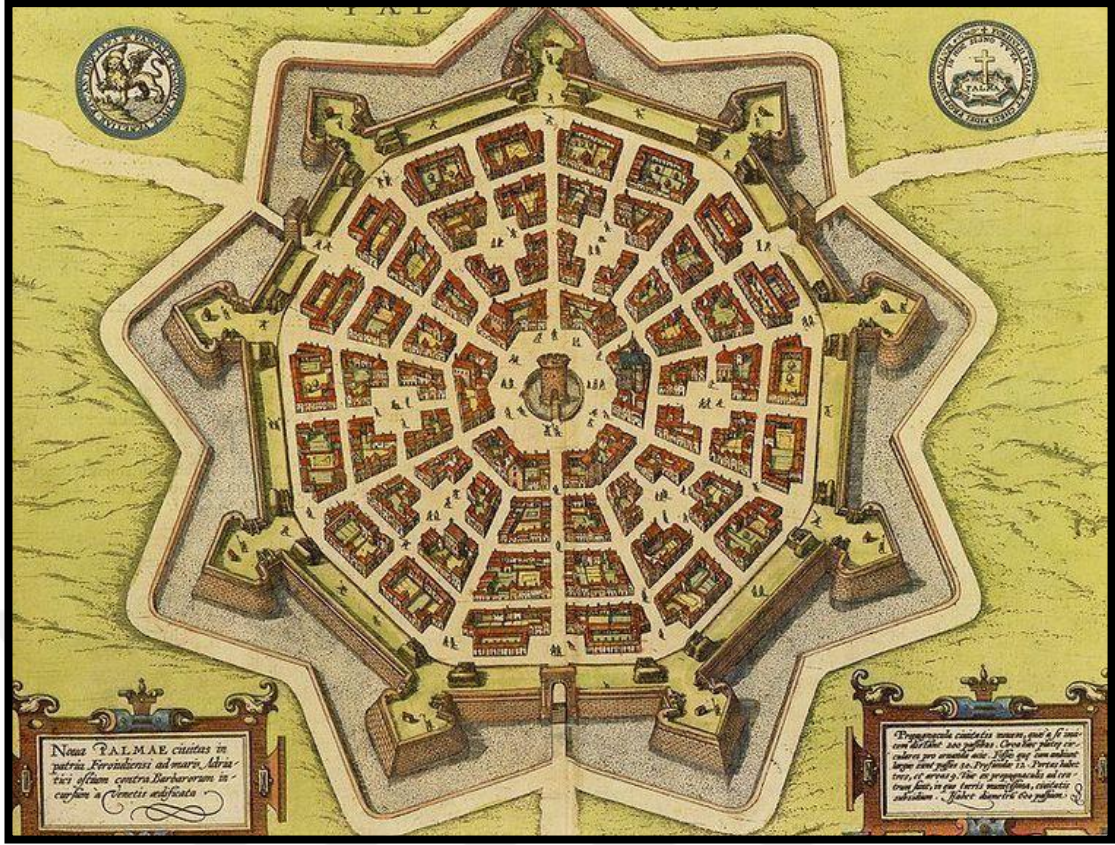
düşünce ile Avrupa'da bu dönemde pek çok örnek kendisini göstermiştir. Bu tasarımlar Rönesans döneminin İdeal Kent tasarımları adıyla da anılmıştır. İdeal kentlerin inşa edilmesi yalnızca mimari bir tasarı da değildi. Bu ideal kent mimarisi aracılığıyla yurttaşların özgürlüğüne saygı duyan, rasyonel bir hükümetle barışçıl ve uyumlu bir toplum inşa edilebileceğine inanılıyordu. Kent mimarisi ile sosyal düzen arasında doğrusal bir ilişki olduğu düşünülmekteydi ve kentin yapısı toplumun yapısını da belirlemekteydi (Burke, 2003).

Bu dönemden sonra mimari tasarım; İtalya'da Rönesans mimarlığının doğuşundan başlayarak, bununla artan Vitruvius' un mimari oranlar ve düzenlerle ilgili yapmış olduğu idealleşmeye uyum sağlamaktadır. Bu gelişme ile batı Avrupa mimarlık kültüründe eskisinin kalıntılarını araştıran ölçen ve metinlerin yorumlarıyla kavrayışının gücüyle doğru ve güzel mimarları canlandıran mimarların ortaya çıkmasını dolayısıyla akademisyenlerin oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Böylece mimarlık düşüncesinde metinlerle çizimler iç içe geçmekte ve mimarlık kuramı bu ikili arasında karşılıklı olarak ilişki ağına girmektedir (Alsaç, 2003).

Rönesansla birlikte kent artık tıpkı bir bina gibi perspektif ya da tasarım halinde projeyi yönlendirebilen bir nesne olarak görülmeye başlamıştır. Kentin arı zihinden çıkan bir düzen olarak tasarlanabileceği düşünülmektedir. Bu durumda kentin zihinle inşa ile bir şey olmasından yararlanarak kusursuz bir kent imal etme düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Sanatsal fikirler artık ideal kentin planına yansımaları sonucunda kendi geometrik sınırlarını kesin bir şekilde projelendirilmektedir. Böylece 15. yüzyıl boyunca geliştirilen tasarımlar, antik dönemlere göndermeler de yaparak tek bir kaynaktan yönetilen kusursuz düzenli geometrik özelliklere sahip planlamalar olarak kendini göstermektedir. İdealist Rönesans kent planları tasarladıkları merkezi ile dairesel kentlerde Platon' un devletinin hiyerarşik ve aristokratik düzenini yeniden imal etmeye başlamışlardır. Merkezi ve daireler halinde yayılan yapılar Rönesans Dönemi'ndeki birçok kentte taşıdığı özelliklerle yalnızca barınmaya aday olduğu toplumun değil, tüm evrensel düzeninin tasviri olmuştur. Bu dönemde estetik ve kusursuzluk, matematiksel kusursuzluğun bir fonksiyonu olarak görülmüştür. Bu sebeple de Rönesans Dönemi, kent planlamacıların ideal ölçeklere katı biçiminde uyduğu bir dönemdir. Bu dönemde ideal kentin yolu matematiksel akıl ve ideal dünyanın gerçekleşmesi ile ortaya çıkabilen ütopyacı kentlerdir (Burke, 2003).

Rönesans dönemine ait ilk kent planlama kuramcısı Leon Battista Alberti (Morris, 1994) 1452 yılında 12 ciltlik bir mimari çalışmayı kaleme alıp kendi el yazmasını

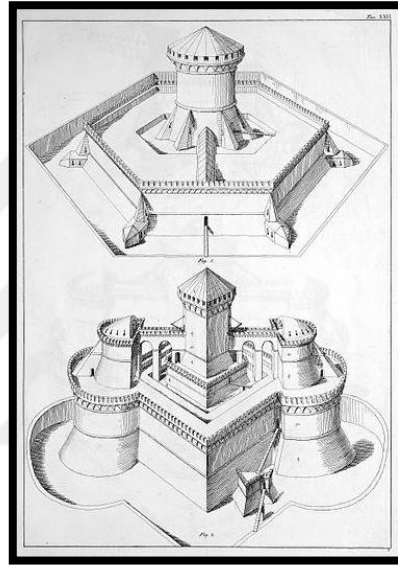
oluşturmuştur. Bu kitap Rönesans'ın ilk ideal kent tasarımlarını içermektedir. El yazmalarının 1485'te basılması ile birlikte mimari sistematikleşmeye başlayan ilk modern girişim olarak tanımlanmaktadır. Kitap kendisinin mimari kuramlar aracılığıyla düzenlenmesinde bir sınır taşıyı teşkil etmektedir. Alberti ideal kentlerin inşasından önce kent inşa etmek için en uygun konumların hangileri olduğunu tartışmaya açarak işe başlamaktadır. Alberti için istisnasız bir şekilde her bölgeye uygun gösterebilecek bir kent tasarımı söz konusu değildir. Her coğrafi bölgenin kendi özelliklerine uygun bir tasarım yapmak gereklidir. Farklı durumlarda farklı çözüm önerileri getirmeyi başarabildiği için kitabında tek bir kent modeli değil çok fazla sayıda tasarım modeli yer almaktadır. Onun için kentlerin yolları çok önemlidir. Kentlerin yolları konutlarına göre farklılaştırılabilir. Onları topografi koşullara uygun olarak düzenlemektedir. Büyük ve önemli kentler için tasarladığı yolları geniş düz yaparken, daha küçük ve savunmaları ikinci planda kalan kentleri ise eğri yollar önermektedir. Eğri yolların bu küçük kenti daha güzel ve daha büyük göstereceğini savunmaktadır. Bu yaklaşım Alberti'ye özgü bir yenilik olarak kendisini göstermektedir. İdeal kent tasarımlarında kentlerin formlarına savunma düzenlerinin niteliğine, su kaynaklarını nasıl kullanılması gerektiğine, kanalizasyona ve çeşitli düşünceler ile ileri süren Alberti, kent planlarını çoğunlukla yıldız şeklinde tasarlamaktadır. Kentlerin yolları merkezden kenarlara doğru açılır. Tüm yolların kesiştiği kent merkezinde ise gerçekleştirdiği bir kilise ya da bir şato bulunmaktadır. Alberti ideal kentini çeşitli bölgelere bölmektedir. Bu bölgeleri dinlenme yerleri ayırır. Kentteki imalathaneleri ve diğer birimleri kentte gürültü kirlilik ve koku için yaşam kalitesini düşünen çıktılar yaydıklarından dolayı kent dışına atmaktadır. İmalathaneler için kendi dışında özel yerler oluşturmakta benzer iş kollarını kümelendirerek birbiriyle ilişkiler kurmaktadır. Kentte yaşayanların toplum mutluluğunu arttıracak yalıtımları sağlamaya çalışmaktadır. Alberti tasarımları Rönesans'ın ilk erken tasarımı olarak kabul edilmektedir ve bazı görüşlere göre bir ideal kent tasarlamakla değil üretici bir nüfus bölgesi oluşturmak adına genel kurallar belirlenerek ticaretin gelişmesi için kentin gereksinimi ile birlikte işlevsel adaptasyonları gerçekleştirmekle de uğraşmaktadır. Rönesans döneminde üretilen ideal kent tasarımcıları tarafından Alberti'nin ardından gelen ikinci kişi ise Filarete adı ile tanınan Antonio di Pietro Averlinodur. Tasarlamış olduğu ideal kent planını 1461-64 yılları arasında kaleme alarak 25 ciltlik Trattato di Architettura adı altında toplanmıştır. Sekiz köşeli bir yıldız şeklinde tasarladığı ideal kentine suforzında ismini vermiştir (Baba, 2020) (Şekil 3.2).

Şekil 3.1. Palma Nova İdeal Kenti [URL 23]

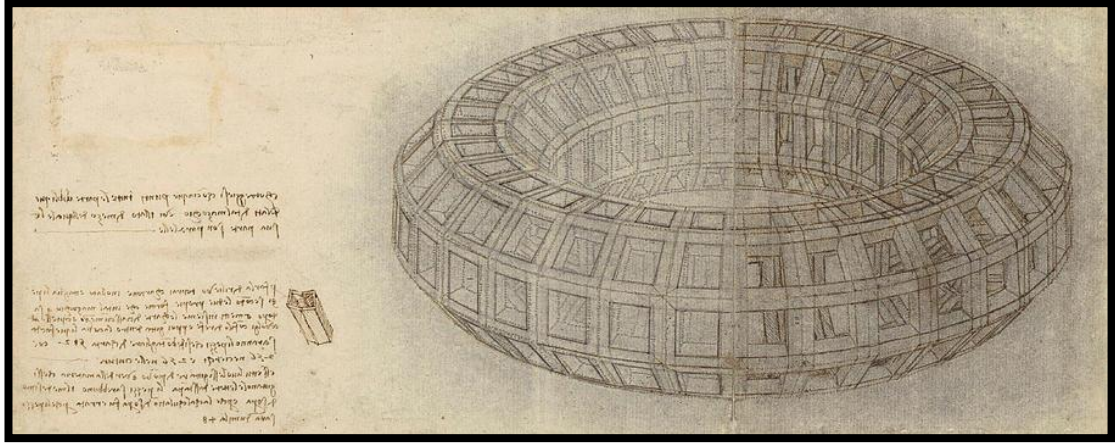
Duvarlardaki açılar kentin savunmasını sağlayacağı düşünülmüş yapılmıştır. Sosyal yapısı Platon'un yasalarda betimlediği modeli temel olarak kurgulanmaktadır. Yurttaşları mülkiyet haklarında kentin kurumlarına kadar yasalardan doğrudan bir etkilene ve etkilene hakları vardır. Ancak Platon kurumlarının hiçbir mimari özelliğinden bahsetmezken Filarette tasarladığı kurumların mimari özelliklerine ayrıntıları ile işlemektedir. Ancak metin ile çizimler arasında zaman zaman çeşitli tutarsızlıklarda bulunmaktadır. Sforzinda'nın tam merkezine cinsel gereksinimleri tatmin edildiği bir ev yerleştirilmiştir. Ahlaksızlık evinin zemin katı bir genelevi iken üst katı astronomik bir rasathanedeyken bu yapıyı merkezini alarak genişlemektedir. Filarete yurttaşlarının kıyafetlerini detaylarına kadar tasarlamıştır. Ona göre kentte her sosyal kesim kıyafetlerinden anlaşılacaktır. Kentini tasarlarken kendisinden öncekiler gibi mimariye dayanmakta büyüklükte tasarımında mimariyi de aşarak doğrudan toplumsal yaşam ilişkisi çeşitli görseller ve belirlemeye de girmiştir. Kendisini mimarisine yönlendirmesi ile gelecekteki yaşam için arzularını sergilemeyi tercih etmiştir (Burke, 2003).

Rönesans döneminde kent tasarımı hakkındaki ciddi bir başka kitap ise Francesco di Giorgio Martini'ye aittir. Martini'nin bulunduğu dönem ateşli silahların etkilerinin arttığı bir dönemdir. Bu sebeple onun kent tasarımı öncelik kentin güvenliği ve savunması olmuştur. Bu anlamda da idari askeri şehir tasarımları arasındaki kuramcılardan biri sayılmaktadır. Yedi ciltten oluşan Trattato dell'architettura civile e Militare eserinin yazımı yirmi yıl sürmüştür. Temellerini aritmetik ile geometriden almakta, çizim, yaratıcılık ve icatlarla gerçekleştirerek bilimsel disiplin olarak tanımlamaktadır. Bu tanımla da uyumlu bir biçimde ideal kentler tasarlamaktadır. İdeal kent tasarımlarında kentin tam ortasında tüm yolları birleştiği üstün de önemli yapıların yer aldığı alanlar vardır (Şekil 3.3).

Şekil 3. 2. Trattato dell'architettura civile e Militare [URL 24]

Rönesansın bir diğer önemli tasarımcısı ise Leonardo da Vinci'dir. Da Vinci şehirler üzerinde pek çok düşünce üretmiştir. Da Vinci düşüncelerinin bir bölümünü Codex atlanticus yapıtında dile getirmektedir. Önerdiği kent, bir nehir üzerinde yer almakta ve nehrin kanallarla kolları ayrılması sağlanarak bu kollar kentin içerisinden geçirilmektedir. Kente gelmeden altı ya da sekiz kola ayrılan nehir, her kolu birbirine ve nehrin akış yönünü kuşatan kentin içinden ayrılarak geçmekte, kentten çıktıktan sonra yeniden birleştirmektedir. Da Vinci yaya ve taşıt trafiğini farklı düzeylerde öngörerek birbirinden ayrılmasına ilişkin önerilerde bulunmaktadır. Ayrı ayrı katmanlar ile çözülen kent içi ulaşımında en alt katmanda yükleme su ve kanalizasyon işleri yer almaktadır. Bunun üzerinde ise araç trafiğinin yer alacağı katman bulunacaktır. Şehrin sakinlerinin yaşayacağı üçüncü katmanda tümüyle yayalaşmaya ayrılmaktadır. Şehirlerin çevresinde ise bir yeşil kuşak oluşturmuştur (Baba, 2020) (Şekil 3.4).

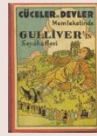

Şekil 3.3. Codex atlanticus [URL 25]

Kendi zamanının oldukça ötesinde düşünceler ileri süren Da Vinci tarlada çalışanlar için taşınabilir konutlar önermektedir. Bir yerden bir yere taşınabilen bu konutlar işlevsel olduğu kadar içinde yaşayanların sağlığı bakımından da yararlı olacağını düşünmektedir. Da Vinci'nin bir başka önerisi de Milano'da çalışan işçiler için kent çevresinde uydular kurmaktır. Bu sayede giderek büyüyen Milano kentini rahatlatıp düzenli büyümesini sağlamayı amaçlamaktadır. Da Vinci'nin tasarımlarından çok zamanın gereksinimleri pratik olarak karşılayacak kişisel düşünceler ürettiği görülmektedir. Bunların gerçekleşmesi zaman alabilecek, bazıları ise uygulanmış fakat yapılması bir yarar sağlayamayacağı düşünceler olarak kalmıştır. Birbirinden farklı trafik türlerinin aynı düzeylerde konması yol genişlikleri çağdaş şehircilik uygulamaları içinde ele alınabilmektedir (Burke, 2003).

Rönesans döneminde ideal kent tasarımıyla uğraşan ve çok sayıda tasarım geliştiren bir diğer önemli kent planlama hocası ise Francesco da Marchi'dir. Pek çok sayıda farklı geometrilerde; dikdörtgen, kare, daire, çeşitli çokgenler, yıldız ve haç biçimde kent plan şemaları önermiştir. Oluşturduğu her kentte yollar merkezi bir alanda buluşmaktadır. Marchi yalnızca ideal kent planları yapmakla kalmamış eski kentlerin ideal haline gelebilmesi için nasıl düzenlemeler gerekebileceği üzerine düşünceler üretmiştir. Rönesans döneminde en çok ideal kent tasarımı üreten ülke İtalya sonrasında ise Almanya'dır. Almanlar tarafından yapılan ideal kent tasarımları içerisindeki tasarımcılardan biri Albrecht Dürer'dir. Dürer'in tasarımları 1527 yılında yayınlanan kitabında yer almaktadır. Alman kuramcı ve tasarımcıların daha önceden rönesans döneminde İtalya'da yapılan kuramsal çalışmalardan haberdar olduğu bilinmektedir. Bu sebeple de Alman ideal kentlerinin bir kısmında açık şekilde İtalya'nın etkisi görülmektedir. Dürer yapıtında iki ideal kent geliştirmiştir. İlk planı sekizgendir. Kentin ortasında yine sekizgen olan bir alan vardır. İkinci tasarım ise kare

bir plandan yola çıkmaktadır. Kent karenin dört köşesinin dört günü göstereceği şekilde yerleşmiştir. Kente dair işlevler ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Örneğin; dökümhanelerde oluşan rahatsız edici duman kokularını kentin içine girmesini engellemek için ağırlıklı olarak rüzgâr gülü kullanılması gibi detaylar öngörülmüştür. Almanya'nın bir diğer önemli kent planlama kuramcılarında biri de Hans Van Schille'dir. Schille 1580' de yayınlanan yapıtında ideal kent tasarımlarına yer vermiştir. Yapıtında kare, beşgen, altıgen, sekizgen gibi çeşitli formlar bulunmaktadır (Baba, 2020). Rönesans döneminde oluşturulan ideal kentler ideoloji temsillerinde; Savinien Cyrano de Bergerac "Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları", (1657), Margaret Cavendish "Yeni Kristal Dünya", (1666), Jonathan Swift "Gulliver'i n Seyahatleri", (1726) iken, Paraksis temsillerinde; Thomas More "Ütopya", Comasso Campanella "Güneş Ülkesi" ve Francis Bacon'un yazmış olduğu "Yeni Atlantis" bulunmaktadır (Şekil 3.5).

PRAKSİS TEMSİLLER			İDEOLOJİK TEMSİLLER		
ÜTOPYA KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI					
1522	THOMAS MORE "Ütopya"		1657	SAVINIEN CYRANE DE BERGAREC "Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları"	
1602	COMASSO CAMPANELLA "Güneş Ülkesi"		1666	MARGARET CAVENDISH "Yeni Kristal Dünya"	
1627	FRANCIS BACON "Yeni Atlantis"		1726	JONATHAN SWIFT "Gulliver'in Seyahatleri"	

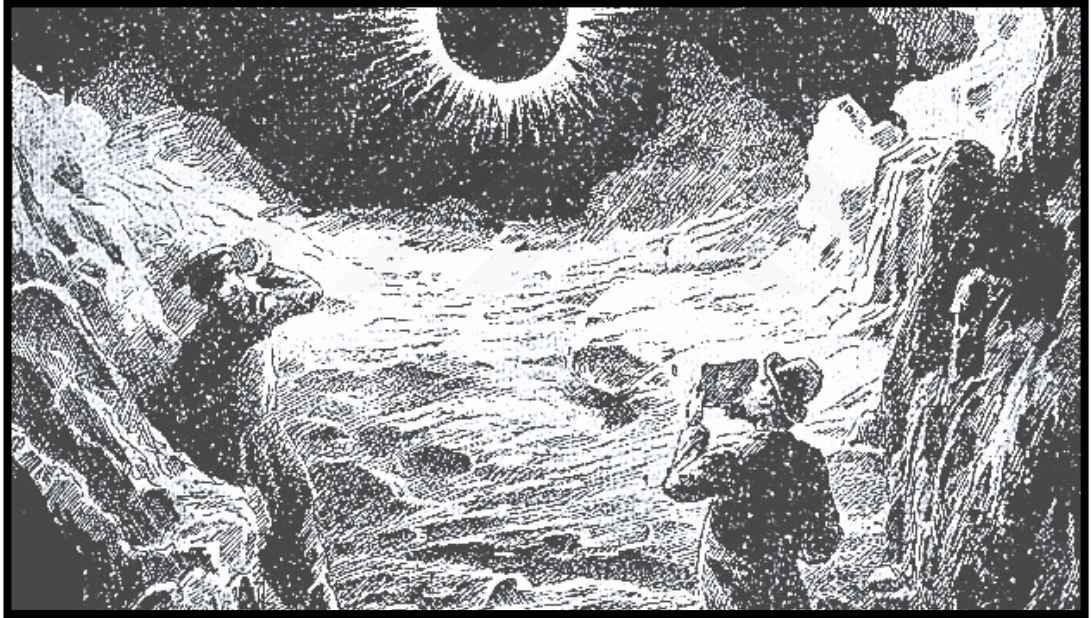
Şekil 3.4. Rönesans Dönemi Ütopya Kavramı Başlangıcı ile İlgili Örnekler (Sertsarı Aslan, 2024)

3.1.1. İdeolojik Temsiller

Rönesans Dönemine ait birincil sayılabilecek ideolojik temsiller arasından seçilen üç örnek Savinien Cyrano de Bergerac "Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları", (1657), Margaret Cavendish "Yeni Kristal Dünya", (1666), Jonathan Swift "Gulliver'in Seyahatleri", (1726) bulunmaktadır. Bu temsillerde dönemin etkileri olan toplumsal düzen ve kente dair imgeler düş gücüne dayalı, döneme ait bilim ve teknolojinin de durumunu veya geleceğe dair ne olabileceği tahminlerinin yürütüldüğü aktarımları içermektedir.

3.1.1.1. Savinien Cyrano de Bergerac “Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları”, 1657

Eser 1657 yılında yazılmış olan eser (Bergerac, 2012), baş karakterin bulutların üzerine çıkması ile başlamaktadır. Eserin kahramanı gövdesinin etrafına çiy doldurup bağladığı şişelerle yüksek bulutların da üstünde bulutlarda bulur kendini. Kendini yeryüzüne indirebilmek için şişeleri kırıp atmaya başlar. Yeryüzüne indiğinde ise vakit gece yarısıdır. Oysa güneş ufku üzerinde ve tam da öğle vaktidir. Bu durumun etkisini yazar şu şekilde anlatmaktadır: “Ne kadar şaşırdığımı varın siz düşünün: Elbette bu işi o kadar iyi becermiştim ki bu mucizeyi neye bağlayacağımı bilemediğimden, bu müthiş başarıyı cesaretim şerefine açıklamak için, Yaradan’ın güneşi göklere çivilediğini düşlemek küstahlığını gösterdim” (Şekil 3.6).

Şekil 3.5. Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları [URL 26]

Kahramanın başka bir şaşırdığı konu ise bulunduğu ülkeyi tanıyamamaktı. Uçmaya başladığı yerden indiği için bu noktanın benzer olduğunu düşünmekteydi. Ancak burası çok farklı bir yerdi. Eserin kahramanı üzerindekiyle birlikte bacası tüten bir kulübe görerek oraya yönelir. Fakat yöneldiğinde bir sürü vahşi tarafından kuşatılır, aynı kendisi gibi vahşilerde kendisine dair şaşkınlık içerisinde. Kahramanın üzerindeki şişeler sebebi ile yere basmadan yürümesi onları oldukça şaşırtmıştı.

Aralarından birine buradan Paris’e ne kadar mesafe olduğunu, Fransa’da ne zamandan beri herkesin çıplak dolaştığını ve beni gördüklerinde niçin bu kadar

dehşetle kaçıştıklarını sorar. Ancak birtakım mücadelelerden sonra buranın yeni Fransa olduğunu öğrenir. Buradaki medeniyet dünyayı kendi ayı gibi görmektedirler. Kentin valisine ulaşan eserin kahramanı, valiye tüm maddenin yıldızların içinde oluştuğunu ve yıldızlardan dışarı atıldığını, Güneş'in yakıtı bittiğinde gezegenleri tüketeceğini ve döngüyü yeniden başlatacağını açıklar. Yeni Fransa'yı bu teoriye kanıt olarak kullanır ve Güneş'in onu Dünya'ya henüz yakın zamanda göndermesi nedeniyle Avrupalı kaşifler tarafından ancak yakın zamanda keşfedildiğini iddia eder. Kahraman bu defa da uçurumun kenarından fırlattığı uçan bir makineyle tekrar Ay'a ulaşmaya çalışır. Ay' a vardığında dört bacağı, müzikal sesleri ve avı vurulduğu anda yemek yerine pişiren fantastik silahları olan Ay'ın sakinleriyle tanışır. İlk tanışmada dikkatini çeken husus, Ay sakinlerinin isimlerini müzikal şekilde vermesidir. Burada fiziksel olarak da buruna önem vermekte büyük bir buruna sahip olduğunda daha değerli bir birey anlamına gelmektedir. Düşüncelerine göre ise; "Çünkü otuz çağ deneyiminden sonra gözlemledik ki, büyük bir burun esprili, nazik, Cömert ve liberal bir Adamın işaretidir ve küçük bir burun da büyük bir burunun işaretidir." Kahramanın gittiği yerlerde Tanrı'nın kavram olarak işe yaramaz olduğu, insanların ölümsüzlüğe ulaşamayacağı, ruhlarının olmadığı gibi konular yer almaktadır. Bu tartışmaların ardından anlatıcı Dünya'ya döner.

Tablo 3.1. "Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları" Örnek Analizi (Sertsarı Aslan, 2024)

KENT TASVİRİ	*Uzay ve yıldızlarla ilgilenen bir topluluk *Sınırları belli "Yeni Fransa" olarak tanımlanan bir ülke
AKTARIM	*Bulunduğu kente dair fikir sunabilmek için yazılarında seyahat ederek olması gereken ülkeyi aktarma konusunda gelecek ütopyalara öncü rol oynaması
DÖNEMİN ETKİSİ	*Yıldızlar ve gezegenlerle ilgili merak *Yeni kent tasarımlarının düşünülmesi

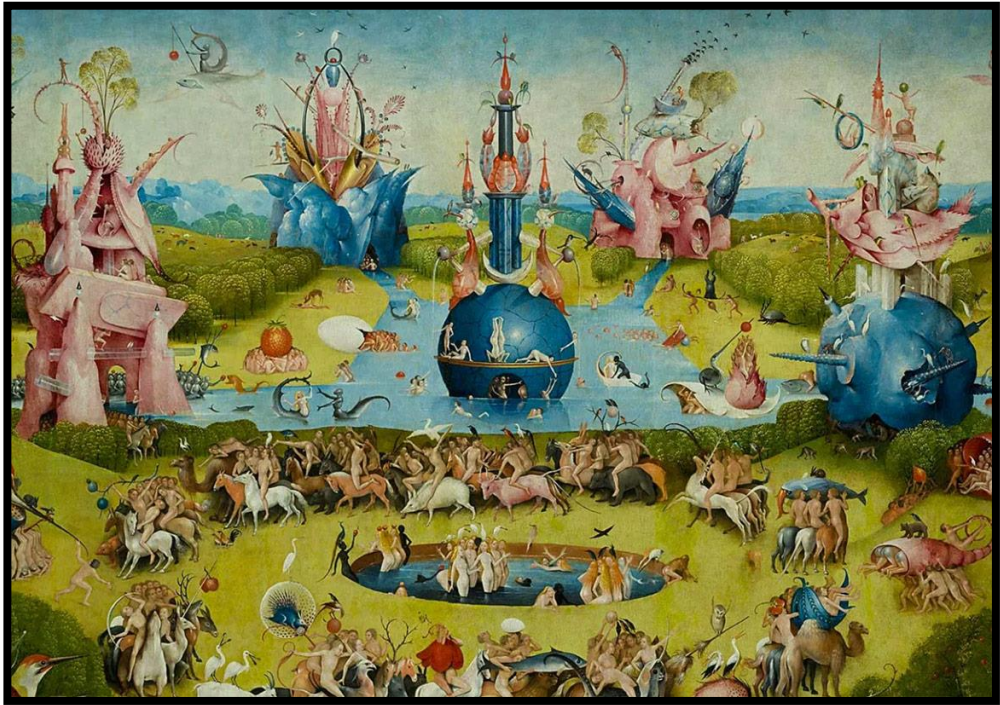
"Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları" (Tablo 3.1) kent tasvirinde bilime verilen önemin uzay ve yıldızlara karşı yaşanan ilgiden ve kentin tasvirinde kullanılmasından anlaşılabilir. Bu örnekte alternatif bir düzen anlatımı ile "Yeni Fransa" olarak tanımlanan bir kent betimlenmiştir. İlk bilim kurgu yazılarından olan ve birçok esere de öncülük eden bu kaynak, özellikle Jonathan Swift'e örnek olmuştur. Geziler

ile ulařtıęı toplumlara dair bilgiler ile kendi fikirlerini aktarma dűřűncesi birűok bilim kurgu yazarına ıřık tutmuřtur.

3.1.1.2. Margaret Cavendish “Yeni Kristal Dűnya”, 1666

17.yűzyılda İngiltere’de yařayan ve űoęu kadın yazarın isimsiz olarak kitaplarını yayınladıęı bir dűnemde kendi adıyla eserlerini yayınlayan bir řair, filozof, deneme ve oyun yazarıdır. Feminist bir űtopya olarak tanımlanabilecek “Yeni Kristal Dűnya” (Cavendish, 2020) eseri erkek egemen dűnyada kendine yer bulamayacaęına inanarak kendine fantastik bir dűnya kuran yazarın oluřturmuř olduęu bir eserdir. Margaret Cavendish 358 sene űnce yazılan eser bilim kurgu edebiyatının ilk űrneklerinden sayılabilir. Hala da gűncellięini korumakta ve dikkat űekici konusu ile ilgi uyandırmaktadır. Margaret Cavendish’ in yazmıř olduęu bu eser, genű bir kadının bařka bir dűnyaya yolculuęunu ve burada karřılařtıęı űtopik toplulukla yařadıęı deneyimleri anlatır. Feminist bir bakıř aűısıyla yazılmıř ilk űtopya űrneklerinden sayılan bu űncű metinle birlikte, edebi bir eserde “paralel dűnyalar” kavramı ilk kez ele alınır.

Eserin bař kahramanı dűnyada sıradan bir kadın olarak yařarken kaűırılma sonrası kendini bulduęu paralel dűnyada (řekil 3.7) imparatoriűe olarak kabul edilir ve farklı hayvan-insan karıřımı canlılarla ve ruhlarla fizik, kimya, astroloji, felsefe, din gibi konularda yaptıęı konuřmalar ile macerasını aktarırken bilgisini de gűstermektedir.

şekil 3.6.Suforzinda İdeal Kenti [URL 27]

Bu ülkede yaşayan her hayvan için özenle seçilmiş görevler bulunmakta ve yazarın yarattığı bu dünyada dost olarak var olması ise eserin bakış açısını sunmaktadır. Sadece fiziksel değil, ruhani canlılarla da kurmuş olduğu ilişkilerde evren ve hayatla ilgili yönlendirici soruları ütöpik anlamda ilk örneğini oluşturur. Kitabın son sayfalarındaki anekdot oldukça ilgi çekicidir;

"Benim Kristal Dünya'm barışçıl bir yerdi. Burada tek bir halka, tek bir dile, tek bir dine sahip bir halk var ederken diğer taraftan da ayrışmalarla ve savaşlarla dolu başka bir dünya tahayyül ettim. Burada Hector ve Aşil gibi cesur, Nestor gibi bilge, Ulysses gibi belagatli ve Helen kadar güzeldim. Ama barışı savaştan, akli politikadan ve dürüstlüğü güzellikten daha çok önemserim. İskender'in Sezar'ın, Hector'un, Aşil'in, Nestor'un ve Ulysses'in yerine bütün dünyayı değiştirmeyeceğim dürüst Margaret Newcastle imgesini kullandım. Eğer var ettiğim bu dünyayı beğendiyseniz ve benim vatandaşım olmak isterseniz kendinizi öyle hayal etmeniz yeterli. Vatandaş olmak istemeyenleriniz de pekâla kendi dünyalarınızı var edebilirsiniz."

Tablo 3.2. "Yeni Kristal Dünya" Örnek Analizi (Sertsarı Aslan, 2024)

KENT TASVİRİ	*Hayvan-insan karışımı yaratıkların olduğu *Hayali bir cennet yaşamı
AKTARIM	*Feminist ütopya eseri *Güzellik, doğruluk ve barış
DÖNEMİN ETKİSİ	*Dönemin kadınlarının gizli bir şekilde eser vermesine karşılık bir kadın yazarın feminist bir eser vermesi *Kadınlara verilen değer

Kent tasvirindeki toplum, insan-hayvan varlıkların yaşadığı bir toplumdur. Kent en üst düzeyde hayal gücüne dayanarak ele alınmıştır. Hayali bir cennet yaşamı tarifleyen düzende yaşanan her şey güzel ve herkes barış içerisinde. Bir kadının yazmış olduğu bu eser, feminist ütopya diye tanımlanmaktadır. Dönemin kadınlara verilmeyen özgürlük, bir nebze dile getirilmiş ve o döneme göre bu özgürlüğe sahip olmak da yazar için bir ayrıcalık oluşturmuştur (Tablo 3.2).

3.1.1.3. Jonathan Swift “Gulliver’i n Seyahatleri”, 1726

“Gulliver’i n Seyahatleri” (Swift, 2014) 1726 yılında İngiliz yazar Jonathan Swift tarafından yazılmıştır. Yazar cüceler ve devleri ve onların ülkesini kullanarak farklı bir serüven yazmak istemiştir. Anlatılan serüvende iki ayrı ülke vardır ve kahraman iki ayrı ülkeyi de ziyaret etmektedir. Ziyaret etmiş olduğu ilk ülke “Liliput” ülkesidir (Şekil 3.8).

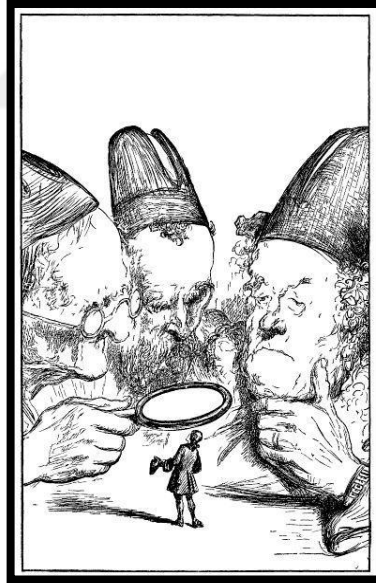
Şekil 3.7. “Gulliver’ in Seyahatleri”, Cüceler Ülkesi [URL 28]

Burada yaşayan insanların boyu 15 cm’dir. Tüm hayvan ve bitkilerde bunlar ile uyumlu oldukça küçük boyuttaki canlılardır. Kahramanın tarifi ile insanlar çok küçük olsalar bile insandan farklı değildirler, her detayı ile muntazamdırlar. Gelenek ve görenekleri, alfabeleri, yazı stilleri çok farklıdır. Geleneklerine çok sadıktırlar, ölülerini baş aşağı gömerler ve dirildiklerinde kalkacaklarına inanırlar. Bu inancını da devam ettirmektedirler.

Cüceler için en büyük erdem insana değer vermektir. Hayatlarında küçük boylarına rağmen çok iş başarmaktadırlar. Bu ülkede herkes yeteneğine uygun işlerle uğraşır ve bu işleri ilerletir. Daha fazla okumak veya başka bir işle uğraşmak onlar için zaman kaybıdır. Fazla bilginin anlamı yoktur. Aynı mantık doğadan faydalanma içinde böyledir. Alınacak besin, faydalanılacak şey yeteri kadar olmalıdır. Her şeyin fazlası gereksizdir. Liliput halkı için alçakgönüllü olmak çok önemlidir. Çocuklarını yetiştirirken de buna çok özen gösterirler. Çocuk eğitiminde çocukların zihinlerine gereksiz bilgi doldurmazlar, duygularını besleyerek ruhlarını geliştirirler. Çocukların erdemli davranışları muhakkak ödüllendirilir ve erdemli çocuklar her zaman övgüye

layıktır. Duygu ve düşüncenin yanında bedensel eğitiminde önemine değinmektedirler. Çünkü Liliput halkına göre bilgi ve davranış birlikte oluşan bir şeydir. Eğitim sisteminde ceza verilmesi gerektiğinde çocuğun hoşuna giden bir şeyin elinden alınması ile ceza verilmektedir. Bu şekilde çocuğun kendini kötü hissederek yanlış olan davranışı uygulaması engellenir. Mutlu olan bu halkın mutluluğunu bozan bir tek şey vardır. Liliputun bir başka ülke ile yapmış olduğu ve yıllarca da süren savaş. Bu savaş Liliputun başındaki kişinin kırdığı yumurtanın kabuğunu kalın tarafından soyması sebebi ile elinin acıması ve yumurtanın ince tarafından soyulmasını isteyen diğer ülke ile yapılan savaştır. Yazar bu ülkede çok uzun yıllar esir edilir bir zaman sonra özgür bırakılarak halka dahil edilir ve düşman ülkeye gitmesine asla izin verilmez. Kendi ülkesine dönemeye kalkar ve bu defada düşman ülkenin eline düşer.

Düşman ülkeye 1703 yılında varmaktadır. Büyük bir ada olan ülke deniz yolundan giderken su aramak için indiği yerdir. Yazarın anlattığına göre tarlada ekin boyu yirmi ayak kadardır. Saat kulesi gibi dev bir adam görür ve üzerine basılıp, ezilmekten çok korkar. Kahraman devler ülkesinde tutsak ve çiftçi tarafından bulunur. Halk tutsak olan bu kahramanın küçüklüğü karşısında hayrete düşerler (Şekil 3.9).

Şekil 3.8. "Gulliver' in Seyahatleri", Devler Ülkesi [URL 29]

Halk içerisinde kahramanı esir alarak kullanmaya başlarlar. Çiftçi para kazanmak için onu insanları eğlendsin diye kullanır. Daha sonrasında kraliçe tutsağı kendine alarak onu eğlendirmesi için kullanır. Sarayda yaşamaya başlar. Kahramana göre, cüceler ülkesinde yaşamamanın zorluğu devler ülkesinde yaşamamanın zorluğundan daha fazladır. Aydınlanma çağının başlayan etkileri ile çağın özelliklerini yansıtan bir ortamı teşkil etmektedir. Dönemin çalkantılı zamanı, karmaşıklığı ve toplumdaki sorunları yeren bir

dille anlatmaktadır. Düşsel bir dille yazılan serüven yine düşsel bir serüveni anlatmaktadır. Dönemin İngiltere’indeki insanların düşkünlükleri en yüksek ve en alçak insanın bulunduğu anı göstermektedir. İnsanın hayatında zaman zaman düşebileceği zaman zaman da yükselebileceğine vurgu yapmaktadır.

Tablo 3.3. “Gulliver’ in Seyahatleri”, Örnek Analizi (Sertsarı Aslan, 2024)

KENT TASVİRİ	*Birinde cücelerin, diğerinde ise devlerin yaşadığı iki ayrı ülke
AKTARIM	*İnsanlar arasındaki farklara farklı taraflardan bakılarak empati sağlanması
DÖNEMİN ETKİSİ	*Toplumda insan ayrımı *Dönemin sorunlarını yeren bir dil

İki ayrı ülke olarak hayal edilen kentlerde birbirinden çok ayrı yaşam tasvir edilmiştir. Birinde cüceler bir diğerinde ise devler yaşamaktadır. Döneminin toplumunda sınıfsal ayrımlar ve bunları anlamlandırmak için ters bakış açılarından bakabilmek, eseri zenginleştirmiştir (Tablo 3.3).

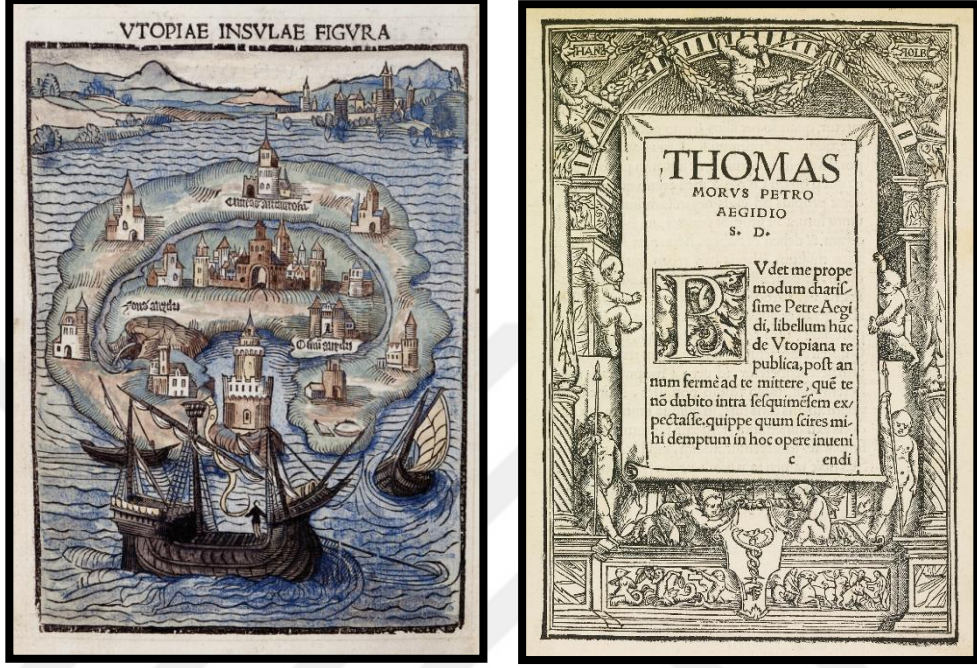
3.1.2. Praksis Temsiller

Rönesans Dönemine ait birincil sayılabilecek praksis temsillerinde ise Thomas More “Ütopya”, (1478-1535), Tomasso Campanella “Güneş Ülkesi”, (1602), Francis Bacon “Yeni Atlantis”, (1624) bulunmaktadır. Bu temsillerde dönemin etkilerine dair fikirlerin tasarımcının süzgecinden geçirilerek yeni bir kent tasarımı oluşumunu, düzenli yaşama dair kurgulanmış bir yaşam olgusunu tariflemektedir. Kente ve sosyal yaşama dair kuralların bulunduğu ve bunların detaylıca tariflendiği eserlerdir.

3.1.2.1. Thomas More “Ütopya”, 1478-1535

Edebiyatta ütopya kelimesi ilk olarak Thomas More tarafından ortaya atılmıştır. Hayal edilen ve arzulanan haliyle kavram; daha iyi ülke, şanslı ülke, tabiri ile de dile getirilebilir. Fakat hep daha iyi daha huzurlu ve en önemlisi de adaletli ve mükemmel bir devlette yaşama fikri sadece More’a ait değildir, çok eski zamanlardan beri kaostan kozmosa geçiş sürecinde her zaman kendini var etmiştir. Thomas More eleştirel bir kişiliğe sahip olmasına rağmen dönemin sıkıntılarını direkt eleştirmek

yerine ütopya devletini yaratarak örnek çözümler geliştirmeye ve ders vermeye çalışmıştır. More' un ideal kenti (Şekil 3.10), yaşayan halkın birbirine olan saygısı ve sevgisi aynı zamanda kavgadan uzak duran serbest zamanlarını kitap okuyarak geçiren halkın oluşturduğu bir kent ortamıdır. Thomas More'un arzusu barış içerisinde huzurlu, toplumun birbirine saygılı ve uyumlu olduğu bir idealdir.

Şekil 3.9. Thomas More Ütopya Tasvirleri [URL 30- URL 31]

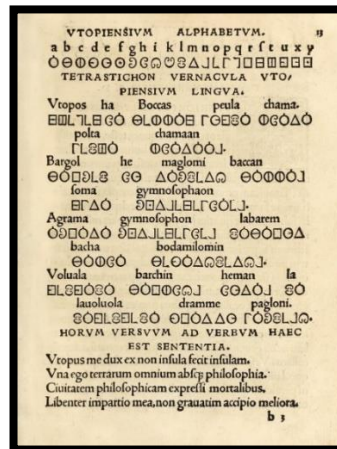
More'un adasında elli dört kent bulunmaktadır ve bunların hepsi geniş ve muhteşem tasarımdadır. Kentler, dört eşit mahalle ile ayrılmaktadır. Mahallenin ortasında her çeşit ihtiyacın bulunabildiği pazar yeri mevcuttur. Aile büyükleri pazardan alışveriş yaparak ödeme yapmadan tüm ihtiyaçlarını alabilmektedirler. Her şeyin bolca bulunduğu bu ada kentinde kimsenin endişeye kapılmayacağı bollukta ürün bulunmakta ve tüm halk ihtiyacı kadar ürüne sahip olabilmektedir (More, 2011: 90, 91). Adanın en önemli özelliği tarım ülkesi olmasıdır. Adalılar çocukluktan başlayarak ziraat konusunda hem teorik hem de pratik anlamda çokça bilgi edinmektedirler. Bu sayede halkın yaşam alanlarında bahçe düzenlemeleri oldukça gösterişli ve bakımlı bir durumdadır (More, 2011: 99). Adanın merkezinde kentler bulunurken, çeperlerde ise köyler bulunmaktadır. Köyler belirli aralıklarla yerleştirilmiş evlerden oluşmaktadır. Ayrıca yurttaşlar kentlerden köylere gelmek istediklerinde kalabilecekleri çiftlik evleri bulunmaktadır. Çiftlik evlerinde kadınlar ve erkekler olmak üzere kırk kişi yaşayabilmektedir. Ayrıca bu çiftlik evlerinde köleler de yaşamaktadır. Her otuz evde bir bölge temsilcisi bulunmaktadır. Kentte olduğu gibi köylerde de bahçeleri

güzelleştirmek çok önemlidir. Güzel çiçekler, otlar dikilmekte ve düzenli olarak bakımı yapılmaktadır (More, 2011: 90, 91).

Ütopya Adası'nın başına geçirdiği dürüstlüğü ilke edinen prens ile kötü yaşamdan kurtulmanın mümkün olunacağına inanılmıştır. Fakat adanın hakimiyeti için tek bir kral yoktur. Prens haricinde kentin kendine ait yöneticileri ve rahipleri de bulunmaktadır. Düzeni oluşturan kurallar herkesin anlayacağı şekilde açık seçik olan yasalardır. More'un düşüncesine göre insanları kaderini karıştıran avukatlara yer yoktur, başı derde düşen kişi yargıçların yardımıyla kendini savunabilecek donanımdadır (More, 2011: 17).

More'un düşüncesine göre diğer toplumlardaki insanların her şeyi onların kendi özel mülkü olmakta ve sonrasında yasalar çıkarılsa dahi kişinin kendi malını güvence altına alması yetmemektedir. Ütopya adasında bu tür bir problem yoktur. Ada yurttaşları toprak sahibi değildirler, çiftçi olarak iş görürler. Malların eşit bölünebilmesi için de herkesin eşit bir şekilde çalışması çok önemlidir. Yerleşim yerlerinde konutlar her on yılda bir kurayla evlerini değiştirmekte böylelikle herkes eşit alanlarda yaşayarak, eşit haklara sahip olmaktadır (More, 2011: 95).

Ütopya adasına ait olan toplum bilim ve felsefeye önem vermektedir. Toplum her alanda istediği iş ile meşgul olma anlamında özgürdür. Sanata değer vermekte, kitap okumakta ve aralarında tartışıp düşünce alışverişlerinde bulunmaktadır. Onlar için yaşamın amacı için bunları önemsemekten geçmektedir (More, 2011: 16). Ada toplumuna ait alfabe Yunanca' ya çok benzetilmektedir (Şekil 3.11). Alfabe Ütopya kitabına 1517 edisyonunda eklenmiştir (More, 2011: 29).

Şekil 3. 10.Ütopya Adasına ait Alfabe [URL 32]

Ütopya adasındaki insanlar dingin bir hayat yaşadıkları için oldukça uzun yaşamaktadırlar. Özellikle yaşlıların ve gençlerin bir arada olması önemlidir. Çünkü bu sayede yaşlılar tecrübelerini gençlere aktarabileceklerdir. Thomas More'un ülkesinde çalışanlar günde altı saat çalışmakta, diğer geri kalan zaman ise özel uğraşlarla geçirilmektedir. Yemekte bir arada olan aileler akşam yemeğinden sonra bir saat çocukları ile oyun oynayarak zaman geçirirler (More, 2011: 101).

Erkeklerden ve kadınlardan beklenen değerler; her iki grubun da toplumun gelişimi için katkıda bulunmasıdır. Bu sayede kadın ve erkek arasındaki ilişkisinde sağlam temellere oturmuş olur. Nüfusun yarısının çalışmayanlardan oluştuğu uluslar göz önüne alındığında kadınların çalışmadığı haliyle nüfusun yüzde ellisinin işsiz olduğu görülebilir. Kadınların çalıştığı ülkelerde ise kadın erkek farkı olmadan eşit bir şekilde çalışma sistemi devam etmek edebilmektedir. Ütopya' da da buna önem verilmektedir. Kadınlar da çalışarak topluma katkıda bulunmaktadırlar. Ailelerin arasında doğal bir kan bağı söz konusudur, kızlar gelinlik çağı gelip evlendiklerinde eşlerinin ailelerine katılırlar. Ortak yaşanan alanda ailenin en yaşlısı o ailenin reisi olmakta, küçükler büyüklere her zaman hizmet ve hürmet etmektedirler (More, 2011: 85). Yaşlılara verdikleri değer sebebi le düzenli olarak kentin yaşlı insanları ile toplanarak adanın işleyişi hakkında değerlendirmeler yapmaktadırlar (More, 2011: 106).

Yemekler evlerde değil de toplu olarak yemekhane sisteminde yenmektedir. Bu yemekhaneler yazın bahçelerde kışın ise halk yemekhanelerinde müzik çalıp eğlenerek ya da sohbet ederek yenmektedir. Halk yemekhaneleri mahallelerin aralarında birbirlerine eşit mesafelere ayrılmış geniş alanlardır. Bu alanların her birinin belli bir adı vardır ve her bir yemekhane 30 aileye tahsis edilmiştir. Salonun bir tarafında 15 diğer tarafında yine 15 aileye hizmet eden yemekhane görevlisi bulunur. Bu görevliler ise kurallara uymayan, erdeminden şaşan ya da savaşta kazanılan kişilerdir. En çokta suç işleyenler çalıştırılmaktadır. Yemekhane görevlisi günün belli bir saatinde pazardan insan sayısına göre erzak alışverişi yaparak salondaki yemekleri hazırlamaktadır. Yemek dağıtımında öncelik sırası her zaman devlet hastanelerinde tedavi gören hastalarıdır (More, 2011: 106, 107). Yemek sırasında dadılar emzikteki bebeklerle özel odada otururlar. Özel odada her zaman ocak, beşik ve temiz su bulunmaktadır. Kadınlar bebekleri ister uyutur, isterlerse onlarla oyun oynayarak vakit geçirirler. Henüz beş yaşını doldurmamış çocuklar da odalarında kalırlar. Yemek ilk önce yaşlıların önüne servis edilir, saygı için yaş sınırı oldukça önemlidir. Yaşlıların küçüklere küçüklerin ise büyüklere saygısı oldukça sonsuzdur. Kentlerde yemekler yemekhanelerde yenilirken, köylerde ise birbirine uzak

mesafelerde konumlandırılan evlerde yemektedirler. Fakat kentte ne yemek yeniyorsa köylerde de aynı şeyler yenmektedir. Mahsüller ve ürünler eşit bir şekilde paylaştırılarak bolluğun ve bereketin eşitlenmesi sağlanmaktadır (More, 2011: 107).

Thomas More'un Ütopya adasında paraya değer verilmemektedir. Çünkü More paranın insanların ahlakını çökerttiğini ve insanları birer vahşi hayvana dönüştürdüğünü düşünmektedir. Sahillerde belli başlı kayalıklardan elmas veya yakutlar toparlar. Fakat bunlara değer vermezler, onlar için bu değerli taşlar sadece çocuklara hediye oyuncak veya takı olarak takılır. Çocuklar da büyüdüleri zaman bunları atarlar. Paranın veya altının hiçbir hükmü yoktur. Altına veya yakuta (maddeye) değer veren insanlara ise görgüsüz gözüyle bakarlar. Bu sebeple insanlar birbirlerini zenginliklerden dolayı önemsemez herkes eşit ve birbirine karşı saygılıdır (More, 2011: 15). Adada ihtiyaç olan her şeyden bolca vardır, yiyecek sıkıntısı yoktur. İsteyen herkes dilediği kadar yiyeceği alır ve evine götürebilir. Ürünler o kadar boldur ki kullandıkları maldan artakalan mal olursa komşu devletlere gönüllerince dağıtmaktırlar. Huzur içinde yaşamak için her şeyi eşit bir şekilde herkese paylaştırmak ülke için altın değerinde olan kıymettir.

Adada giysilere değer verilmemektedir. Önemli olan rahat ve gündelik hayata uygun olmasıdır. Bütün ada halkı tek tip giyinmekte ve tüm ömürleri boyunca da böyle devam etmektedir. Giyimde sadece kadın-erkek veya evli-bekar ayrımını görmek mümkündür. Giysilerin üretimindeki bilgi ise kendi giysilerini kendileri diktikleri üzerinedir. Giysiler bu halk için eşitliğin göstergesidir (More, 2011: 99).

Praksis temsilin analiz edildiği tablo çalışmasında (Tablo 3.4) öncelikle ütopyanın arzu edilişi ve onun dönem özellikleri göz önünde bulundurulmuştur. Dönemin travmatik olayları, dönemin spesifik özelliklerini barındırabilir. Dolayısı ile dönemi ve çevreyi de oluşturan bağlam ütopya fikirlerine de yön verir. Bu sebeple bağlamın kavramı analizde önemli bir yer tutar. Arzu nesnesi, yani arzulanan nesne ve dönemin sonrasında öğrenilecek şey ise temsilin nasıl oluştuğudur. Burada temsil oluşumunda gündelik yaşam argümanları önem arz etmektedir. Gündelik yaşam hem kenti yönlendiren hem de sosyal yaşamı şekillendiren ve şekillendirecek olan bir olgudur. Çalışmanın analizlerinde ütopya kaynakları;

- Dönem-Dönemin özelliği
- Arzu- Arzulanan kent
- Temsil edilen kent (Gündelik yaşam argümanları)
tipler olarak başlıklandırılarak ele alınmıştır (Tablo 3.4).

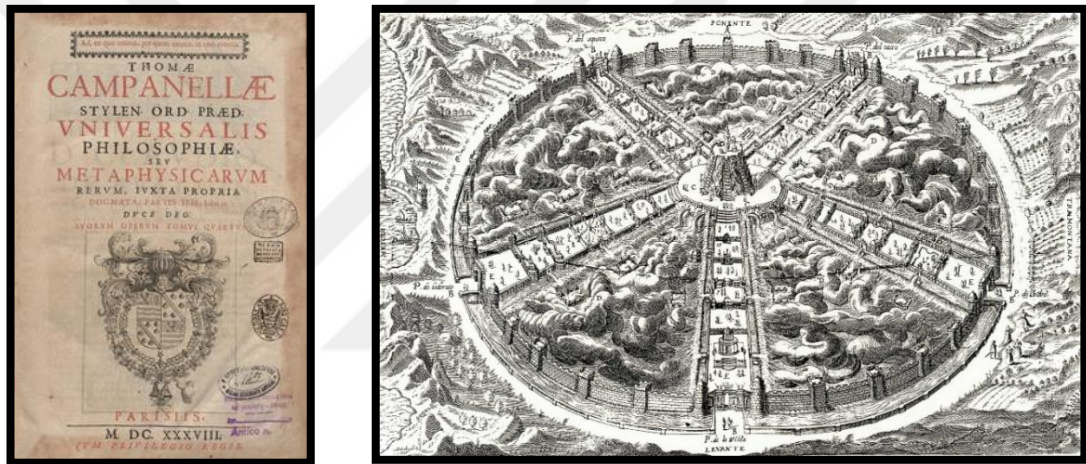
Tablo 3.4. Ütopya Söylem Analizi Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

DÖNEM KAYITLARI			ÜTOPYALAR	YARATMA ARZUSU					TİPOLOJİ KURAMI
				ARZU	TEMSİL ARGÜMANLARI				
					ÖZNE				
					Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam	Anne-Çocuk ilişkisi / Kadının yeri /Kadın-Erkek ilişkisi	Birliktelik-İnanç	Yönetim	
Rönesans Dönemi	Modernitenin Başlangıcı	* Politik dünyanın sarsıntısı *Bilime inanmayan insanların yoğunluğu *Büyük Aydınlanmanın başlaması *....	THOMAS MORE "Ütopya"	*Daha iyi ve şanslı ülke tabiri ile anılan SAYGI ve SEVGİ dolu iyi bir ülke arzusu ile tasarlanmıştır. *Ütopya adası, BARİŞ içerisinde kurulan daha HUZURLU, en önemlisi de ADALETli ve MÜKEMMEL bir devlet fikri ile kurulan ada yaşamı olarak tanımlanır. *Thomas More Ütopya fikri ile kendi MÜKEMMEL devletini yaratırken örnek çözümler ile ders vermeyi de amaçlamıştır.	*More'nin ülkesinde çalışanlar günde 6 saat çalışmakta olup, diğer geri kalan zamanlarını ise özel uğraşlarla geçirmektedirler. *Yurttaşlar sırasıyla kentlerden köylere geldiklerinde çiftlik evlerde kamakta, çiftlik evinde kadını erkeği 40 kişi yaşamaktadır. Her 30 evde bir de bölge temsilcisi bulunmakta ve dönüşümlü olarak çalışma hayatını sürdürmektedirler. *Akşam yemeğinden sonra vakitlerini çocukları ile oyun oynayarak geçirmektedirler. *Yaşlılar ve gençler BİR ARADA olmalıdırlar. Yaşlıların tecrübelerini gençlerin dinlemesine çok önem vermektedirler. *Halk DİNGİN bir hayat yaşadığı için oldukça uzun bir yaşam sürmektedir.	*Kadın erkek EŞİTtir. *Çocukları dadılar büyötmektedir. *Erkek ve kadından beklenen değerler bellidir. Her iki gruptan da toplum için gelişimine katkıda bulunması beklenmektedir. Bu sayede kadın ve erkek arasındaki ilişkinin de sağlam temelleri olmuş olur. *Kadın erkek farkı olmadan EŞİT bir şekilde çalışma sistemi devam etmektedir. *Ailelerin arasına doğal bir KAN BAĞI söz konusudur, kızlar gelinlik çağı gelip evlendiklerinde eşlerinin ailelerine katılmaktadırlar. *Ailenin en yaşlısı o ailenin reisidir ve küçükler büyükler her zaman kendisine HÜRMET etmektedirler.	*Ütopya, yaşayan halkın birbirine SAYGI ve SEVGİ ile yaklaştığı kavgadan uzak duran, serbest zamanlarını kitap okuyarak geçiren insanların olduğu bir adadır. *Halk yemekhanesinde ortak alanlarda buluşmalar yapılmakta, BİR ARAYA gelinmektedir. *Adada düzenli olarak kentin yaşlı insanları toplanarak işleyişler üzerinden toplantılar yapmaktadırlar. *Yazın bahçelerinde, kışın ise yemek yedikleri halk yemekhanelerinde müzik çalıp eğlenmekte, sohbet etmektedirler.	*Ütopya adasının başında DÜRÜST lüğ ilke edinen prens bulunur. Ancak sadece prens yoktur. Kentin kendine ait yöneticileri ve rahipleri de mevcuttur. *Kurallar herkesin anlayacağı şekilde açık seçik olan yasalaradır. *İnsanların kaderini karıştıran avukatlara yer yoktur, başı derde düşen kişi yargıçların yardımıyla kendini savunabilecek donanımdadır.	TİP 1
				NESNE					
				Para	Eğitim / Bilim / Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet	
				*NESNELER DEĞERSİZdir, para da DEĞERSİZdir. *Yiyecek-içecek SIKINTISI YOKTUR. *Hiç kimse sıkıntıya düşmeden istediği kadar yiyeceği kullanabilir. Kullandıkları ürünlerden artakalan ürün olursa komşu devletlere gönüllerince dağıtmaktadırlar. *Aile büyükleri pazardan alışveriş yaparlar ve hiçbir şekilde hiçbir ödeme yapmadan ne isterlerse alabilirler. Herşey oldukça boldur o sebeple HAKSIZLIK kavramı da yoktur.	*Ziraat eğitimi çok önemlidir. *Sanat değerlidir. *Çok fazla kitap okunur ve BİR ARADA tartışılır. *Felsefeye oldukça düşkün bir toplumdur. *Dilleri Yunanca'ya çok benzerdir. *Bütün yurttaşlar ÖZGÜRdür ve çeşitli sanatlara karşı yeteneği olan işlerle meşgul olurlar. *Kitap okurlar ve aralarında tartışıp düşünce alışverişlerinde bulunurlar. Yaşamın amacı için bunları önemserler.	*ÖNEMSİZdir. *Günlük hayata uygun giysiler tercih edilmektedir. *Kendi giysilerini kendileri dikmektedir. *STANDARTtır. *EŞİTtir.	*ADA yaşamı mevcuttur. *Ada elli dört kent ve köylerden oluşmaktadır. *Belirli mesafelerde konutlar bulunmaktadır. *Mahallenin ortasında çeşitli ürünlerin bulunduğu pazar yeri mevcuttur. *Bahçeler önemlidir. *Tarım ülkesidir. *Çiftlik evlerinde 40 kişilik yaşam sürdürmektedir.	*ÖZEL MÜLKİYET YOKTUR. *Ada yurttaşları toprak sahibi değildirlar, çiftçi olarak iş görürler. *Herkes EŞİTtir. *En önemlisi herşeyin EŞİT bir şekilde herkese paylaştırılmasıdır. *Malların eşit bölünebilmesi için herkesin eşit bir şekilde çalışması çok önemlidir. *Her şeyin ortak olduğu yerlerde insanlar çalışmak zorundadırlar bu sayede bolluk bereket sağlanabilir. *Yerleşim yerlerinde konutlar her on yılda bir kurayla değiştirmektedir.	

3.1.2.2. Tomasso Campanella “Güneş Ülkesi”, 1602

Campanella'nın arzu ettiği güneş ülkesi güç, sevgi ve bilgelik içeren bir ülkeyi tanımlamaktadır. Campanella'nın yaşadığı dönem, politik bir dünyanın sarsıntı geçirdiği (Campanella, 2014), Avrupa'da ise Hegel'in modernite başlangıcı olarak tanımladığı bir dönemdir. 16. yüzyılın eşiğinde ve büyük Aydınlanma hareketi ile var olan dönem olarak da tanımlanabilir (Campanella, 2014: 13),

Güneş Ülkesi (Şekil 3.12), bir adada değil Güney Denizi'nde bir kıtada var olduğu düşünülmektedir (Campanella, 2014: 15). Fakat var olduğu yalıtılmışlık söz konusu olduğunda onun da diğer ütopya fikirlerinde olduğu gibi ada olarak tanımlanması uygun görülebilmektedir.

Şekil 3.11. Tomasso Campanella, Güneş Ülkesi Tasvirleri [URL 33- URL 34]

Güneş Ülkesi, güvenlik gerekçesiyle bir tepeye doğru peş peşe yükselen ve aralarında yaklaşık 70 adımlık düzlükler bulunan yedi çember içerisinde bir kent olarak tasvir edilmektedir. Bu 7 çember her bir adını ayrı gezegenden almaktadır (Campanella, 2014: 23). Kenti çevreleyen duvarlar tam bir kütüphane ya da sanat müzesi gibi değerlendirilmiş, iç ve dış yüzeyleri de bu tasarıma uygun düzenlenmiştir (Campanella, 2014: 15). Güneş Kenti'nde devlet, hiyerarşik bir yönetime sahiptir. Bu yönetim ise rahiplerin başında olduğu bürokrasi yönetimindedir. Ülkeyi yöneten hükümdar baş rahiplerdir ve güç sahibi olanlar da onlardır (Campanella, 2014: 26, 27).

Güneş Ülkesi'nde özel mülkiyet bencilliğin nedeni olarak görülmektedir. Campanella özellikle özel mülkiyeti aileye dahil edip çocuğa miras bırakmanın birer soyguncu veya açgözlü bir haydut tavrı olduğunu düşünmektedir. Campanella sahip olma ve bencilik hırsının insanın kendi doğasında olmayıp, sosyalist bir düşünce ve toplumsal bir kaygı ile ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu sebeple güneş devletinde her şey ortak mülk olarak sayılabilmektedir. Ortak mülkü eşit bir şekilde bölüştürme işi ise üst makamdaki resmi görevlilerin işidir (Campanella, 2014: 31). Resmi görevdeki bu kişiler kendi onurları, mevkileri ve unvanlarına sahip çıktıkları için hayat zevklerinin uğruna başkasının aleyhinde bir iş yapmamaktadırlar. Zaten kentteki toplumun birçok şeyi bireysel olarak algılamadığında kendilerine özel mülk ayırmak gibi bir istekleri de olmamaktadır. Olduğu taktirde kentteki bu kişiler iki yüzlü, riyakâr ve sahtekâr olarak görülmektedirler. Fakat mülkiyet kavramı olmadığında bencilik, kendini düşünme özelliği amaçsız ve işe yaramaz bir hale gelmektedir. Bu ülkede evler, yatak odaları diğer zaruri bütün mekân ve ihtiyaçlar herkesin ortak malıdır. Her altı ayın sonunda yönetim bir araya gelerek kalınacak veya eskiyerek yıkılacak evleri dönüşümlü olarak değiştirmektedir. Böylece herkesin eşit şartlarda ve eşit yerlerde konaklanması sağlanmaktadır (Campanella, 2014: 16). Para, önemsiz bir nesnedir. Kentte hiçbir değeri yoktur (Campanella, 2014: 32).

Herkesin küçük yaştan itibaren öğrenim sürecine girmesini sağlayan adım adım ilerlenen eğitim anlayışı vardır. Küçüklerin zihinsel eğitimi kadar bedensel eğitimi de oldukça önemlidir (Campanella, 2014: 34). Kentte; astrolog, memur tarihi yazıcısı, ozan, edebiyatçı, hekim, fizikçi, politikacı gibi meslekler bulunmaktadır. İçlerinde erdem duygusu bulunan insanlar yönetici olabilmekte; gurur, cesaret, cömertlik, iffet, neşe, gayret, serin kanlılık, akılcılık, vicdan, doğruluk, dürüstlük gibi özelliklerde kişiler ise resmi göreve atılmaktadırlar. Dolayısı ile kişisel özelliklere göre meslek seçimleri yapılmaktadır (Campanella, 2014: 33). Kentin kendine ait ortak kullanılabilen "Bilgi" adında bir kitapları bulunmaktadır. Bütün bilimleri kısaltılmış bir şekilde bu kitapta toplamaktadırlar. Güneş Ülkesi'nde çeşitli meslek dalları eğitimleri verilirken aynı zamanda jimnastik beden eğitimi gibi fiziksel aktivitelere de olanak tanınmaktadır. Bununla birlikte matematik, resim, çizim konularında da eğitim alınmaktadır. Tarım ve hayvancılık eğitimi ise pratik ile deneyim kazanarak öğrenilmektedir ve öğrenildiği takdirde güneş devleti o insanı takdir etmekte ve saygın bir yere koymaktadır. BU anlamda tarımda elde edilen başarı Güneş Ülkesi için çok değerlidir (Campanella, 2014: 34).

Güneş kentliler fiziklerine çok dikkat etmektedirler. Bedensel olarak spor yapmanın çok önemli olduğunu düşünmektedirler. Yiyecek içtikleri şeylerin vücutlarına zararlarını düşünerek sağlıklı beslenmekte, kendi bedenlerine çok iyi bakmaktadırlar. Günlerini düzenli beslenerek, uyuyarak ve müzik eşliğinde dans ederek geçirmektedirler (Campanella, 2014: 64). Güneş Ülkesi için Tanrı'nın mevsiminde hediye ettiği hiçbir şey zararlı değildir. Bu sebeple her besinlerini mevsimine uygun taze ve sağlıklı olarak tüketmektedirler. Bedenlerinin hoş kokmasını çok önemsemektedirler. Sabah uyandıklarında saçlarını tarayarak ellerini yüzlerini yıkamaktadırlar. Daha sonrasında kekik, nane ve rezene çiğneyerek ellerini bunlarla ovuşturamaktadırlar (Campanella, 2014: 65). Yemek rutini büyük ortak toplantı alanlarında yapılmaktadır. Ayrıca bu ortak alanlarda yiyecek içecek için ortak tahıl ambarları, depolar ve kilerler bulunmaktadır. Depoların ve mutfakların başında tecrübeli kadınlar yer almakta, yemek hazırlıklarını yapmakta, fakat hizmetleri gençler yapmaktadır. Yaşlılar ise tüm bu sürece gözcülük yapmaktadır (Campanella, 2014: 40). Yeni ay ve dolunay her seferinde onlar için bir bayram günüdür ve kentin kuruluşunun yıl dönümleri çeşitli zaferler ile kutlanmaktadır. Bu bayramlara yükselen müzik sesleri, kadınların şarkıları, davullar, top sesleri, ozanların büyük kahramanlıkları eşlik etmektedir. Çok sayıda kişi bu eğlencelere katılmaktadır (Campanella, 2014: 76).

Güneş Ülkesi'nde kadınlar ve erkekler eşit bir şekilde çalışmaktadırlar. Ancak kadınlar bedensel olarak daha narin olduğu için onlara fiziksel anlamda daha hafif işler verilmektedir. Hiçbir erkek 19 yaşında evlenememekte, 21 yaşından sonra ancak bir eşe sahip olabilmektedir (Campanella, 2014: 41). Tüm halkın giysileri kentin ortak dolabında muhafaza edilmektedir. Bu giysiler dolap görevlileri tarafından toplanıp dağıtılma yapılır. Bu toplumda giysilerin önemi yoktur. Erkek ve kadın giysileri hemen hemen birbirinin aynısı ve savaşıma uygun bir şekilde standart giysileri giymektedirler. Önemli olan giysinin temiz olmasıdır. Giysilerin temizliği mevsim ihtiyaçlarına göre sabun ya da sodalı suyla yıkanmaktadır. Bu işlemler evlerin bodrum katlarında yer alan çamaşırhanelerde gerçekleştirilmektedir (Campanella, 2014: 40).

Bu tezde tip 2 olarak isimlendirilen "Güneş Kenti" (Tablo 3.5) gücün, sevginin ve bilgeliğin olduğu eşitlikçi bir arzu ile oluşturulmuştur. Nesneye değil özneye değer verilmektedir. Bu çıkarım için giysiye veya paraya verilen değer, mülkiyet kavramlarını yorumlamakla mümkündür.

Tablo 3.5. Güneş Kenti Söylem Analizi Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

DÖNEM KAYITLARI			ÜTOPYALAR	YARATMA ARZUSU					TİPOLOJİ KURAMI
				ARZU	TEMSİL ARGÜMANLARI				
ÖZNE									
Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam	Anne-Çocuk ilişkisi / Kadının yeri /Kadın-Erkek ilişkisi	Birliktelik-İnanç			Yönetim				
Dönem	Dönem Özelliği	Travmatik olaylar	TOMASSO CAMPENELLA "Güneş Ülkesi"	* GÜÇ, SEVGİ ve BİLGELİK ile arzu edilen bir ülkeyi tanımlamaktadır.	* AİLE İÇİ BAĞLAR ve ilişkiler çok ÖNEMLİ dir. *Güneş kentliler fiziklerine çok dikkat etmektedirler. Bedensel olarak spor yapmanın çok önemli olduğunu, yiyip içtikleri şeylerin vücutlarının zararlarını düşünerek ona göre hareket etmekte, kendi bedenlerine çok iyi bakmaktadırlar. *Günlerini düzenli beslenerek, uyarak ve müziklerle dans ederek geçirmektedirler.	*Kadınlar ve erkekler EŞİT bir şekilde çalışmaktadırlar. Ancak kadınlara bedensel olarak daha narin olduğu için onlara fiziksel anlamda daha hafif işler verilmektedir. *Hiçbir erkek 19 yaşında evlenememekte, 21 yaşından sonra ancak bir eşe sahip olabilmektedir.	*Yemek rutini büyük ORTAK toplantı alanlarında yapılmaktadır. Ayrıca bu ortak alanlarda yiyecek içecek için ortak tahıl ambarları, depolar ve kilerler bulunmaktadır. Depoların ve mutfakların başında tecrübeli kadınlar yer almakta, yemek hazırlıklarını yapmakta, fakat hizmetleri gençler yapmaktadır. *Yeni ay ve dolunay her seferinde onlar için bir bayram günüdür ve kentin kuruluşunun yıl dönümleri çeşitli zaferler ile kutlanmaktadır. *Bu bayramlarda yükselen müzik sesleri, kadınların şarkıları, davullar, top sesleri, ozanların büyük kahramanlıkları eşlik etmektedir. Çok sayıda kişi bu EĞLENCE lere katılmaktadır.	*Devlet, hiyerarşik bir yönetime sahiptir. *Bu yönetim rahiplerin yönetiminde bürokrasi şeklindedir. Ülkeyi yöneten hükümdar baş rahiplerdir ve güç sahibi onlardır. *Bu alanların dışında serbest meslekler ve sanatlar, mekanik sanatlar ve bilimler ile ilişkili makamlar ve eğitim kurumları bulunmaktadır.	
				NESNE					
				Para	Eğitim / Bilim / Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet	
Rönesans Dönemi	Modernitenin Başlangıcı	* Politik dünyanın sarsıntısı *Bilime inanmayan insanların yoğunluğu *Büyük Aydınlanmanın başlaması *....		* DEĞERSİZ dir. *Herkesin küçük yaştan itibaren öğrenim sürecine girmesini sağlayan adım adım ilerlenen eğitim anlayışları vardır. Zihinsel EĞİTİME ÖNEM verildiği kadar bedensel EĞİTİME de oldukça ÖNEM VERİLMEKTEDİR. *Tarım ve hayvancılık eğitimi ise pratik ile deneyim kazanarak öğrenilmektedir ve öğrenildiği takdirde güneş devleti o insanı TAKDİR ETMEKTE ve saygın bir yere koymaktadır. *Bilime oldukça önem verilmektedir. Astrolog, memur tarihi yazıcısı, ozan, edebiyatçı, hekim, fizikçi, politikacı gibi meslekler bulunmaktadır. *Bilgi adında bir kitapları bulunmaktadır. Bütün bilimleri kısaltılmış bir şekilde bu kitapta toplamaktadırlar. *İçlerinde ERDEM duygusu bulunan insanlar yönetici olabilmekte; gurur, cesaret, cömertlik, iffet, gayret, serin kanlılık, akılcılık, vicdan, doğruluk, dürüstlük gibi özelliklerde kişiler ise resmi göreve atılmaktadırlar. Dolayısı ile kişisel özelliklere göre meslek seçimleri yapılmaktadır.	*Giysilere önem verilmemektedir. *Erkek ve kadın giysileri hemen hemen birbirinin aynısı ve savaşmaya uygun bir şekilde standart giysilerdir. *Giyim kuşamda temiz olmasına dikkat edilmektedir. Herkesin dolap görevlisi bellidir ve giyim kuşamın dağıtılmasında sorumludur. *Mevsim ihtiyaçlarına göre iç çamaşırları sabun ya da sodalı suyla yıkanmaktadır. Bu işlemler evlerin bodrum katlarında yer alan çamaşırhanelerde gerçekleştirilmektedir.	*Güneş Ülkesi, bir adada değil Güney Denizi'nde bir yerde var olduğu düşünülmektedir. Fakat var olduğu yalıtılmışlık söz konusu olduğunda onun da ada olarak tanımlanması uygun görülebilmektedir. *Güvenlik gerekçesiyle bir tepeye doğru peş peşe yükselen ve aralarında yaklaşık 70 adımlık düzlükler bulunan yedi çember içerisinde bir kent olarak tasvir edilmektedir. *Bu 7 çember her bir adını ayrı gezegenden almaktadır. Kenti çevreleyen duvarlar tam bir kütüphane ya da sanat müzesi gibi değerlendirilmiş, iç ve dış yüzeyleri de bu tasarıma uygun düzenlenmiştir.	* ÖZEL MÜLKİYET YOKTUR ve bencilliğin nedeni olarak görülmektedir. Bu sebeple özel mülkiyeti, eşe aileye dahil edip çocuğa miras bırakmak birer soyguncu veya açgözlü bir haydut tavrı olduğu düşünülmektedir. *Campanella sahip olma ve bencillik hırsının insanın kendi doğasında olmayıp, sosyalist bir düşünce ve toplumsal bir kaygı ile ortaya çıktığını savunmaktadır. *Güneş devletinde her şey ORTAK MÜLK olarak sayılmaktadır. Ortak mülkü eşit bir şekilde bölüştürmek üst makamdaki resmi görevlilerin işidir. Kendi onurları, mevkiileri ve ünvanlarına sahip çıktıkları için hayat zevklerinin uğruna başkasının aleyhinde bir iş çevirmemektedir. *Evler, yatak odaları diğer zaruri bütün mekan ve ihtiyaçları herkesin ortak malıdır. Her altı ayın sonunda yönetim bir araya gelerek kalınacak, yıkılacak odaları evleri dönüşümlü olarak değiştirir.	TİP 2	

3.1.2.3. Francis Bacon “Yeni Atlantis”, 1624

Bacon hukukçu devlet adamı ve filozof yazardır. Rönesans’tan moderniteye geçiş döneminin en önemli simalarından biridir. Burt’a göre Bacon’un fikirleri ile 17. yüzyılın ortasında henüz bilimi özümsemeyen insanların zihinlerinde yerleşmiş anlayış ve görüşleri sunmuştur. Yeni Atlantis (Şekil 3.13), Atlantis ile ilişkisi aşikâr olan ütöpik bir coğrafyayı temsil eden başka bir Atlantis efsanevi ülkesini tariflemektedir (Bacon, 2014)

Şekil 3.12. Francis Bacon, Yeni Atlantis Tasviri [URL 35]

Bacon’un çalışmalarının bulunduğu dönem, yükselen ticaret burjuvazisinin teşvik ettiği bilimsel ve düşünsel anlamda devrimci bir dönem kapanmakta, yeni bir dönemin başlamakta olduğu bir süreci tanımlamaktadır (Bacon, 2014: 13, 14)

Bacon her düzlemde, toplum düzenini iyileştirerek ideale yaklaştırmmanın biricik aracının akıl, bilim ve teknik olduğunu söylemektedir (Bacon, 2014: 14) Dolayısı ile ütopyasında bilime, her alanda gelişime ve teknolojiye önem vermiştir.

Yeni Atlantis kentine yolunu kaybederek gelen denizciler adımlarını atar atmaz adada çok farklı bir dünya ile karşılaşmaktadırlar. Ada sakinleri adaya gelen misafirleri çekinceli ve temkinli olmalarına rağmen her zaman iyi karşılamakta ve hürmet göstermektedirler. Misafirler adanın şartlarına alışabilmeleri için ilk başta yabancılar evinde ağırlamaktadırlar (Bacon, 2014: 15). Yeni Atlantis’te adaya gelen yabancıların ağırlandığı yabancılar evi, mavi tuğlalardan yapılmış bir kısmı camlı, geniş pencerele büyük bir konak (Bacon, 2014: 32) olarak tasvir edilmektedir.

Toplumsal düzen biçimi kast-zühre biçimindedir. Ancak diğer toplumlarda olduğu gibi mülkiyete dayanmamakta olup, yaşa ve tecrübeye bağlıdır Yeni Atlantis’ te takas aracı olarak para kullanmadıkları gibi yaşama pratiklerinde de ilke olarak komünal ve paylaşımcı ilkelere inanmaktadırlar. Mülkiyet için sert radikal kurallar bulunmamaktadır (Bacon, 2014: 15).

Bacon'un oluşturulmuş olduğu bilimler akademisi Süleyman'ın evi olarak tanınmaktadır. Bu kurumun içinde metafizik ve ontoloji enstitüsü bulunmaktadır. 12 yılda bir dünyaya açılan araştırma ve inceleme gezileri burada düzenlenmektedir. Bilgiler ve bulgular dünyayı aydınlatmak amacıyla robotik bir sistemde toplanmaktadır. Süleyman evinde dokuz bilim grubu kurulmuştur. Bu gruplar isimlerine göre kategorize edilerek somut ampirik bulgulardan en genel örneklerle doğru yolda ilerlemektedir (Bacon, 2014: 15). Atlantis sakinleri evrensel bir dil kullanmakla birlikte doğa hakkında da bilgiler toplayıp gelişimlerini devam ettirmişlerdir. Doğal kaynak ve kaplıcaları örnek alarak oluşturdukları kendi yapay kuyu ve kaynaklarını oluşturmuşlardır. Kurşun gibi madenleri doldurarak inşa ettikleri kuyulara cennet suyu adını vermişlerdir. Tüm bu çalışmalar sağlıklı bir ömür yaşayıp yaşamı uzatmakta etkili ilaç olarak kullanılmaktadır. Farklı su türlerinin birleştirildiği hamamlar mevcuttur. Bağ ve bahçelerde çeşitli ağaç ve otlar yetiştirilerek sağlığın farklı alanlarında kullanılmaktadır. Çeşitli bitkiler, meyveler ve hayvanlardan deneyler yapılmaktadır. Farklı kokuların elde edildiği koku haneler bulunmaktadır ve bu kokular çoğaltılarak yine farklı türlerde kokular oluşturulmaktadır. Bunların hepsi Yeni Atlantis'lilere göre Süleyman evinin zenginlikleridir (Bacon, 2014: 17).

Aile içi ilişkiler ve aile kavramı adalılar için oldukça önemlidir. Aile bağlarının izin verilmemesi gereken hırsların ve arzuların panzehri olarak görülmektedir. Evlilikte tek eşliliğe önem vermektedirler. Yeni Atlantis'in kadınları tamamen özgürdür. Kendi özgürlükleri içerisinde bütün haklarına sahiptirler. Her türlü eşitliğin haricinde anne oldukları için ise özel saygı görmektedirler (Bacon, 2014: 15). Bacon'un ideal kentinde din ön planda ve oldukça kutsaldır. Halk düzenli olarak saygın ve dinsel adetlerden biri olan yemek ziyafetlerinde bulunmaktadır. Kentteki adetlere göre bu ziyafeti belli yaşın üzerindeki kişilerce verilmesi için devlet destek vermektedir. Bu sayede aile büyüğü yanına birkaç arkadaşını da alarak yemek ziyafetini planlamaktadır. Ailenin tüm üyelerinin ise bu davete katılma zorunluluğu bulunmaktadır (Bacon, 2014: 51). Davette yaşama dair hastalık, ölüm, evlilik ilişkileri ile ilgili konular üzerinde konuşulmakta, bu konularda büyüklerin tavsiyeleri dinlenmektedir (Bacon, 2014: 52). Yeni Atlantis'in yerli halkı saf yünden uzun kollu parlak lacivert renkten bir kaftan giymektedir. Ayrıca aksesuar olarak başlarına özenle takmış oldukları yeşil renkte kavuk bulunmaktadır (Bacon, 2014: 29). Halkın giyimi sayesinde bu adaya ait oldukları nerede olurlarsa olsun ayırt edilmektedir.

Bu tezde tip 3 (Tablo 3.6) olarak adlandırılan "Yeni Atlantis" özellikle bilimin geliştiği ve gelişmeye de açık olduğu bilgisini aktarmaktadır. Aktarımlarda alınan her karar bunu destekler niteliktedir.

Tablo 3.6. Yeni Atlantis Söylem Analizi Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

DÖNEM KAYITLARI			ÜTOPYALAR	YARATMA ARZUSU					TİPOLOJİ KURAMI
				ARZU	TEMSİL ARGÜMANLARI				
					ÖZNE				
					Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam	Anne-Çocuk ilişkisi / Kadının yeri /Kadın-Erkek ilişkisi	Birliktelik-İnanç	Yönetim	
Dönem	Dönem Özelliği	Travmatik olaylar		*Bacon fikirleri ile 17. yüzyılın ortasında henüz bilimi özümsemeyen insanların zihinlerinde yerleşmiş anlayış ve görüşleri sunmuştur. *Atlantis ile ilişkisi aşık olan ütöpik bir coğrafyayı temsil eden başka bir Atlantis efsanevi ülkesini tariflemektedir. *Bacon'un yükselen ticaret burjuvazisi ve teşvik ettiği bilimsel devrim ile beraber düşünsel ve bilimsel anlamda devrimci bir ortamın kapanmakta ve yeni bir dönemin başlamakta olduğunu tanımlamaktadır. *Bacon'u öteki ütopyacılardan ve düşünürlerden farklı kılan, ilerlemeyi BİLİMin ve TEKNOLOJİnin dışında tarif etme kabiliyetidir. *Her düzlemde hayatı olan şeyin, toplum düzenini iyileştirerek ideale yaklaştıranın biricik aracı AKIL, BİLİM, TEKNİK olduğunu söylemektedir.	*Ada sakinleri adaya gelen misafirleri çekinceli ve temkinli davranışlarına rağmen yabancılara karşı saygı göstermekte hiçbir zaman kusur etmemektedirler. İlk olarak gelen misafirlere adanın şartlarına alışabilmeleri için yabancılar evinde ağırlamaktadırlar. *AİLE İÇİ İLİŞKİLER VE AİLE KAVRAMI adalılar için oldukça ÖNEMLİdir. Aile bağlarının izin verilmemesi gereken hırs ve arzuların panzehiri olarak görülmektedir.	*Yeni Atlantis'in KADINLARI tamamen ÖZGÜR ve kendi özelliklerinde bütün haklarına kavuşmuşlardır. *Her türlü eşitliğe anne oldukları için özel SAYGI görmektedirler.	*Bacon'un ideal kentinde DİN oldukça KUTSAL olarak görülmektedir. *Halkın iyilik dolu olduğunu göstermek için düzenli olarak düzenlemiş oldukları saygın ve dinsel adetlerden biri olan yemek ziyafetleri bulunmaktadır. *Kentteki adetlere göre bu ziyafeti belli yaşın üzerindeki kişilerce verilmesi için devlet destek vermektedir. Bu sayede aile büyüğü yanına birkaç arkadaşını da alarak yemek ziyafetini planlamaktadır. Ailenin tüm üyelerinin bu davete katılma zorunluluğu mevcuttur.davette yaşamına daire hastalık, ölüm, evlilik ilişkileri ile ilgili konular bu toplantılarda açılmakta, bu konularda büyüklerin tavsiyeleri dinlenmektedir.	*Toplumsal düzen biçimi KAST-ZÜHRE biçimindedir. Ancak diğer toplumlarda olduğu gibi mülkiyete dayanmamakta olup, yaşa ve tecrübeye bağlıdır.	TİP 3
NESNE									
Para	Eğitim / Bilim / Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet					
*Ada sakinleri savaş karşıtlığını birlikte yaşamının temel koşulu haline getirmiştir. Takas aracı olarak da PARA KULLANMAMAKTADIRlar. *Yaşama pratiklerinde ilke olarak komünal ve PAYLAŞIMCI ilkelere bulunmaktadır.	*Bacon'un oluşturulmuş olduğu bilimler akademisi Süleyman'ın evi olarak tanınmaktadır. Bu kurumun içinde metafizik ve ontoloji enstitüsü bulunmaktadır. 12 yılda bir dünyaya açılan araştırma ve inceleme gezileri burada düzenlenmektedir. *Atlantis sakinleri EVRENSEL bir DİL kullanmakla birlikte doğa hakkında da bilgiler toplayıp gelişimlerini devam ettirmektedirler. *Kendi doğal kaynak ve kaplıcalarını örnek alarak oluşturdukları yapay kuyu ve kaynaklar oluşturmuşlardır. Kurşun gibi madenleri doldurarak inşa ettikleri kuyulara cennet suyu adını vererek bir tür sağlıklı ömür uzatmakta etkili ilaç olarak kullanılmaktadır. *Bağ ve bahçelerde çeşitli ağaç ve otlar yetiştirerek sağlığın farklı alanlarında kullanılmaktadırlar. Çeşitli bitkiler, meyveler ve hayvanlardan deneyler yapılmaktadır. *Farklı kokuların elde edildiği koku haneler bulunmaktadır.	*Yerli halkının giysisi saf yünden uzun kollu ve parlak lacivert renkten bir kaftandır. Başına özenle takmış olduğu yeşil renkte kavuk bulunmaktadır.	*Adaya gelen yabancılardan ağırlandığı yabancılar evi mavi tuğlalardan yapılmış bir kısmı camlı geniş pencereli büyük bir konaktır.	*MÜLKİYET için sert RADİKAL KURALLAR BULUNMAMAKTADIR.					

3.2. 1800-1900 Aydınlanma Dönemi Ütopya Temsilleri

Aydınlanma tanımı olarak ilk kez 18. yüzyılın başarılı bir Alman sanatçısı Daniel Chodowiecki'nin bakır üzerine yaptığı bir gravüre verdiği isim olarak anılmıştır (Şekil 3.14).

Şekil 3.13. Daniel Chodowiecki, Aydınlanma Tablosu [URL 36]

Tabloda iki küçük kulesi görünen şato benzeri bir yerleşime ait henüz ağarmakta olan gökyüzünde ve yerleşim yerinin ardındaki sis perdesini dağıtmak üzere olan sabah güneşinden gelen aydınlığa bürünmektedir. Chodowiecki eserini şu şekilde anlatmaktadır; “Mantığın bu yüce eserinin... şimdiye kadar (belki de konunun kendisi hala yeni olduğu için) ufukta yükselen güneşten başka hiçbir genel anlaşılır ve alegorik simgesi olmamıştır. Bu simge her zaman bataklıklardan, buhurdanlardan ve kurbanlık hayvanların putperest sunaklarında yakılan kurbanların üzerinden yükselecek ve böylece bunları kolayca gizleyebilecek olan sistemden ötürü daha uzunca bir süre en uzun simge olarak kalacaktır. Bununla birlikte sadece güneş ufukta yükseldiği zaman sisin hiçbir zararı yoktur. Konusunu aydınlanmadan alan diğer bir yorum çağın reformuna işaret eden başka bir anlatımdır. Sıcaklık gerçekten de sonradan geliyorsa aklın güneşe benzetildiği ışık kavramı 18. yüzyılda yeni bir anlam kazanmıştır. Işık kavramı akıldan, özgürlükten ya da mutluluktan her söz edilişinde tekrar tekrardan kullanılmaktadır. Bu dönemde ışık yüzyılı tanımlanan bütün kavramlara yansımış buna benzer olarak da 19. yüzyılda akıl çağı ifadesi ile rekabet ilişkisi içinde olmuştur. Aydınlanma çok farklı dillerde farklı anlamlara getirilse bile konu aslında ışıklandırma üzerinden ilerlemektedir. Çağa ilişkin bir tanım olarak kavranması ise ancak 80'li yıllardan başlamıştır. 19. yüzyılda ancak kabul edilebilmiş buna paralel olarak da ışık kavramına değişik bir birleşimlerle rastlanılmıştır. Aydınlanma ve ışık özgürlük ve ışık gibidir. Aydınlanma öteden beri süregelen ve katılaştan

adetlere alışılmış bir dinamik getirmiş geriye değil ileriye bakılmış bir dönemdir. Hof 'un anlatımına göre 17. yüzyılın bunalımlarından, son veba salgınlarından ve farklı inançtan kimselerin son kitlesel sürgünlerinden sonra yeni bir istikrar arayışı başlamıştı. Buna karşı olan dinamik ise aydınlanma süreci olmuştur. Aydınlanmış çağda düşünce tarzı ve anlayışı sadece yazıda ideoloji ve edebi anlatımlarda da değil aynı zamanda çağın sanatlarında da gözlemlenmektedir. Çağın müziği her zamankinden daha fazla üretilmiş ve önemli isimler bu dönemde önemli eserlerini üretmişlerdir. Aydınlanma döneminin gündelik yaşamının içerisinde toplum bir sınıflandırma içerisinde (Hof, 2004). Bu sınıflandırma;

1.Hükümdarlar

- Krallar; asası ve taçları ile birlikte krallar insanlığın hatırlayabildiği zamanlardan bu yana dünyanın kaderine hükmetmişlerdir. Tanrının yeryüzündeki çıkarlarını korumak için onun yeryüzündeki temsilcisi ve sonunda mirasçısı olarak hep buradadırlar.

- Saray erkânı; Hükümdarlığa özgü olan gücün ve ihtişamın sureti saray erkanı olarak sayılmaktadır.

2. Soylular

- Toprak sahibi eski soylular
- Yeni bürokratik soylular

3. Ruhban sınıfı; Rahiplerden oluşan ruhban sınıfı temel olarak dünya düzeninin ilk zümresidir.

- Katolik din adamları
- Protestan din adamları

4. Kentli orta sınıf; toplumun geri kalanı gibi görünse de bu grupta bölünmüştür. Bunlar ise kentlerde bulunan burjuvalar ve toprağı işleyen köylülerdir.

- Cumhuriyette ve monarşide orta sınıf
- Tüccarlar
- Zanaatkarlar

5. Köylüler

6. Halk

- Alt tabaka ve toplumla bütünleşmiş küçük gruplar
- İşçiler

Bu dönemde dünyanın durumu ise büyük bir savaşın başladığı bu savaşın nedeni ise Fransa kralıyla Hamburg imparatoru İspanya'da kendi hanedanlarına bağlı bir yönetim kurmak istemeleriyle İspanyol tahtında veraset hakkı İddia etmeleri idi. Haliyle bu dönemde savaştan kalma bir takvim öyküsü dünyanın durumu konusunda diğer noktaları da betimlemiştir.

Cumhuriyet hareketi olan henüz erken sayılabilecek bir dönemde farklı tiplerde cemiyetler ortaya çıkmıştır. Hem sanatsal açıdan hem de bilim açısından ilerlemeler olmuştur. Bu dönemde bilimi konuşmak, tartışmak için gönüllü cemiyetler kurulmuştur. Bu sayede bu toplantılarda fikirler özgürce beyan edilmiştir. Bunların dışında tarımsal ekonomik toplulukları bulunmaktadır. Bu dönemin en büyük taşıyıcıları ise masonlardır. Toplulukların ilk sıralardan birini yer almaktadırlar. Toplulukları, aydınlanmanın genel arzu ve düşüncelerine kuramsal bir çerçeve kazandırmaktadır 18. yüzyıldaki düşünürler yüzyıllarını felsefe yüzyılı' ı saymışlardır. Yunan'da da olduğu gibi aydınlanmada da felsefe ile uğraşmak bilgelik eğilimi ve bilgi sahibi olmak, bilimle uğraşmak araştırma yapmak, düşünerek ortaya bir şeyler çıkarmak olarak görülmektedir. Başka bir anlamda ise filozof gerçekliği tanımayan ama aynı zamanda da bir şeylere filozof sakinliği ile ele alabilen şeylerin üzerinde bulunan biri olarak görülmektedir. 18. yüzyılda felsefe karalanmaktan korkmadan her sorun ve her konu üzerinde eleştirel ve özgürce fikir yürütme anlamına gelmekteydi. Bütün sorunlar felsefenin konusu olabilirdi. Siyaset ve devlet, sanat ve bilimler, ahlak ve din ancak tartışma çoğunlukla felsefe olarak kalmakta genel ilk eser ve kuramsal düşünceler ileri sürülmekte ad ve koruma adı vermekten kaçınılmaktaydı. Çünkü felsefe ile uğraşmak ülkeye ve ülkenin analizi ise yasasına göre tehlikeli olabilmekteydi. İktidarların kendisini filozof olmadığı sürece duruma dikkat etmeleri gerekmekteydi (Hof, 2004).

1817 yılında başlayan kolera salgını bu dönemin içerisindeki etkilerini oldukça yoğun hissettirmiştir. 1824 yılına kadar süren hastalık süreci Asya ve Avrupa'da yayılan ve hemen hemen her ülkeyi etkileyen bir bağlamın içerisinde bırakmıştır. Dolayısı ile bu hastalık hali ideal kentlerin oluşmasında da etkili olmuştur.

Aydınlanma döneminde oluşturulan ideal kentler ideoloji temsillerinde; Jules Verne "Dünyanın Merkezine Yolculuk", (1864), Herbert George Wells "Zaman Makinesi", (1895), Herbert George Wells "Doktor Moreau' nın Adası", (1896) iken, Paraksis temsillerinde; Benjamin Ward Richardson "Sağlık Kenti Hygeia", (1875), Edward Bellemey "Geçmişe Bakış", (1888), William Morris "Hiçbir Yerden Haberler", (1890)'dir (Şekil 3.15).

PRAKSİS TEMSİLLER		İDEOLOJİK TEMSİLLER	
KOLERA SALGINI			
1876	BENJAMIN WARD RICHARDSON "Sağlık Kenti"		JULES VERNE "Dünyanın Merkezine Yolculuk"
1888	EDWARD BELLEMEY "Geçmişe Bakış"	1895	H.G. WELLS "Zaman Mekinesi"
1837-1896	WILLIAM MORRIS "Hiçbir Yerden Haberler"	1896	H.G. WELLS "Doktor Moreau Adası"

Şekil 3.14. Aydınlanma Dönemi (Kolera Salgını) Örnekler (Sertsarı Aslan, 2024)

3.2.1. İdeolojik Temsiller

Aydınlanma Dönemine ait birincil sayılabilecek ideolojik temsiller arasından seçilen üç örnek Jules Verne "Dünyanın Merkezine Yolculuk", (1864), Herbert George Wells "Zaman Makinesi", (1895), Herbert George Wells "Doktor Moreau' nın Adası", (1896) bulunmaktadır. Bu dönemin ideolojik temsillerinin çoğunda seyahat edilerek başka bir ülkeye varma fikri vardır. Bu yolculuk bazen bir makine ile, bazen deniz yolculuğu ile bazense macera dolu bir yolculuk ile yapılmaktadır. Aydınlanma dönemi çeşitli deniz seferlerinin düzenlendiği, gezilerle araştırmaların yapıldığı, bilime önem veren bir dönem olduğundan dolayı örneklerde de bu durum açıkça gözlemlenmektedir.

3.2.1.1. Jules Verne "Dünyanın Merkezine Yolculuk", 1864

Aydınlanma dönemi yeni buluş ve keşiflerin yapıldığı büyük denizlere seferlerin düzenlendiği zamandır. Bu sebeple dönemin etkisinde olan bu eserde de bir yolculuk işlenmektedir. Ayrıca eserin yazarı olan Fransız Jules Verne düş gücüne dayanan bilimsel romanlar yazmaktadır. Düş gücüne dayanan bu eserler gelecekte uygulanabilecek buluşlara haber verir niteliktedir. Bu anlamda keşif yapacak kaşiflere de önceden bilgi verici olmuştur. Bu anlamda Jules Verne'nin ileri görüşlü olduğu da söylenebilir.

Eserde küçük bir evde amcasıyla yaşayan bir karakter olan eserin kahramanı madencilik ile ilgilenmektedir. Çok tez canlı disiplinli olan amcası eğitim alanında madencilik üzerine dersler vermektedir. Amca karakteri çok sayılan, sevilen ve hatırı sayılan önemli bir bilim insanıdır. Bir gün yeğenini yanına çağırıp bir kitaptan bahseder ve bu kitap 12. Yüzyılda yazılan içinde harita

parşömenini içeren bir kitaptır. Burada dünyanın merkezine yapılabilecek yolculuk üzerine farklı bir dilde yazılmış bilgilendirme mahiyetinde bir kaynaktır.

Kitaptaki bilgileri okuyabilmek ve şifreyi bulabilmek için çok uğraşmaktadırlar. Şifreyi bulduklarında ise amca tez canlılıkla yola koyulmak ve dünyanın merkezini büyük bir heyecanla görmek istemektedir. Buldukları kitapta dünyanın merkezini İzlanda' da bir yerde olacağına dair bilgi bulunmaktadır. Bu sebeple de macera İzlanda'ya vardıklarında başlamaktadır (Şekil 3.16).

Şekil 3.15.Dünyanın Merkezine Yolculuk [URL 37]

İlk önce mağaralarda kalarak yolculuklarına devam ederler. Bazen şelalelerde akıntıya uğrar bazen se hayvanlar tarafından çok zor durumlara düşerler. Akıntılarda sal yapıp farklı adalara savrulurlar. Dalgaların savrulması ile kendilerini buldukları tünelde ısınan bir yanardağın içerisinde kendini bulurlar. Lavların püskürmesi ile kendilerini dış dünyada bulurlar. Dünyanın merkezine ulaşamayan ancak Yol boyunca hayatta kalmak için yapmış oldukları tüm buluşlar, uğraşlar gelecek zamandaki kaşiflere ışık tutmuştur. İleri görüşler ile ortaya koyulan fikirler bugün de hala kullanılmaktadır (Verne, 2011).

Tablo 3.7. “Dünyanın Merkezine Yolculuk” Örnek Analizi (Sertsarı Aslan, 2024)

Kahramanın vardığı şehirde cüce insanlarla karşılaşmaktadır. Yazar ilk gözlemi ile özellikle bu zamanın altın çağı olduğundan bahsetmektedir. Çünkü aynı anda tasvir edildiği gibi her şey cennetvari bir havada çiçeklerin ve meyvelerin bolca olduğu bir dünyadır. Burada insanlar meyveler ile beslenmekte, sivrisinek, böcek veya haşere gibi diğer canlıların hiçbirisi bu gezegende bulunmamaktadır. Bu gezegende hastalık kalmamış, nüfus çok yoğun olmadığı için insanlar arası anlaşmazlıklar bitmiştir. Savaş bu gezegende yoktur. Kitabın kahramanı kendi gezegenine dönmeye karar verdiğinde makinesini yerinde bulamamaktadır. Bu sebeple gezegeni daha fazla gezmeye karar verir ve burada okuyucuya kenti anlatır. Burada insanlar zamanının çoğunu yüzerek, meyve yiyerek, oyunlar oynayarak geçirmektedir. Gece yarısı olduğunda bir yaratıkla karşılaşmaktadır. Yazarın gece yarısı yarattığı olarak isim taktığı bu varlık, kentte bulunan büyük kuyulardan çıkmaktadır. Yazar bu yaratıkların tipini örümceklerin ayakları gibi ayakları olduğu tırmanabilen bir canlı oldukları ve insanların evrimleşmiş farklı bir hali gibi tasvir etmektedir. Yer altındaki kuyulardan çıkan bu yaratıkları takip eden yazar yer altında çok büyük bir gürültü ile karşılaşmaktadır. İnsan eti ile yaşayan insanın farklı bir türü olan bu yaratıklar burada çalışıyor, hayatlarını sürdürüyorlar. Yer üstündeki o cennet yaşamı ve çalışmayan eğlenen o insanların tam zıttı bir ortamın var olduğunu vurgulayarak anlatan yazar bu canlıların istilasına uğramaktadır. Aç olan bu varlıklar sadece ışıktan korkmakta karanlıkta yaşayabilmektedirler. Yazar günün ağarması sayesinde buradan zaman makinesini de bulup kaçıyor. Bu hikâyeyi anlattığında masadaki kimse yine yazara inanmıyor. Yazarın daha sonraki günlerde yine zamanda sıçrama yapacağını söyleyerek gidip bir daha asla dönmediğini ifade ederek eserin finalini yapıyor.

Bu gezegende yaptığı gezi yer yüzü ve yer altı olarak ayrılan insanların evrimleşerek farklı hayatlar yaşadığı ve toplumsal sınıflandırmayı göz önünde bulundurduğunu düşündüğünde eser oldukça etkili bir şekilde görevini yapmış oluyor.

Tablo 3.8. “Zaman Makinesi” Örnek Analizi (Sertsarı Aslan, 2024)

KENT TASVİRİ	*Yer altı ve yer üstü iki ayrı yaşam alanı *Yer üstü altınçağı, bol meyve hastalık yok, savaş yok *Yer altındaki yaşam alanı kuyularda çalışmaktanm hayvansılaştan korkunç insanlar
AKTARIM	*Komümal sistemin insanların hayatlarına etkisi *Zamanlar arasında sıçrama yapılabilirlik fikri

DÖNEMİN ETKİSİ	*Komünal düzen *Bilim ve teknolojinin etkisi
-----------------------	---

Zaman makinesi dönemler arası sıçramalar üzerine makinenin, bilimin ve teknolojinin ileriye dönük düşünüldüğü bir kurguda yazılmıştır. Kente dair betimleyici bilgilerin bulunduğu eserde özellikle komünal düzene eleştiri, insanların yaşamlarındaki değişim ve toplumdaki sınıfsal ayrımcılık baskın bir şekilde işlenmiştir (Tablo 3.8).

3.2.1.3. Herbert George Wells “Doktor Moreau’ nın Adası”, 1896

Kitap, 1896 yılında yazılan distopik eserler arasındadır (Wells, 2023) kitabın konusu bir adada geçmekte olup, baş karakterin bir kaza sonucu denizde bir gemi tarafından kurtarılıp adaya getirilmesi ile başlamaktadır. İngiltere’de yazılmış olan bu eserin konusu da İngiliz denizlerinde geçmektedir. Adaya vardığında farklı bir hayat gözüne çarpmaktadır (Şekil 3.18). Özellikle buradaki canlılar onu çok korkutmaktadır. Çünkü daha önceden gördüğü türlerden çok farklıdır.

Bu adayı keşfederken bilim insanı Doktor Moreau ile tanışmaktadır. Bu kişi o dönemde hayvanlar üzerinde yapmış olduğu yasa dışı deneyler sebebi ile tanınmakta ve bu adaya sürgün edilmektedir. Bu dönem İngiltere’ de üzerinde tartışılan konu da hayvanlarla ilgili yapılan deneylerdir. Bilim kurgu yazarı olan Wells bu eseri sayesinde durum ile ilgili fikrini bir şekilde kendi temsili ile anlatmıştır.

Şekil 3.17.Doktor Moreau’ nın Adası [URL 39]

Buradaki ana karakter adada bu deneylere tanık olmaktadır. Deneylerle ortaya çıkardığı yarı insan yarı hayvan figürü çok farklı şekillerde canlıları oluşturmaktadır. Doktor yarattığı bu tiplerle mükemmel insanı yaratacağına inanmış ve kendine bu yeni canlılar ile bir yaşam alanı

belirlemiştir. Yaratığı canlılar yaratıcısı olduğu için kendine itaat etmektedirler. Yaratılan toplum içerisinde çeşitli kurallar vardır. Bu kurallar kesinlikle hayvan özelliklerini yansıtmamak üzerinedir. Dört ayak üzerinde yürümek yasaktır veya ağaçlara tırmanmak yasaktır gibi maddeleri içeren kurallar katı bir şekilde tüm yaratıkları ilgilendirmektedir. Hayvanların insana dönüşümünü yansıtan eser, hayvan insan arası gelişim ve karakter özelliklerini toplum üzerinden yargılamaktadır. İnsana dönüşen hayvan ve hayvana dönüşen insan tiplerindeki ayrımı düşündürtecek bir eserdir. Eserin en çarpıcı yorumunu baş karakter şu şekilde yapar;

“O adanın yüreğine saldırdığı korkunun tümünden kaybolup gideceğini sanmasam da, çoğu zaman uzaklarda bir bulut, bir anı, belli belirsiz bir güvensizlik olarak zihnimin gerilerinde bir yerde bekliyor; ama kimi zaman o küçük bulutun yayılarak gökyüzünü tümüyle karanlığa gömdüğü de oluyor. İşte o zaman çevremdeki insan dostlarıma bakıyorum. Ve korkuya kapılıyorum. Bazıları capcanlı, hayat dolu, bazıları donuk, tehlikeli, bazıları kaypak, içtenliksiz yüzler görüyorum; ama hiçbirinde akli başında bir insanın o sakin özgüveni yok. Sanki o hayvansılık içlerinde boy atıyormuş, adalılardaki o aslına dönüş çok geçmeden hem de daha büyük ölçüde yeni baştan sahneye çıkacakmış gibi geliyor bana...” (Wells, 2023).

Tablo 3.9. “Doktor Moreau’ nın Adası”, Örnek Analizi (Sertsarı Aslan, 2024)

KENT TASVİRİ	*İngiltere’nin bir adası *Adanın toplumu insanlaşan hayvanlar *Adadaki yaşam için uygulanan kurallar (hayvanların insanlaşması için)
AKTARIM	*Mükemmel insanın yaratılmasına ihtiyaç duyulduğu *Hayvansı duygulara sahip olmaya başlayan insanlar *Bilimin ilerlemesi
DÖNEMİN ETKİSİ	*Bilimin ilerleyişi *Hayvanlar üzerinde yapılan incelemeler sonucu oluşan tartışmalar *İnsanların yaşamlarının insanlıktan çıkmaya başlaması

Adadaki bir yaşam alanı tasvirinde bulunan kent imgesi, genetikleri ile oynanmış hayvanları barındırmaktadır. Bu topluluk özellikle bir bilim insanının mükemmel insanı yaratmak isteği ile

ortaya çıkmaktadır. İnsana özgü davranışların ve toplum içi insan değer yargılarının değerlendirilebileceği bir kaynak olmuştur (Tablo 3.9).

3.2.2. Praksis Temsiller

Aydınlanma Dönemi'ne ait birincil sayılabilecek praksis temsillerinde Benjamin Ward Richardson "Sağlık Kenti Hygeia", (1875), Edward Bellemey "Geçmişe Bakış", (1888), William Morris "Hiçbir Yerden Haberler", (1890) bulunmaktadır.

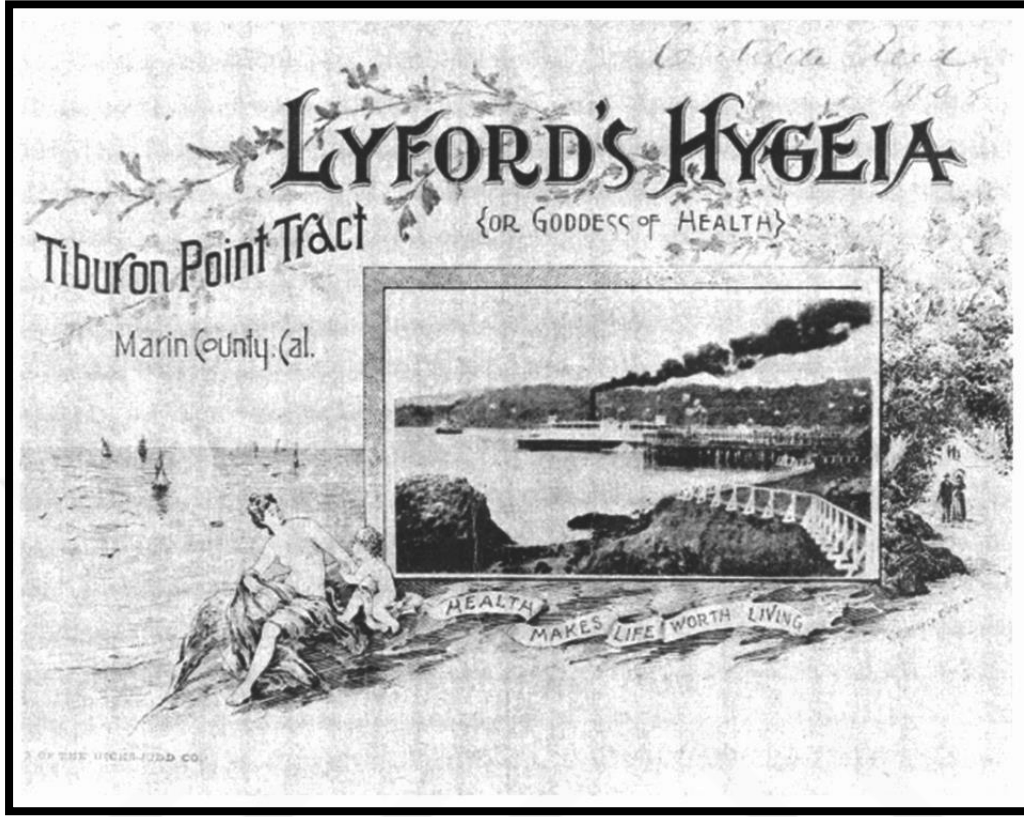
3.2.2.1. Benjamin Ward Richardson "Sağlık Kenti Hygeia", 1875

Benjamin Ward'ın "Sağlık Kenti Hygeia" kentini tariflediği kitabı, düzenlenen sağlık kongresi 'nde yapılan konuşmanın aktarımı olarak hazırlanmıştır. Bu kongrede kentin planlandığı detayları ve çeşitli sorunlara yanıt bulabilecek hali paylaşılmaktadır. Konuşma ise şu şekilde ilerlemektedir:

Kadın ve erkeklerin gönüllü bir parlamentosu olan bu Meclis'te, birlikte çalışmak, günlük yaşam ve yararlı işler hakkında bilgi ve düşünce alışverişinde bulunmak için bir araya geliyoruz. Amacımız, mevcut varlığı daha iyi ve mutlu kılmaktır. Ağrıya ve hastalık cezasına yol açan koşullar keşfedildiğinde bu koşulların ortadan kaldırılması için araçlar nelerdir? Bilgi sahibi olmayanlara gerçekleri bildirmenin en hazır ve inandırıcı yöntemleri nelerdir? koşulların çoğu bizim kontrolümüz altındadır. Yoksulluğun, hastalığın, zenginliğin sağlığın gölgesi nedir? Bu nesneler kendimizle, acıdan kurtulmamızla, kendi mutluluğumuzla, kendi zenginliklerimizle ilgilidir. "Yiyelim ve içelim, çünkü yarın öleceğiz!" bir geçiş şifresidir ve biz modern düşünce bilginleri, "yarınlar ne kadar çok olursa olsun ve onlar ne tür bir kader getirirlerse getirsinler, asla ölmeyeceğimiz konusunda" daha geniş ve dolayısıyla daha ciddi ve zorunlu bilgilere sahip olmalıyız. Daha büyük amacımız: Çabalarımızla, yaşayanlara ne ölçüde fayda sağlıyorsak, avantajı yaşamak zorunda olanlara da yayıyoruz; bir erkek ya da kadından pratik yararlı eyleme götüren iyi bir düşüncenin binlerce nesil boyunca erdeme dönüşebileceğini; nefesimizin yaydığı tek bir sağlık nefesi, onun kurtardığı hayatın toplamında, şu anda var olan veya olmuş olan tüm hayatı nihai etkisinde temsil edebilir.

Şehirde bulunan birçok hastane blokları ve hastane binasına ek olarak, herhangi bir bulaşıcı hastalıktan mustarip çocukların kabulü için inşa edilmiş koğuşları bulunan ayrı bir blok bulunmaktadır. Bu koğuşlar öyle planlanmıştır ki, insanlar genellikle kendi ailelerinin hasta üyelerini tedavi için koğuşlara gönderir ve ayrıcalığın bedelini de ödemektedirler. Hastanenin tamamlayıcısı, farklı niteliklerde de benzer kurumlar mevcuttur. Çaresiz ve yaşlıların evleri, tımarhaneler gibi, şehrin geri kalanının evleriyle aynıdır. İddialı tarzdaki hiçbir büyük bina, asla bulunmamaktadır. Hygeia olarak adlandırılabilir şehir, yeni bir kuruluş olmanın

avantajına sahiptir, ancak mevcut şehirler büyük ölçüde onun üzerine modellenebilecek şekilde inşa edilmiştir (Şekil 3.19) (Ward, 2020: 11).

Şekil 3.18.Hygia Şehrini Satış Reklamını Yapan Kataloğun Kapağı [URL 40]

Şehrin nüfusu 100.00' dir ve 4.000 dönüm arazi üzerine kurulu 20.000 evde yaşanmaktadır, bu durumda bir dönüme ortalama 25 kişi düşmektedir. Bu, işgal edilen alan için bakıldığında büyük bir nüfus olarak kabul edilebilir. Kent nüfusunun güvenliği, nüfusun eşit dağılımını sağlayan konutların karakteri ile yoğunluğa karşı sağlanmaktadır (Ward, 2020: 17). Sokakları gölgeleyen ve apartmana tek bir girişi zorunlu kılan evlere hiçbir yerde izin verilmez. Esnafın çarşı veya dükkân yeri ihtiyacı duyduğu ticarete ayrılmış sokaklarda evler dört katlı, evlerin ayrı olduğu bazı batı sokaklarında ise üç ve dört katlı binalar konumlandırılmış; ancak genel olarak bu aralığın aşılması uygun görülmemiştir ve her kat 15 fitle sınırlı olduğundan hiçbir ev 60 fitten yüksek değildir. Şehrin alt tabakası iki çeşittir. Kuzeyinde ve en yüksek yerinde kil; güney ve güneydoğusunda çakıl bulunmaktadır. Başka yerlerde suyun killi bir toprakta tutulmasından kaynaklanabilecek dezavantajlar ne olursa olsun, burada evrensel olarak izlenen, her evi sağlam tuğladan kemerler üzerine inşa etme planıyla karşılaşılır. Bu nedenle, diğer kasabalarda alanların, mutfakların ve hizmetlilerin ofislerinin olduğu yerde, burada havanın serbestçe aktığı ve yokuşlardan aşağı tüm su akıntılarının taşındığı metrolar bulunmaktadır. Model şehrin yüz ölçümü, doğudan batıya uzanan ve ana caddeler olan üç geniş ana cadde ve bulvarı barındıran alandır. Geniş caddelerin birinin altında, şehrin yoğun trafiğinin taşındığı bir demiryolu

bulunmaktadır. Ana caddeleri dik açıyla kesen kuzeyden güneye caddeler ve paralel uzanan tali sokakların hepsi geniştir ve evlerin alçak olması nedeniyle gündüzleri güneş ışığı almaktadır. Zenginlere ait büyük evler de benzer şekilde konumlanmıştır. Kiliseler, hastaneler, tiyatrolar, bankalar, konferans salonları ve diğer kamu binaları ile depolar ve ahırlar gibi bazı özel binalar tek başlarına, sokakların bir bölümünü oluşturmaktadır (Ward, 2020: 18). Şehrin sokakları baştan sona aynı malzemeye kaplanmıştır. Gürültüsüz, temiz ve dayanıklıdır. Tramvaylara hiçbir yerde izin verilmemekte olup, yer altı demiryolları sistemi her amaç için fazlasıyla yeterli bulunmaktadır. Sokaklarda biriken çamur ve kir her gün yan açıklıklardan metrolara akıp gitmekte ve kanalizasyonla şehir dışında bir yere ulaştırılmaktadır. Böylece sokaklar her yerde kuru ve temiz, delikler ve açık kanallar bulunmamaktadır (Ward, 2020: 19). Her evin yaşayan kısmı sokak seviyesinde başlamakta olup, yeraltında bir oda dahi olmasına izin verilmemektedir. Evler, aşağıdaki sıhhi avantajlara sahip bir tuğladan inşa edilmiştir: Camla kaplanmıştır ve su geçirmezdir, bu nedenle yağışlı mevsimlerde evlerin duvarları, pek çoğunda olduğu gibi tonlarca suya dahi dayanabilmektedir (Ward, 2020: 20). Mutfaklar mükemmel bir şekilde aydınlatılmıştır. Böylece tüm kirli olabilecek alanlar bir anda tespit edilebilmektedir. Yemek pişirmekten kaynaklanan koku evin odalarına asla yayılmaz. Pişen yemeklerin mutfaktan taşınmasında asansör bulunmayan evlerde ağır bulaşıklar aşağı, içi boş ve hafif olanlar üst kata taşınmaktadır. Mutfak kazanından gelen sıcak su alt odalara borularla kolayca dağıtılır, böylece her oda ve yatak odasında her zaman yıkama veya temizlik amacıyla sıcak ve soğuk su elde edilebilir; ve her katta olduğu gibi atık su alırken, yerden yere ağır kovaların taşınmasına gerek yoktur (Ward, 2020: 21). Mutfağın yanında bulunan çamaşırhanede çamaşır yıkamak için tüm aletler bulunur ve eğer çamaşırlar evde yıkanacaksa, çatıdaki açık alan mükemmel bir kurutma alanı oluşturur. Evlerin kemerli metrolar üzerine inşa edilmesi, farklı yerleşim yerlerinden kanalizasyonun taşınması, su ve gazın taşınması için büyük kolaylık sağlamaktadır. Tüm borular metrolar boyunca taşınır ve her eve alttan girer. Böylece binanın birinci katında su borusu şebekesi ve gaz şebekesi anında kontrol altında olmaktadır. Model şehirde konut ve hastanelerin dışında hamamlar, yüzme havuzları, oyun alanları, spor salonları, kütüphaneler, yatılı okullar, güzel sanat okulları, konferans salonları ve eğitici eğlence yerleri ile iyi bir şekilde döşenmiştir.

Sağlık Kenti Parlamenter sistem ile yönetilmektedir. Düzenli olarak kongreler kurularak şehir ile ilgili çözümler tartışmaya sunulmaktadır (Ward, 2020: 11). Şehirde tek görevi bölgenin sıhhi refahını gözetmek olan, Belediye Meclisi tarafından seçilen, usulüne uygun niteliklere sahip bir sağlık görevlisi, bir baş sıhhiye görevlisi bulunmaktadır. Çalışma sistemleri ise baş sıhhi görevlisi altındaki sıhhi memurlar, hukuk sağlık personelini oluşturan tüm tıp adamları, aşılama ve kendi bölgeleriyle ilgili her türlü sağlık meselesi hakkında raporlarını vermektedirler. Her doğum ve ölüm kayıt görevlisi, kayıt beyannamelerinin kopyaları iletilir; ve muayenehanesine,

genellikle tabipler tarafından, ilçede yaygın olan hastalık vakalarının kayıtlı beyanları gönderilmektedir. Müfettişler, aynı şekilde, alt düzeydeki hayvanların ve bitkilerin bilinen tüm yaygın hastalıklarının dikkatli incelemelerini yapmaktadır (Ward, 2020: 11).

Uygarlığın ilerlemesinde erkek ve kadının gerçek organik gücünün ve yapısının arttığını gösteren gerekçeler bulunmaktadır (Ward, 2020: 11). Ancak toplumdaki birliktelik ve sosyal yaşam ancak sağlığa kavuşulduğu takdirde sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmektedir (Ward, 2020: 11). Kentte mülkiyet kavramı bulunmakta olup, zenginlerin hayatının fakirlerden farklılık gösterdiği vurgulanmıştır. Zengin ve fakir ayrımı sağlık hizmetlerini etkileyen faktörler arasında bulunmaktadır. Zenginlere sağlık alanında daha fazla destek verilmektedir.

Ward'ın sözleri şöyle devam etmektedir: İlçelerimizde genellikle terzilik, ayakkabıcılık, dantelcilik ve benzeri sanayi meslekleriyle uğraşan kadın ve erkeklerin kendi evlerinde çocukları yanında çalıştıkları görülmektedir. Krallıktaki çoğu kasabada çamaşırhane sistemi son derece tehlikelidir. Sağlıklı bir ev sahibinin bildiği kadarıyla, kendisinin ve çocuklarının giydiği giysiler, yıkama işleminden önce, sırasında ve sonrasında, bulaşıcı bir hastalıktan mustarip bir kişinin yatağından veya vücudundan gelen giysilerle karıştırılabilmektedir. Örnek topluluğumuzda, belediye yönetimi altında kamu çamaşırhanelerinin kurulmasıyla bu tehlike tamamen ortadan kaldırılmıştır. Hiç kimse herhangi bir giysiyi umumi çamaşırhaneye yıkanmak üzere göndermek zorunda değildir; ama oraya göndermezse, çamaşırları evde yıkatmak zorundadır. Sıhhiye memurunun denetimine girmeyen özel çamaşırhaneler kesinlikle yasaktır. Enfekte bir evden kamu çamaşırhanesine kıyafet göndermek herkesin görevidir. Bu şekilde alınan giysiler özel temizlik için dezenfekte odalarına geçirilir. Özel olarak yıkanır, kurutulur ve ileride giyilmek üzere hazırlanırlar. Çamaşırhaneler, kasabanın biraz dışında, elverişli konumlara yerleştirilmiştir; geniş kurutma alanlarına sahiptirler (Ward, 2020: 25, 26).

Şekil 3.19. Sağlık şehri olan Hygeia'dan bir sahne: Genel sağlık durumu iyi olduğu için geçim sıkıntısı çeken doktorların alayı [URL 41]

Wrad, sağlık kentindeki sağlık düzeni tamamen sağlandıktan sonra doktorlara ait çalışma hayatının daha farklı işleyeceğine inanmaktadır (Şekil 3.20). Bundan sonrası için ise görüşü; vahşi neşenin, umutsuz kederin ve kanıtlanmış deliliğin o büyük kaynağı olan alkolün kovulduğu bir şehirde, bu kadar çok deliliğin bulunması beklenemezdi. Birkaç deli, tımarhane olarak ruhsatlandırılmış, ancak görünüş olarak şehirdeki diğer evlerden farklı olmayan evlere yerleştirilmiştir. Burada deliler, küçük topluluklar halinde, uygun tıbbi gözetim altında, kendi bahçeleri ve eğlenceleriyle yaşamaktadırlar. Fiziksel nedenlerden dolayı gerçekten çalışamayacak durumda olan yoksullar, yine de insanlık onuruna sahip olduklarını ve korunmaya değer olduklarından, bu nedenle saygılı şefkati hak ettiklerini gösterecek şekilde tutulmaktadırlar. Geri kalanlar, çalışabilenler, yemek masraflarını karşılayan faydalı işlerde çalıştırılmaktadır. İş bulamazlarsa ve hak ederlerse, evde kalabilirler ve geçimlerini sağlayabilir veya evden yaşayabilir ve yapılan iş için ödeme alabilmektedirler. Çalışmazlarsa, serseriler olarak hapishanede bir yuva bulurlar ve orada insanlığın ortak kaderini paylaşmak zorunda kalırlar. Dönemin sağlık sorunları sebebi ile çözüm aranan "Sağlık Kenti" ütopyasında (Tablo 3. 10) arzu daha iyi mutlu ve sağlıklı bir yerin arzusu ile şekillendirilmiştir. Ancak sağlık sorunları gündelik hayat içerisindeki davranışların özgürlük seviyesini daraltmaktadır. Para çok önemli bir değerdir ve paraya bağlı olarak sağlık hizmeti verilmektedir. Dolayısı ile eşitliğin olmadığı bir ortam görmek mümkündür. Sağlığın üst düzeyde iyi olduğu bir ütopya paranın ön planda olduğu distopik bir durum söz konusudur.

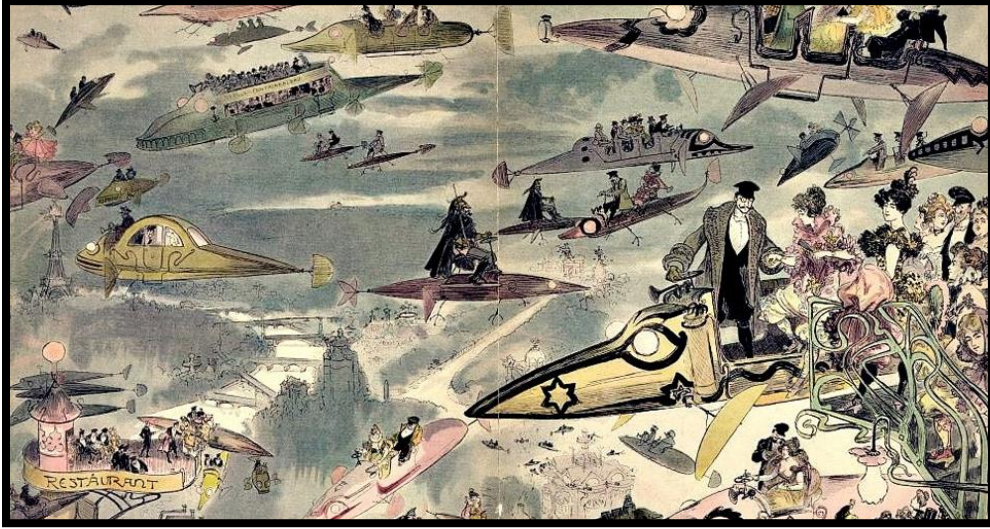
Tablo 3.10. Sağlık Kenti Söylem Analizi Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

DÖNEM KAYITLARI			ÜTOPYALAR	YARATMA ARZUSU					TİPOLOJİ KURAMI
				ARZU	TEMSİL ARGÜMANLARI				
ÖZNE									
Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam	Anne-Çocuk ilişkisi / Kadının yeri /Kadın-Erkek ilişkisi	Birliktelik-İnanç			Yönetim				
Dönem	Dönem Özelliği	Travmatik olaylar	BENJAMİN WARD Hygeia A City of Health	*Kentin kruuluş amacı, mevcut varlığı daha İYİ ve MUTLU kılmaktır. ***Yiyelim ve içelim, çünkü yarın öleceğiz" sloganı ile çıkış yapmış bir kenttir. *SAĞLIKLI İDEAL KENT hayali bulunmaktadır.	*Ward' a göre; vahşi neşenin, umutsuz kederin ve kanıtlanmış deliliğin o büyük kaynağı olan alkolün kovulduğu bir şehirde, bu kadar çok deliliğin bulunması beklenemezdi. Birkaç deli, tımarhane olarak ruhsatlandırılmış, ancak görünüş olarak şehirdeki diğer evlerden farklı olmayan evlere yerleştirilmiştir. Burada deliler, küçük topluluklar halinde, uygun tıbbi gözetim altında, kendi bahçeleri ve eğlenceleriyle yaşamaktadırlar. *Fiziksel nedenlerden dolayı gerçekten çalışamayacak durumda olan yoksullar, yine de insanlık onuruna sahip olduklarını ve korunmaya değer olduklarından, bu nedenle saygılı şefkati hak ettiklerini gösterecek şekilde tutulmaktadırlar. Geri kalanlar, çalışabilenler, yemek masraflarını karşılayan faydalı işlerde çalıştırılmaktadır. İş bulamazlarsa ve hak ederlerse, evde kalabilirler ve geçimlerini sağlayabilir veya evden yaşayabilir ve yapılan iş için ödeme alabilmektedirler. Çalışmazlarsa, serseriler olarak hapisanede bir yuva bulurlar ve orada insanlığın ortak kaderini paylaşmak zorunda kalırlar.	*Anneler günlük işlerini yaparken çocuklarını etkin bir şekilde bakıma bırakabilmektedir. *Uygarlığın ilerlemesinde erkek ve kadının gerçek organik gücünün ve yapısının arttığını gösteren gerekçeler bulunmaktadır.	*Toplumdaki BİRLİKTELİK VE SOSYAL YAŞAM ancak SAĞLIĞA KAVUŞULDUĞU TAKDİRDE sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmektedir.	*Sağlık Kenti PARLEMENTER sistem ile yönetilmektedir. *Düzenli olarak kongreler kurularak şehir ile ilgili çözümler tartışmaya sunulmaktadır. *Şehirde tek görevi bölgenin sıhhi refahını gözetmek olan, Belediye Meclisi tarafından seçilen, usulüne uygun niteliklere sahip bir sağlık ve baş sıhhiye görevlisi bulunmaktadır. Onun altında, sıhhi memurlar olarak, fakir hukuk sağlık personelinin oluşturan tüm tıp adamları aşılama ve kendi bölgeleriyle ilgili her türlü sağlık meselesi hakkında raporlarını vermektedirler. Her doğum ve ölüm kayıt görevlisi, kayıt beyannamelerinin kopyaları iletilir; ve muayenehanesine, genellikle tabipler tarafından, ilçede yaygın olan hastalık vakalarının kayıtlı beyanları gönderilmektedir. *Müfettişler, hayvanların ve bitkilerin bilinen tüm yaygın hastalıklarının dikkatli incelemelerini yapmaktadır.	TİP 4
Aydınlanma Dönemi	Sağlıksız Kent	*Kolera salgını							
NESNE									
Para		Eğitim / Bilim / Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet				
*ZENGİN VE FAKİR AYRIMI VARdır. Bu durum sağlık hizmetlerini etkileyen faktörler arasında bulunmaktadır.		*Çocukluk hastalıkları, çocukluk çağı ve tekrarlayan ateşler, kasılmalar, ishal, marasmus, dizanteri, hesapladığım kadarıyla neredeyse bilinmiyordu. Tifüs, tifo ateşi ve kolera, inanıyorum ki, geçici olarak ve tamamen kaza eseri olmadıkça şehirde var olamaz; çiçek hastalığı tamamen kontrol altında tutulacaktır. *Lohusa ateşi ve hastane ateşi muhtemelen tamamen ortadan kaldırılacaktır. *Rutubetli evlerde oturmaktan kaynaklanan romatizmal ateş ve buna bağlı kalp hastalığı giderilmiştir. *Delirium tremens, karaciğer hastalığı, alkolik Phthisis, böbreğin alkolik dejenerasyonu ve alkole bağlı tüm çeşitli felç, delilik ve diğer rahatsızlıklar tamamen silinecektir.	*Hiç kimse herhangi bir giysiyi umumi çamaşırhaneye yıkanmak üzere göndermek zorunda değildir; ama oraya göndermezse, çamaşırları evde yıkatmak zorundadır.	*Şehrin nüfusu 100.000, 4.000 dönüm arazi üzerine kurulu 20.000 evde yaşanmaktadır, bu durumda bir dönüme ortalama 25 kişi düşmektedir. *Model şehrin yüz ölçümü, doğudan batıya uzanan ve ana caddeler olan üç geniş ana cadde ve bulvarı barındıran alandır. *Geniş caddelerin birinin altında, şehrin yoğun trafiğinin taşındığı bir demiryolu bulunmaktadır. Ana caddeleri dik açıyla kesen kuzeyden güneye caddeler ve paralel uzanan tali sokakların hepsi geniştir ve evlerin alçak olması nedeniyle gündüzleri güneş ışığı almaktadır. Zenginlere ait büyük evler de benzer şekilde konumlanmıştır. *Kiliseler, hastaneler, tiyatrolar, bankalar, konferans salonları ve diğer kamu binaları ile depolar ve ahırlar gibi bazı özel binalar tek başlarına, sokakların bir	*MÜLKÜYET KAVRAMI VARdır. *Zenginlerin hayatının fakirlerden farklılık gösterdiği vurgulanmıştır. Dolayısı ile ZENGİN FAKİR AYRIMI da MEVCUTtur.				

3.2.2.2. Edward Bellemey “Geçmişe Bakış”, 1888

1857 yılında dünyaya gelen Bellemey “Geçmişe Bakış” kitabında farklı bir kurgu oluşturarak geleceğe dair öngöründe bulunmuştur. Bu öngörü onun gelecek senaryosunu anlatmaktadır. Kurguda yazar kendi dönemi olan 1887 yılında mumyalanmaktadır. Mumyası ise 2000 yılında bulunarak, bulunduğu kişi tarafından onun canlandırılmasını sağlaması ile gelecekte genç bir birey olarak yaşamaya başlamaktadır. Yazar yaşadığı dönemdeki (1887) toplumun dört sınıfa bölündüğünü ve bu dört sınıfın dört ulus olarak tanımlandığını ifade etmektedir (Bellemey, 2011: 27) Sınıflar arasındaki farklar ise zengin, yoksul, eğitilmiş, eğitimsiz olduğunu ve farkların ise büyük olduğunu belirtmektedir. Yazar kendisinin yaşadığı bu dönemde zengin ve iyi eğitilmiş olduğundan bahsetmektedir ve dolayısıyla çağın en şanslılarından biri olduğunu da dile getirmektedir. Boston'da geçen hikâyede zengin ve fakir ayrımı çok net bırakılmıştır. Semtler doğal özellikleri ile değil çevrede oturanların niteliklerine bağlı olarak düzenlenmektedir. Her sınıf ve ulus kendi arasında kendine özgü mahallelerinde yaşamaktadır. 1873 ekonomi bunalımından sonra endüstrinin çeşitli kısımlarında grevlere başlayan işçi kesim bulunmaktadır. Yazar yaşadığı dönemden şu şekilde bahsetmektedir: Endüstri açısından ülke çok garip bir durumdaydı. İşçi ile işveren emek ve sermaye arasında ilişkiler anlaşılabilir bir şekilde sarsılmıştı. Çalışan sınıflar ansızın bir şeylerden memnun olmamaya ve doğru yolun bulunduğu düzenli çalışma hayatına dönülebileceği üzerine ağız birliği yapmışlardı. Çalışma ücretlerinin yükseltilmesi, çalışma saatlerini azaltılması gibi konut ve eğitim olanaklarının sağlanması ve daha iyi bir yaşam standartları için taleplerde bulunmaktaydılar. Bu amaçla çalışanlarda tek silahları olabilecek şeyi yani grevi kullanmaktaydılar (Bellemey, 2011: 30, 31)

2000 yılında Bellemey (Şekil 3.21), yaşadığından çok daha farklı bir ortamla karşılaşmaktadır. Bu kentte büyük evler tercih edilmemektedir. Çünkü burada evin ihtiyacı olan temizlik olabildiğinde minimumda tutulmaktadır. Bu amaçla mobilyalarda asgari oranda kullanılmaktadır. Tüm bunların sayesinde hizmetçiye de ihtiyaç bulunmamaktadır. Isınma ve aydınlanma sorunu elektrik ile çözülmüştür (Bellemey, 2011: 109)

Şekil 3.20.Geçmişe Bakış [URL 42]

İş yükü ve haklar herkes için eşittir. Ancak kadının kendisine ait süslenme gibi görevleri kendine ait istekleri olduğu için onları da bu haklar tanınmakta ve çok yorucu işler verilmemektedir. Kadınların ev işleriyle uğraşmamaları toplumun yararı açısından verimli olmaktadır. Kadınlar orduda da çalışabilmekte, sadece annelikle ilgili durumlarda ordudan ayrılabilmektedir. Kadınların çalışma saatleri erkeklerinkinden daha kısa ve daha fazla izin hakkına sahip olmaktadır. Bu sayede kadınlar güzelliklerini ve inceliklerini koruyabilmektedirler. Ortak yemek alanlarında yenen yemekler halk mutfaklarında pişirilmektedir. İki öğün evde yenirken bir öğün ortak yemekhanelerde yenilmektedir. Bu öğün ise akşam yemeklerini kapsamaktadır. Bu sayede aileler bir araya gelerek kültürel adetlerini yerine getirmektedir. Akşam yemeğinden sonra kullanılan ortak lokal adı verilen mekân bölgenin sosyalleşme ve buluşma alanıdır. Burada eğlenmek ve dinlenmek için her şey mevcuttur (Bellemey, 2011: 139, 140) Kentin yönetim şekli Ulus devlet olarak yönetilmektedir (Bellemey, 2011: 69)

Ne satma ne de satılma kavramı yoktur. Toplumda para kullanılmamaktadır. Her şey bir kaynaktan sağlanmakta olup, ulusal depolar bulunmakta ve dağıtım buralardan sağlanmaktadır. Bu sayede de paraya gerek kalmamaktadır. Dağıtım, her yılın başında eşit bir şekilde yapılmaktadır. Paylar eşit ve bol şekilde dağıldığı için herkese yeterli pay yapılmış olmaktadır. Bu şekilde kimseyi tasarrufa özendirmemek amaçlanmaktadır. Bu çok önemlidir. Çünkü insanların tasarruf etmesi için güzel şeylerden yoksun bırakılması hoş bir durum olarak karşılanmamaktadır. Bu sayede yaşayanlar çocuklarını ya da hayatını daha güzel yapabilmek için gelecek kaygısı olmadan yaşamaktadırlar. Bu da erdemli yaşamayı getirmektedir. Para hem iç işlerinde hem de dış işlerinde gereksiz bulunmaktadır. Dış ticaret özel bir şirket tarafından yapıldığında para işlemlerinin karmaşıklıklarını düzenlemek için yeterlidir (Bellemey,

2011: 85, 86) Hiç kimsenin bir diğesinde gözü kalmayacak derecede mülkiyet kavramı mevcuttur (Bellemey, 2011: 85)

Eğitimde öğretmenler öğrencileri zihinsel olarak yetiştirmenin yanında fiziksel olarak da yetiştirmek durumundadır (Bellemey, 2011: 191) Çocukları zihinsel ve fiziksel olarak üst seviyeye çıkarmak 6 yaşından 20 yaşına kadar uygulanan eğitim sistemini gerektirmektedir (Bellemey, 2011: 74) Kendi branşlarına yönelebilmek için özel yeteneklere sahip kişiler uzman okullarında eğitim görmektedirler. Bu eğitim tamamen hangi alanda yeteneğinin bulunduğu dair alınan bir eğitimidir (Bellemey, 2011: 73) Mesleki eğitim için açılan bu okullar 30 yaşına kadar halka hizmet etmektedir (Bellemey, 2011: 74) Her evin dikkatle ekilip biçilmiş çiçeklerle dost dolan bahçeleri bulunmaktadır. Çoğunlukla defne, ıhlamur ağaçları ve meyve ağaçlarının oluşturduğu bahçeler bulunmaktadır. Hapishane kavramı yoktur ve ne anlama geldiği bile bilinmemektedir. Yazarın anlatımı ile: Şehrin mağazalarının mağazaya benzer hiçbir yanı bulunmamaktadır. 19. yüzyılın örneklerin tam tersi olarak vitrinleri bulunmamakta ve cephesi kapalıdır. Bunun yerine girişinde girişi tanımlayan boynuzlu kadın figürü bulunmaktadır (Bellemey, 2011: 97) Giyim son derece ucuz ve standarttır. Halk çamaşırhanelerinde yıkanmakta olup, kıyafetlerin dikilmesi tamir edilmesi ise halk atölyelerinde yapılmaktadır. Giyim konusunda her şey eşittir (Tablo 3.11).

Tablo 3.11. Geçmişe Bakış Söylem Analizi Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

DÖNEM KAYITLARI			ÜTOPYALAR	YARATMA ARZUSU				TİPOLOJİ KURAMI	
				ARZU	TEMSİL ARGÜMANLARI				
					ÖZNE				
Dönem	Dönem Özelliği	Travmatik olaylar		Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam	Anne-Çocuk ilişkisi / Kadının yeri /Kadın-Erkek ilişkisi	Birliktelik-İnanç	Yönetim		
Aydınlanma Dönemi	Sağlıksız Kent	*Kolera salgını *Yaşayanlar arasında sınıf ayrımı *1873 ekonomi bunalımından sonra endüstrinin çeşitli kısımlarında grevler başlayan dönemde özellikle işçi kesiminin grevinden söz edilmektedir.	EDWARD BELLEMEY Geçmişe Bakış	* ERDEMi bir yaşam kurmak çok önemlidir. *İhtiyaçtan büyük evler seçilmeyerek evin ihtiyacı olan temizlik ihtiyacı olabildiğinde minimumda tutulmaktadır. Bu amaçla mobilyalarda asgari oranda kullanılmaktadır. *Tüm bunların sayesinde KADIN evde AZ ÇALIŞMAKTA veya HİZMETÇİYE İHTİYAÇ BULUNMAMAKTADIR .	*Isınma ve aydınlanma sorunu elektrik ile çözülmüştür. *İhtiyaçtan büyük evler seçilmeyerek evin ihtiyacı olan temizlik ihtiyacı olabildiğinde minimumda tutulmaktadır. Bu amaçla mobilyalarda asgari oranda kullanılmaktadır. *Tüm bunların sayesinde KADIN evde AZ ÇALIŞMAKTA veya HİZMETÇİYE İHTİYAÇ BULUNMAMAKTADIR .	*İş yükü ve haklar herkes için EŞİT tir. Ancak kadının kendisine ait süslenme gibi görevleri kendine ait istekleri olduğu için onları da bu haklar tanınmakta ve çok yorucu işler verilmemektedir. *Kadınların ev işleriyle uğraşmamaları toplumun yararı açısından verimli olmaktadır. Kadınlar sadece annelikle ilgili durumlarda ordudan ayrılabilir. Kadınların çalışma saatleri erkeklerinkinden daha kısa ve daha fazla izin verilmektedir. Bu sayede kadınlar güzelliklerini ve inceliklerini koruyabilmektedirler.	* ORTAK yemek alanlarında yenilen yemekler halk mutfaklarında pişirilmektedir. İki öğün evde yenirken bir öğün ortak yemekhanelerde yenilmektedir. Bu öğün ise akşam yemeklerini kapsamaktadır. Bu sayede aileler bir araya gelerek kültürel adetlerini yerine getirmektedir. *Akşam yemeğinden sonra kullanılan ortak lokal adı verilen mekan bölgenin SOSYALLEŞME ve BULUŞMA alanıdır. Burada eğlenmek ve dinlenmek için her şey mevcuttur.	* ULUS DEVLET yönetim şekli ile yönetilmektedir.	TİP 5
				NESNE					
				Para	Eğitim / Bilim / Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet	
				*Ne satma ne de satılma kavramı yoktur. Toplumda PARA KULLANILMAMAKTADIR . Her şey bir kaynaktan sağlanmakta olup, ulusal depolar bulunmakta ve dağıtım buralardan sağlanmaktadır. Bu sayede de paraya gerek kalmamaktadır. Dağıtım, her yılın başında EŞİT bir şekilde yapılmaktadır. Paylar eşit ve bol şekilde dağıldığı için herkese yeterli pay yapılmış olmaktadır. Bu şekilde kimseyi tasarrufa özendirmemek amaçlanmaktadır. Çünkü insanların tasarruf etmesi için güzel şeylerden yoksun bırakması hoş bir durum olarak karşılanmamaktadır. Bu sayede yaşayanlar çocuklarını ya da hayatını daha güzel yapabilmek için gelecek kaygısı olmadan yaşamaktadırlar. Para hem iç işlerinde hem de dış işlerinde gereksiz bulunmaktadır. Dış ticaret özel bir şirket tarafından yapıldığında para işlemlerinin karmaşıklıklarını düzenlemek için yeterlidir.	*Öğretmenler öğrencileri ZİHİNSEL olarak yetiştirmenin yanında FİZİKSEL olarak da yetiştirmek durumundadır. Çocukları zihinsel ve fiziksel olarak üst seviyeye çıkarmak 6 yaşından 20 yaşına kadar uygulanan eğitim sistemini gerektirmektedir.	*Çamaşırlar son derece ucuz ve STANDART tır. Halk çamaşırhanelerinde yıkanmakta olup, kıyafetlerin dikilmesi tamir edilmesi ise halk atölyelerinde yapılmaktadır.	*Her evin dikkatle ekilip biçilmiş çiçeklerle dost olan bahçeleri bulunmaktadır. *HAPİSHANE kavramı YOK tur ve ne anlama geldiği bile bilinmemektedir.	*Hiç kimsenin bir diğerinde gözü kalmayacak derecede MÜLKİYET KAVRAMI MEVCUT tur.	

3.2.2.3. William Morris “Hiçbir Yerden Haberler”, 1890

1890 yılında sosyalist bir dergide bölümler halinde yayınlanmış “Hiçbir Yerden Haberler” yazınının kitap haline getirilmesinden sonra aktarılan olaylar yazarın kendi ağzından aktarım şeklindedir:

Bir gece dernekte devrim ertesi neler yapılacağına dair tartışmalar, konuşmalar ve gelişmiş yeni bir toplum oluşturulacak olsa bu harekette neler yapılabileceği üzerine konuşulan bir platforma dönüşmüştü (Morris, 2011: 8). Tartışılan bu platformdan önce Morris 19. yüzyıl’ ı şu şekilde tariflemiştir:

İnsanlar 19. yüzyılda kullanılan makinelerin kendilerini zenginleştirecek bir araç olarak görmüşlerdi. Tek test etme yöntemi ise alıcısı olup olmadığıydı. Sonra bu düşünceler tersine dönmüş ve o düşünceler 19. yüzyıl yıkılırken kıyafetlerini kaybetmiş bir adama dönüşmüştü. 19. yüzyılın sonlarında tüm insanlar için komünal bir yaşam umudu doğduğunda o zamanların zorbası olan orta sınıfın gücü o kadar büyük eziciydi ki değişim mantık ve sağduyularına rağmen umutları geçiren insanlar dahil olmak üzere neredeyse herkesi bir hayal gibi geliyordu. Öyle bir duruma gelmişti ki sosyalistler olarak adlandırılan daha aydın insanlardan bazıları toplum için en mantıklı şeyin kominizim olduğunu bilmelerine hatta ulu orta açıkça söylemelerine rağmen mutlu bir hayalin gerçeğe dönüşmesi fikrini insanlara telkin etmekten kaçınıyorlardı. Şimdi dönüp baktığımızda değişimin en büyük itici gücünün bir aşın mantıksal tutkusuna benzeyen özgürlük ve eşitlik özlemi olduğunu görebiliyoruz. Değişim zamanın varlıklı ve eğitilmiş insanların amaçsız toplumdaki kopuk yaşamını nefretle reddeden bir günün rahatsızlığıydı. Bu değişim günümüz insanları için anlamlarını yitirdi. Tasvir ettikleri korkunç gerçeklerden artık olabildiğince uzağımız (Morris, 2011: 8, 9). Morris’in fikrine göre; 19. yüzyılda iş gücünden tasarruf ettiren makineler tasarruf için yapıldılar. Ancak işi ucuzlatmaya yarayan tüm araçlar yalnızca işin yükünün artmasına sebep oldu. Makinelerle uğraşmak bir anlamda pratik olarak görünse de pratikte başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çünkü makinelerle ne yapmak istediğini bilmeyenlerin makine üretmesi gerekiyordu ve ezilenler sınıfının bu gelişim planını öne sürmesinin sebebi kendi kölelik imkânları mümkün olduğunca iyileştirmekti. Eğer bu sınıflar bahsetmiş olduğunuz özgürlük ve eşitlik ateşini körükleyen içgüdüden yoksun olsalardı düşünceme göre olaylar şöyle gelişirdi: İşçi sınıfının bir kısmının koşulları iyileşir, ilerde orta halli zengin sınıf olmaya yaklaşırlardı. Fakat onların altında da durumları eski köylü sınıfının çok daha umutsuz olan daha geniş perişan bir köle sınıfı olurdu. (Morris, 2011: 10).

Böyle bir dönemde hayal edilen kent tasviri ve olmayan o yer demokrasinin yönetiminde (Morris, 2011: 117)., çalışma hayatının bir zevk olduğu ve bu zevkin insanların onurunu ve hayatını zenginleştirdiği bir yerdir (Morris, 2011: 122).

Şehirde her evin kendine ait bahçesi bulunmakta ve evlerin parselleri belirgindir. Konuklar için özel olarak yapılmış konuk evleri bulunmaktadır. Bu konuk evlerinin giriş bölümünde konuğu karşılayan üç genç kadın ve çalışanlar bulunmaktadır. Şehirdeki konut yerleşimlerinde yoksul insanların evleri kötüyken zengin evleri de aynı şekilde kötüdür ve inşa etmek için yeterince zamana ve malzemeye sahip olan zengin insanların neden kendilerine güzel evler yapmadıklarını anlamak imkânsızdır (Morris, 2011: 56). Özel mülkiyet kavramı bulunmamakta, yaşam alanlarında herkes eşit şartlara sahip olmaktadır (Morris, 2011: 107).

Şehirde birçok atölye vardır. Bu atölyelerde insanlar bir araya gelerek eğitim almakta ve çeşitli meslekler, zanaatlar edinmektedirler. Çömlek yapımı, cam yapımı, fırınlar için cam kaplar gibi kullanılan ürünleri ortak alanlarda üretmektedirler. Bu sayede hoşça vakit geçirmektedirler (Morris, 2011: 75). Yıl içerisinde yapılan ziyafetler içerisinde saman hasadı zamanında yapılan mısır festivali ziyafeti ve burada buluşmalar gerçekleşir. Sonraki zamanlarda havalar kötüleşir, insanlar da eğlencenin bittiği karanlık günlerin yaklaştığı için ölüm duygusuna kapılırlar.

Yazları birkaç haftalığına birçok köyden gelen gruplar halindeki çocuklara çadırda kalınarak ormanda bir eğitim sistemi verilmekte, oyunlar oynatılmaktadır. Bunlar çocukları cesaretlendirmekte ve kendi ayakları üzerinde durmak için fırsat tanımaktadır. Bu sayede çocuklar vahşi hayvanlar ile ve doğa ile tanışmış olur. Eğitimin keyifli olmasının yanında zor işleri ve kendi başlarına halletmeleri gereken fırsatları da onlara vermektedir. Eğitim için okulun varlığını kabul etmemektedirler. Eğitim onlar için zaten ailenin içinde alınması gereken ve hayatın içerisinde öğrenilen bir sistemdir. Eğitim sadece kitaplardan da ibaret değildir. Bir genci sazdan çatı yaparken görebilirsiniz. Kolay veya da zor bir iş diye bir şey de yoktur. Her çocuk ve genç bunları yapabilmektedir (Morris, 2011: 39). Çoğu çocuk evdeki kitapları dört yaşına gelene kadar okumayı zaten öğreniyor ve yazmaya gelirse çok erken yaşta yazmaları istenmemektedir. Çünkü bu el yazılarının çirkin olmasına yol açmaktadır. Kaba baskı bu kadar kolayken çirkin el yazısı hiçbir işe yaramamaktadır. En çok konuşulan farklı dilleri ise büyükler aracılığıyla kolaylıkla öğrenmiş oluyorlar (Morris, 2011: 39).

Erkeklerin kadınlara ya da kadınların erkeklere baskı yapma gibi bir olasılıkları yoktur. Tüm bunlar geçmişte kalmıştır. Kadınlar en iyi yaptıkları ve en sevdikleri şeyi yapabilmekte, erkekler de bu duruma müdahil olmamaktadırlar. Kanunlara göre de kadın ve erkek eşittir. Zeki bir kadın için bir evi marifetli çekip çevirmek ve kadından emir almak kur yapmanın en güzel yöntemlerinden biridir. Kadınların kendisine gelirse onları izlemek gerçekten keyif vericidir. Yüzleri nazik ve güleç, çocukları biçimli ve adaleli genel olarak bakıldığında sağlıklı görünümündedirler (Morris, 2011: 81).

Kıyafetler terbiyeli bir şekilde kumaşlarla örtölmektedir. Şapka kullanılmamakta ve bu dönemde kadınlarının yaptığı gibi kendilerini birer koltuk gibi kaplamayan kumaşlar değil de güzel giysiler giyindiğı görölmektedir. Kıyafetler eski klasik kostüm ve 14. yüzyıl giyiminin basite indirgenmiş bir şekli olup, kesinlikle taklidi değildir. Kumaşlar mevsimine uyumlu, hafif ve canlı renklerdedir. Adanın bazı kısımlarında sert ve yağmurlu geçen havaya karşılık insanları da daha kaba giyinmektedir. Bu sebeple bölgeye göre giyim değışiklik göstermektedir (Morris, 2011: 45).

Bu tezde tip 6 (Tablo 3.12) olarak isimlendirilen ütopyaada arzu makinelerin hayatlara gelmeye başlaması ve bunun ise halkı fakir etmesi şeklindeki düşünceleri bulunduran bir halk mevcuttur. Dolayısı ise bu dönemde bu düşüncelere karşılık makinelerin insanları zenginleştirdiğı bir arzu oluşturulmuştur. Bu arzu ile beraberinde halkın daha iyi ve sağlıklı bir yaşam yaşayacağına inanılmıştır.

Tablo 3.12. Hiçbir Yerden Haberler Analizi Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

DÖNEM KAYITLARI			ÜTOPYALAR	YARATMA ARZUSU					TİPOLOJİ KURAMI	
				ARZU	TEMSİL ARGÜMANLARI					
ÖZNE										
Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam	Anne-Çocuk ilişkisi / Kadının yeri /Kadın-Erkek ilişkisi	Birliktelik-İnanç			Yönetim					
Dönem	Dönem Özelliği	Travmatik olaylar		*MAKİNELER in yoksulluk değil, ZENGİNLİK GETİRMES amaçlanmaktadır.	*Bu şehirde birçok atölye vardır. Bu ATÖLYELERDE İNSANLAR BİR ARAYA GELİR eğitim alır ve çeşitli meslekler, zanaatlar edinmektedirler. Çömlek yapımı, cam yapımı, fırınlar için cam kaplar gibi kullanılan ürünleri ortak alanlarda üretmektedirler. Bu sayede hoşça vakit geçirmektedirler.	*Erkeklerin kadınlara ya da kadınların erkeklerle baskı yapma gibi bir olasılıkları yoktur. Tüm bunlar geçmişte kalmıştır. *Kadınlar en iyi yaptıkları ve en sevdikleri şey yapabilmekte, erkeklerde bu duruma müdahil olmamaktadırlar. Kanunlara göre de kadın ve erkek EŞİTtir. *Zeki bir kadın için bir evi marifetli bir şekilde çekip çevirmek ve bir erkeğin kadından emir alması kur yapmanın en güzel yöntemlerinden biridir. *Kadınların kendisine gelirse onları izlemek gerçekten keyif vericidir. Yüzleri nazik ve güleç, çocukları biçimli ve adaleli genel olarak bakıldığında sağlıklı	*Yıl içerisinde ZİYAFETLER bulunmaktadır. *Saman hasadı zamanında mısır festivali ziyafeti ve burada BULUŞMA la gerçekleşir. * Sonraki zamanlarda havalar kötüleşir insanlar da eğlenenin bittiği karanlık günlerin yaklaştığı için ölüm duygusuna kapılırlar.	*Yönetim DEMOKRASİ şeklinde işlemektedir .		
NESNE										
Para		Eğitim / Bilim / Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet					
Aydınlanma Dönemi	Sağlıksız Kent	1873 ekonomi bunalımından sonra endüstrinin çeşitli kısımlarında grevler başlayan dönemde özellikle işçi kesiminin grevinden söz edilmektedir.	WILLIAM MORRIS Hiçbir yerden haberler	*PARA ÖNEMSİZ dir. *Çalışma hayatının karşılığı alınan zevk önemlidir. Bu ise insanların onurunu ve hayatını zenginleştirir. *Yazları birkaç haftalığına birçok köyden gelen gruplar halindeki çocuklara çadırda kalınarak ormanda bir eğitim sistemi verilmekte, oyunlar oynatılmaktadır. Bunlar çocukları cesaretlendirmekte ve kendi ayakları üzerinde durmak için fırsat tanımaktadır. Bu sayede çocuklar Vahşi hayvanlar ve doğa ile tanışmış olur. Eğitimin keyifli olmasının yanında zor işleri ve kendi başlarına halletmeleri gereken fırsatları da onlara vermektedir. *Eğitim için OKULUN VARLIĞINI KABUL ETMEMEKTE dirler. Eğitim onlar için zaten ailenin içinde alınması gereken ve hayatın içerisinde öğrenilen bir sistemdir. . Eğitim sadece kitaplardan da ibaret değildir. *Çoğu çocuk evdeki kitapları dört yaşına gelene kadar okumayı zaten öğrenmekte ve erken yaşta yazmaları da istenmemektedir. *En çok konuşulan farklı dilleri ise büyükler aracılığıyla kolaylıkla öğrenmektedirler.	*Kıyafetler TERBİYELİ bir şekilde kumaşlarla örtülmekte, şapka takılmamakta ve zamanın kadınlarının yaptığı gibi kendilerini birer koltuk gibi kaplamayıp güzel giysiler giyindiği görülmektedir. *Kıyafetler eski klasik kostüm ve 14. yüzyıl giyiminin basite indirgenmiş bir şekli olup kesinlikle taklidi değildir. Kumaşlar mevsimine uyumlu, hafif ve canlı renklerde dir. *Adanın bazı kısımlarında sert ve yağmurlu geçen havaya karşılık insanları da daha kaba giyinmektedir. Bölgeye göre giyim değişiklik göstermektedir.	*Şehirde konuk evleri bulunmaktadır. Bu konuk evlerinin giriş bölümünde konduğu karşılayan üç genç kadın ve çalışanlar bulunmaktadır. Şehirdeki konut yerleşimlerine bakıldığında; yoksul insanların evleri kötüyken zengine evleri de aynı şekilde kötüdür ve inşa etmek için yeterince zamana ve malzemeye sahip olan zengin insanların neden kendilerine güzel evler yapmadıklarını anlamak imkansızdır.	ÖZEL MÜLKİYET KAVRAMI BULUNMAMAKTA dır.	<i>TİP 6</i>		

3.3. 1900-1965 Modern Dönem, Sanayi Devrimi Ütopya Temsilleri

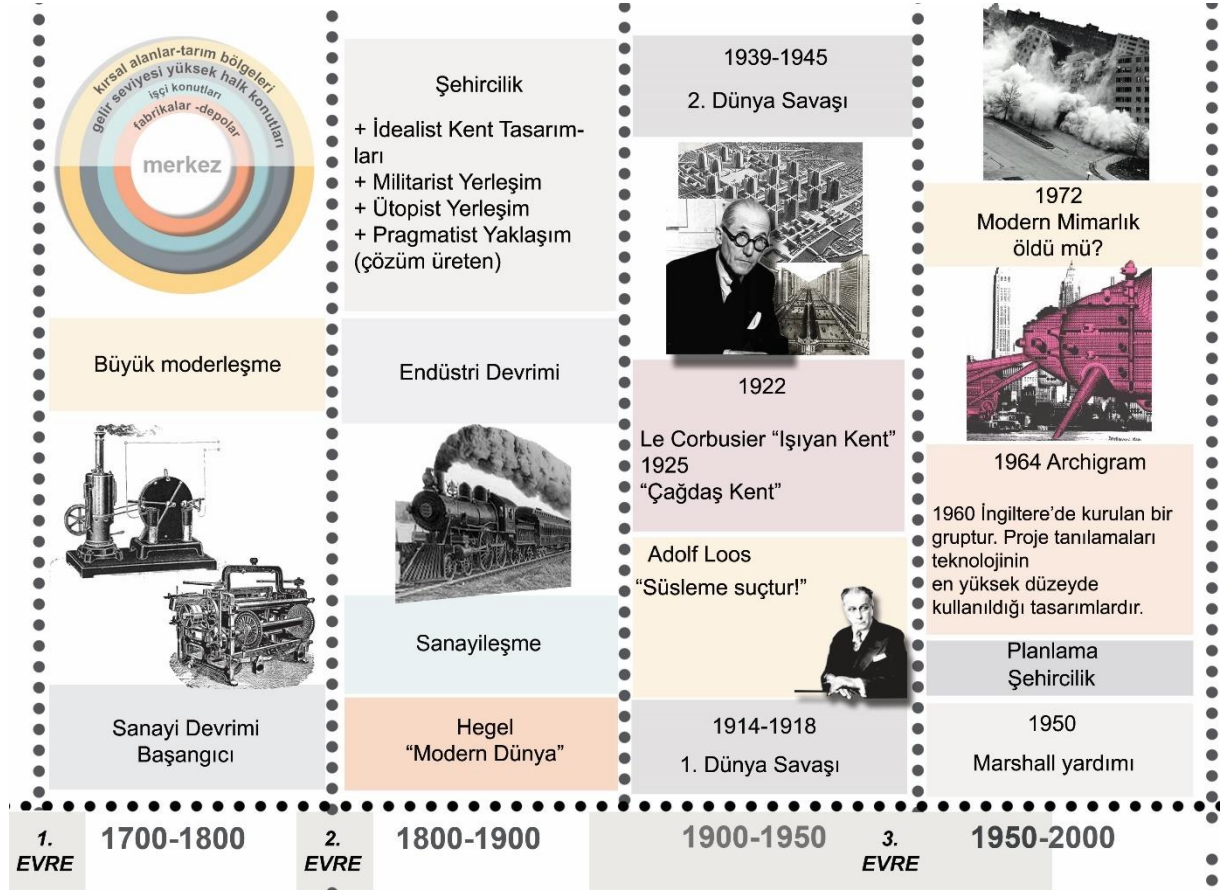
Modern Dönem, Avrupa'da Orta Çağ'dan sonra reform ve rönesans hareketi ile beraber yükselişe geçen, 16-18. yüzyıla kadar süren bir dönemi kapsamaktadır. Modernitenin temelleri ise bu aralık olan 16. ve 17. yüzyılda atılmıştır (Acar, 2017). Bazı kuramcıların görüşüne göre devam eden modernite kavramı, bazılarına göre ise tamamen bitmiştir (Kaldık, 2017). Modernite ile birlikte üretim tarzındaki değişim, kentlerdeki yapısal değişimi ve dönüşümü beraberinde getirmiştir. Sanayi Devrimi'ne kadar evine yakın üretim yapan insan, üretim alanlarını kaydırmış ve konut ile arasında ilişkisel ağlar kurmuştur.

Modernleşme sürecini Marsall Berman 3 evreye ayırmıştır. 1. evre olarak adlandırılan 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar geçen sürede insanlar modern hayatı algılamaya başlamışlardır. 2.evre, 1790 Fransız Devrimi ile yaşanan modernleşme ile başlamıştır. Bu evrede, Berman'ın görüşüne göre 19. yüzyılın modern kamu alanlarının yanı sıra modern olamayan dünyaların ikili yaşantısı iki ayrı dünyada yaşıyor olma hissi vermiştir. Bu durum, 20. yüzyılda son evre olan 3.evrede, tüm dünyaya yayılmıştır (Berman, 2004). Modern olmak, insana güç, gelişme, dünyayı değiştirme gibi duyguları vaat ederken aslında insana ait olan özellikleri alıp, standartlaştırma ile tehdit etmektedir. Kültürel, sosyal anlamda farklı olan toplulukları birleştirdiği düşünülse de aslında bu bir bölünmüşlüğü birleşimidir. Modern olmak Marx'ın dediği gibi katı olan her şeyin buharlaşmasıdır (Berman, 2004). 1. evre olarak adlandırılan, 16. yüzyılda matbaanın bulunması ve yaygınlaşması, 17. yüzyılda buharlı makinenin icadı ve bilimsel devrimlere bağlı olarak teknolojik gelişmeler gündelik hayata farklı bir boyut kazandırmıştır. Endüstrileşme ile insan doğa arasında aracı konumda kalan teknik yapı, gittikçe daha fazla özerklik kazanarak aletten makineye geçiş olarak adlandırılmıştır. Bu süreç, insanoğlunu çepeçevre saran kapitalizm olgusunun belirlenmesinde başat rol oynamıştır. Gündelik hayat yeniden kurgulanmaya başlanmış ve yenileşme hareketi ile de eski olan her alet geri kalmışlık ifadesi haline gelmiştir (Karaarsalan, 2019) 2. Evre 19. yüzyılın modernliğinde buharlı makineler, demiryolları bunlarla büyüyen kent çeperleri, ekonominin değişimi, günlük iletişimin arttığı telgraf ve telefonun kullanımı gibi gelişmeler ile birlikte en şaşıla büyümenin gerçekleştiği evredir (Baudelaire, 2009). Makinelerin gelişmesi köyden kente büyük göçü de tariflemektedir. Bu göç ile beraber yükselen nüfus şehrin yerleşim şeklini değişime uğratmıştır. Merkezde yerleşimi bulunan şehrin sakinleri fabrikaların kurulumu ile beraber kentin çeperlerindeki banliyölerde ikamet ederken, demir yollarının döşenmesi ile işçi sınıfı çeperlere yayılmış, merkezdeki konut fiyatlarının artması ile birlikte yoksul halk şehrin çeperine taşmıştır. Tüm bunların neticesinde yeşil alana sahip bahçeler, artık el değmemiş alanlar olmaktan çıkarak yoğun alanlara dönüşmüştür (Baba, 2020).

Acar' a göre, modern insanın yaşantısı özel hayat, kamusal alan ve iş hayatı olarak bölümlere ayrılmıştır. Her anı belli ve yapması gereken sorumlulukları olan standart bir insan tipi oluşmuştur. Her şey artık belirli kalıplar içerisinde sunulmaktadır. Buradaki birey, yaşadığı hayatı kontrol edememekte ve anlamlandıramamaktadır. Bu sebeple kendi varoluşunu da kavrayamaz bir hal almaktadır (Acar, 2017). Lefebvre' ye göre gündelik hayatın içerisinde teknik imkânlar arttıkça gündelik hayatın kendi özelliği ve teması arkada kalmıştır. Konutun içerisinde yedi adet oda, iki adet banyo gibi yeni ihtiyaç düzeni ortaya çıkmıştır. Mutfak kendi özelliğini yitirerek bir sanat objesi haline gelmiş ve son teknolojiye fırınlar, evin bir diğer odasında televizyonlar ailenin vaktini geçireceği ortamı teşkil etmiştir. Bir işçi evinde dahi mutlaka bir televizyon, bir çamaşır makinesi ve bir araba vardır. Ama söz konusu bu kişilerin aslında bu donanımına sahip olacak kadar geliri dahi yoktur ve bunlara sahip olmak için bir şeyleri feda etmek zorunda kalmaktadırlar. Tüm bunların neticesinde aslında yoksul bir toplumun bile sahip olmak için uğraştığı bu eşyalar, artık toplumun ihtiyacı gibi görülmeye başlamıştır ve dolayısı ile ihtiyaç algısı da değişmiştir. Toplumun büyük bir kısmı düşük gelir seviyesindeyken, filmlerde konu edinilen hep zengin aile örnekleridir (Lefebvre, 2012).

İş hayatı içerisinde işçi ya da memur olarak çalışan kesim belirli saatlerde hafta içi çalışmak durumunda olduğundan, cumartesi ve pazar günlerinde izin yapmalıdır. Boş zaman algısı insanların özgürlüklerini bir anlamda kısıtlamakta, bu durum diğer günlerde boş zamanın olmadığı anlamına gelmektedir. İnsanların hayvansı duygularının görüldüğü ve bu sisteme ayak uydurduğu görüşü ile insanlar yer, içer ve çocuk yapar şeklinde açıklanmıştır. Lefebvre'nin bahsettiği bu durum hayvani ve insani özelliklerin iç içe geçme halidir. İnsani duygularını kaybetmeye başlayan modern insan, beyinsel, fiziksel ve psikolojik olarak aşırı gergin ve yorgundur. Modern insan, yaşadığı sarhoşluk ve zihin bulanıklığı ile, sürekli bir olağanüstü olma beklentisi ve mükemmeliyetçiliğin karşısında, yeniden başlayıp tekrar bir umut ile hayata devam etmek şeklinde süregelen bu döngünün sonucunda hoşnutsuz ve mutsuz bir toplumun parçası olmaktadır (Lefebvre, 2012). Modern insanın gündelik hayatının içerisinde birebir ilişkili olduğu mahalleler, daire duvarları ve konutların cepheleri ile oluşan boş alanlardır. Mahallede, birlikte olma olgusu zorla kabul ettirilmekte, kişilerin kimliğinin uygunluğu anlamında tanımlamalar yapılmaktadır. Özellikle bu dönemden sonra bakkal, anne, çocuk, papaz, emekli, doktor şeklinde adlandırılan birçok maske ile tanımlı karakterler oluşmuştur (Certeau, 2009). 3.Evrede ise 20. yüzyılda resim, heykel, edebiyat ve mimarlık alanında kitle iletişim araçları ve teknoloji kullanılarak çok zengin yapıtlar üretilmiştir. Bu anlamda dünya tarihinin en yaratıcı dönemi denilebilir (Berman, 2004). Hızla okuyucusu artan ve çeşitlenen gazeteler, reklamlar, ilanlar, çeşitli fotoğraflar, baskıların ardından gösteri mekânları, tiyatrolar, operalar, salon sergileri gibi sonrasında yerlerini galerilere bırakmıştır (Baudelaire, 2009). Bu durum kapitalizm için her zaman işe yarar gelişim göstermiştir.

Berman'ın evreleri aralıklarında gerçekleşen (Şekil 3.22) dönemin Sanayi Devrimi'nin başlaması ve kırdan kente göçle beraber şehircilik birkaç defa değişime uğramıştır. Bu dönemde yaşanan sıkıntılar için ise mimarlar ve şehir plancıları ideal kentlerini aramışlardır.

Şekil 3.21. Modern Dönem Evreleri (Sertsarı Aslan, 2024)

Yeni şehirler geliştirme yönündeki yaygın eğilim, Sanayi Devrimi'nden sonra kırsal alanlardan şehirlere göç eden yoğun nüfusun karşılığında yaşanan konut sıkıntılarını çözeceği inancından kaynaklanmaktadır. İngiltere'de başlayan bu sıkıntılı süreçte avlulu sıra konutlarda yaşayan işçilerin yoğunluğu, bir yatağı dahi birçok kişinin birlikte paylaştığı ortamları oluşturmaktadır. Yeni oluşan bu düzensizlikteki sıkışık ve kalabalık, temiz su ve kirli su hatlarının yetersizliği birçok hastalığa sebep olmuş, ısıtma sistemleri ise havayı kirli hale getirmiştir (Baba, 2020). Endüstrileşme dönemi doğadan kopulan mekanik bir hayata geçiş gibidir (Aydoğan, 2013) ve yeni şehirlerin üretimine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bu yeni şehirlerin çoğu, geliştiricilerinin ve destekçilerinin beklentilerini, beklenen ideal ortamlar haline gelmedikleri için karşılayamamıştır. Bu sonuç, bu yeni şehirlerin üzerine kurulduğu teorilerin yanlışlıklarıyla ilgili olabilmekte ve bunlardan biri mimari determinizme olan inanç olarak tanımlanabilmektedir. Sanayi Devrimi sonrası ütöpik düşüncede çevresel determinizme olan inanç açıkça gözlemlenmektedir. Ancak ütöpik metinlerin analizi, mimari determinizme olan inancın 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yaygınlaştığını ortaya koymaktadır. Örneğin, Robert Owen ve

Charles Fourier'in önerileri gibi 19. yüzyılın ilk yarısının kentsel ütopyaları üzerine yapılan bir çalışma, ideal bir topluluk yaratmada sosyal ve fiziksel faktörlerin rolüne eşit vurgu yaptıklarını göstermektedir. Owen, insan karakterinin kendisi tarafından değil, kendisi için oluştuğunu savunarak, ideal yeni ahlaki düzene ulaşmada hem uygun eğitimin hem de uygun çevrenin rolünü vurgulamıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında mimari determinizm inancının yaygınlaşmasına katkıda bulunan üçüncü bir faktör; İngiltere ve Avrupa'da çeşitli kolera salgınlarının arkasındaki nedenleri analiz etmek amacıyla yapılan çok sayıda çalışmanın ulaştığı sonuçtur. 20. yüzyılın başlarında sosyal bilimciler tarafından yürütülen çeşitli araştırmalar, belirsizliklerinden dolayı mimari determinizme olan inancı daha da güçlendirmiştir (Dostoğlu, 1988). Baba'ya göre, modernizmin etkisinde olan 19. yüzyılın ütopya güçlerini bilim, sosyolojisi ve demokrasi oluşturmaktaydı. Fakat tarihsel sürecin içerisinde bakıldığında bu ütopyalar insanlık tarihinden çok otoriter zirve parodilerini içermekteydi. Hayatı güzelleştirecek kusursuzlaştıracak teknoloji ütopyalarda anlatılmaya çalışılırken daha sonrasında bu teknoloji toplumu örgütleyerek makineleşmesine ve insanın nesneleşmesine sebep olmuştur. Bulman'ın görüşüne göre bugünün dünyası modern olmayı niyet etmiş, ancak sonucunda post modern tanımlamasıyla sonuçlanmıştır. Dolayısıyla ütopya modernitenin sonucu iken post modern kavramın sonucunda da distopyayı görmek çokta şaşırtıcı değildir. Ütopyalara bakıldığında uygulamaya geçildiğinde distopyaya dönüştüğü görülmektedir (Baba, 2020).

Sümerlerin kil tabletlerinde görülen ideal kent arayışları ile başlayan ilk ütopya denemeleri, Antik Çağ ve Rönesans'ta bazen on beş bazen ise yirmi ciltlik kitaplarda yansıtılmıştır. Bu ideal kentler zamanla Ütopya kavramı ile tanımlanarak daha belirgin çizimler haline dönüştürülmüştür. İdealin arzulandığı ve farklı dillerle temsil edilmeye çalışılan ürünler her zaman var olan düzeni eleştiren potansiyeli taşımaktadır. Ancak çok net bir şekilde görülen bir durum vardır ki, arzu mükemmeli arasa dahi temsil edildiğinde değişime ve dönüşüme uğramıştır. Arzulanan şeyin temsilinden korkmak ve yerine getirememek modern insan için bir saray inşa etmek gibi yaratıcı bir serüven olabilir. Ama onun içinde yaşamak zorunda kalmak yine de bir kâbusu getirmektedir (Berman, 2004). Tam manasıyla arzuların hakimiyetine giren Sanayi Devrimi, oluşan mimari determinizmi ortaya koymakta ve arzunun kötümser senaryolara uyum sağladığını görmenin mümkün olduğu bir süreci tanımlamaktadır (Şekil 3.23). Süreç içerisinde gerçekleşen ütopya olarak tanımlanan ideal kentler; 1925 yılında tasarlanmış olan Le Corbusier Çağdaş Kenti, 1934-1935 yılları arasında yapılan Frank Lloyd Wright Broadacre City Projesi ve Archigram ütopik projeleridir. Bu süreç içerisinde mimari ürünler dışında yazınsal olarak da birçok eser üretilerek çeşitli mekânlar ve kentler tasvir edilmiştir.

PRAKSİS TEMSİLLER			İDEOLOJİK TEMSİLLER		
SANAYİ DEVRİMİ					
1925	LE CORBUSIER “Çağdaş Kent”		1932	ALDOUS HUXLEY “Cesur Yeni Dünya”	
1934-1935	FRANK LLOYD WRIGHT “Broadacre City”		1945	GEORGE ORWELL “Hayvan Çiftliği”	
1964	ARCHIGRAM “Walking City”		1849	GEORGE ORWELL “1984”	

Şekil 3.22.Modern Dönem Sanayi Devrimi Mimari ve Yazınsal Ütopyalar (Sertsarı Aslan, 2024)

Modern Döneme kadar arzusunu bağlamın etkisinden korumak isteyen yaratıcı, özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra arzusunun şekillenişinde dönemin etkisinde kalmıştır. Yeni şekillenişin kolaylıklar getirecek olması, kullanıcının hayatına kalite sunacağı fikrine rağmen teknolojinin kullanıcı önüne geçmesi ve özne-nesne ilişkilerinin yer değiştiriyor oluşu toplumsal hafızanın değişimine zemin hazırlayabilmektedir. Dolayısı ile arzulanan nesneler Ütopya olarak tanıtılırken distopik özelliklere kaydı da görülmektedir. Bu durum dönemin üç önemli ideal kent arayışları fikirleri üzerinden okunarak, yaratma arzusu sürecinde toplumsal hafızanın adım adım gündelik hayat üzerindeki değişimi izlenebilir.

3.3.1. İdeolojik Temsiller

Modern Dönem Sanayi Devrine ait birincil sayılabilecek ideolojik temsiller arasında seçilen üç örnek arasında Aldous Huxley “Cesur Yeni Dünya”, (1932), George Orwell “Hayvan Çiftliği”, (1945), George Orwell “1984”, (1948)’ dir. Bu dönemin ideolojik temsillerinin çoğunda teknolojinin ilerlediği ve geleceğe dair senaryolara yer verildiği gözlenebilmektedir.

3.3.1.1. Aldous Huxley “Cesur Yeni Dünya”, 1932

Distopik yazınsal eserler içerisinde 1932 yılında Aldous Huxley tarafından hazırlanan “Cesur Yeni Dünya” kitabı bulunur (Huxley, 2013) (Şekil 3.24).

Şekil 3.23.Cesur yeni dünya [URL 43]

“Cesur yeni dünya” kitabı ütopya ve distopya kavramlarının keskin çizgide ayrılmadığı kavramların iç içe geçtiği bir eserdir. Eser, Ford fabrikasını gezen Huxley’in oradan etkilenerek makineleşmeyi ele alması ile şekillenmektedir. Cesur yeni dünyada Ford bir tanrı olarak görülmektedir. Aynı İsa’dan önce ve sonra gibi tarihlenen kavram burada Ford’ tan önce ve sonra şeklinde oluşmuştur. Bu dünyada bireylerden ziyade toplum ön plandadır. Bireyden çok toplumun istikrarı önemlidir. Aile kavramı bulunmamakta ve gerek de duyulmamaktadır. Nüfusun dengelenmesi için bireyler laboratuvar ortamında klonlanmaktadır. Fetüslerin içerisinde korunmaktadırlar. Yönetim düzeninde bir kast sistemi mevcuttur. Alfa, beta, gama gibi isimler alan gruplar bulunmaktadır. Epsilon grubu en alt tabakadaki insanları oluşturmakta, ancak bu gruplar hiçbir şekilde memnuniyetsizlik yapmamakta aksine durumlarından oldukça memnundurlar. Giyimleri kast istemine uygun olarak gruplandırılan giysileri oluşturmaktadır. Grupların en üst seviyesinde olan kişiler zeki kişilerdir alt tabakalara indikçe zekâ düşüp fiziksel özellikler öne geçmektedir. Kas kuvveti daha yüksek olanlar alt tabakalarda bulunurlar.

Fetüs şişelerinde yetiştirilen bireylerin genleriyle oynayarak istedikleri kişiye ulaşabilirler. Ancak bazen yanlış durumlarda genetik problemler ortaya çıkabilmektedir. Bu sebeple farklı

mutasyonlarda görülebilmek olasılığı mevcuttur. Fetüste olan bireye çeşitli aktarımlarla hangi grupta insan olacağına, hangi yeteneklere sahip olacağına dair kararlar verilmektedir. Fetüs aşaması gezegenin işleyişi için önemli olan adımlardan biridir. Bir diğeri ise bebeklerin eğitimidir. Bu eğitime hipnopedya ismi verilmektedir. Hipnopedya bebeklerin doğada oluşan veya onu geliştiren, düşünce dünyasını geliştirebilecek şeylerin önüne geçilebilmek amacıyla uygulanan bir yöntemdir. Bunlar bazen bebekleri uykuda bazen ise uyanıkken verilen elektrikle yapılan eğitim sistemidir. Bebeklerinin eline verilen kitap ile verilen elektrik düzeyi bebeklerin kitaptan uzaklaşmasını sağlamaktadır. Tıpkı bunun gibi müzikten, bir çiçekten de bu şekilde uzaklaştırılmaktadırlar.

Bireyler arasında mutsuzluk söz konusu bile değildir. Bütün bireyler mutludur. Hatta sırf bu yüzden mutsuzluk hapi dedikleri soma adında bir hapi düzenli olarak az miktarda kullanılmaktadırlar. Mutsuz oldukları o an düşünmeye ve düşünceye teşvik olunacakları için bu hapi çok az miktarda almaktadırlar. Bireylerin yaşantısını veya kendisine dair bir şeyleri sorgulamaması için hiçbir zaman yalnız bırakılmıyorlar. Eğer üretim hatası bir birey olup da düşünebiliyorsa bu birey sürgüne veya ölüme yollanıyor. Kendi sloganları ile “Herkes, herkes içindir. Herkes, herkese aittir”. Bu sebeple bağlar yoktur. Aile kavramı yoktur. Herkes düzenli olarak birlikte cinsellik yaşayabilir. Duygular yoktur. Eğer bir çift uzun süreli birlikte olursa uyarı alınmaktadır. Zihnen ve bedenen dinç kalabilmek için serumlar kullanılmaktadırlar. Salgın hastalık burada yoktur. Eğer ölüm zamanı gelmişse altmış yaşında yaşamlarına son verilir. Bunun için ise ölüm evleri vardır. Ölüm evleri haftada üç kez çocuklar tarafından da ziyaret edilen yerdir. Bu sayede ölümü yakından göstererek ölümün korkusunun kalkacağına inanılmaktadır.

Esere göre oluşturulan cesur yeni dünya dışında başka bir gezegende mevcuttur. Cesur yeni dünya modern dünyayı tanımlarken dışarıdaki bu dünya geri kalmış eski düzende yaşanan bir yerdir ve vahşi dünya şeklinde tanımlanır. Aile düzeninin de yaşanıp, duygusal bağları olan diledikleri gibi çocuklarını yapıp dünyaya getiren bireyler mevcuttur. Ancak sefalet içindedirler, fakir, hastalıklı ve savaşlarında olduğu bir ortamdadırlar. Eserde buluşturulan bu iki gezenin kurgusu şöyle işlemektedir. Modern gezegenden bazı zamanlarda bu eski gezegene insanları sıkıntılardan kurtarmak, yardımcı olmak amacı ile yolculuklar yapılmaktadır. Eserin kurgusu da modern gezegenin doktorlarından birinin bu diğer gezene gitmesiyle ilişkilerin kurulmasıdır. Vahşi dünyadan modern dünyaya gelmek isteyen birkaç kişi ile modern dünyaya dönüş yaparlar. Hayatı boyunca modern dünyayı merak eden ve mutluluğu burada bulacağına inanan ziyaretçinin dünyası başına yıkılır. Çünkü hiç hayal etmediği gibi sevgisiz robotlaşmış bir yaşamla karşılaşmaktadır. Bunun sonucunda gezenin dışına kendini soyutlayarak bir ev yapmaktadır. Fakat bu soyutlama sebebi ile modern dünya onu artık tehlikeli bir birey olarak

görmekte, onu inceleyerek taciz etmektedir. Eserin sonuna doğru kişi kendini basarak ölüme teslim olmuştur.

Tablo 3.13. Cesur yeni dünya, Örnek Analizi (Sertsarı Aslan, 2024)

KENT TASVİRİ	*Modern dünya *İnsanların robotik yaşamları *Tüketim en yüksek düzeyde *Aile kavramı yok *Fetüslerde yetişen bireyler *Savaş, hastalık, mutsuzluk yok *Vahşi dünya *Hastalık var *Sefalet ve savaş var *Sevgi aile kavramı ve aile bağlılığı var
AKTARIM	*Robotlaşan insanlar *Duygusuzlaşan ve güvensiz insan ilişkileri *Yönetim korkusu *Güzel şeylerden yoksunluk
DÖNEMİN ETKİSİ	*Bilim ve teknoloji *Robotlaştıran rutin yaşam

Ötekileştirmek, benzemeyeni dışlamak bireylerin arasında her zaman bir sorun olmuştur. Ancak bu eserde sadece ötekileştirme üzerine değil, toplumun robotlaşması, eğitim düzeni, aile kavramları, insanları bile hızlı tüketerek ölümlerine iştirak etme gibi birçok konuda eleştirel ve sarsıcı şekilde ifadeler oldukça değerli bir bakış açısı kazandırmaktadır. Fakat tüm bunlara rağmen kitabın ütopya mı yoksa distopya mı olduğu üzerine dair birçok tartışma olmaktadır. Çünkü bir grup insan bu kadar olumsuzluğa rağmen insanların mutlu olduklarını, hayatlarından memnun olduklarını açıklar, bir eleştirmen ise insanların mutlu olmasından çok özgür olmasının önemli olduğunu dile getirir (Tablo 3.13).

3.3.1.2. George Orwell “Hayvan Çiftliği”, 1945

Bir diğer yazından örnek 1945 yılında George Orwell tarafından yazılan “Hayvan Çiftliği” kitabıdır (Orwell, 2019) Farklı türdeki hayvanların yaşadığı bir çiftlikte hayvanları çok ağır koşullarda çalıştıran ve çok az bakım verip, çok az besleyerek bakan bir çiftçi ailesinden bahsedilmektedir. Çiftçi ailenin hayvanlara bu kadar kötü davranması onları sağlıklı şartlarda bırakacak adeta ölüme teslim etmiş olması sebebi ile hayvanlar arasında bir ayaklanma çıkar.

Çiftçilerin çiftliklerinden kovularak hayvanların kendi çiftliğini kurması ve ayaklanma ile başlayan eser hayvanların hayat mücadelesini anlatmaktadır. “Hayvan Çiftliği” eseri siyasi bir hiciv türü olarak görülmektedir (Şekil 3.25).

Şekil 3. 24. Hayvan Çiftliği [URL 44]

Anlatımda çiftlik hayvanları kendi sahiplerinden kurtularak kendi devletini, kurallarını ve yaşam şeklini belirlemektedirler. Oluşturulan yasalar net ve belirgin şekilde çiftliğin özgürlük, çalışma hayatı sınırlarını belirleyici niteliktedir. Daha güzel bir hayat yaşayabilmek için hem ev işlerini hem çiftliğin işlerini hem de kendi işlerine ait kısmı yapmaktadırlar. Bu düzen öyle güzel işlemiştir ki tüm çevrede artık ünlenen bir “Hayvan Çiftliği” halini almıştır. Hayvanlar artık kendilerini çok güçlü hissetmektedirler. Bu gücün verdiği etkiyle hayvanlar kendi içerisinde karakterlerine uygun olarak birtakım değişiklikler geçirmeye başlarlar. İçlerinde domuzlar çok zeki hayvanları temsil ederler. Dolayısı ile beynini kullanıp, eşek veya atlar gibi bedenlerini yormazlar. Çiftlik evindeki kitapları okumaya başlayan domuzların düşünceleri ile birlikte bu çiftlikte belirli kurallar oluşturmaktadırlar. Bu kurallar belli nitelikte belli sayıda maddeleri içermektedir. Tüm hayvanlar kendi doğası gereği çiftlik işlerini yaparken domuzlar kendilerine göre kuralları esnetmeye başlarlar. Çiftlik yönetiminin başına geçerler, çeşitli siyasi kavgalara girerler. Çiftlik hayvanlarının çalışma temposunda göremediği kurallarla oynarlar, onların zihinlerini bulandırırılar. Bir zaman sonra eserin en etkileyici kısmı olan durumda domuzların insan giysilerini giyip, onların evlerinde insan hayatı yaşamaları ile gerçekleşir. Bu son durumda dışarıdan bakıldığında domuzlar, insanlar arasında ayırt edilemeyecek kadar insandırlar.

Tablo 3.14. “Hayvan Çiftliği”, Örnek Analizi (Sertsarı Aslan, 2024)

KENT TASVİRİ	*Çiftlik yaşamı içerisinde kurulması arzulanan demokratik ortam
AKTARIM	*Hiciv tarzında dil *Bireylerin kendini geliştirmesi gerekliliği *Siyasi düzene gönderme *Eşitsizlik
DÖNEMİN ETKİSİ	*Modern dönemin çalışanları köleleştirdiği bir düzen *Var olan düzene karşı karşıt düşünce

Kitabın aktarmış olduğu komünal düzene eleştiri oldukça net bir şekilde okunabilmektedir. Aktarılmak istenen şey insanlara farkındalık kazandıracak yaşanan toplum senaryosunu algılatma çabasıdır (Tablo 3.14).

3.3.1.3. George Orwell “1984”, 1948

George Orwell’ın 1849 yılında kaleme aldığı “1984” kitabı ise oldukça yankı uyandıran distopik eserlerden biridir. Yazar kurguda Amerika ve İngiltere’yi birleştirerek yeni bir ülke oluşturmuştur. Bu ülke ise Okyanusya’dır (Şekil 3.26). Bu ülkede yeni söylem dili kullanılmaktadır. Söylem, çift söylem şeklinde tanımlanmaktadır. Çift söylemde savaş yerine barış gibi kelimeler birbirleri ile yer değiştirir, yaşanan kötü bir olay bir sonraki zamanlarda güzel bir olay ile anlatılabileceği gibi başka bir söyleme dönüştürülür. Bu sayede geçmişle bağ kesilerek yeni bir zaman dilimi yaratılabilir. Dil, insanların birbiri ile iletişim kurduğu en önemli araçtır. Eğer bu kesilirse iletişim kopar, insanlar fikirlerini sunamaz, düşünceler yansıtılamaz ve hatta düşünülemez duruma gelmektedir. Üç ayrı ülke bulunmakta ve bu üç ayrı ülkede sürekli savaş halindedir. Toplumdaki hiyerarşinin sağlanması için buna ihtiyaç vardır. Aynı zamanda ülkenin kaynaklarının eritilmesi içinde savaşı kullanmaktadırlar, üretimden gelen kaynaklara herkesin ulaşımının sağlandığı durumda halk güçlenir ve baştaki güce ihtiyaç kalmaz. Bu sebeple savaşta süreklilik önemlidir. Hatta toplumun içerisinde “Savaş Barıştır!” sloganı kullanılmaktadır. Fakat çift söylemde savaş yapılan toplumun bir sonrasında barış halini aldığı düşmanın bazen dost dostun ise bazen düşmen olduğu kavram kargaşalarını yaratırlar. Bu sayede bu kargaşa devam eder ve artık herkes birbirine düşman halini alır.

Şekil 3.25.1984 [URL 45]

Halk belirli sınıflandırmalarla ayrılmıştır. Toplumun en başında bulunan kişi “Big Brother”, tanrılaştırılmış bir lider konumundadır. Bu lider bir partiyi temsil eden bedensel bir figür gibidir. Sonrasındaki aşamalarda parti elemanları, orta sınıf denilebilen eğitilmiş düşünebilen bireyler, sonrasında ise proletarya dedikleri sınıf bulunmaktadır. Bu aşamalar içerisinde, parti elemanları istedikleri zaman tele ekranlarını kapatabilir, istediğini yiyip içebilir özgürlükte dirler ve oldukça lüks evlerde yaşarlar. Orta sınıf halk tele ekranla düzenli olarak izlenmektedir. Bu kesim düşünebilen fikir yürütebilen bireyler olduğu için yöneticiler için tehlikeli grubu oluşturmaktadırlar. Çünkü özgür düşünceler bu ülkede istenmemektedir. Bu sebeple düşünebilen bireyler bir an bile yalnız bırakılmamalıdır. Onlar için asla duygusal ilişkilere yer yoktur. Aile düzeni kuramazlar, aile kavramları yoktur. Fakat çift söylemin etkisi ile aile kavramının olmadığı bu ülkede baştaki kişi “Big Brother” şeklinde anılır. Burada da bir ironi mevcuttur. Özel hayat hiçbir şekilde yoktur. Beyinlerde en ufak bir boşluk bırakmayarak tele ekranlarda “Big Brother” sürekli konuşur ve propaganda yapar. Proletarya halkı tele ekranlarda izlenmemektedir. Onlar istedikleri gibi yaşayabilir aşık olabilir. Aile kurabilmektedirler. Bu halkın tek görevi dünyaya çocuk getirmek ve halkı çoğaltmaktır. Zaten “Big Brother” a tapan bir grup olduklarından dolayı onların izlenmesine de gerek yoktur. Sefalet içinde yaşayan ayaklarında ayakkabısı bile olmayan bu grup eserin bazı kısımlarında çift söylemle bunun varlığı hakkında ve memnuniyetleri hakkında dahi konuşur. Sadece durmadan çalışan ve dünyaya çocuk getiren gruptur.

Eserin kahramanı genç yaşta herkesle iletişimini kesen kendi halinde sürekli rutin bir hayatı devam ettiren bir karakterdir. Masa başında çalışan memur olan bu karakterin bulunduğu ortam güncel haberlerin takip edildiği ve haberlerin iletildiği yerdir. Ancak buradaki habercilik işi biraz farklıdır. Dönemin rejimine uygun olarak haberlerin silindiği ve duruma göre revize edildiği bir yerdir. Bu sayede çift düşün sistemi ile haberleri alan toplumun kafaları

bulandırılmakta, bir gün yaşanan şeyin diğer gün yaşanmamışçasına hayata devam edilmektedir. Kahramanın bir gece eskiyi Shakespeare'i hatırlayarak harekete geçmesi ve var olan bir örgütle hareket etmesi üzerine olaylar başlar. Bu örgüt yer altında bulunmakta, hemen hemen herkesin katılabileceği fakat içeriye düşmanın da sızabileceği güvensiz bir ortamdır. Fikirlerinin özgürlüğü için yola çıkan bu kahraman da toplumun içerisinde bulunan "buharlaştırma" dedikleri bir ceza sistemine uğramaktadır. Buharlaştırma sistemi baş yöneticiye karşı çıkıldığında veya düşüncelerini özgür olarak dile getirdiğinde, duygularını yaşadığında yani özütle yöneticinin istemediği şeyi yaptığında uygulanan bir ceza sistemidir. Buharlaştırarak yok edilen bireyler ortalıktan bir daha yok olur veya yöneticiye tapılası bir hale getirilir. "1984" birçok kaynakta faşizm distopyası olarak tanımlanmaktadır. Teknolojiyi öngören tele ekranlarla sürekli olarak izlenen bireylerin kendi gerçeklerini düşünebilmesi için yazılmış çok çarpıcı bir eserdir.

Tablo 3.15. "1984", Örnek Analizi (Sertsarı Aslan, 2024)

KENT TASVİRİ	*Amerika ve İngiltere'nin birleştiği "Okyanusya" adında bir ülke *Halkın kademeli olarak belirli haklara sahip olması, eşitsizlik bulunması *Kent içerisinde her bireyin izleniyor oluşu
AKTARIM	*Faşist bir yönetim sistemi *Teknolojinin gelişerek insanların aleyhinde kullanılması *Robotlaşan ve özgürlükten yoksun bireyler *Güvensiz ortam *Aile kavramı yok *Sürekli savaş var
DÖNEMİN ETKİSİ	*Modern Dönem Sanayi Devriminin robotlaşan insanları *Eşitsizlik *Güvensizlik ve özgürlükten yoksunluk *Savaş ortamı *Teknolojinin gelişmesi

1948 yılında yazılmasına rağmen hala güncelliğini korumaktadır. İnsanların en mahremi olan şeyine yani düşüncelerine giren distopik eser kendi gününe ve geleceğe ışık tutarken aynı zaman da bugünün de eseridir. Bu sayede distopyalar yaşanan zamana dışarıdan bakmayı sağlamaktadır (Tablo 3.15).

3.3.2. Praksis Temsiller

Modern Dönem Sanayi Devrine ait birincil sayılabilecek praksis temsiller arasında seçilen üç örnek arasında Le Corbusier “Çağdaş Kent”, (1925), Frank Lloyd Wright “Broadacre City”, (1934-35), Archigram “Walking City”, (1964) bulunmaktadır. Bu temsillerin hepsinde kuralları net belli olan kent temsillerini görmek mümkündür.

3.3.2.1. Le Corbusier “Çağdaş Kent”, 1925

Sanayi Devrimi için, büyük bir çağ başlıyor açıklamasında bulunan Le Corbusier için, geçmişin uğraşları her zaman insanın elindeydi. Günümüzde ise tamamen baştan tasarlandılar ve şu an için onları kavramaktan aciz insanoğlu, kontrol altına alamadığı aracın önünde nefes nefese kalmakta, soluğu kesilmekte, ilerleme hali takdire layık olduğu kadar nefret edilesi görünmekte, her şey bir karmaşaya dönüşmüş halin bir kölesi gibi hissettirmekte ve hiçbir özgürleşme rahatlama ya da iyileşme duygusu taşımamaktadır. Fishman’ a göre, Le Corbusier bu dönemde evi ve şehri, gündelik hayatın içinde kullanıcıyı ezen eski bir düzenin kalıntıları olarak görmektedir. Modern dönemin sıkıntılarında, Le Corbusier’in görüşüne göre, mimar yeni bir toplumsal uyum ve sanayileşme tekniklerinin gündelik hayatı kolaylaştırdığı yepyeni bir çevre yaratmalıydı. Bu sayede karmaşada ortadan kalkacak ve bu durum işlerin değiştiğini, iyiye gittiğini gösterecekti. Dolayısıyla toplumun uyumu bir inşa etme sorunu haline geliyordu veya mimarlık ya da devrim gerekmekteydi. Le Corbusier hayatı boyunca sanayi çağına uygun evler yaratmaya çalışmıştır. Bütün toplumun refahının mimarın seri üretim tekniklerini kullanarak herkes için güzel ve işlevsel evler yaratabilmesine bağlı olduğuna inanmaktaydı. Ancak o zaman insanlar toplumun yeni uygun hedefler benimseyebileceğini düşünebilecekti. Dolayısıyla seri üretim ev sorunu, onun için zamanın sorunu (Fishman, 2016).

Toplumda ideal bir idari sistem aracılığı ile düzen ve refah getirecek sanayici, bilim adamı ve sanatçıdan oluşan elit grup tarafından yönetilecektir. Le Corbusier bu yönetim biçiminin evrensel olarak ta uygulanabileceğini sebebinin ise herhangi bir politik görüşü barındırmadığını ve böylelikle tüm toplumsal ekonomik sorunlara cevap verilebileceğini vurgulamaktadır (Corbusier, 2015). Bu kentte suç ve yoksulluk yoktur. Ancak toplumun yeteneklerine göre hiyerarşik bir düzen bulunmaktadır. Giyimde dahi hiyerarşik düzen gözetilmekte, dönemine uygun modern tercih edilmektedir (Corbusier, 2015). Le Corbusier’in düşüncesine göre elit kişiler kesinlikle şehir yaşantısını tercih edeceklerdir. Apartmanların sunduğu hizmetler sakinlerini aile ve mahalle bağlarından özgürleştirmek için vardır. Elit yaşamının sosyal çevreleri bütün elit topluluğudur. İş merkezlerini verimli kılan aynı nitelikler, hızlı takas iletişim ve yan yanalık liderlerine de zengin ve çeşitli sosyal hayat sağlayacaktır. Her tür zevk ve yetenek kendi benzerini bulacak ve gruplar kaçınılmaz bir şekilde birbirine karışacaktır. Elitin kamusal buluşmalarına uygun bir alan sağlamak için şehrin farklı kesimlerine farklı işlevlerde

tain edilerek Le Corbusier'in kuralını bozmuş olduğu yönetim merkezinde aynı zamanda şehrin kültür ve eğlence merkezi olarak tasarlanmıştır. Şehir merkezindeki yeşil alanının ortasına gökdelenler görkemli kristal ve saf prizmaların gölgesi gibi ağaç seviyesinde panoramik teraslar yerleştirilmiştir. Bu teraslarda da şık mağazalar kafeler restoranlar sanat galerileri bulunmaktadır. Bunların yanında tiyatrolar konser salonları yer alacaktır. Yönetim kulelerinin düz çatılarında ise hava karardıktan sonra şık gece kulüplerine dönüşecektir ve bunlar yeni toplumun salonlarıdır. Bu şehirde yaşayan proletarya ve daha alt kademelerdeki memurlar içinde çeşitli lüksler bulunmaktadır. Hiyerarşik toplumdaki işlevler hiyerarşinin ayrıcalıkları olarak düşünülebilir. Fakat elit veya daha orta sınıf olma seviyesi mülkiyete bağlı değildir. Mülkiyet büyük kuruluşların gölgesindedir. Bu gruplar yeteneklerine göre gruplandırılmaktadır. Orta sınıf elitlerin sahip olduğu ayıcıkların hiçbirine sahip değildir. Ancak Kolektif düzenin de bir parçasıdır. Düzen tamamen saf formlar ile ifade edilmektedir. Şehir tamamen sistematik bir ızgara planıdır. Merkez eksenlere bağlantılı iki adet otoban şehrin tam merkezinde kesişmektedir. Düzen başka bir anlamda sınıflandırmak ve kategorize etmektir. Bu sebeple sanayi, konut alanları ve ofisler ayrı alanları temsil etmektedir. Binaların yüksekliği çok yoğun ve kelimenin tam anlamıyla apartman evlerdir. Hız şehir için oldukça önemlidir, özgürlüktür. Bu sebeple ulaşım sistemi şehrin hayatı için çok önemlidir (Fishman, 2016).

Le Corbusier' in ütopyasında (Şekil 3.27), bütün konutlar seri üretim olarak tasarlanmıştır. Ancak hepsi aynı değildir. Bir kişinin evi ve konumu üretim ve yönetim hiyerarşisindeki pozisyona göre belirlenmekte, şehrin içindeki lüks yüksek katlı binalarda yüksek pozisyondaki kullanıcı mevcutken onların altında çalışanlar ise şehrin çeperlerindeki uydu şehirlerde daha mütevazı bahçeli apartmanlarda yaşamaktadırlar. Corbusier'e göre, her işlev için ayrı olmak üzere oda sayısı; yemek yapmak, yemek yemek, çalışmak, yıkanmak ve uyumak için gerekli olan sayıda olmalıdır (Corbusier, 1999). Her apartman bir güzellik ve ihtişam yapısı oluşturan büyük bir mimari ve kompleks içerisinde yer alan kolektif düzenin bir parçası olarak var olmaktadır. Ev, en az modern bir makine kadar işlevsel, düzenli ve kusursuz bir şekilde çalışma halinde olmak durumundadır (Fishman, 2016). Le Corbusier'in konut tasarımını oluşturan yapılar; tüm pencerelerin gökyüzüne bakmasını sağlayabileceği görüşü ile altmış katlı, çelik ve betonun birleşimi ile oluşturulmuş betonarme ve 14. kattan sonra mutlak sessizlik ve temiz havaya kavuşulan yapılardır. Konut; banyolar, güneş ışığı, sıcak su, soğuk su, uygun ısı ve yemeklerin saklanması gibi sağlık kurallarını barındıran ve bunları oranlarıyla beraber gerçekleştiren bir güzelliştir. Corbusier ev ile ilgili düşüncelerini şöyle aktarmaktadır:

“1920’de yeni düşünceyi çıkarmaya başladığımızda eve temel önemini vermiştim. İçinde oturlan makine diyordum ona ve böylece doğru ortaya konmuş bir soruda tam ve kusursuz bir çözüm bekliyordum ondan” (Corbusier , 1993). Corbusier Şehri’nde bir bireyin kendi evini

inşa etmesine veya evinin olduğu araziyi satın almasına izin verilmemektedir. Her apartman büyük ve çok daha lüks olsa da konut sakinleri mülkiyetinde olmayacak ve kâr amacı gütmeyen kooperatif olarak işletilecektir.

Şekil 3.26. Çağdaş Kent [URL 46]

Le Corbusier çalışma ve eğlence arasındaki ayrımı aileyi de dahil etmektedir. Ebeveynler sabahları dairelerinden ayrılırken çocuklarıyla birlikte asansörle aşağıya inmekte, çocuklarını okul ya da gündüz bakım merkezinin bulunduğu kata bırakmakta, işten dönüşte almaktadır. Çocukların eğitimi üst düzey okullarda sağlanmaktadır. Aileler öğleden sonraları havuz etrafında ya da spor salonunda bir araya gelerek vakit geçirirken, daireleri temizlenmekte, yemek pişirilmekte, çamaşırlar yıkanmaktadır. 24 saat hizmetçi servisi, ortak sağlık hizmetleri özel bir çamaşırhane bulunmaktadır. Yemekleri özel bir satın alma hizmeti ile gurme mutfak çalışanları pişirmekte ve garsonlar ister kişinin dairesinde isterse de ortak yemek alanlarında hangi saatte ne kadar misafir gelecekse gelsin servis edecektir. Le Corbusier'e göre medeniyete uygun çok katlı mimarisi ile yapılan bu yapılar, tam anlamıyla hayata geçirilebilirliği göstermektedir. Bu kentte suç ve yoksulluk yoktur (Fishman, 2016). İşçi evleri elit yaşam konutlarından küçük olsa dahi mümkün olduğunca geri kalan bütün alanlar ya da yaşam alanlarına göre büyüklükleri belirlenmiştir. Kentin medeniyet standartlarına erişilmesi için nüfusun çoğunluğunun 8 saat fabrika mesaisi yapması zorunludur. Le Corbusier tüm gün çalışmanın fiziksel ve zihinsel olarak son derece yoğun yorucu olduğunu da bilmekle beraber işçilere herhangi bir yaratıcılık ve inisiyatif fırsatı bırakmamaktadır. Bununla beraber fabrika işçisinin yarı zamanlı işçi ya da zanaatkara dönüşmesi önerilerine de karşı çıkmaktadır. Sanayide çalışmanın işçiye bu kadar zarar vermesinin yegâne sebebi işçinin işe gidip gelirken vakit kaybetmesi veya kenar mahallelerde kasvetli banyolarda zamanını boşa harcaması olduğunu düşünmektedir. Fakat bu şehirde 8 saatlik çalışmanın insanı insanlıktan çıkaran etkilerinin üstesinden 8 saatlik boş zamanla gelinecektir. Boş zamanlarda ayrılarak ağır işini konfor ve bollukla ödüllendirdiği şehirde işçilerin aile hayatları için neşeli bir ortam sunmaktadır.

Spor ve diğ er fiziksel aktiviteler için fırsatlar zanaat ve diğ er hobiler için tesisler, lokaller, dans salonları ve kafeler bulunmaktadır. Bunlar  alışma saatlerini emir alarak geçirenler için özgürlük ve yaratıcılık alanlarıdır. Böylelikle işe dair sorunlar boş zamanlarda çözülecektir. Le Corbusier'in kentinde kadın, çalışan anne figürü olarak tanıtılmakla birlikte, ev işleri veya evin herhangi bir ihtiyacı halinde ortak alan çalışanlarının çözümü ile beraberinde kadının ev işleri ile yakın ilişkisi olmamaktadır.

Bu tezde Tip 7 (Tablo 3.16) olarak isimlendirilen " ağdaş Kent" modern dönemin en başat örneklerindendir. Birinci sebebi makineleşmeye uygun, teknoloji ile uyumlu yaşamları sunmasından gelmektedir. İkincisi ise Corbusier'in şimdiye kadar olmayan çok yüksek katlı yapıları arzu etmesinden gelir. Bu durum Corbusier'in bu makineleşme ve kent imgesinin yanında gündelik hayatı da birebir etkileyen modern insan şemasını çıkartır.

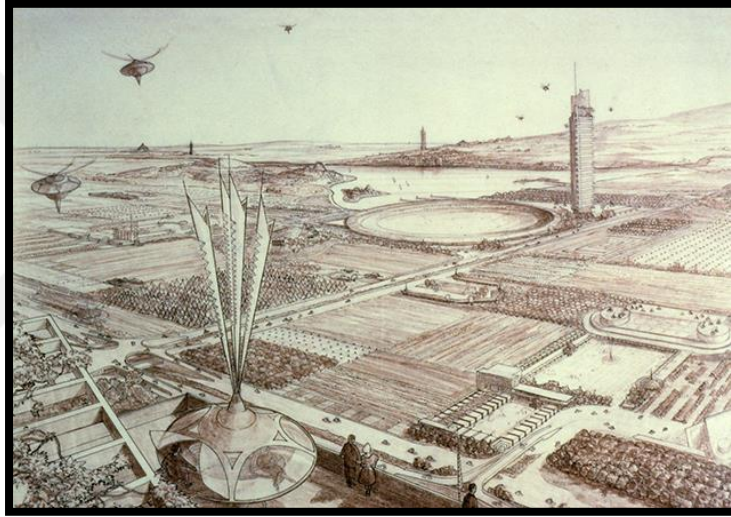

Tablo 3.16. Çağdaş Kent Söylem Analizi Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

DÖNEM KAYITLARI			ÜTOPYALAR	YARATMA ARZUSU					TİPOLOJİ KURAMI
				ARZU	TEMSİL ARGÜMANLARI				
					ÖZNE				
					Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam	Anne-Çocuk ilişkisi / Kadının yeri /Kadın- Erkek ilişkisi	Birliktelik-İnanç	Yönetim	
Dönem	Dönem Özelliği	Travmatik olaylar		*Le Corbusier MASALLARDAKİ GİBİ bir kent kurmaya çalışırken, MAKİNELEŞMEnin tüm etkilerini yaşatmak istemiştir. *Ütopya şehri olan tasarısı alternatif bir düzeni sunarken, içinde barındırdığı makineleşme, OTORİTER DÜZENin içerisinde kurgulanmış KURALLAR doğrultusunda kullanıcıyı yönlendirmektedir. *RADİKAL değişimle kurulmak istenen düzeni tanımlamaktadır. *Corbusier'in tanımına göre "ölü dönemin artıklarını temizleyen yeni çağdaş bir kent"	*Le Corbusier çalışma ve eğlence arasındaki ayrıma aileyi de dahil etmektedir. *Ebeveynler sabahları dairelerinden ayrılırken çocuklarıyla birlikte asansörle aşağıya inmekte, çocuklarını okul ya da gündüz bakım merkezinin bulunduğu kata bırakmakta, işten dönüşte almaktadır. *Aileler öğleden sonraları havuz etrafında ya da spor salonunda bir araya gelerek vakit geçirirken, daireleri temizlenmekte, yemek pişirilmekte, çamaşırlar yıkanmaktadır. *Sağlık ve hizmetçi servisi bulunmaktadır. Yemekleri gurme mutfak çalışanları pişirirken, garsonlar hizmet vermektedir.	*Le Corbusier'in kentinde kadın, çalışan anne figürü olarak tanıtılmakla birlikte, ev işleri veya evin herhangi bir ihtiyacı halinde ortak alan çalışanlarının çözümü ile beraberinde kadının ev işleri ile yakın ilişkisi olmamaktadır. *Kadının çocuk ile olan ilişkisi ise çalıştığı için akşamları belli sürelerde olmaktadır.	*Apartmanların sunduğu hizmetler sakinlerini AİLE VE MAHALLE BAĞLARINDAN ÖZGÜRLEŞTİRMEK için vardır. *ELİT yaşamının sosyal çevreleri ELİT TOPLULUĞUdur. Elitin kamusal buluşmalarına uygun bir alan sağlamak için şehrin farklı kesimlerine farklı işlevlerde şehrin kültür ve eğlence merkezi olarak tasarlanmıştır.Şehir merkezindeki yeşil alanının ortasına gökdelenler görkemli kristal ve saf prizmaların gölgesi gibi ağaç seviyesinde panoramik teraslar yerleştirilmiştir Bu teraslarda da sık mağazalar kafeler restoranlar sanat galerileri bulunmaktadır. Bunların yanında tiyatrolar konser salonları yer alacaktır. Yönetim kulelerinin düz çatılarında ise hava karardıktan sonra sık gece kulüplerine dönüşecektir ve bunlar yeni toplumun salonlarıdır. *Bu Şehirde yaşayan proletarya ve daha ALT KADEMElerdeki memurlar içinde çeşitli lüksler bulunmaktadır.	*Toplumda ideal bir idari sistem aracılığı ile DÜZEN ve REFAH getirecek sanayici, bilim adamı ve sanatçıdan oluşan elit grup tarafından yönetilecektir. Le Corbusier bu yönetim biçiminin evrensel olarak ta uygulanabileceğini sebebinin ise herhangi bir politik görüşü barındırmadığını ve böylelikle tüm toplumsal ekonomik sorunlara cevap verilebileceğini vurgulamaktadır.	
NESNE									
			Para	Eğitim / Bilim / Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet		
Modern Dönem	Sanayi Devrimi	*Kırdan Kente Göç *Sağlıksız yaşam koşulları *Nüfus yoğunluğu *teknolojiden dolayı mesneleşen insan *Hızlı tüketim *Zengin fakir ayrımı *Hiyerarşik düzen	LE CORBUSIER Çağdaş Kent	*Bu kentte SUÇ VE YOKSULLUK YOKtur. * Toplumun yeteneklerine göre hiyerarşik bir düzen bulunmaktadır.	*Eğitim çocuklar için en iyi düzeyde OKULlardada yapılmaktadır.	*Hiyerarşik düzen içerisinde fakat dönemine de uygun modern giyim kullanılmaktadır.	*Üç milyon kişilik ÇAĞDAŞ bir şehir planı olarak tanımlanmaktadır. Binaların yüksekliği çok yoğun ve kelimenin tam anlamıyla APARTMAN evlerdir. *Ev, en az modern bir MAKİNE kadar İŞLEVSEL, DÜZENLİ ve KUSURSUZ bir şekilde çalışma halinde olmak durumundadır. *Le Corbusier'in konut tasarımını oluşturan yapılar; tüm pencerelerin gökyüzüne bakmasını sağlayabileceği görüşü ile altmış katlı, çelik ve betonun birleşimi ile oluşturulmuş betonarme ve 14. kattan sonra mutlak sessizlik ve temiz havaya kavuşulan yapılarıdır. *Konut; banyolar, güneş ışığı, sıcak su, soğuk su, uygun ısı ve yemeklerin saklanması gibi sağlık kurallarını barındıran ve bunları oranlarıyla beraber gerçekleştiren bir güzelliştir. *Le Corbusier'e göre MEDENİYETE UYGUN çok katlı mimarisi ile yapılan bu yapılar, tam anlamıyla hayata geçirilebilirliği göstermektedir. Aile yaşamına yenilik getiren konut düzeni, ihtiyaçların ortak alanlarda gerçekleştiği, özelleşmiş apartman yapılarını tanımlamaktadır.	*"Le Corbusier' in ütopyasında, bütün konutlar SERİ ÜRETİM olarak tasarlanmıştır. Ancak hepsi aynı değildir. Bir kişinin evi ve konumu üretim ve yönetim HİYERARŞİsindeki pozisyona göre belirlenmekte, şehrin içindeki lüks yüksek katlı binalarda yüksek pozisyonadaki kullanıcı mevcutken onların altında çalışanlar ise şehrin çeperlerindeki uydu şehirlerde daha mütevazı bahçeli apartmanlarda yaşamaktadırlar. *Elitler için tasarlanan villa apartman kulelerde mimari ilkeler tekrarlanmaktadır. *Şehirde bir bireyin kendi evini inşa etmesine veya evinin olduğu araziyi satın almasına izin verilmemektedir. *Şehirde bir bireyin kendi evini inşa etmesine veya evinin olduğu araziyi satın almasına izin verilmemektedir. Her apartman büyük ve çok daha lüks olsa da konut sakinleri mülkiyetinde olmayacak ve kar amacı gütmeyen kooperatif olarak işletilecektir.	TİP 7

3.3.2.2. Frank Lloyd Wright “Broadacre City”, 1934-35

1935 yılında düzenlenen endüstriyel bir sanat sergisinde ideal kentinin ayrıntılı bir maketini sergileyen Frank Lloyd Wright, varlık ve gücün merkezi haline gelen gökdelen kompleksinin derinliklerinde bütün bir medeniyet kesitini ilk kez göstermiştir. Frank Lloyd Wright 1908 yıllarında kendi çalışması hakkında radikal kararları da barındıran muhafazakâr dava şeklinde bahsetmiştir. Radikal ve muhafazakâr kelimelerini retorik olarak bir arada kullanışı profesyonel hayatında belirleyici olan hükümetin bir aradalığını tamamlamaktadır. Wright döneminin en büyük sıkıntısı olan kırın kente göç etmesiyle oluşan kaosa karşılık kendi kentinde tam tersini hayal etmiştir. Modern dönem öncesi yaşantıyı düşünerek tekrar kentin içinde tarım yapılarak gündelik hayatın devam ettirilebileceğine inanmıştır. Bu sayede gelişen teknoloji eski yaşantı ile entegre edilerek sorun çözülebilecektir (Şekil 3.28),

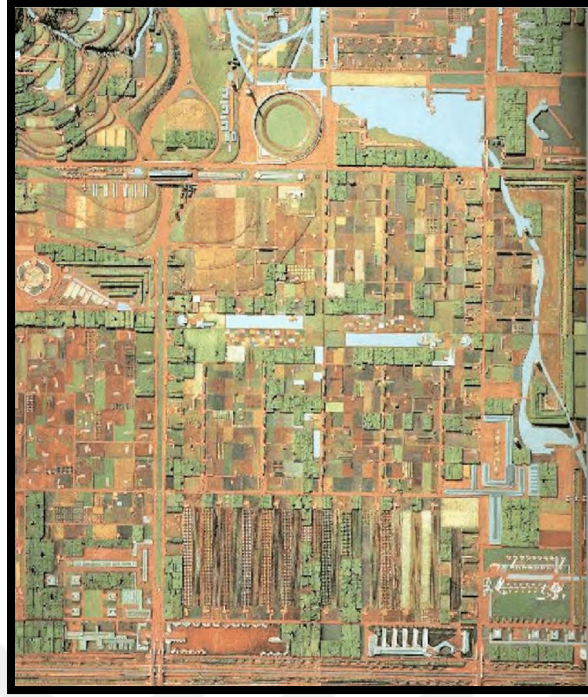
Şekil 3.27. Broadacre City [URL 47]

Wright’ a göre kentin tasarımı tamamen eski düzenden kopmalı yeni bir düzen teşkil etmelidir. Temsil ettiği kent, ortak alanlardan yoksun ve toplumun birleşeceği alanları çok da karşılamamakta, mülkiyet kavramı ile de yaşam stili belirlenmektedir. Yaşam alanlarında peyzajla bütünleşme fikri ve esnek mekânlarda ailenin toplanması ve sağlıklı bir ortamı sağlamasına, sahip olunan mal varlığı ile düzenli bir yaşamı vaat edebilmektedir.

Wright'ın doğal ekonomik düzen kavramı büyük yol kenarı pazarı planında mimari temsilini bulmuştur. Bu temsilde çok katlı mağazalar ya da sert kaldırım üzerinde bir araya anlamsızca cirit atan kalabalıklar bulunmamaktadır. Bunun yerine bir karayolu kavşağında yer alan büyük bir sundurma altında kalıcı bir kır panayırı bulunmaktadır. Yol kenarı pazarı yerinden yönetimli bir ekonomideki alışverişin çoğunu tek bir çatı altında bir araya getirmektedir. Her üreticinin kendi tezgâhı bulunmaktadır. Burada küçük çiftçi taze ürünlerini, zanaatkar kendi el işlerini ve

Üretici de makine üretimi mallarını satmaktadır. Pazarın yakınında kabareler, kafeler ve iyi restoranlar bulunmaktadır. Yol kenarı pazarında ekonomiyi düzenleyen arz talep yasaları sayısız yüz yüze alışverişle sahnelenecektir. Pazar bu şehrin doğal ekonomisindeki bolluğu da paylaşmaktadır. Yol kenarı pazarında alım satım bir eğlence şekli ve karşılıklı keyif alınan bir oyun ve sosyal bir dayanışma ritüelidir. Pazar topluluk ekonomisini bir kamu etkinliği haline getirmektedir. Mal ve hizmet alışverişi günlük bir festivalle topluluğun emeğinin kutlandığı bir yere dönüşmektedir. Otomobil çağına denk gelen bu dönem kişisel araç sahipliği sayesinde zaman ve mekân üzerine yaratılan hakimiyet ile yeni bir kent türünün inşa edilebileceğini ngren Wright, saatte 100 kilometreye giden bir araçla Broadacre sakini çok hızla işlerini halledebilecektir. Dolayısıyla otomobil yalnızca yeni bir kent lçeği değil aynı zamanda o zamana kadar karşılaşılmış bir tasarım özgürlüğü de beraberinde getirmektedir (Fishman, 2016).

Bu kentte (şekil 3.29), ne kırsal bir yerleşimden daha büyük bir kent, ne de metropoldeki büyük organizasyonlar vardır. Büyük olması için inşa edilen her şey gözden kaybolmuştur ve kentin merkezleri yoktur. Wright oluşturduğu bu tasarımı kentin kıra gittiği görüşü ile açıklamıştır. Çevrede yükselen yapılar kırsal alanda peyzajın doğal ya da organik birer parçasıymış gibi görünecek kadar yayılmış, birbirine yakın mahallelerin aksine her birinde ev düzeni ve ekonomi bakımından içedönük hayatlar ve tarlalar arasına yayılmış yüzlerce çiftlik vardır. Wright'a göre merkezi kurumlarıyla metropol ilerlemenin en ileri aşaması değil, ilerlemenin önündeki en büyük engeldi. Büyük kentlerin hırsla inşa edilmiş verimli üretime ve insani değerlere zarar veren bir sapkınlık olduğunu düşünmekteydi. İnsanoğlunun doğal evine yani toprağa döndüğü zaman makine çağının faydalarını tamamen görebileceğini iddia etmekteydi. Bu sebeple de fabrika, okul, mağaza, kültür merkezi ve iş yeri gibi gelişmiş topluma özgü kurumlar onun şehrinde çiftlikler arasında kendilerine yer bulmaktaydı. Kentin tasarımında, tüm yapılar küçük ölçekli ve çevrelerinde insanları toplayacak merkezleri olmamasına dikkat edilerek yerleştirilmiştir. Gllerin etrafında ofis binaları, ormanın derinliklerinde fabrikalar, kavşaklarda birkaç tane dükkân, tarlaların içinden çıkıyormuş gibi görünen kilise, hastane ve okulları ile kentin sahip olduğu ulaşım ağı sayesinde büyük bir alana yayılmaktadır. şehir tasarımında evler nihayet yalıtılmış ya da yapay inziva köşeleri olarak değil yeni çevrenin birer parçası olarak tasarlanmıştır. İç mekânların açık planı ailenin paylaştığı ekonomik ve toplumsal sorunlar için doğal ve işlevsel bir ortam oluşturmaktadır. Malzemenin saf ve tutumlu kullanıldığı yatay ve iddiasız mimarisi yeni toplumun doğaya duyduğu saygı ve onun eşitlikçi ahlakını da yansıtmaktadır. Wright'ın görüşünde ev peyzajın doğal bir ögesidir. Ev, etrafındaki ağaçların büyüdüğü gibi büyümeli; vatandaşın yerine ve tanrısına uygun şekliyle ahenkli bir bütün haline getirebilmelidir. Wright, iftlik evlerini baskı altına alacak herhangi bir merkezileşmeye karşıdır.

Şekil 3.28. Çağdaş Kent [URL 48]

Wright ne yeni bir kent ne de yeni bir toplumsal düzen için bir fikir sunmuştur. Wright'ın vurguladığı mimarın rolünün ihtişamı, makineyi akıllıca kullanmak için gereken kapasiteye sahip olduğunu göstermektedir. Sanayileşmenin baskısı nedeniyle parçalanmış bir toplumda bu kapasite mimarı doğal bir lider yapmakta, mimar tek başına kente insani bir yön vermektedir.

Wright'ın en çok korktuğu şey ise hükümdardır. Devleti kamu yararını ve toplumun en üst liderlerini gözetken bir kurum olarak gören Hegelci devlet kavramı ona tamamen yabancıdır. Wright kendini büyük bir demokrat olarak görmesine rağmen katılımcı demokrasiyi teşvik etme gibi bir arzusu yoktur. Yalnız bırakılmayı tercih etmektedir. Yerel yönetim fiili olarak bu şehirde tek yönetim olacaktır. Merkezi yönetim sadece doğal kaynaklar ve diğer idari hususlarda yerel yönetim de temel hizmetleri düzenleyecektir. Önemli sorunlar politik süreçlerin dışında çözülecektir. Bu şehirde bağımsız vatandaşlar siyasetle ilgilenmeye gerek duymayacaktır ve Wright için; “politikacılar Broadacre City’de hayatını kazanamaz”.

Sıkı eşitçiliğin bireyselliği tehdit ettiğini, ancak ailelerin bir arabaları olmayacak kadar fakir ya da beş arabadan fazlasına sahip olacak kadar zengin olmaları durumunda gerçek birer çiftlik evi sahibi olamayacaklarını savunmaktadır. Bu sınırlar içinde katı bir hiyerarşi yoktur. Çünkü nitelik her şeyde herkes için aynıdır. Wright fikirleriyle ve yaşayış şekli ile istikrar ve güvenceye, radikal değişime bağlı olduğu kadar bağlıdır. Özgün kalıcı bir düzen geliştirilmesine yönelik girişimlerde bulunmakta ve gerçek kapitalizmin önünü açmaktadır. Her vatandaşın kişi başına en az dört dönüm olmak üzere arazi verilerek yarı zamanlı çiftçilik yapacağı öngörülmüştür. Şehirdeki yaşamın önemli kısmı eğitime dayanmaktadır. Annesi ve babası gibi Wright da

eğitimi kurtuluş olarak görmektedir. Bu şehrin geleceği, sakinlerin şehrin temelinde yatan ahlaki ve ekonomik ilkelere bağlı kalmasıyla mümkündür. Wright'ın son derece değer verdiği bireysellik, kent sakinlerinin teknoloji becerilerini de geliştirmesine ve bu şekilde geçmişten gelen bilgeliğin de kavramasına bağlıdır. Wright eğitim kurumlarının bireysellik için ciddi bir tehdit teşkil ettiğini ve temsili yaşamın en büyük destekçisi olduğunu da düşünmektedir. Okulların sadece bilgi fabrikaları olduğu, öğrencileri standartlaştırdığı, kusursuz erikleri kusursuz erik kurusuna dönüştürdüğü şeklinde de şikayette bulunmaktadır. Wright'a göre makineleşmiş ulusun kapitalist bürosunda tüm çekmeceleri dolduracak kadar peşin hüküm vardır. Sahici bir demokraside yeterli eğitim olduğunda uzman halka ibret niteliğinde sergilenen bir anormallik olarak kafeste tutulmaktadır. Bu şehrin ilkelerine göre eğitimi kurtarabileceğine dair umudu yine de kaybetmemektedir. İlk öğretim okulları 25 en fazla 40 öğrencisi olacaktır. Sabit bir müfredat olmayacak, eğitim bireysel aktiviteyi öne çıkaracaktır. Sanayi toplumunun laneti olarak gördüğü el emeği ile zihin emeği arasındaki ölümcül ayrımı bu okullarda yer olmayacaktır. Yemek pişirme, bahçe işleri ve çeşitli çizim gibi aktif dersler ezberci eğitimin yerini alacaktır. Liseden sonra eğitimin devam etmemesi gerektiğini düşünmektedir. Mevcut üniversitelerin çoğunu kapatmayı ve bunları topluluk merkezine haline getirmeyi istemektedir. Böylelikle yükseköğretim eğitime devam edenlerin eğitimi salt araştırma yaptıkları ve toplumun vizyonu olarak görev aldıkları küçük enstitülerde gerçekleştirilecektir. Bu şehirde öngördüğü yüksek öğretimin bir başka biçimi ise tasarım merkezidir. Bu merkezde yaptığı konuşmada bahsettiği deneysel istasyonların bir versiyonudur. Yaratıcı sanatçı, tasarım merkezinde yerel fabrikalarda kullanılan en ilerisine ait teknikleriyle çalışacak ve topluluklar için özgün bir stil yaratacaktır. Tasarım merkezleri yaratıcı sanatçının makine üzerindeki üstünlüğünü ve bu şehrin asıl amacını koruyacaktır. Topluluğun organik formunu ve dolayısıyla tüm toplumun dayandığı insan ve doğa arasındaki dengeyi de muhafaza edecektir.

Aileyi ideal kentinin ana kurumu olarak düşünmektedir (Fishman, 2016). Gündelik yaşamda konutlar ve çiftliklerin bir arada oluşu aile kavramını bir arada tutmakta ve sağlıklı ilişkileri de sağlamaktadır. Kadın ve erkekler eşit, çalışma alanlarının konut alanları ile entegre oluşu anne- çocuk ilişkilerinde de etkili olmaktadır. Wright bireyin evini yani asıl merkezinin önemini gölgede bırakmayacak bir odak yaratmamaya çabalamıştır. Ancak yine de bir arada geçirilecek zamanlar için "Topluluk Merkezi" diye adlandırdığı eğlence merkezi oluşturmuştur. Golf sahası, yarış alanı, hayvanat bahçesi, akvaryum, planetaryum, sanat galerisi, tiyatro ve restoranların olduğu çekici bir merkezdir. Wright bu tip bir topluluk merkezinden memnundur. Gönüllülüğe ve iş birliğine dayalı olan bu merkez kullanıcıları üzerinde hiçbir güç iddia etmemektedir. Çalışma ve gündelik hayatına uygun giyim kullanılmakta özen gösterilmektedir (Tablo 3.17).

Tablo 3.17. Bloudacre City Söylem Analizi Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

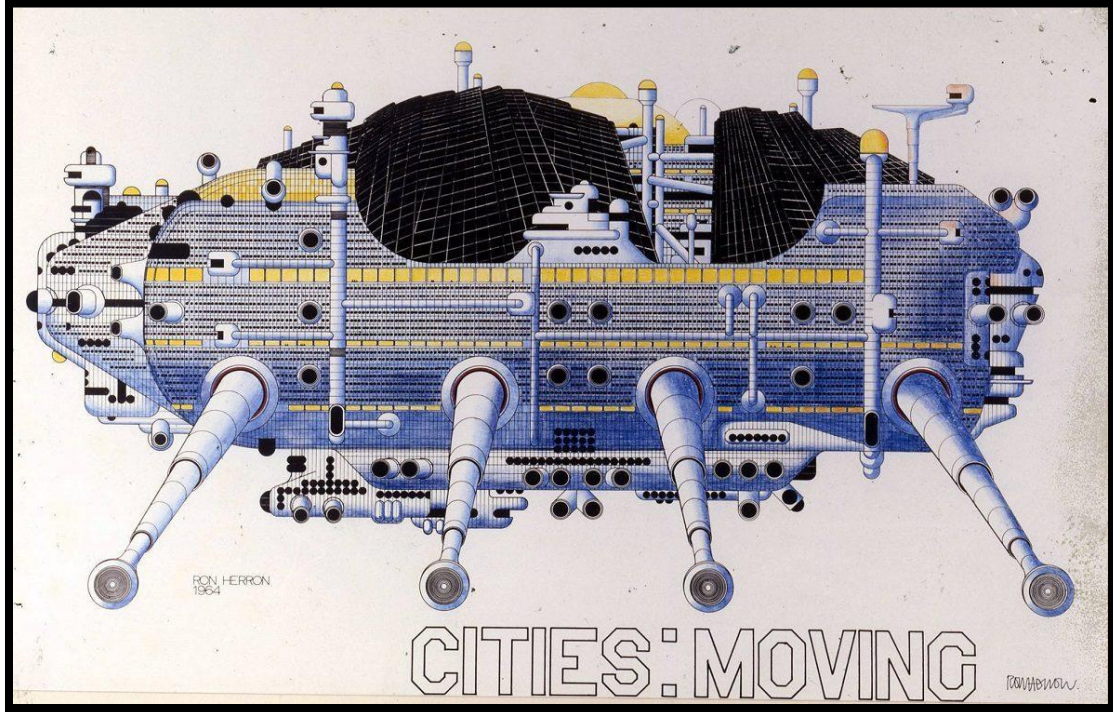
DÖNEM KAYITLARI			ÜTOPYALAR	YARATMA ARZUSU					TİPOLOJİ KURAMI
				ARZU	TEMSİL ARGÜMANLARI				
					ÖZNE				
Dönem	Dönem Özelliği	Travmatik olaylar		Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam	Anne-Çocuk ilişkisi / Kadının yeri /Kadın- Erkek ilişkisi	Birliklilik-İnanç	Yönetim		
Modern Dönem	Sanayi Devrimi	*Kırdan Kente Göç *Sağlıksız yaşam koşulları *Nüfus yoğunluğu *teknolojiden dolayı mesneleşen insan *Hızlı tüketim *Zengin fakir ayrımı *Hiyerarşik düzen	FRANK LLOYD WRIGHT Broudacre City	*Frank Lloyd Wright 1908 yıllarında kendi çalışması hakkında RADİKAL KARARLARI BARINDIRAN MUHAFAZAKAR DAVA şeklinde bahsetmiştir. *RADİKAL VE MUHAFAZAKAR kelimelerini retorik olarak bir arada kullanışı profesyonel hayatında belirleyici olan hükümetin bir aradalığını tamamlamaktadır. *Wright döneminin en büyük sıkıntısı olan kırın kente göç etmesiyle oluşan kaosa karşılık kendi kentinde tam tersini hayal etmiştir. *Modern dönem öncesi yaşantıyı düşünerek tekrar KENTİN İÇİNDE TARIM yapılarak gündelik hayatın devam ettirilebileceğine inanmıştır. Bu sayede gelişen teknoloji eski yaşantı ile entegre edilerek sorun çözülebilecektir.	*AİLEyi ideal kentinin ANA KURUMU olarak düşünmektedir. Aileyi ideal kentinin ana kurumu olarak düşünmektedir (Fishman, 2016). Gündelik yaşamda konutlar ve çiftliklerin bir arada oluşu aile kavramını bir arada tutmakta ve sağlıklı ilişkileri de sağlamaktadır.	*Kadın ve erkekler EŞİTir. *Çalışma alanlarının konut alanları ile entegre oluşu anne-çocuk ilişkilerinde de etkili olmakta, beraberliği arttırmaktadır.	*Wright bireyin evinin yani asıl merkezinin önemini gölgede bırakmayacak bir odak yaratmamaya çabalamıştır. *Ancak yine de bir arada geçirilecek zamanlar için TOPLULUK MERKEZİ diye adlandırdığı eğlence merkezi oluşturmuştur. Golf sahası, yarış alanı, hayvanat bahçesi, akvaryum, planetaryum, sanat galerisi, tiyatro ve restoranların olduğu çekici bir merkezdır. Wright bu tip bir topluluk merkezinden memnundur. Gönüllülüğe ve işbirliğine dayalı olan bu merkez kullanıcıları üzerinde hiçbir güç iddia etmemektedir. *Ayrıca yol kenarı pazarı etrafında kabareler, kafeler ve iyi restoranlar hem alışverişi hem de bir aradalığı sağlayan etmenleri bir arada bulundurmaktadır. Yol kenarı pazarında alım satım bir eğlence şekli ve karşılıklı keyif alınan bir oyun ve sosyal bir dayanışma ritüelidir. Pazar topluluk ekonomisini bir kamu etkinliği haline getirmektedir. Mal ve hizmet alışverişi günlük bir festivalle topluluğun emeğinin kutlandığı bir yere dönüşmektedir.	*Wright'ın en çok korktuğu şey ise hükümettir. *Devleti kamu yararını ve toplumun en üst liderlerini gözetten bir kurum olarak gören Hegelci devlet kavramı ona tamamen yabancıdır. Wright kendini büyük bir demokrat olarak görmesine rağmen katılımcı demokrasiyi teşvik etme gibi bir arzusu yoktur. Yalnız bırakılmayı tercih etmektedir. YEREL YÖNETİM fiili olarak bu şehirde tek yönetim olacaktır. Merkezi yönetim sadece doğal kaynaklar ve diğer idari hususlarda yerel yönetim de temel hizmetleri düzenleyecektir. Önemli sorunlar politik süreçlerin dışında çözülecektir. Bu şehirde bağımsız vatandaşlar siyasetle ilgilenmeye gerek duymayacaktır ve "politikacılar Broudacre City'de hayatını kazanamaz".	TIP 8
				NESNE					
				Para	Eğitim / Bilim / Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet	
*Wright'ın doğal ekonomik düzen kavramı büyük yol kenarı pazarı planında mimari temsili bulmuştur. *Bu temsilde çok katlı mağazalar ya da sert kaldırım üzerinde bir araya anlamsızca cirit atan kalabalıklar bulunmamaktadır. Bunun yerine bir karayolu kavşağında yer alan büyük bir sundurma altında kalıcı bir kır panayırı bulunmaktadır. *Yol kenarı pazarı yerinden yönetimli bir ekonomideki alışverişin çoğunu tek bir çatı altında bir araya getirmektedir. Her üreticinin kendi tezgahı bulunmaktadır. Burada küçük çiftçi taze ürünlerini, zanaatkar kendi el işlerini ve üretici de makine üretimi mallarını satmaktadır. *Yol kenarı pazarında ekonomiyi düzenleyen arz talep yasaları sayısız yüz yüze alışverişle sahnelenecektir. Pazar bu şehrin doğal ekonomisindeki bolluğu da paylaşmaktadır.	*Bu şehirde tüm yaşantı eğitime dayanmaktadır. *Wright okulların sadece bilgi fabrikaları olduğu, öğrencileri standartlaştırdığı üzerine şikayette bulunmaktadır. *İlk öğretim okulları 25 en fazla 40 öğrencisi olacaktır. Sabit bir müfredat olmayacak, eğitim bireysel aktiviteyi öne çıkaracaktır. Sanayi toplumunun laneti olarak gördüğü el emeği ile zihin emeği arasındaki ölümcül ayrımı bu okullarda yer olmayacaktır. *Yemek pişirme, bahçe işleri ve çeşitli çizim gibi aktif dersler ezberci eğitimin yerini alacaktır. *Liseden sonra eğitimin devam etmemesi gerektiğini düşünmektedir. Mevcut üniversitelerin çoğunu kapatmayı ve bunları topluluk merkezine haline getirmeyi istemektedir. Böylelikle bu yükseköğretim eğitimine devam edenlerin eğitimi salt araştırma yaptıkları ve toplumun vizyonu olarak görev aldıkları küçük enstitülerde gerçekleştirilecektir.	*Çalışma ve gündelik hayatına uygun giyim kullanılmaktadır.	*Bu kentte, ne kırsal bir yerleşimden daha büyük bir kent, ne de metropoldeki büyük organizasyonlar vardır. *Büyük olması için inşa edilen her şey gözden kaybolmuştur ve kentin merkezleri yoktur. *Çevrede yükselen yapılar kırsal alanda peyzajın doğal ya da organik birer parçasıymış gibi görünecek kadar yayılmış, birbirine yakın mahallelerin aksine her birinde ev düzeni ve ekonomi bakımından içedönük hayatlar ve tarlalar arasına yayılmış yüzlerce çiftlik vardır. *Wright büyük kentlerin hırsla inşa edilmiş verimli üretime ve insani değerlere zarar veren bir sapkınlık olduğunu düşünmekteydi. İnsanoğlunun doğal evine yani toprağa döndüğü zaman makine çağının faydalarını tamamen görebileceğini iddia etmekteydi. Bu sebeple de fabrika, okul, mağaza, kültür merkezi ve iş yeri gibi gelişmiş topluma özgü kurumlar onun şehrinde çiftlikler arasında kendilerine yer bulmaktadır.	*Sıkı eşitliğin bireyselliği tehdit ettiğini, ancak ailelerin bir arabaları olmayacak kadar fakir ya da beş arabadan fazlasına sahip olacak kadar zengin olmaları durumunda gerçek birer çiftlik evi sahibi olamayacaklarını savunmaktadır. Bu sınırlar içinde katı bir hiyerarşi yoktur. *Özgün kalıcı bir düzen geliştirilmesine yönelik girişimlerde bulunmakta ve gerçek kapitalizmin önünü açmaktadır. *Temsil ettiği kent ortak alanlardan yoksun ve toplumun birleşeceği alanları çok da karşılamamakta, mülkiyet kavramı ile de yaşam sitle belirlenmektedir. *Yaşam alanlarında peyzajla bütünleşme fikri ve esnek mekanlar ailenin toplanmasına ve sağlıklı bir ortamı sağlamasına karşın, sahip olunan mal varlığı ile düzenli bir yaşamı vaat edebilmektedir. Her vatandaşın KİŞİ BAŞINA EN AZ DÖRT DÖNÜM olmak üzere arazi verilerek yarı zamanlı çiftçilik yapacağı öngörülmüştür.					

3.3.2.3. Archigram “Walking City”, 1964

Archigram kelime anlamı olarak mimari telegraf (architectural telegram) kelimesinin kısaltılmasıdır. 1961 ve 1974 yılları arasında mimarlık camiasını derinden etkileyen bir dizi magazin adı ile bu magazin etrafında toplanan bir grup genç İngiliz mimarın hatta mimarlık öğrencisini tanımlamaktadır. Peter Cook, David Greene ve Mike Webb tarafından kurulmuş grupta sonradan Ron Herron, Dennis Crompton ve Warren Chalk'ın katılması ile bir grup oluşturarak yüzyılın en önemli ütopyik etkinliğini gerçekleştirmişlerdir (Tanyeli, 2005). İlk olarak ucuz bir el magazin dergisinde ortaya çıkan grup, sonrasında çizim ve kolajlardan oluşan mimari bir temsil metodu ile anılmaya başlanmıştır (Baba, 2020). İlk yayınlandığı zaman mimarlık dünyasında yankı uyandırmıştır. Tanyeli'ye göre o güne dek üretilmemiş bir yıkıcılıkta ve etkili bir dizi programı ve ayağa kalkması gerektirdiğini söylemektedir. Üstelik bu söylem o güne dek kullanılan mimari çizim teknikleri ile değil daha çok pop kültüre ve çizgi romanlara referans vererek görsellerle ifade edilmektedir aşık olduğu pop kültürün mimarlık dünyasında yansıması olduğu söylenebilir. Bu sebeple de grubu ve ürününü içinde yaşadığı dönemde 1960'ların devrimsel atmosferinde ayrılmaz bir bileşeni olarak kavramak anlamlıdır (Tanyeli, 2005). Baba'ya göre, modern mimarlığın kalıplaşmış anlayışına tepki olarak doğmuş ve teknolojiyi baz alarak gelecek mimari simgesi haline gelmişlerdir. Gerçekleşen ana tema yüksek teknolojinin toplumun bütün ihtiyaçlarına karşılık verebilecek düzeyde olmasıdır. İkinci makine çağı olarak tanımlanan savaş sonrası dönemde televizyon, çamaşır makinesi, saç kurutma makinesi gibi birçok aletin evlere girmesiyle beraber teknoloji sadece hayatın içine dahil olmayarak aynı zamanda değişebilir ve ulaşılabilir bir şey olduğunu da kanıtlamıştır. Bunun sonucunda Archigram bu teknolojinin sınırsız bitmemiş haline inançla ortaya çıkmış bir ütopya'dır. Sadece teknoloji üzerinden de değil kentlerin de sonsuz bir değişim ve hareketlilik içinde olduğu fikrini de vurgulamaktadır. Oluşturulan tasarımın estetikten çok işlevsel olması çok önemlidir. Grup, zamandan ve mekândan bağımsız olarak yarattığı mimaride çevrenin kendiliğinden oluşacağını savunmuştur (Baba, 2020).

Archigram'ın üretmiş olduğu ütopya'yı anlayabilmek için düşlediği gelecek hakkında bilgi edinmek gerekmektedir. 'Hayali Ahali Projeleri' adlı kitabında Akın Sevinç 1960 yılında grup kurucusunun vermiş olduğu demeçte geleceğin sekiz özelliğinin olduğunu belirtmektedir. Bunlar: 1. Hızlanmış 2. Harcanabilir çevreler 3. Rahat yaşanabilir 4. Kişiselleştirilmiş 5. Duyarlı 6. Belli nitelikler sunan 7. Daha yumuşak 8. İstenilen yerde oluşan sistemdir. Archigram temel düşüncesinde şu şekilde bahsetmektedir: Uzay kapsülleri, hesap makineleri ve elektro-atomik çağın aygıtları ile aynı paralelde bulunan yepyeni bir dil, yepyeni bir düşünce ortaya koymaktayız (Gürel, 1968). Grubun kurucusu Peter Cook grubun mimari yaklaşımını şu şekilde açıklamaktadır; “Bizi fırlatıp atılabilir binalar ilgilendiriyor, bir yerden bir yere taşınabilir yapılar, yapılaşmış mimari formlarla doldurulmamış çevreler...” (Kronenburg, 2002).

Walking City ütopyası (Şekil 3.30) sadece bir imajdır. Dünya üzerinde nasıl yürüyeceği, bu derece dev bir strüktürün nasıl hareket edeceği çok ta belli değildir. Özellikle bu tarz detaylar üzerinde durulmamıştır. Asıl önemli olan nokta da şu dur ki; Grubun kente dair detaylara yanıt verdiğinde ütopyanın iç mantığıyla çelişeceğini fark etmiş olmalarıdır. Tanyeli: “Ürettiklerinin simülasyon olduğunun bilincindedirler ve bunu gerçekçilikle maskeleyemeye kalkmazlar” (Tanyeli, 2005). Bu nedenle her şey yakın gelecekte gerçekleşmesi mümkün olmayan fanteziler olarak sunulmuştur.

Şekil 3.29.Walking City [URL 49]

Şehir kullanıcısının insan yığınları şeklinde tanımlanan projede, rasyonel bir şekilde gerçekleştirilen kentleşme parça parça ele alınan fonksiyonların bir araya getirildiği halidir. Fonksiyonlar ise kapsüllerden oluşmakta ve bu kapsüller ana strüktüre takılıp çıkartılabilmektedir. Oluşturulan ütopik proje her türlü arazinin topografyasına ayak uydurabilmekte, yaşama mekânları kullanılıp eskidiğinde atılabilmektedir. Böylece kent strüktürü her yöne doğru genişleyebilmektedir. Konutların hepsi dikdörtgen prizma şeklinde, aynı standartlıkta kurgulanmıştır. Konutun nerede olduğunun aslında değişim ve dönüşümden dolayı çok da önemi yoktur. Fiziki olarak yer değişirse ütopyanın konutu da psikolojik olarak tekdüze ve sabit kalacaktır (Baba, 2020).

Banham'a göre bu şehir teknisyenler tarafından kabul edilse de edilmese de pop haytallığı sayılsa da biçim konusunda önemli dersler verebilir. Bu projeler öngördükleri ve dayandırdıkları teknoloji kadar estetik değerleri açısından da önemlidir. Banham kuram açısından yoksul

olduğunu fakat teknik çizim ve sanatkarlık açısından zengin olduğunu belirtmektedir. Ona göre Archigram'ın işleri imge yaratmak, çağın en etkileyici imgelerinden bazılarını yaratma gücü olarak bahsedilebilir. Bu durumda imgeselleştirilme binanın bir yönden kavramsal olduğu, biçimle işlev arasında ilişkiye ilişkin bir fikirden çok bir gerçeklik olduğu anlamına gelmektedir. Bu şekilde binanın klasik anlamda biçimsel ya da daha soyut anlamda topolojik olması yönünde hiçbir gereklilik olmadığını da açıklamaktadır (Vidler, 2016). Fishman'ın fikrine göre; Le Corbusier dönemine uygun arzusu ile masallardaki gibi bir kent kurmaya çalışırken, makineleşmenin tüm etkilerini yaşatmak istemiştir. Aile yaşamına yenilik getiren konut düzeni, kadının çalıştığı ve ortak ihtiyaçların ortak alanlarda gerçekleştiği, yüksek katlı yapılardaki özelleşmiş apartman yapılarını tanımlamaktadır. Ütopya şehri olan tasarısı alternatif bir düzeni sunarken, içinde barındırdığı makineleşme, otoriter düzenin içerisinde kurgulanmış kurallar doğrultusunda kullanıcıyı yönlendirmektedir. Radikal değişimle kurulan düzen, çoğunlukla distopik özellikleri tanımlamakta ve kullanıcıyı gelecek makineleşen hayatına hazırlamaktadır.

Makinenin işleyişi bugüne kadar olduğu gibi değil artık alarma geçmiş bir aklın denetiminde (Corbusier, 2019) dolayısı ile makine ile özdeşleşerek yaşamak oldukça önemlidir.

Bu tezde tip 9 olarak isimlendirilen modern dönem ütopyalarından "Walking City" hareketli ve esnek bir şehri tariflemektedir. Hareketli olan şehir kendi bağlamını her hareketinde farklı bir hale getirebilir. Bu örnek hem ideolojik gibi görünen hem de praksis olarak yaşam anlamlarını proje etmiş gündelik yaşam oluşumlarını tam ifade edemeyen, ancak aktarım anlamında topluma bulunduğu dönemi yansıtabilen bir yapıyı oluşturmaktadır. Gündelik hayatın tamamen arka planda kaldığı görülen projede önemli olan yapılan vurgudur. Hızlı tüketim, hız, teknoloji makine ve bunun karşılığında yabancılaşma, tek tipleşme, yalnızlaşma ve standartlaşma; oluşturulan şehir üzerinden okunması zor olmayan bir kesiti sunmaktadır (Tablo 3.18).

Tablo 3.18. Walking City Söylem Analizi Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

DÖNEM KAYITLARI			ÜTOPYALAR	YARATMA ARZUSU				TİPOLOJİ KURAMI	
				ARZU	TEMSİL ARGÜMANLARI				
ÖZNE									
Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam	Anne-Çocuk ilişkisi / Kadının yeri /Kadın-Erkek ilişkisi	Birliktelik-İnanç			Yönetim				
Modern Dönem	Sanayi Devrimi	*Kırdan Kente Göç *Sağlıksız yaşam koşulları *Nüfus yoğunluğu *teknolojiden dolayı mesneleşen insan *Hızlı tüketim *Zengin fakir ayrımı *Hiyerarşik düzen	ARCHIGRAM Walking City	*Walking City teknolojinin sınırsız bitmemiş haline inançla ortaya çıkmış bir ütopyadır. *Sadece teknoloji üzerinden de değil kentlerin de sonsuz bir DEĞİŞİM VE HAREKETLİLİK içinde olduğu fikrini de vurgulamaktadır. *Oluşturulan tasarımın estetikten çok İŞLEVSEL olması çok önemlidir. *Grup, zamandan ve mekandan bağımsız olarak yarattığı mimaride çevrenin kendiliğinden oluşacağını savunmuştur.					TİP 9
				NESNE					
				Para	Eğitim / Bilim / Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet	
						*Şehir kullanıcısının insan yığınları şeklinde tanımlanan projede, RASYONEL bir şekilde gerçekleştirilen kentleşme parça parça ele alınan fonksiyonların bir araya getirildiği halidir. *Fonksiyonlar ise kapsüllerden oluşmakta ve bu kapsüller ana strüktüre takılıp çıkartılabilmektedir. Oluşturulan ütopik proje her türlü arazinin topografyasına ayak uydurabilmekte, yaşama mekanları kullanılıp eskidiğinde atılabilmektedir. Böylece kent strüktürü her yöne doğru genişleyebilmektedir. *Konutların hepsi dikdörtgen prizma şeklinde, aynı STANDART kurgulanmıştır. Konutun nerede olduğunun aslında değişim ve dönüşümden dolayı çok da önemi yoktur. Fiziki olarak yer değişirse ütopyanın konutu da psikolojik olarak tekdüze ve sabit kalacaktır.			

3.4. Bölüm Sonucu

Arzu edilen ütopyalarının temsillerinin hem ideolojik hem de praksis olarak incelendiği çalışmada dönemler arasında yaşanan bağlam özelliklerinin anlatımlarda gözlemlendiği ve oluşturulan temsillerinin birbiri ardına geldiğinde birbirinin devamı nitelikte veya örnek teşkil edilebilirliği gözlenmiştir.

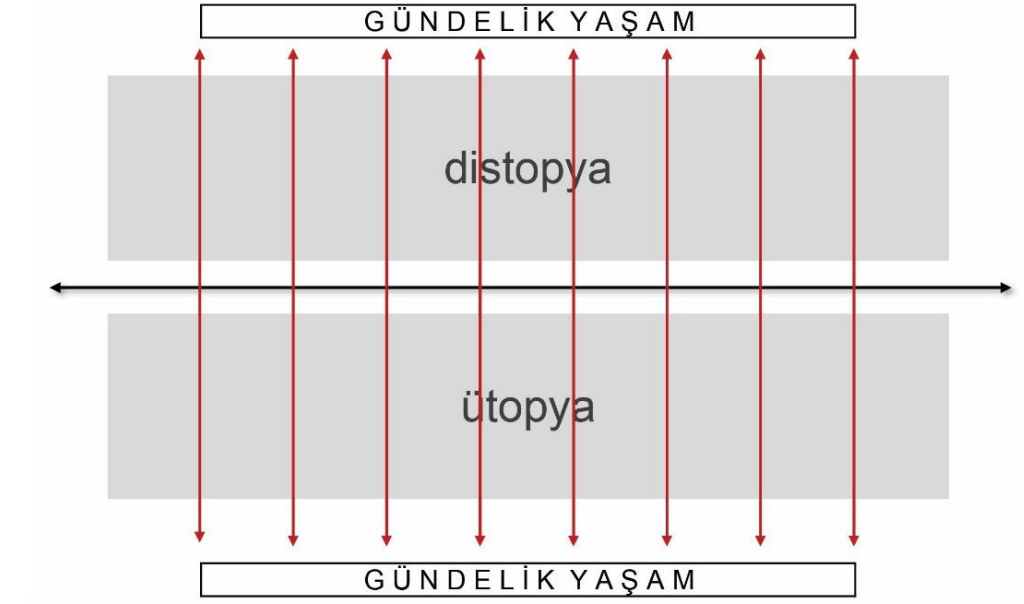
Lefebvre, günlük yaşam üzerine çalışan görevlilerin görevinin, tipik insanların günlük yaşamlarında tekrar eden faaliyetlerinde ve kullandıkları şeylerde, okudukları haberlerde, gördükleri reklamlarda, bazı türden anlamlı kalıplar bulmak olduğunu vurgulamaktadır (Lefebvre, 2010). Bu tezde oluşturulan gündelik yaşama dair bilgilerin toplanmasındaki işleyiş de bu görüşten çok da farklı değildir. Gündelik yaşamı tanımlayan praksis edilebilir temsillerin yanında, ideolojik temsillerin de incelendiği bu tezde praksişi bazen destekleyen bazen ise ondan aykırı düşünceleri ortaya çıkaran bir durumu temsil eden bilgiler toplanmıştır. Bu durumda bu bölüm, ideoloji ve praksisin beraber ilerlediği ancak tam da bir sarmal gibi birbirini tetikleyen ve değişip dönüştüren bulguların toplandığı kısmı oluşturmuştur.

4. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bulguların değerlendirildiği bu bölümde, praksis temsillerin analizleri değerlendirilmiştir. Tezin içerisinde analizler yapılırken kullanılan kodlamalar sayesinde oluşturulan tablolarda hipotezin içerisinde bulunan tüm destekleyici kavramlar ayrı ayrı değerlendirilerek bir araya getirilmiştir. Bir araya getirilen bu veriler ise hipotezin teyit edilebilirliğini sağlayacak şekilde oluşturulmuştur. Sonraki aşamada elde edilen tüm verilere karşılık gelen kavramların ütopya ve distopya tanımları ile karşılaştırılması sağlanmıştır.

Elde edilen verilerin tematik analizlerinin yapıldığı bu bölümde, tablonun kurgusu;

- Ütopya-distopya kavramları tablonun omurgasıdır. Üst kısım distopyanın alt kavramlarını oluştururken alt kısım ise ütopyanın alt metinlerini barındırmaktadır. Dolayısı ile tablo ikiye bölünmüş şekilde kurgulanmıştır (Şekil 4.1).
- Bu omurgaya takılı olan bilgiler ise gündelik yaşam argümanlarını içermektedir. Bu sayede gündelik yaşam argümanlarının hangi kavrama karşılık geldiği okunabilmektedir.
- Tipler olarak (tipoloji kuramı) belirtilen tüm kentlerden elde edilen bulguların tabloya eklenmesi ile uygulanan tematik analizde, ağırlıklı gelen distopik veya ütopik kavramlara göre bir oran elde edilmekte ve bunun neticesinde ütopya olarak tanıtılan kentin hangi kavramları karşıladığı üzerine değerlendirme yapılmaktadır.

Şekil 4.1. Tematik Analiz Anlatım Kurgusu (Sertsarı Aslan, 2024)

4.1. 1500-1700 Rönesans Dönemi Ütopya Temsilleri

Rönesans Dönemine ait birincil sayılabilecek praksis temsillerinde Thomas More “Ütopya”, (1478-1535), Tomasso Campanella “Güneş Ülkesi”, (1602), Francis Bacon “Yeni Atlantis”, (1624) bulunmaktadır. Praksis temsiliinin ilki Thomas More’un ütopyasıdır. “Ütopya” da kent tasvir edilirken anlatılan gündelik yaşam ayrıntıları More’un arzu ettiği kente oldukça yakın niteliktedir. Zaten ütopya arzulanan “asli olan o nesne” dir. Bahsi geçen nesne ise en kusursuz ve ideal yerdir. Dolayısı ile burada anlatılan kent ütopyanın alt metinlerdeki tanımları ile daha uyumlu olan bir kurgudur. Kurguda tanımlı olan ütopya kavramlarına karşılık gelen gündelik yaşam argümanları Aldo Rossi’nin aforizmasında bulunduğu özne, nesne ve bağlam ilişkisi üzerinden irdelenmiştir. Bu başlıklar altındaki ütopya kenti;

ÖZNE

- Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam: Ütopya’da yaşlılar ve gençlerin bir arada olması, geleneklere bağlı oluşları gibi sebeplerden ötürü ütopyanın özellikleri arasında olan; insancıl, sevgi ve saygının bulunduğu, hoşgörünün olduğu, iyimser bir kenti tasvir etmektedir. Bir aradalık ve akrabalık bağlarının güçlü olduğu anlatılmaktadır.

- Anne-Çocuk ilişkisi / Toplumda Kadının yeri/ Kadın-Erkek ilişkisi: Çocukları dadıların büyüttüğü ancak anne ve çocukların beraberliğinin de olduğu bir ortam bulunmaktadır. Anne-çocuk ilişkisi ütopya kentlerinde önemli bir değerdir. Bunun sebebi ütopya üzerine yapılan analizlerde ütopyanın distopik özelliklere dönüşmeye başlayan anlarında önce anne çocuk bağları özellikle kesilmeye çalışılmıştır. Bu konu yazınsal eserlerde bulmak mümkündür. Bir bireyin annesi ile olan bağı ile dünyaya gelmesi, o kişinin duygularının var olması, sevgi dilinin gelişmesi ve kişilere daha bağlı olması şeklinde yorumlanmaktadır. Bu sebeple anne çocuk bağlarının ve bir arada oluşlarının etkisi toplumsal düzeni yansıtmak için bir başlangıç bilgi denilebilir. Ütopya kentinde kadınlar da toplum içerisinde çalışmakta ve erkeklerle eşit haklara sahip olmaktadır. Kadın Ütopya kentinde önemli bir değerdir. Hem çalışabilir hem de kutsal görevi olan annelik görevini yerine getirebilir. Erkek ve kadın hakları tamamen eşittir. Dolayısı ile bu kentte sosyal ilişkiler içerisinde bağlılık, eşitlik, sevgi ve saygı, duyguların ön planda olduğu bir ilişki ağı görmek mümkündür.
- Birliktelik /İnanç: Ütopya kentliler düzenli bir şekilde yemekhanede yemeklerini yemektedirler. Burada önemli olan yaşlılar ve küçüklerin bir arada olması ve çeşitli konularda fikir paylaşımı yapmalarıdır. Bir aradalık geleneksel olarak düzenli bir şekilde devam ettirilmektedir. Bu ilişki ağı ütopyanın tanımlarında bulunan kavramlar arasında hoşgörü, sevgi saygı kavramlarına karşılık gelebilmektedir.
- Yönetim: Yönetimde tek kişi bulunmamaktadır. Hem prens hem de rahipler vardır. Bu durumda daha eşitlikçi, tek bir figürden çıkmayan fikir ve düşünce tarzı sebebi ile topluma daha özgür bir bakış açısı sunulmaktadır.

NESNE

- Para: Para ütopyalılar için değersiz bir maddedir. Bu kentte para ile satın alınabilecek her şey oldukça bol bir şekilde mevcuttur. Paraya ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu anlamda bakıldığında ütopyanın insancıl tanımına uygun olduğu görülebilir. Toplum para kazanmak için hayatı pahasına çalışmak durumunda değildir. Var olan kaynak zaten herkes için oldukça yeterlidir.
- Eğitim/Bilim/Felsefe: Eğitim çok önemlidir. Özellikle ziraat eğitimine önem verilmektedir. Çok fazla kitap okunmakta ve tartışmak için de bir araya gelinmektedir. Kitap okumak hatta kitap okuyabilir olmak yazınsal eserlerin distopyalarında çokça ortaya çıkmaktadır. Çünkü kitap okumak düşünceleri iletirmek ve yaşama dair sorgulamaların oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Bu durum birtakım yönetimlerde

istenmemektedir. Fakat More'un ütopyasında düşünce özgürlüğünün bulunduğu en önemli kanıt kitap okumanın değerli olmasıdır. Bu sebeple ütopyalarda kitap okunabilirliği kişinin gelişimi, düşünce gücünün de gelişimi ve fikir özgürlüğü için önemlidir. İlgili kaynak bu açıdan bakıldığında özgürlükçü ve ilerlemeci bir bakış açısına sahiptir denilebilir.

- **Giyim:** Giyim konusu bazı ütopyalar içerisinde statü göstergesi veya birtakım kişileri tanımlayan bir nesne olarak gösterilse de Thomas More'un "Ütopya" sında herkesin giysisi eşittir. Dikimlerini kendileri yapmakta, sadece gündelik yaşamda rahat ettirecek şekilde tasarlanmaktadır.
- **Kentsel-Mimari:** Bir ada içeriğinde tasvir edilen kentin adada bulunmasının sebebi diğer tüm kentlerden yalıtma ihtiyacından doğmaktadır. Kendi yaşam alanını oluşturmak isteyen More, burada belirli mesafelerde alçak katlı yapılar ve bahçeler yerleştirmiştir. Adanın çeperlerinde çiftlik evleri ve çiftçilik yapılan alanlar mevcuttur. Konut ve iş yapılan yer birbirlerine oldukça yakındır bu sayede aile bireyleri birbirinden ayrılmamış olurlar. Mimarının yönlendiriciliği sosyal yaşamı bir araya getirici şekildedir.
- **Mülkiyet:** Özel mülkiyet kavramının olmadığı bu kentte herkesin sahip olduğu mal ve mülk eşittir. Toplum arasındaki eşitlik önemlidir.

BAĞLAM

- İlk praksis temsilindeki ütopya örneklerinde bağlamın etkileri olabildiğinde az ve yok denilecek ölçüde görülmektedir. Burada durum arzu nesnesinin başlangıcı ve bağlamdan etkisiz bir hayal ürünü olmasından kaynaklıdır. Ancak dönemler ilerledikçe ütopyalar bağlama ayak uyduran veya bağlamın sorunlarına çözüm bulmaya çalışan bir yapıya sahip olmaktadır. Thomas More'un ütopyası ilk ütopyalardan ve adadaki yalıtılmışlık hali ile bağlamından kopuk temsil edilmeyi başarmış örnekler arasındaki sayılı örneklerden olmuştur (Tablo 4.1).

Tablo 4.1. "Ütopya" Tematik Analiz Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

Sosyal/siyasal ve ekonomik eşitsizlik	Distopyanın Alt Metinleri									
Tektipleşen Bireyler										
Makineleşme										
Otoriter Düzen										
Sömürü										
Baskı										
Savaş										
Kıtlık										
Kültürel Değerlerden Yoksunluk										
Bireysel Özelliklerden Soyutlanmak										
Korku										
Tehdit										
Karamsarlık										
Yabancılaşma										
Radikal değişim										
Hızlı Tüketim										
Yüksek Katlı Yapılaşma										
Teknolojinin Kullanıcı önüne geçmesi										
THOMAS MORE Ütopya	RÖNESANS DÖNEMİ									
		Aile içi ilişkiler/ Gündelik Yaşam	Anne-Çocuk - Kadın/Erkek ilişkisi	Birlikte-İnanç	Yönetim	Para	Eğitim / Bilim/ Felsefe	Giyim	Kentsel/Mi- mari	Mülkiyet
		*Yaşlılar ve gençler bir arada olmalı	*Kadın erkek eşittir	*Halk yemekhane sinde buluşulur *Hizmet eden kölelerdir/ düzenli törenler vs bir araya gelirler	*Yönetimde tek kişi yoktur *Prens ve Rahipler bulunur	*Değersiz *Yiyecek- içecek sıkıntısı yok	*Ziraat eğitimi çok önemli *Sanat değerli * Çok fazla kitap okunur ve birarada tartışılır	*Önemsiz *Günlük hayata uygun *Kendileri diğer *Standart *Eşit	*Ada Yaşamı *Belirli mesafelerde konutlar *Çiftlik evlerinde 40 kişilik yaşam *Bahçeler önemli	*Özel mülkiyet yok *Herkes eşit
Arzu Nesnesi	Ütopyanın Alt Metinleri									
Umut / Umut Mekanları										
Arı Rasyonellik										
Eşitlikçi										
Kusursuz İdeal										
İnsancıl										
Durağan										
Evrensel										
Hayal Edilen En İyi Yer										
Mutluluk										
İyimserlik										
Sevgi ve Saygı										
Hoşgörü										
İlerlemeci										
Yok Yer										
Cennet Yaşamı										
İdeolojik Düzen										

Rönesans dönemine ait ele alınan praxis temsiline ikinci örneği Tommaso Campanella'nın "Güneş Kenti"dir. Bu kentin temsilinden önce düşünülen arzu tamamen güç, sevgi, bilgelik

üzerine kurulu bir kent olmasıdır. Temsilinde de olabildiğince arzusunu karşılar nitelikte bir kent oluşturulmuştur.

ÖZNE

- Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam: Aile içi ilişkilere çok önem verilmektedir. Güneş kentliler sadece aile değil, tüm çevresi ile kuvvetli bağlar kurmaktadır. Fiziklerine, yiyip içtiklerine çok dikkat etmektedirler. Onlar için bir insanın akıl sağlığı kadar fiziksel sağlığı da çok önemlidir. Bu sebeple gündelik hayatlarında fiziksel egzersizler yapmakta, zamanlarını düzenli beslenip, bir araya gelerek ve müzik dinleyerek geçirmektedirler.
- Anne-Çocuk İlişkisi / Toplumda Kadının yeri/ Kadın-Erkek ilişkisi: Güneş kentinde kadınlar özgür bir şekilde yaşamakta ve kararlarını bireysel olarak vermektedirler. Kadın ve erkek eşittir. Evlilik 19 yaşından sonra tek eşlilik olarak yapılabilir.
- Birliktelik / İnanç: Bir araya gelinen ortamların başında yemekhaneler gelir. Yemekler tüm güneş kentlileriyle bir araya gelerek yenmektedir. Büyüklere hürmet edilmekte, küçüklerin büyükler ile ilişki kurması sağlanmaktadır. Kendilerine ait düzenli olarak yaptıkları törenleri bulunmaktadır. Sık sık bir araya gelen topluluk birbirlerine saygı duyarlar ve birbirlerine bağlıdırlar. Bu sebeple güneş kenti için bir aradalık, aile bağlılığı, insancıl bir tarafının olduğu söylenebilir.
- Yönetim: Hiyerarşik bir düzen bulunmaktadır. Yönetim hem bürokrasi hem de rahipler tarafından yapılmaktadır. Dolayısı ile eşit bir yönetim sistemi olduğu söylenebilir.

NESNE

- Para: Değersizdir.
- Eğitim / Bilim / Felsefe: Eğitim, bilim ve felsefe Güneş Kenti için çok önemlidir. Küçük yaştan itibaren eğitim başlamaktadır. Özellikle ziraat alanında kendini eğiten, geliştiren çocuklar takdir edilmektedir. Bilim adına büyük bir kitapları vardır ve tüm buluşlarını hayata dair çözüm aradıkları şeyleri burada biriktirmektedirler.
- Giyim: Temizliğine dikkat edilen kadın erkek ayrımının dahi olmadığı standart giysiler kullanılmaktadır. Önemli olan giysilerin gündelik yaşam veya savaş zamanında rahat edilebilecek, engel teşkil etmeyecek türden olmasıdır. Giysiler mevsimine uygun olarak hazırlanmaktadır. Giysiler kişisel değildir, ortak bir dolap görevlisi tarafından dağıtılan ve ortak halka ait dolaplarda toplanan bir sistemde kullanılmaktadır. Burada temizlenir ve burada dağıtılırlar. Dolayısı ile giyim konusunda tamamen eşitlik söz konusudur. Herhangi bir anlam ifade etmemektedir.

- Kentsel Mimari: Güneş Kent'i yaşamı adada geçmemektedir. Ancak yalıtılmış bir bölgede diğer yaşam faaliyetlerinin sürdüğü alanlardan oldukça uzakta bir tepede kurgulanmıştır. Tepede yapılmasının sebebi ise güvenliği sağlamaktır. Tepedeki bu kent kendi içinde çeşitli alanlara bölüştürülmüştür. Kentte kütüphaneler, müzeler önemli yapılardır ve kentin ilişkisi bu yapılar çevresinde şekillendirilmiştir. Dolayısı ile bu kentte tarihe önem verilmektedir. Radikal bir değişim öne sürülmemektedir.
- Mülkiyet: Güneş kentinde özel mülkiyet yoktur. Herkes her mülk üzerinde eşit haklara sahiptir. Bu konuda tartışmalar olmamaktadır. Her altı ayda bir yaşanan evler değiştirilmektedir. Bu sayede herkes her yerde yaşama özgürlüğüne sahip olmaktadır. Campanella'nın görüşüne göre buradaki mülkiyetin eşitliği önemlidir. Yoksa diğer türlü bencillik ortaya çıkacaktır. Eşitlikçi düşünce burada ön plana çıkmaktadır.

BAĞLAM

- Güneş kentinin ele alındığı dönem, ilk başlarda bilime inanmayan insanların yoğunlukta olduğu ve daha çok din üzerinden görüş bildirilen bir dönemdir. Daha sonrasında yavaş yavaş Aydınlanma dönemine geçilmeye başlanan bir dönemi teşkil etmektedir. Bu dönemde bilime inanmayan insanlar yoğunluktadır. Bilim ve din alanında fikir ayrılıkları olmakta ve bu tarz konularda anlaşmazlıklar çıkmaktadır (Tablo 4.2).

Tablo 4.2."Güneş Kenti" Tematik Analiz Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

Sosyal/siyasal ve ekonomik eşitsizlik	Distopyanın Alt Metinleri									
Tektipleşen Bireyler										
Makineleşme										
Otoriter Düzen										
Sömürü										
Baskı										
Savaş										
Kıtlık										
Kültürel Değerlerden Yoksunluk										
Bireysel Özelliklerden Soyutlanmak										
Korku										
Tehdit										
Karamsarlık										
Yabancılaşma										
Radikal değişim										
Hızlı Tüketim										
Yüksek Katlı Yapılaşma										
Teknolojinin Kullanıcı önüne geçmesi										
TOMASSO CAMPENELLA Güneş Kenti	RÖNESANS DÖNEMİ									
		Aile içi ilişkiler/ Gündelik Yaşam	Anne-Çocuk - Kadın yeri- Kadın/Erkek ilişkisi	Birliktelik- İnanç	Yönetim	Para	Eğitim / Bilim/ Felsefe	Giyim	Kentsel/Mi- marî	Mülkiyet
		*Aile içi bağlar ve ilişkiler çok önemli	*Kadın özgür	*Halk yemekhanesinde buluşulur.	*Hiyerarşiktir. *Rahipler ve bürokrasi vardır.	*Değersiz	*Uygulamalı eğitim *Bilim çok önemli	*Önemsiz *Gardrop görevlisi var *Standart *Eşit	*Adada geçmez *Güneyde kent tasviri *Tepede yapılaşma	*Özel mülkiyet yok *Herkes eşit
Arzu Nesnesi	Ütopyanın Alt Metinleri									
Umut / Umut Mekanları										
Anı Rasyonellik										
Eşitlikçi										
Kusursuz İdeal										
İnsancıl										
Durağan										
Evrensel										
Hayal Edilen En İyi Yer										
Mutluluk										
İyimserlik										
Sevgi ve Saygı										
Hoşgörü										
İlerlemeci										
Yok Yer										
Cennet Yaşamı										
İdeolojik Düzen										

Çalışmanın Rönesans Dönemine ait olan son praxis örneği Francis Bacon'a aittir. Bacon fikirleri ile 17. yüzyılın ortasında henüz bilimi özümsemeyen insanların zihinlerinde yerleşmiş

anlayış ve görüşleri sunmuştur. Bu sebeple olabildiğince teknolojiden uzak, fakat akıl bilime önem veren fikirleri ortaya sunmaktadır. Bacon'un "Yeni Atlantis" kenti temsilinde;

ÖZNE

- Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam: Aile ilişkileri ada için oldukça önemlidir. Aile bağlarının kuvvetli olması insanın hayata karşı olan tüm kötülüklerin ve hırsların panzehri olarak görülmektedir.
- Anne-Çocuk ilişkisi / Toplumda Kadının yeri / Kadın-Erkek ilişkisi: Kadın ve erkek ilişkileri tamamen eşittir. Kadınlar saygı gösterilen bireylerdir. Anne olduklarında ayrıca saygıyla karşılanmaktadır.
- Birliktelik / İnanç: Yemeklerde bir araya gelinmektedir ve bu buluşmalara çok önem verilmektedir. Aile büyüklerinin organize ettiği çeşitli yemekler, toplantılar yapılmaktadır ve burada herkes hayatına dair problemlerinin çözümü için büyüklerden akıl almaktadır. Güneş Kentliler dini inançlarına bağlıdırlar. Dini törenler için de yine düzenli olarak bir araya gelmektedirler.
- Yönetim: Yönetim kast-zühre sistemi olarak açıklanmıştır. Ancak mülkiyet kavramı olmamakta ve tamamen yaşa, tecrübeye bağlı olarak oluşturulmaktadır.

NESNE

- Para: Para sistemi Yeni Atlantis kenti için yoktur. Kent tasvirinde gündelik yaşam içerisinde paranın takas aracı olarak kullanılmasına gerek olmadığı herkesin eşit olduğu belirtilmiştir. Paylaşımçı bir düzen oluşturulduğu ifade edilmiştir. Dolayısı ile eşitlikçi, insancıl, paylaşımçı gibi kavramları yaşam alanında görmek mümkündür.
- Eğitim / Bilim / Felsefe: Yeni Atlantis'lilerde bilim oldukça önemlidir. Bilimi doğa üzerinden ilerleten Atlantis'liler çeşitli otlar, çiçekler gibi doğal ürünlerden ilaçlar veya bakım ürünleri yapmaktadırlar. Doğa hakkında birçok bilgi toplayan bilim grupları mevcuttur. Yoğun çalışmalar yapıp, çeşitli toplantılar gerçekleştirmektedirler. Bu sayede Bilim alanında kendi evrensel dillerini oluşturmaktadırlar.
- Giyim: Giyim konusunda eşitlikçi davranmışlardır. Ancak bu adaya özgü tanımlanabilecek renk kumaş ve başlıkları kullanmaktadırlar.
- Kentsel-Mimari: Yaşam alanı adada geçmekte bu sayede diğer kent yerleşimlerinden uzak, kendi düzenini kurmaktadırlar. Gelen misafirler için ayrı konaklar bulunmakta ve misafirlerin ağırlanması oldukça önem teşkil etmektedir. Dolayısı ile burada sevgi saygı, hürmet ve insancıl yaklaşımı görmek mümkündür.
- Mülkiyet: Mülkiyet kavramı yoktur. Ancak mülkiyete dair şart olan esas kurallar da mevcut değildir.

BAĞLAM

- Kentin adada, yalıtılmışlık halinde oluşu arzu nesnesine yani arzulanan şeye daha yakın bir hal almasını sağlamaktadır. Dolayısı ile kentin arzu nesnesine daha yakın ve bağlamdan daha uzak bir kent tasvirine ulaşmasını sağlamaktadır (Tablo 4.3).

Tablo 4.3. "Yeni Atlantis" Tematik Analiz Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

Sosyal/siyasal ve ekonomik eşitsizlik	Distopyanın Alt Metinleri									
Tektipleşen Bireyler										
Makineleşme										
Otoriter Düzen										
Sömürü										
Baskı										
Savaş										
Kıtlık										
Kültürel Değerlerden Yoksunluk										
Bireysel Özelliklerden Soyutlanmak										
Korku										
Tehdit										
Karamsarlık										
Yabancılaşma										
Radikal değişim										
Hızlı Tüketim										
Yüksek Katlı Yapılaşma										
Teknolojinin Kullanıcı önüne geçmesi										
FRANCIS BACON Yeni Atlantis	RÖNESANS DÖNEMİ									
		Aile içi ilişkiler/ Gündelik Yaşam	Anne-Çocuk - Kadın yeri- Kadın/Erkek ilişkisi	Birliklilik- İnanç	Yönetim	Para	Eğitim / Bilim/ Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet
		*Aile okadar önemlidir ki en büyük kötülüklerin dahi panzehiridir	*Kadın erkek eşittir	*Misafirperverlik vardır *Dine önem verilir		*Değersiz	*Akıl ve bilim çok önemli	*Önemsiz	*Ada *Bilim akademisi merkezli ada yaşamı	*Özel mülkiyet yok. *Herkes eşit
Arzu Nesnesi	Ütopyanın Alt Metinleri									
Umut / Umut Mekanları										
Arı Rasyonellik										
Eşitlikçi										
Kusursuz İdeal										
İnsancıl										
Durağan										
Evrensel										
Hayal Edilen En İyi Yer										
Mutluluk										
İyimserlik										
Sevgi ve Saygı										
Hoşgörü										
İlerlemeci										
Yok Yer										
Cennet Yaşamı										
İdeolojik Düzen										

4.2. 1800-1900 Aydınlanma Dönemi Ütopya Temsilleri

Aydınlanma Dönemi'ne ait birincil sayılabilecek praksis temsillerinde Benjamin Ward Richardson "Sağlık Kenti Hygeia", (1875), Edward Bellemey "Geçmişe Bakış", (1888), William Morris "Hiçbir Yerden Haberler", (1890) bulunmaktadır. Aydınlanma dönemine ait ele alınan praksis temsiliinin ilki Benjamin Ward Richardson'a ait "sağlık kenti Hygeia" olarak tanımlanmış olduğu kentidir. Bu dönemde oluşturulan ideal kentlerde sağlık sorunlarına çözüm üreten fikirler bulmak mümkündür. Kolera salgınının olduğu bu dönem ideal kentlerin oluşmasında etkilerini göstermiştir. Richardson'un da örneğinde arzu edilen birincil sebep tamamen sağlıklı bir kent hayalidir. Kentin temsil edildiği tüm ilişki ağı, kentsel çözümleri sağlık sorunları üzerinedir. Kent "Yiyelim ve içelim, çünkü yarın öleceğiz" sloganı ile tanımlanmıştır. Sadece fiziksel değil zihinsel hastalıklar için de çeşitli çözümler vardır ve kent tamamen sağlık sorunlarına hizmet eder durumdadır.

ÖZNE

- Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam: Ward'ın açıklamasıyla; birkaç deli, tımarhane olarak ruhsatlandırılmış, ancak görünüş olarak şehirdeki diğer evlerden farklı olmayan evlere yerleştirilmiştir. Burada deliler, küçük topluluklar halinde, uygun tıbbi gözetim altında, kendi bahçeleri ve eğlenceleriyle yaşamaktadırlar. Fiziksel nedenlerden dolayı gerçekten çalışmayacak durumda olan yoksullar, yine de insanlık onuruna sahip olduklarını ve korunmaya değer olduklarından, bu nedenle saygılı şefkati hak ettiklerini gösterecek şekilde tutulmaktadırlar. Geri kalanlar, çalışabilenler, yemek masraflarını karşılayan faydalı işlerde çalıştırılmaktadır. İş bulamazlarsa ve hak ederlerse, evde kalabilirler ve geçimlerini sağlayabilir veya evden yaşayabilir ve yapılan iş için ödeme alabilirler. Çalışmazlarsa, serseriler olarak hapishanede bir yuva bulurlar ve orada insanlığın ortak kaderini paylaşmak zorunda kalırlar.
- Anne-Çocuk ilişkisi / Toplumda Kadının yeri / Kadın-Erkek ilişkisi: Anneler günlük işlerini yaparken çocuklarını etkin bir şekilde bakım verenlere bırakmaktadırlar. Uygarlığın ilerlemesinde erkek ve kadının gerçek organik gücünün ve yapısının arttığını gösteren gerekçeler bulunmaktadır. Kadın ve erkek eşittir.
- Birliktelik / İnanç: Birliktelik ve bir arada olma hali ancak sağlığa kavuşulduğunda yapılabilir. Sağlık birincil şartlardan biridir.
- Yönetim: Sağlık Kenti parlamenter sistem ile yönetilmektedir. Düzenli olarak kongreler kurularak şehir ile ilgili çözümler tartışmaya sunulmaktadır. Şehirde tek görevi bölgenin sıhhi refahını gözetmek olan, Belediye Meclisi tarafından seçilen, usulüne uygun niteliklere sahip bir sağlık ve baş sıhhiye görevlisi bulunmaktadır. Onun altında, sıhhi memurlar olarak, fakir hukuk sağlık personelinin oluşturulan tüm tıp adamları aşılama ve

kendi bölgeleriyle ilgili her türlü sağlık meselesi hakkında raporlarını vermektedirler. Her doğum ve ölüm kayıt görevlisi, kayıt beyannamelerinin kopyaları iletilir; ve muayenehanesine, genellikle tabipler tarafından, ilçede yaygın olan hastalık vakalarının kayıtlı beyanları gönderilmektedir. Müfettişler, hayvanların ve bitkilerin bilinen tüm yaygın hastalıklarının dikkatli incelemelerini yapmaktadır.

NESNE

- Para: Para bu kentte oldukça önemlidir. Zengin ve fakir farkı net bir şekilde belirgindir. Bu sebeple para konusunda eşitlik olduğu söylenemez.
- Eğitim / Bilim / Felsefe: Sağlık sorunlarına bu kadar çözüm üretebilen bir kentte eğitim oldukça önemlidir.
- Giyim: Standart giyim tarzına sahip olan kentte giyimin nasıl ve ne şekilde olduğu önemsizdir. Önemli olan kısım sağlıklı belli derecenin üzerindeki sıcaklıkta yıkanmış dezenfekte edilmiş giysilerin tercih edilmesidir.
- Kentsel Mimari: Kent tasviri bir adada geçmemekte, şehir düzeninde geçmektedir. Bu şehirde yerleşime dair önemli olan konu belli bir alana kaç kişi düşeceği ile ilgilidir. Kalabalık ortam sağlık sorunlarını devam ettirmektedir. Bu sebeple nüfus ve alan oranları birbirleri ile ilişkili konulardır. Kentte büyük bulvarlar yer almaktadır. Zenginlerin ve fakirlerin evleri farklı büyüklüklerde. Ancak önemli olan kısım evlerin doğal ışık alabilmesidir. Işık, sağlık için çok önemlidir. Bu sebeple geniş yollarda konumlanan evler birbirleri ile aralıklarda konumlanmıştır.
- Mülkiyet: Özel mülkiyet anlayışı vardır ve sağlığın öncelikli seçildiği bu şehirde sağlık hizmeti geliri daha iyi olan hastalara daha fazla verilmektedir. Dolayısı ile insancıl veya eşitlikçi bir bakış açısı olduğu söylenemez.

BAĞLAM

- Ward' a göre; vahşi neşenin, umutsuz kederin ve kanıtlanmış deliliğin o büyük kaynağı olan alkolün kovulduğu bir şehirde, bu kadar çok deliliğin bulunması beklenemezdi. Birkaç deli, tımarhane olarak ruhsatlandırılmış, ancak görünüş olarak şehirdeki diğer evlerden farklı olmayan evlere yerleştirilmiştir. Burada deliler, küçük topluluklar halinde, uygun tıbbi gözetim altında, kendi bahçeleri ve eğlenceleriyle yaşamaktadırlar (Tablo 4.4).

Tablo 4.4. "Sağlıklı Şehir Hygeia" Tematik Analiz Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

Sosyal/siyasal ve ekonomik eşitsizlik	Distopyanın Alt Metinleri									
Tektipleşen Bireyler										
Makineleşme										
Otoriter Düzen										
Sömürü										
Baskı										
Savaş										
Kıtlık										
Kültürel Değerlerden Yoksunluk										
Bireysel Özelliklerden Soyutlanmak										
Korku										
Tehdit										
Karamsarlık										
Yabancılaşma										
Radikal değişim										
Hızlı Tüketim										
Yüksek Katlı Yapılaşma										
Teknolojinin Kullanıcı önüne geçmesi										
BENJAMİN WARD Hygeia A City of Health	Aydınlanma Dönemi	*Aile kavramı yok *Bir arada lık yok	*Sağlığa kavuşulduğu nda eşit olunabilir			*Önemli *Zengin fakir ayrımı var		*Temizliği çok önemli *Çamaşırhan elerden geçiyor * Standart	*Şehir	*Özel mülkiyet vardır *Zenginlere sağlık bakımı daha titiz ve özel
		Aile içi ilişkiler/ Gündelik Yaşam	Anne-Çocuk - Kadın yer- Kadın/ Erkek ilişkisi	Birliktelik- İnanç	Yönetim	Para	Eğitim / Bilim/ Felsefe	Giyim	Kentsel/ Mimari	Mülkiyet
				*Bilim ve tartışma için bir arada olunur	*Parlamente r sistem		*Önemli			
Arzu Nesnesi	Ütopyanın Alt Metinleri									
Umut / Umut Mekanları										
Arı Rasyonellik										
Eşitlikçi										
Kusursuz İdeal										
İnsancıl										
Durağan										
Evrensel										
Hayal Edilen En İyi Yer										
Mutluluk										
İyimserlik										
Sevgi ve Saygı										
Hoşgörü										
İlerlemeci										
Yok Yer										
Cennet Yaşamı										
İdeolojik Düzen										

Aydınlanma dönemine ait ele alınan praxis temsil örneklerinden ikincisi ise Erward Bellemey'e ait olan "Geçişe Bakış" üzerinden yazılmış ütopyadır. Burada yazar geçmiş ve gelecek arasında bir kurgu arasında dönemler arası karşılaştırma imkânı sağlamaktadır. Bellemey'e göre en önemli konu erdemli yaşamaktır. Kente dair temsilde;

ÖZNE

- Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam: Gündelik yaşamın temizlik ihtiyacını alt düzeyde tutabilmek için yaşanan evler oldukça küçük temizleyecek kişiye ihtiyaç duyulmayan evler olarak düşünülmüştür. Bu sebeple Bellemey'in bu örneğinde yaşam alanlarının değişmeye başladığını da gözlemlemek mümkündür. Bu sayede gündelik yaşam kurgusunda tüm bireyler çalışmakta ve evdeki işleri oldukça azalmaktadır. Ütopya geçmiş dönemden gelen kahramanın gözünden aktarıldığı için ısınma ve aydınlanma sorununun elektrik ile çözüldüğünden bahsetmektedir.
- Anne-Çocuk ilişkisi / Toplumda Kadının yeri/ Kadın-Erkek ilişkisi: Kadınların evdeki iş gücü düşürüldüğü için iş yükleri daha azalmıştır. Ancak toplum içerisinde çalışmaları eşit haklardadır. Kendilerine bakmalarına ve özen göstermelerine zaman tanımak için ise çalışma saatleri erkeklere nazaran biraz daha kısadır. Bu kentte kadın önemli ve değerli, eşitlik içerisinde özgürce yaşayabilmektedir.
- Birliktelik / İnanç: Birlikte bir araya gelişleri birçok ideal kentte olduğu gibi yemeklerde gerçekleşmektedir. Yemeklerden sonra da yine sosyal ortak alanlarda birlikte vakit geçirmekte ve eğlenmektedirler. Örnekte bir aradalık, sevgi ve saygı, eşitlik, fikir paylaşımlarının yapıldığı ortamlar tariflenmektedir.
- Yönetim: Ulus devlet yönetim şeklinde yönetilmekte ve kaynakta devlet yönetimine dair daha detaylı bilgiler gözlemlenmemektedir.

NESNE

- Para: Para bu kentte kullanılmamaktadır. Her şeyden bolca ve eşit bir şekilde bulunmakta ve dağıtımı sağlanmaktadır. Dağıtım ise belirlenen yerlerden yılda bir yapılmaktadır. Bellemey'in mantığında toplumun asla tasarruf yapmaması fikri bulunmaktadır. Tasarruf yapıldıkça ailenin yaşayacağı anıların azaldığını, gündelik hayattan kopulduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple sahip olunması istenen şeylerin bolca oluşu tasarrufa gerek duyulmamasını sağlamaktadır.
- Eğitim / Bilim / Felsefe: Eğitim sisteminde fiziksel eğitim de önemli bir yer tutmaktadır. Eğitim 6 yaşından 20 yaşına kadar sürmektedir.
- Giyim: Giysiler son derece ucuz ve standarttır. Giyime önem verilmemekle birlikte herkes için eşittir.
- Kentsel-Mimari: Kent içerisindeki evler olabildiğince bahçeli, yeşilin bolca kullanıldığı alanlarda yapılmışlardır. Ancak yaşanan konutlar oldukça küçük daha az zahmet gerektiren alanlardır. Bu sayede ev iş gücü düşürülmüştür. Yapılar arasında hapisane yoktur. Bu kentte hapis kavramını gerektirecek bir durum oluşmamıştır. Bu sebeple

gerek de kalmamaktadır. Diğer parsksis temsilindeki örneklere kıyasla bu örnekte ilk kez yaşam alanlarının küçüldüğüne dair bilgiler bulunmaktadır.

- Mülkiyet: Mülkiyet kavramının olduğu ancak hiç kimsenin bir diğerinden üstün olmayacak şekilde dağıtım olduğu vurgulanmıştır. Bu anlamda eşitlikçi bir görüş olduğu söylenebilir.

BAĞLAM

- Toplum arasında sınıf ayrımı bulunmaktadır. 1873 ekonomi bunalımından sonra endüstrinin çeşitli kısımlarında grevlere başlayan işçi kesiminin problemlerinin olduğu bir dönemdir (Tablo 4.5).

Tablo 4.5."Geçmişe Bakış" Tematik Analiz Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

Sosyal/siyasal ve ekonomik eşitsizlik	Distopyanın Alt Metinleri									
Tektipleşen Bireyler										
Makineleşme										
Otoriter Düzen										
Sömürü										
Baskı										
Savaş										
Kıtlık										
Kültürel Değerlerden Yoksunluk										
Bireysel Özelliklerden Soyutlanmak										
Korku										
Tehdit										
Karamsarlık										
Yabancılaşma										
Radikal değişim										
Hızlı Tüketim										
Yüksek Katlı Yapılaşma										
Teknolojinin Kullanıcı önüne geçmesi										
EDWARD BELLEMEY Geçmişe Bakış	AYDINLANMA DÖNEMİ	*Aile genelde dışarıda yemekte buluşuyor			*Hiyerarşik düzen			*Modern *Önemli-uyumlu	* Şehir	
		Aile içi ilişkiler/ Gündelik Yaşam	Anne-Çocuk - Kadın yer- Kadın Erkek ilişkisi	Birliktelik-İnanç	Yönetim	Para	Eğitim / Bilim/ Felsefe	Giyim	Kentsel/M imari	Mülkiyet
		*Kadın erkek eşittir	*Halk yemekhane sinde *Halk çamaşırvhan elerinde buluşulur			*Değersiz	*Uygulamalı eğitim *Bilim çok önemli			*Özel mülkiyet yok *Herkes eşit
Arzu Nesnesi	Ütopyanın Alt Metinleri									
Umut / Umut Mekanları										
Arı Rasyonellik										
Eşitlikçi										
Kusursuz İdeal										
İnsancıl										
Durağan										
Evrensel										
Hayal Edilen En İyi Yer										
Mutluluk										
İyimserlik										
Sevgi ve Saygı										
Hoşgörü										
İlerlemeci										
Yok Yer										
Cennet Yaşamı										
İdeolojik Düzen										

Çalışmanın Aydınlanma dönemine ait olan son praksis örneği William Morris'e aittir. "Hiçbir Yerden Haberler" ismi ile oluşturduğu kaynak kitabında kendi kentini tanımlayan Morris, 1873

ekonomi bunalımından sonra endüstrinin çeşitli kısımlarında işçi kesiminin grevleri sebebi ile toplumun olumsuz yönde etkilendiği bir kenti vurgulamaktadır. Tamamen makinelerin zenginlik getireceğini düşlemektedir. Hiçbir yerden haberler in temsil şu şekilde yapılmaktadır;

ÖZNE

- Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam: Toplumda eğitime önem verildiği için gündelik yaşam içerisinde bir arada oldukları yerler eğitim alanlarıdır. Çömlek, el işçiliği gibi ürünlerin üretilmesinde eğitimler verilmektedir. Çömlekler ortak fırınlarda kaplar için kullanılır ve bir araya burada gelinerek hoşça vakit geçirilir. Gündelik hayat içerisinde kentte bir aradalık, hoşgörü mevcut olduğu söylenebilir.
- Anne-Çocuk ilişkisi / Toplumda Kadının yeri / Kadın-Erkek ilişkisi: Bu şehirde kadın erkek ilişkileri tamamen eşittir. Kadınlar istediklerini yapma konusunda özgürdürler. Toplum içerisindeki bireyler kadına değer verirler ve önemserler. Bu ilişkiler içerisinde saygı, sevgi, hoşgörü, özgürlük ve eşitlik kavramlarını görmek mümkündür.
- Birliktelik / İnanç: Toplum sık sık bir araya gelmektedir. Ancak özellikle kendilerine ait olan özel günlerinde daha da canlanmaktadır. Saman hasadı, mısır festivali gibi kendi özel günleri mevcuttur. Bu eğlencelerde bir araya gelir ve bir arada eğlenirler.
- Yönetim: Yönetim demokrasi şeklindedir. Herkes fikirlerini açıklamakta özgürdür.

NESNE

- Para: Para önemsiz bir nesnedir. Morris çalışma karşılığında alınacak tek şeyin zevk olması gerektiğini düşünmektedir, önemli olan şeyin ise çalışanın onurların korunması olduğunu dile getirmektedirler.
- Eğitim / Bilim / Felsefe: Morris eğitim için okulu kabul etmemektedir. Ona göre eğitim sadece okulda öğrenilmez. Hatta kitaplardan da öğrenilmez. Eğitim hayatın zaten içerisinde. Bu sebeple eğitimi uygulayarak ve deneyimleyerek yapmak için çocuklar yaz mevsimlerinde ormanlık alanlara götürülerek eğitilir.
- Giyim: Mevsim şartlarına göre değişen şekillerde ancak standart olan giyim tarzı kullanılmaktadır. Giyimin ne olduğu önemsizdir. Önemli olan rahat edilmesidir. Bu sebeple nesneye verilen değer üzerine anlam yüklemeyiz.
- Kentsel Mimari: Mimari yapılaşma içerisinde zengin fakir ayrımı gözlemlenmemektedir. Eğer fakir evleri kötü görünüyorsa zengin evleri de o derece kötü görünmektedir. Bu anlamda eşitlik söz konusudur. Ayrıca kentte bulunan konutlara karşılık birde konuk ağırlamak için evler bulunur. Bunlar da kente serpiştirilmiş bir haldedirler. Misafirperverlik, insana verilen sevgi ve saygı ön plandadır.
- Mülkiyet: Özel mülkiyet kavramı yoktur. Herkes eşittir.

BAĞLAM

Makinelerin ortaya çıkmasına tekabül eden, bunun üzerinden işçilerin yer yer ayaklandığı grevlerin olduğu bir dönemdir (Tablo 4.6).

Tablo 4.6."Hiçbir Yerden Haberler" Tematik Analiz Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

Sosyal/siyasal ve ekonomik eşitsizlik	Distopyanın Alt Metinleri									
Tektipleşen Bireyler										
Makineleşme										
Otoriter Düzen										
Sömürü										
Baskı										
Savaş										
Kıtlık										
Kültürel Değerlerden Yoksunluk										
Bireysel Özelliklerden Soyutlanmak										
Korku										
Tehdit										
Karamsarlık										
Yabancılaşma										
Radikal değişim										
Hızlı Tüketim										
Yüksek Katlı Yapılaşma										
Teknolojinin Kullanıcı önüne geçmesi										
WILLIAM MORRIS Hiçbir yerden haberler	AYDINLANMA DÖNEMİ				*Hiyerarşik düzen		*Uygulamalı eğitim *Okul gereksiz	*Terbiyeli giyim tarzı *Kumaşla örtülü *Abartısız *Özel		*Özel mülkiyet vardır *Çalışma hakkına göre bölüştürülür *Statü göstergesidir
		Aile içi ilişkiler/ Gündelik Yaşam	Anne-Çocuk - Kadın yeri- Kadın/Erkek ilişkisi	Birliktelik- İnanç	Yönetim	Para	Eğitim / Bilim/ Felsefe	Giyim	Kentsel/Mi- marî	Mülkiyet
		*Düzenli aile hayatı *Çocuklar en iyi eğitimi önce ailede alır	*Kadın erkek eşittir	*Festivallere buluşulur		*Değersiz			*Bahçeler önemli	
Arzu Nesnesi	Ütopyanın Alt Metinleri									
Umut / Umut Mekanları										
Arı Rasyonellik										
Eşitlikçi										
Kusursuz İdeal										
İnsancıl										
Durağan										
Evrensel										
Hayal Edilen En İyi Yer										
Mutluluk										
İyimserlik										
Sevgi ve Saygı										
Hoşgörü										
İlerlemeci										
Yok Yer										
Cennet Yaşamı										
İdeolojik Düzen										

4.3. 1900-1965 Modern Dönem, Sanayi Devrimi Ütopya Temsilleri

Modern Dönem Sanayi Devrine ait birincil sayılabilecek praksis temsiller arasında seçilen üç örnek arasında Le Corbusier “Çağdaş Kent”, (1925), Frank Lloyd Wright “Broadacre City”, (1934-35), Archigram “Walking City”, (1964) bulunmaktadır. Bu temsillerin hepsinde kuralları net belli olan kent temsillerini görmek mümkündür. Modern Dönem Sanayi Devrimi’ne ait ele alınan praksis temsiliinin ilki Le Corbusier’e ait “Çağdaş Kent” tir. Corbusier’in "ölü dönemin artıklarını temizleyen yeni çağdaş bir kent" ile tanımladığı şehirde Corbusier radikal kararlar almak istemiştir. Bir şehrin ilerlemesi ve bu şehrin hayata dair yeni bir söz söylemesi için gerekli olan şey tamamen radikal düşündürmektir. Bu sebeple Corbusier’e göre geçmişe dönük her şeyi sıfırlamak gerekmektedir. Mimarının sıfırlanması ile beraber mimarının yönlendiriciliğinin de sıfırlanması olağan bir durumu teşkil etmektedir.

Corbusier’in kentini tasarlariken her şeyin üzerinde koymuş olduğu kurallar; yaşamı değiştirip dönüştürme, hayatı düzene koyma çabasından gelmektedir. Fakat bu kurallar oldukça katı ve net yönlendirmeleri içermektedir. Corbusier makinenin kullanılmaya başlanması ile onun işlevsel oluşundan ilham alarak tasarımlar yapmaya başlamıştır. Ona göre her şeyin işlevsel olması, işlevsel olmayanın ise yaşamda bulunması gerekmemektedir. Makine tamamen işleyiştir ve kent de bir makinedir. Burada duygulara yer yoktur.

ÖZNE

- Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam: Gündelik yaşam çalışma hayatının belirli saatler içerisinde olduğu ancak akşam odluğunda bir araya gelinebilecek zamanları oluşturmaktadır. Sistematiik çalışma hayatının dışında ortak alanlarda zaman geçirilmektedir. Dolayısı ile bir arada geçirilen zaman kısıtlı bir süreyi tariflemektedir.
- Anne-Çocuk İlişkisi / Toplumda Kadının yeri / Kadın-Erkek ilişkisi: Kadınlar yemek ya da temizlik yapmamaktadır. Ortak alanlarda çalışan kişiler tüm apartmanlardaki temizliği yemeği yapmaktadır. Anneler çocukları ile işten döndüklerinde ilgilenmekte, genellikle de dadılar tarafından bakılmaktadırlar. Bu sebeple anne ve çocuk ilişkisi Corbusier’in kentinde kopmaya başlamakta, aile içi ilişkilerin biraz daha aşındığı gözlemlenmektedir. Kadın evden uzakta kalmakta ve ev işleri ile hiç ilgilenmemekle birlikte yapılacak her şey kendi özel ortak alanlarda yapılmaktadır. Kadın ve erkek hakları ise eşittir.
- Birliktelik / İnanç: Birliktelikler ortak alanlarda ancak halkın belirli statülerine göre ayrılmaktadır. Bu kentteki birliktelikler ayrıştırma içermekte, eşitliğin önceediği bir aradalık bulunmamaktadır.

- Yönetim: Toplumda ideal bir idari sistem için sanayici, bilim adamı ve sanatçıdan oluşan elit grup tarafından yönetilmektedir. Le Corbusier bu yönetim biçiminin evrensel olarak da uygulanabileceğini, sebebinin ise herhangi bir politik görüşü barındırmadığını ve böylelikle tüm toplumsal ekonomik sorunlara cevap verilebileceğini vurgulamaktadır. Yönetim ancak belirli statüdeki kişiler tarafından seçilebilmektedir.

NESNE

- Para: Le Corbusier kentini yoksulluğun olmadığı bir ülke olarak tanımlar. Ancak yine de zengin fakir ayrımını statü farklarında görmek mümkündür. Bu sebeple tam olarak bir eşitlik gözlemlenemez, toplumun yeteneklerine göre hiyerarşik bir düzen olduğu söylenir.
- Eğitim / Bilim / Felsefe: Eğitim için özel okullar çocukların en iyi düzeyde eğitildiği yerlerdir.
- Giyim: Giyim hiyerarşik düzeni tariflemekte statü göstergesi halindedir. Dolayısı ile bu kentte nesneye oldukça önem verilmektedir.
- Kentsel-Mimari: Belirli bir nüfusta tutulan çağdaş bir şehir tasvir eden Corbusier, yapıların çok yüksek yoğunlukta olduğu apartmanlar oluşturmuştur. Ev tamamen bir makine ve işlevsel olmalıdır. Aile yaşamına yenilik getiren konut düzeni, ihtiyaçların ortak alanlarda gerçekleştiği, özelleşmiş apartman yapılarını tanımlamaktadır. Yüksek katlı yapılaşma örneklerin arasında ilk kez bu örnekte gözlemlenmiştir. Beton yapılaşma belirli oranda tutulan nüfus ve makine olan işlevsel ev konsepti duyguların da ortadan kalktığı bir makine insanı andırabilir.
- Mülkiyet: Tüm konutlar seri üretim olarak üretilmiştir. Fakat buna rağmen farklılıklar vardır. Farklılık sebebi ise hiyerarşik düzen kaynaklıdır. Kentteki arazilere sahip olunmasına izin verilmemektedir. Ancak bu durum hiyerarşik düzenin bozulmadığı durumda eşit olmayan bir yaşam alanını oluşturmaktadır.

BAĞLAM

- Kırdan kente göçün olduğu bir dönemdir. Sanayi Devrimi ile beraber makinelerin kullanılmaya başlanması, köydeki yaşamın kente kayması ve bu durumda fabrikalarda çalışma sisteminin kurulması üzerine kentteki nüfus yoğunluğunun olduğu görülmektedir.
- Yoğun nüfus sebebi ile oluşan sağlıklı yaşam koşulları mevcuttur.
- Teknolojinin ilerlemesi ve teknolojinin insanın önüne geçecek değerde olması sebebi ile insanın nesneleşmesinin gerçekleştiği bir dönemdir.

- Hızlı tüketimin gerçekleştiği bir dönemdir.
- Zengin fakir ayrımının yapıldığı bir dönemdir.
- Hiyerarşık düzen mevcuttur (Tablo 4.7).

Tablo 4.7."Çağdaş Kent" Tematik Analiz Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

Sosyal/siyasal ve ekonomik eşitsizlik	Distopyanın Alt Metinleri									
Tektipleşen Bireyler										
Makineleşme										
Otoriter Düzen										
Sömürü										
Baskı										
Savaş										
Kıtlık										
Kültürel Değerlerden Yoksunluk										
Bireysel Özelliklerden Soyutlanmak										
Korku										
Tehdit										
Karamsarlık										
Yabancılaşma										
Radikal değişim										
Hızlı Tüketim										
Yüksek Katlı Yapılaşma										
Teknolojinin Kullanıcı önüne geçmesi										
LE CORBUSIER Çağdaş Kent	MODERN DÖNEM	*Çekirdek aile	*Çalışan anne figürü *Başarılı kadın *Çocuk bakıcı ile *Kadın ev işi yapmaz	*Misafir evde ağırlandırmaz ortak alanlarda ve çalışanlar tarafından ağırlandır	*Hiyerarşik düzen	*Çok önemli *Para statü göstergesi *Yaşam stili belirleyen şey		*Statü göstergesi * İş hayatına özel * Önemli	*Yüksek katlı yapılaşma	*Bireysel mülkiyet yoktur * Hiyerarşik yerleşim vardır
		Aile içi ilişkiler/ Gündelik Yaşam	Anne-Çocuk - Kadın yeri- Kadın/Erkek ilişkisi	Birlikte-İnanç	Yönetim	Para	Eğitim / Bilim/ Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimarî	Mülkiyet
							*Uygulamalı eğitim *Çocuklar için özel eğitim alanları			
Arzu Nesnesi	Ütopyanın Alt Metinleri									
Umut / Umut Mekanları										
Arı Rasyonellik										
Eşitlikçi										
Kusursuz İdeal										
İnsancıl										
Durağan										
Evrensel										
Hayal Edilen En İyi Yer										
Mutluluk										
İyimserlik										
Sevgi ve Saygı										
Hoşgörü										
İlerlemeci										
Yok Yer										
Cennet Yaşamı										
İdeolojik Düzen										

Modern Dönem Sanayi Devri dönemine ait ele alınan praksis temsili ikinci örneği ise Frank Lloyd Wright'a ait olan "Broadacre City" dir. Frank Lloyd Wright 1908 yıllarında kendi çalışmasını "radikal kararları barındıran muhafazakâr dava" olarak tanımlamıştır. Radikal ve

muhafazakâr kelimelerini retorik olarak bir arada kullanışı profesyonel hayatta belirleyici olan hükümetin bir aradalığını tamamlamaktadır. Wright döneminin en büyük sıkıntısı olan kırım kente göç etmesiyle oluşan kaosa karşılık kendi kentinde tam tersini hayal etmiştir. Modern dönem öncesi yaşantıyı düşünerek tekrar kentin içinde tarım yapılarak gündelik hayatın devam ettirilebileceğine inanmıştır. Bu sayede gelişen teknoloji eski yaşantı ile entegre edilerek dönemin sorunları çözülebilecektir.

ÖZNE

- Aile içi ilişkiler / Gündelik yaşam: Wright için aile kavramı çok önemlidir ve aile bir arada tutulmalıdır. Ona göre aile kavramı bir kentin ana kurumu niteliğindedir. Bu sebeple her şeyden önce kentin aile düzeni gelmektedir. Dolayısı ile burada tahmin edilebilir ki Wright, duygusal içerikteki bağlılık ve maneviyata önem vermektedir. Çalışma hayatını yaşam alanlarına yaklaştırarak tüm aileyi bir arada tutmayı hedefler.
- Anne-Çocuk ilişkisi / Toplumda Kadının yeri / Kadın-Erkek ilişkisi: Bu kentte kadın erkek eşittir. Çalışma hayatında kadınlar da rahat ve özgürce çalışabilmektedirler. İş yaşamları konut yaşamlarına yakın olduğu için de çocuklarıyla vakit geçirmeleri ve birlikte olmaları kolaylaştırılmıştır.
- Birliktelik / İnanç: Wright aile içindeki bağlılığı ve birlikteliği gölgede bırakmamak için aile düzenini bozmak istememiş ancak nadide günlerde toplumun bir araya geldiği zamanlar oluşturulmuştur. Kentin çeşitli yerlerinde pazarlar oluşturarak buradaki ortak alanlarda sosyalleşmeyi sağlamıştır. Çekirdek aile düzenine önem veren Wright saygı, sevgi ve hoşgörünün olduğu aile bağlılığını bozmayarak, manevi değerleri ön planda tutmaktadır.
- Yönetim: Yönetim sistemi ile kentine dair yanlış karar vermekten tedirgin olan Wright, sistemi yerel yönetim istemi olarak belirlemiştir. Önemli sorunlar politika dışında çözülecektir.

NESNE

- Para: Wright ekonomik düzeni kendi planladığı yol kenarı pazarında sağlamaktadır. Ziraatçılar kendi doğal ürünlerini, El emeği ile ilgilenenlerin el emeği ürünlerini bu pazarda satmaktadır. Pazar bu şehrin ekonomisindeki bolluğu yansıtmaktadır. Kentte kendi ürün ve satışına göre hayat döngüsü oluşmuştur.
- Eğitim / Bilim / Felsefe: Wright okulların eğitim için çokta gerekli bir yer olmadığını, eğitimin çok önemli ve ancak hayat içerisinde öğrenileceğini öne sürmektedir.
- Giyim: Giyim önemsizdir. Önemli olan gündelik hayat içerisinde rahat bir şeyler giyebilmektir.

- Kentsel-Mimari: Kent tasviri ne bir şehir gibi meydanları olan bir kurgu ne de tamamen yeşil alana sahip bir çiftlik şeklindedir. Her ikisi de iç içe geçmiş gibidir. Wright'ın tanımlamasına göre "kent kıra gitmiştir". Kurumsal yapılar dahi yeşil ormanlık alanların içerisinde kaybolmuştur. Ona göre yapılaşma ve yapı alanları oluşturmak doğal yaşamdan kopmak demektir. Dolayısı ile doğa içerisinde bir şehir kurgulanmıştır.
- Mülkiyet: Wright'ın deyimiyle; sıkı eşitçiliğin bireyselliği tehdit ettiği kadar olmayan bir kenti tasvir etmektedir. Ancak ailelerin ne bir arabaları olmayacak kadar fakir ne de beş arabadan fazlasına sahip olacak kadar zengin olmaları durumu mevcuttur. Bu sınırlar içinde katı bir hiyerarşi yoktur. Wright bu düşüncelerinde özgün kalıcı bir düzen geliştirilmesine yönelik girişimlerde bulunmakta ve gerçek kapitalizmin önünü açmaktadır. Temsil ettiği kent ortak alanlardan yoksun ve toplumun birleşeceği alanları çok da karşılamamakta, mülkiyet kavramı ile de yaşam stili belirlenmektedir. Yaşam alanlarında peyzajla bütünleşme fikri ve esnek mekanlar ailenin toplanmasına ve sağlıklı bir ortamı sağlamasına karşın, sahip olunan mal varlığı ile düzenli bir yaşamı vaat edebilmektedir. Her vatandaşın kişi başına en az dört dönüm olmak üzere arazi verilerek yarı zamanlı çiftçilik yapacağı öngörülmüştür.

BAĞLAM

- Kırdan kente göçün olduğu bu sebeple de karmaşanın bulunduğu bir dönem,
- Sağlıksız yaşam koşulları bulunmakta,
- Göç sebebi ile nüfusun yoğunluğunun etkisinde olduğu faktörler mevcuttur.
- Teknolojiden dolayı nesneleşen insan figürü tanımının kullanıldığı bir dönem, bu sebeple Wright çiftlik yaşamını konutlara yakın ve ailelerin bir arada olduğu bir ortamı oluşturmaktadır.
- Hızlı tüketimin olduğu bir dönem, bu sebeple Wright tüketimi dengelemeye çalışmaktadır (Tablo 4.8).

Tablo 4.8. "Broudacre City" Tematik Analiz Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

Sosyal/siyasal ve ekonomik eşitsizlik	Distopyanın Alt Metinleri									
Tektipleşen Bireyler										
Makineleşme										
Otoriter Düzen										
Sömürü										
Baskı										
Savaş										
Kıtlık										
Kültürel Değerlerden Yoksunluk										
Bireysel Özelliklerden Soyutlanmak										
Korku										
Tehdit										
Karamsarlık										
Yabancılaşma										
Radikal değişim										
Hızlı Tüketim										
Yüksek Katlı Yapılaşma										
Teknolojinin Kullanıcı önüne geçmesi										
FRANK LLOYD WRIGT Broudacre City	MODERN DÖNEM				*Hiyerarşik düzen	*Tarlaların değeri ile ilişkili				Mülkiyetin eşit dağıtılmasını savunur *Ancak dağıtım değişikendir
		Aile içi ilişkiler/ Gündelik Yaşam	Anne-Çocuk - Kadın yeri-Kadın/Erkek ilişkisi	Birliktelik-İnanç	Yönetim	Para	Eğitim / Bilim/ Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet
		*Aileyi tekrar yakınlaştırmak	*Kadın erkek eşittir *Kadın bahçe işleri ile uğraşır	*Doğa ile bütünleşmek ve bir araya gelmek			*Uygulamalı eğitim	*Gündelik hayatta çalışmaya uygun	*Yatay mimari Merkez yok *Doğaya Saygılı *Doğa ile bütünlük	
Arzu Nesnesi	Ütopyanın Alt Metinleri									
Umut / Umut Mekanları										
Arı Rasyonellik										
Eşitlikçi										
Kusursuz İdeal										
İnsancıl										
Durağan										
Evrensel										
Hayal Edilen En İyi Yer										
Mutluluk										
İyimserlik										
Sevgi ve Saygı										
Hoşgörü										
İlerlemeci										
Yok Yer										
Cennet Yaşamı										
İdeolojik Düzen										

Çalışmanın Modern dönem Sanayi Devrine ait olan son praksis örneği Archigram'ın "Walking City" projesidir. Proje praksis edilebilir nitelikte birçok kavramı barındırdığı halde ideolojik olarak da güçlü fikirler sunmaktadır. "Walking City" teknolojinin sınırsız bitmemiş haline inançla ortaya çıkmış bir ütopya'dır denilebilir.

Tamamen teknolojinin kullanıldığı, değişim ve hareketliyi sağlayan bir tasarım kararı alınan Walking City projesinde işlevselcilik ön planda tutulmuştur. Archigram yorumlara açık olan bir ürün ortaya koyarken ideolojisinde ütopya ya da distopya mı veya gerçekten oluşturmak istediği şey ile karşı yansıtmak istediği şey üzerinde düşünmeyi gerektiren bir şehri mi tanımlamaktadır?

Özne ve nesne ilişkilerine dair detaylı bilgilerin bulunmadığı bu örnekte takılıp sökülebilen eskidiğinde atılabilen, büyüyüp küçülebilen esnek yapılaşma görülmektedir. Standart yaşam kapsülleri ile bütünleşen hareketli bir form tanımı kenti oluşturmaktadır. Kişisel alanların olduğu bu mimaride yalnızlaşma ve tekil hayatlar simgelenmiş gibidir. Bağlamından tamamen kopartılmaya çalışılan yürüyen dev bir kent tasviri sunulurken bir yandan da modern dönemin sağladığı teknoloji ile oluşan makineleşme ve hızlı tüketime de gönderme yapar niteliktedir. Oluşturulan hareketli yapının bulunduğu yerde kendi bağlamını kendisinin oluşturacağı düşünülmektedir.

Daha çok eleştiri barındıran bu iyi yaşam senaryosundan kötü yaşama dair verilerin bulunması ütopyanın bir distopik eser mi sorusuna yanıt olabilmektedir.

Hem de elde edilen bu dünyayı yaratılan kurgu içerisinde bize aktarmak amaçlanmış olabilir. Sanatın da yorumlara açık olduğu gibi Archigram'ın sunduğu ve tasvir ettiği yaşam hem teknolojisiyle bireylerin değerinin kalmadığı hem de bunu toplumun son hali gibi gözler önüne sermeyi çarpıcı bir şekilde yapmaktadır. Dolayısı ile distopya kavramlarına uyan bu ütopya karşısındaki topluma bir aktarım ve farkındalık kazandırması için ise görevini tamamen yapmaktadır (Tablo 4.9).

Tablo 4.9. "Walking City" Tematik Analiz Tablosu (Sertsarı Aslan, 2024)

[illegible]

4.4. Bölüm Sonucu

İdeolojik ve praksis temsillerin birlikte değerlendirildiği tezin bu bölümünde çalışmanın sınırları içerisinde kalan özellikle dönemin kırılma anları sayılabilecek travmatik olayların yaşandığı geçiş dönemleri ele alınmıştır. Bu sebeple oluşturulan temsiller dönemin olayları karşısında oluşan arzuları içermektedir. Arzu bazen bir çözüm önerisi, bazen tamamen başka bir yalıtılmış ortamda radikal bir karar, bazen ise dönemin travmalarına çarpıcı bir şekilde eğilerek tartışan, farkındalık kazandıran düşsel veya uygulayıcı olgulara yönelik durumdur. Her dönem farklı özellikleri farklı fikirleri temsil etse de ortak olan şey “Şehir”dir. Şehir burada Rossi’nin de belirttiği gibi yaşanan her şeyi kayıt altına alır. Kayıt altına alınan kent bu tezde ütopya kavramına mı yoksa distopik kavramlara mı yakındır? ve bu kavramlarla aktarım nasıl sağlanmıştır? Bu sorular için yapılan incelemede ideolojik temsillerde görülmüştür ki:

Rönesans Dönemi: Bu tezde ideolojik temsil olarak adlandırılan üç örnek dönemin özelliklerini yansıtan tiplerde,

TİP 1: Bu dönemde ilerlenen bilim ve teknoloji üzerine çalışmaların olduğu ve olacağı öngörüldüğü hali ile uzay ve uzaydaki yaşanabilirlik anlamında görüşleri içerir.

TİP 2: Kadınlara eşit davranılmadığı bir ortamı anlatabilen bir kadının ilki kez bir şey icra ettiği bir kaynaktır. Burada dönemin özelliğini üretilen bu eserden okumak mümkündür.

TİP 3: Toplumdaki eşitsizlik ve hiyerarşik toplum düzenini vurgulayan, bu dönemde hiyerarşik dönemin olduğunu göstermektedir.

Bilimin ilerlemeye başladığı, toplumda sınıfsal ayrışmaların olduğu, kadın erkek arasında kadınların özgürce fikirlerini sunmadığı bir dönem içerisinde yazılan ve bu konulara vurgu yapan örnekler farkındalık kazandıracak şekilde oluşturulmuştur.

- Aydınlanma Dönemi: Bu tezde ideolojik temsil olarak adlandırılan diğer üç örnek tiplerinde,

TİP 4, TİP 5, TİP 6: Bilimin ilerlediği, deniz yolculukları ile keşiflerin, genetik çalışmaların yapıldığı bir dönem içinde yazılan kaynak yine kendi dönemi içerisinde bilimi konu alan bir yapıtı oluşturmaktadır.

- Modern Dönem: Bu tezde ideolojik temsil olarak adlandırılan son üç örnek tiplerinde,

TİP 7: Tamamen dönemin makineleşmesi, toplumda aile bağlarının koparılması, güzel olarak tariflenebilecek şeylerden insanların uzak tutulması gibi distopik öğeleri içinde barındıran kaynakta dönemin var olan yaşanan olgularını ileriye taşıyarak geleceğe dair kötü senaryo oluşturulmuştur. Kötü senaryo geleceğe dair oluşabilecek olumsuz yaşam koşullarını anlatmaktadır.

TİP 8: kapitalist düzen, hiyerarşi gibi kavramların vurgulu bir şekilde anlatıldığı kaynakta okuyucuya hem toplum yönetimi hem de kişisel gelişim üzerinden farkındalık kazandırılmıştır.

TİP 9: Düşünce özgürlüğünün bittiği, kapitalist düzenin yüksek düzeyde hissedildiği, yönetimin toplumun tüm alanlarına sızdığı, sürekli izlenen, savaş içinde yaşanan tam bir kötü dünya senaryosudur.

Modern dönem Sanayi Devrimi ile beraber makinelerin ortaya çıkışı ve köylerden yoğun nüfusun kentlere taşınması ve kentlerde fabrikalarda çalışan halkın gündelik hayatının değişmesi ile yaşanan travmatize zamanlar ideolojik ütopyalarda daha ilerisinin olumsuz hali yansıtılmaktadır. Bu durum hem bir korku hem de bir tedbir oluşturacak şekilde düşünülebilir. Fakat sonuç olarak yansıtılan tutum dönemin olumsuz koşullarının daha olumsuz halini yansıtmak olmuştur (Tablo 4.10).

Tablo 4.10. İdeolojik Temsil Okumaları (Sertsarı Aslan, 2024)

TİP 1	ÖTEKİ DÜNYA AY DEVLETLERİ VE İMPARATORLUKLARI	TİP 2	YENİ KRİSTAL DÜNYA	TİP 3	GULLİVER'İN SEYAHATLARI
KENT TASVİRİ	*Uzay ve yıldızlarla ilgilenen bir topluluk *Sınırları belli "Yeni Fransa" olarak tanımlanan bir ülke	KENT TASVİRİ	*Hayvan-insan karışımı yaratıkların olduğu *Hayali bir cennet yaşamı	KENT TASVİRİ	*Birinde cücelerin, diğerinde ise devlerin yaşadığı iki ayrı ülke
AKTARIM	*Bulunduğu kente dair fikir sunabilmek için yazılarında seyahat ederek olması gereken ülkeyi aktarma konusunda gelecek ütopyalara öncü rol oynaması	AKTARIM	*Feminist ütopya eseri *Güzellik, doğruluk ve barış	AKTARIM	*İnsanlar arasındaki farkların alt ve üst düzeyden bakılarak empati sağlanması
DÖNEMİN ETKİSİ	*Yıldızlar ve gezegenlerle ilgili merak *Yeni kent tasarımlarının düşünmesi	DÖNEMİN ETKİSİ	*Dönemin kadınlarının gizli bir şekilde eser vermesine karşılık bir kadın yazarın feminsit bir eser vermesi *Kadınlara verilen değer	DÖNEMİN ETKİSİ	*Toplumda insan ayrımı *Dönemin sıkıntılarını yeren bir dil
TİP 4	DÜNYANIN MERKEZİNE YOLCULUK	TİP 5	ZAMAN MAKİNESİ	TİP 6	DOKTOR MAREAU ADASI
KENT TASVİRİ	*Kent tasviri bulunmamakta	KENT TASVİRİ	*Yer altı ve yer üstü iki ayrı yaşam alanı *Yer üstü altınçağı, bol meyve hastalık yok, savaş yok *Yer altındaki yaşam alanı kuyularda çalışmaktanm hayvansılaşan korkunç insanlar	KENT TASVİRİ	*İngiltere'nin bir adası *Adanın toplumu insanlaşan hayvanlar *Adadaki yaşam için uygulanan kurallar (hayvanların insanlaşması için)
AKTARIM	*Bilime dair önemli bilgiler	AKTARIM	*Komünal sistemin insanların hayatlarına etkisi *Zamanlar arasında sıçrama yapılabilirlik fikri	AKTARIM	*Mükemmel insanın yaratılmasına ihtiyaç duyulduğu *Hayvansı duygulara sahip olmaya başlayan insanlar *Bilimin ilerlemesi
DÖNEMİN ETKİSİ	*Aydınlanma döneminin büyük buluşları *Denizlere seferlerin düzenlendiği bir dönem	DÖNEMİN ETKİSİ	*Komünal düzen *Bilim ve teknolojinin etkisi	DÖNEMİN ETKİSİ	*Bilimin ilerleyişi *Hayvanlar üzerinde yapılan incelemeler sonucu oluşan tartışmalar *İnsanların yaşamlarının insanlıktan çıkmaya başlaması
TİP 7	CESUR YENİ DÜNYA	TİP 8	HAYVAN ÇİFTLİĞİ	TİP 9	1984
KENT TASVİRİ	*Modern dünya *İnsanların robotik yaşamları *Tüketim en yüksek düzeyde *Aile kavramı yok *Fetüslerde yetişen bireyler *Savaş, hastalık, mutsuzluk yok *Vahşi dünya *Hastalık var *Sefalet ve savaş var *Sevgi aile kavramı ve aile bağlılığı var	KENT TASVİRİ	*Çiftlik yaşamı içerisinde kurulması arzulanan demokratik ortam	KENT TASVİRİ	*Amerika ve İngiltere'nin birleştiği "Okyanusya" adında bir ülke *Halkın kadamelı olarak belirli haklara sahip olması, eşitsizlik bulunması *Kent içerisinde her bireyin izleniyor oluşu
AKTARIM	*Robotlaşan insanlar *Duygusuzlaşan ve güvensiz insan ilişkileri *Yönetim korkusu *Güzel şeylerden yoksunluk	AKTARIM	*Hiciv tarzında dil *Bireylerin kendini geliştirmesi gerekliliği *Siyasi düzene gönderme *Eşitsizlik	AKTARIM	*Aşırı bir yönetim sistemi *Teknolojinin gelişerek insanların aleyhinde kullanılması *Robotlaşan ve özgürlükten yoksun bireyler *Aile kavramı yok
DÖNEMİN ETKİSİ	*Bilim ve teknoloji *Robotlaştıran rutin yaşam	DÖNEMİN ETKİSİ	*Modern dönemin çalışanları köleleştirdiği bir düzen *Var olan düzene karşı karşıt düşünce	DÖNEMİN ETKİSİ	*Modern Dönem Sanayi Devriminin robotlaşan insanları *Eşitsizlik *Güvensizlik ve özgürlükten yoksunluk *Savaş ortamı *Teknolojinin gelişmesi

- Rönesans Dönemi: Bu tezde praksis temsil olarak adlandırılan üç örnek dönemin özelliklerini yansıtan tiplerde TİP 1, TİP 2, TİP 3 ütopyik özelliklerin distopyik özelliklerden daha fazla olduğu görülmektedir.
- Aydınlanma Dönemi: Bu tezde praksis temsil olarak adlandırılan diğer üç örnek tiplerinde TİP 4, TİP 5, TİP 6 ütopyik özelliklerin distopyik özelliklerden daha fazla ancak Rönesans Dönemine göre distopyik özelliklerin arttığı gözlemlenmektedir.
- Modern Dönem: Bu tezde ideolojik temsil olarak adlandırılan son üç örnek tiplerinde, TİP 7, TİP 8, TİP 9 distopyik özelliklerin ütopyik özelliklerden daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 4.11).

İdeolojik temsillerde özellikle her dönemin travmatik olayları ele alınmış ve bunun daha ötesi vurgulanarak uyarıda bulunulmuştur. Praksis temsillerde ise ideolojik temsillere paralel olarak ilerleyen dönem ilerledikçe distopyik özelliklerin arttığı görülmektedir

. **Tablo 4.11.** Praksis Temsil Okumaları (Sertsarı Aslan, 2024)

DÖNEM KAYITLARI			ÜTOPYALAR	YARATMA ARZUSU										TİPOLOJİ KURAMI	ÜTOPYA	DİSTOPYA			
				ARZU	TEMSİL ARGÜMANLARI														
					Özne				Nesne										
Dönem	Dönem Özelliği	Travmatik olaylar			Aile içi ilişkiler/Gündelik yaşam	Anne-Çocuk ve Kadın yeri/Kadın -Erkek ilişkisi	Birliklilik-İnanç	Yönetim	Para	Eğitim / Bilim /Felsefe	Giyim	Kentsel/Mimari	Mülkiyet						
Rönesans Dönemi	Modernitenin Başlangıcı	* Politik dünyanın sarsıntısı *Bilime inanmayan insanlar yoğunlukta *Büyük aydınlanmanın başlaması *....	THOMAS MORE Ütopya	*Saygı ve Sevgi dolu iyi bir ülke *Barış içerisinde kurulan bir ada	*Yaşlılar ve gençler bir arada olmalı	*Kadın erkek eşittir *Çocukları dadılar büyütür	*Halk yemekhanesinde buluşulur *Hizmet eden kölelerdir	*Yönetimde tek kişi yoktur *Prens ve Rahipler bulunur	*Değersiz *Yiyecek-içecek sıkıntısı yok	*Ziraat eğitimi çok önemli *Sanat değerli * Çok fazla kitap okunur ve birarada tartışılır	*Önemsiz *Günlük hayata uygun * Kendileri diler *Standart *Eşit	*Ada Yaşamı *Belirli mesafelerde konutlar *Çiftlik evlerinde 40 kişilik yaşam *Bahçeler önemli	*Özel mülkiyet yok *Herkes eşit	TİP 1	100%	0%			
			TOMASSO CAMPENELLA Güneş Kenti	*Güç *Sevgi *Bilgelik içerisinde bir yaşam	*Aile içi bağlar ve ilişkiler çok önemli	*Kadın erkek eşittir	*Halk yemekhanesinde buluşulur	*Hiyerarşiktir *Rahipler ve bükrasi vardır	*Değersiz	*Uygulamalı eğitim *Bilim çok önemli	*Önemsiz *Gardrop görevlisi var *Standart *Eşit	*Ada da geçmez *Güneyde kent tasviri *Tepede yapılaşma *Adını yedi ayrı gezegenden alan 7 ayrı cember bulunur	*Özel mülkiyet yok *Herkes eşit	TİP 2	100%	0%			
			FRANCIS BACON Yeni Atlantis	*Akıl *Bilim ve Tekniğin önemli olduğu bir yaşam	*Aile okadar önemlidir ki en büyük kötülüklerin dahi panzehiridir	*Kadın özgür	*Misafirperverlik vardır * Dine önem verilir	*Dine dayalı bilim akademisi	*Değersiz	*Akıl ve bilim çok önemli	*Önemsiz	*Ada *Bilim akademisi merkezli ada yaşamı	*Özel mülkiyet için katı kurallar yoktur.	TİP 3	94%	6%			
Aydınlanma Dönemi	Sağlıksız Kent	*Kolera salgını	BENJAMİN WARD Hygeia A City of Health	*Daha mutlu bir kent *Sağlıklı bir Kent	*Aile kavramı yok *Sağlıklı olunması isteniyorsa aile bir arada olmamalı	*Sağlığa kavuşulduğunda eşit olabilir	*Bilim ve tartışma için bir arada olunur	*Parlamento sistemi	*Önemli *Zengin fakir ayrımı var	*Önemli	*Temizliği çok önemli *Çamaşırhanelerden geçiyor * Standart	*Şehir	*Özel mülkiyet vardır	TİP 4	28%	72%			
			EDWARD BELLEMEY Geçmişe Bakış	*Erdemli bir yaşam	*Aile genelde dışarıda yemekte buluşuyor	*Kadın erkek eşittir	*Halk yemekhanesinde *Halk çamaşırhanesinde buluşulur	*Hiyerarşik düzen	*Değersiz	*Uygulamalı eğitim *Bilim çok önemli	*Modern *Önemli-uyumlu	*Şehir	*Özel mülkiyet yok *Herkes eşit	TİP 5	62%	38%			
			WILLIAM MORRIS Hiçbir yerden haberler	*Makinelerin yoksulluk değil, zenginlik getirmesi	*Düzenli aile hayatı *Çocuklar en iyi eğitimi önce ailede alır	*Kadın erkek eşittir	*Festivallerde buluşulur	*Hiyerarşik düzen	*Önemli	*Uygulamalı eğitim *Okul gereksiz	*Terbiyeli giyim tarzı * Kumaşla örtülü *Abartısız *Özel	*Bahçeler önemli	*Özel mülkiyet vardır *Çalışma hakkına göre bölüştürülür *Statü göstergesidir	TİP 6	84%	16%			
Modern Dönem	Sanayi Devrimi	*Kırdan Kente Göç *Sağlıksız yaşam koşulları *Nüfus yoğunluğu *teknolojiden dolayı mesneleşen insan *Hızlı tüketim *Zengin fakir ayrımı *Hiyerarşik düzen	LE CORBUSIER Çağdaş Kent	*Masallardaki gibi bir kent	*Çekirdek aile	*Çalışan anne figürü *Başarılı kadın *Çocuk bakıcı ile *Kadın ev işi yapmaz	*Misafir evde ağırlandı ortak alanlarda ve çalışanlar tarafından ağırlandır	*Hiyerarşik düzen	*Çok önemli *Para statü göstergesi *Yaşam sivilini belirleyen şey	*Uygulamalı eğitim *Çocuklar için özel eğitim alanları	*Statü göstergesi * İş hayatına özel * Önemli	*Yüksek katlı yapılaşma	*Bireysel mülkiyet yoktur * Hiyerarşik yerleşim vardır	TİP 7	34%	66%			
			FRANK LLOYD WRIGT Broudacre City	*Kır ve Kentin birleşimi	*Aileyi tekrar yakınlaştırmak	*Kadın erkek eşittir *Kadın bahçe işleri ile uğraşır	*Doğaya ile bütünleşmek, biraraya gelmek	*Hiyerarşik düzen	*Tarlaların değeri ile ilişkili	*Uygulamalı eğitim	*Gündelik hayatta çalışmaya uygun	*Yatay mimari Merkez yok *Doğaya Saygılı *Doğa ile bütünleşlik	Mülkiyetin eşit dağıtılmasını savunur *Ancak dağıtım değişkendir	TİP 8	91%	9%			
			ARCHIGRAM Walking City	*Özgür insanlık fikri olan bir yaşam	*Çekirdek aile	Bahsedilmiyor	*Birbirlerinden kopuk yaşamlar alanları	*Totaliter toplum	Bahsedilmiyor	Bahsedilmiyor	Bahsedilmiyor	*Kapsül içerisinde konut yaşamları *Esnek mimari *Bağlamı olmayan yapılaşma *Kullan -at konutlar	*Mülkiyet dönüşümlü olarak kullanılır *Özel mülkiyet yoktur	TİP 9	7%	93%			

5. SONUÇ

Mimarlık yönlendirici gücü sayesinde toplumsal ilişkileri etkilemekte, sosyal ilişkiler kurmakta ve geleceğe aktarılabilecek hem fiziksel hem de sosyal koşulları tanımlamaktadır. Dolayısı ile mimari bir dokunuş tüm geçmişi geleceğe bağlayan ve gündelik yaşam içerisindeki ilişkileri tümüyle ele geçiren bir etkiyi yaratmaktadır. Bunun neticesinde ortaya çıkan ilişkiler ağı kendi bağlamının içerisinde gerçekleşen bir takım yaşamsal formları oluşturur. Yaşamsal formlar ise gelecek bağlamı etkiler. Burada mimarlık ve bağlam içerisindeki paradoksal ilişki gözlenebilir. Bağlama uygun tasarlanan mimarlık ürünü gündelik yaşamı bu bağlama göre devam ettirirken, bağlama uygun olmayarak yapılan bir mimarlık ise tekrar bağlamından etkilenen bir mimarlık ideolojisini ortaya çıkarır. Fakat ideoloji burada sadece aktarılabilecek fikirdir.

Her dönemin kendine ait bağlam özellikleri muhakkak ki toplumu memnun etmeyen girdileri vardır. Bu sebeple her dönemde kendine özgü arzulan ideal kentler oluşmuştur. Bu fikre göre arzulan ideal kent en kusursuzu en mükemmeli sunacaktır. Mükemmel ideal kent tanımı ilk olarak bir arzu ile başlamakta sonrasında ise bir adım öteye giderek kendi temsilini oluşturmaktadır. Temsil ise, bir aktarım biçimidir. Bu tezde arzunun aktarımı kentin ideolojik olarak temsili ve praksis temsili olarak iki ayrı grupta ele alınmıştır. İdeolojik temsil fikirleri aktarırken daha düş gücüne dayalı, toplumdan daha fazla soyutlanan, bazen yargılayan, eleştiren bazen ise gerçek hayatta olamayacak şeyleri tasvir ederek aktarımında birtakım farkındalıklar kazandıracak şeklinde olmaktadır. Praksis temsil ise kente dair kurgunun tamamen yaşamsal fonksiyonları içerisinde belli normları, kuralları, yaşam biçimleri olan bir kenti tariflemektedir. Dolayısı ile bu temsil ideolojik temsile göre daha somut bir mimari tasarım, yaşam kurgusunu barındırmaktadır.

İdeoloji ve praksis temsil kavramları tezin ana hatlarını oluştururken buna ait alt başlıklar ise hipotezi yansıtmaktadır. Arzu nesnesi tanımı ile aktarılan ütopyalar tezin ana konusunu belirlemektedir. Hipoteze göre “Arzu nesnesi ütopyalar; hayal ürünü olup, temsil edildikleri takdirde distopik özelliklere sahip kavramlara dönüşmektedirler” hipotezinin kullanıldığı çalışmada, arzu nesnesinin temsilinin bağlam ile olan ilişkisini sorgulamakta ve bu süreci aşamalar ile yansıtmaktadır. Mimarlık ve arzulan şeyler üzerinde düşündürücü niteliğe sahip oluşturulan bu tezde, ideal olan kentin ütopya olarak tanımlanması ve ideal olarak tanımlanan kentin ideali oluşturup, oluşturmadığı üzerine yapılan karşılaştırmalar ve değerlendirmeler ile sağlanmaktadır.

Literatür taramasında birincil kavramlar araştırılırken elde edilen tüm bulgular kendi içlerinde kurgulanarak karakterize olan yaşamsal formu oluşturmak için kullanılan yöntemlerde kodlamalar kullanılmıştır. Bu kodlamalar sayesinde çeşitli kategoriler yapılarak temsil edilen ütopyanın aktarımı değerlendirilmiştir. İdeolojik temsil başlığında incelenen örneklerde yapılan aktarım oldukça değerlidir. Çünkü ideolojik olan temsilin temel işlevi bir fikir aktarımıdır. Bu aktarım da kente dair bilgiler ve bağlamın etkisi de göz önünde bulundurulmaktadır. Bağlamın ilişkileri ideal olan ideolojik temsili etkilemektedir. Dolayısı ile araştırılan bu kavramlar kendi aralarında da ilişki içerisinde olan bir kurguyu tanımlamaktadır. Praksis temsilde araştırılan ütopyalar ise kendi içlerinde alt başlıklara ayrılmaktadır. Burada önemli olan şey praksis edilecek kentin yaşamsal girdileridir. Bu girdiler ise gündelik yaşam argümanlarının toplanması ile oluşturulmuştur. Gündelik yaşam kentin birebir yaşanan kısmı ve geçmiş ile geleceği de bağlayarak aktarımları yapan görevdedir. Arzulanan kentin gündelik yaşam argümanlarının kategorize dilemesi ve ilişkisel ağların kurulması için Aldo Rossi'nin aforizması kullanılmıştır. Aldo Rossi özne ve nesnelerin ilişkide olduğu şehrin ilişkisini çözümlemekte ve bu ilişkinin ise kaydını şehrin tuttuğunu söylemektedir. Bu aynı zamanda onun bağlama vurgu yaptığını göstermektedir. Çünkü bağlam tamamen bu ilişkilerin gerçekleştiği ve bu ortamı hazırlayan bir kavramdır. Bu tezde bağlamın etkisinde oluşan özne nesne ilişkilerinde ütopyanın gündelik yaşamları alt başlıklar halinde incelenmiştir. Alt başlıklarda elde edilen bulgular ise elde edilen tüm ideal praksisler ile karşılaştırılarak geçirilen değişim aktarılmıştır. Aktarılan tüm ideal kentler, yine Aldo Rossi'nin görüşü ile tipoloji kuramına dayandırılmıştır. Çünkü Aldo Rossi'ye göre tipler kendi içlerinde kendi özelliklerini barındıran olgulardır. Bu tezde tipoloji kuramı üzerinden oluşturulan tipler tamamen ideal kentin içinde gündelik yaşamı, özne nesne ilişkilerini, bağlam özelliklerini, özellikle en başında kurgulanan arzusun temsil ile uyumunu aktaracak şekilde oluşturulan bir düzen kurgusudur. Dolayısı ile bu tezde aktarılan her tip yeni fikri, yeni ideali, yeni toplumu da tariflemektedir.

Tekrar hipoteze dönüldüğünde “Arzu nesnesi ütopyalar; hayal ürünü olup, temsil edildikleri takdirde distopik özelliklere sahip kavramlara dönüşmektedirler”. Bahsedilen ütopya ve distopya kavramlarının literatür taramasında karşılaşılan sonuçlar; özne, nesne ve bağlam üzerinden tüm gündelik yaşam girdilerinin ütopyik kavramlara mı yoksa distopik kavramlara mı daha yakın olduğu karşılaştırılması yapılmıştır.

Değerlendirmede, tüm kavramlar yaşamsal faaliyetler ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Bu değerlendirme sonucunda elde edilen bulgular içerisinde,

- İdeal kentlerin ilk örneklerde ütopya kavramlarına yakın olduğu, dönemin sorunlarından daha yalıtılmış ve daha ideolojik fikirler olarak sunulduğu görülmektedir.

- Örnekler arasında dönemler ilerledikçe praksis örneklerin distopik özelliklere sahip olduğu, dönemin özelliklerinden çok fazla etkilendiği gözlemlenmektedir.
- İdeolojik temsillerin praksis temsillerle paralel görüşler içerdiği ve praksis temsilleri desteklediği izlenmektedir.

Ütopya temsillerinin hem ideolojik hem de praksis temsillerinin incelendiği bu tezde, yapılan çalışmanın hipotezi destekler nitelikte olduğu, dönemler ilerledikçe görülen distopik fikirlerin içerisinde olan kötüyü daha kötü gösterme fikri ve gelecek kötü senaryoları oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu gözlemlere dayanarak elde edilen bulgulara bakıldığında, geleceğe dair ütopyaların temsili distopyaya dönüşmesi fikri çok da haksız bir fikir sayılmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, Z. B. (2017). Modern dünya, gündelik yaşam ve modern Özne. Farklılıklar, çatışmalar ve eylemlilikler çağında sosyoloji. *VIII. Ulusal Sosyoloji kongresi*. Ankara: Odtü.
- Adorno, W. (1972). *Dialectic of enlightenment*. New York: Seabury Press.
- Alsaç, O. (2003). *Orhan Alsaç : Bir Türk Mimarının Anıları, Yaşamı, Etkinlikleri*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Aristofanes. (2011). *Eski Yunan Komedyaları, Kuşlar, Bulutlar, Furkan Akderin (Çev.)*. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Aydoğan, D. (2013). Gündelik yaşam pratiklerinde anlamı inşa eden toplumsal dinamikler. *Sosyoloji Dergisi*, (28), s. 1-8.
- Baba, E. C. (2020). *İdeal Kent Arayışında Mimari Ütopyalar*. İstanbul: Yem Yayınevi.
- Bachelard, G. (2020). *Mekânın Poetikası, Alp Tümertekin (çev.)*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bacon, F. (2014). *Ütopya Üçlemesi III. Yeni Atlantis, Cenk Saraçoğlu (Çev.)*. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Baudelaire, C. (2009). *Modern Hayatın Ressamı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berger, A. (2012). *Kültür Eleştirisi, Kültürel Kavramlara Giriş, Özgür Emir (Çev.)*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bergerac, S. (2012). *Öteki Dünya Ay Devletleri ve İmparatorlukları, Mustafa Emin Demirkan (Çev.)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berman, M. (2004). *Katı Olan Her şey Buharlaşıyor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Biot, P. A. (1997). *Laboratoire de Modernité*. Fransa: Jean michel place.
- Bloch, E. (2007). *Das Prinzip Hoffnung*. Almanya: Suhrkamp Verlag.
- Bradbury, R. D. (2021). *Fahrenheit 451*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Brown, P. (2017). *Geç Antikçağ Dünyası*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Burke, P. (2003). *Avrupa'da Rönesans Merkezler ve Çeperler, Uygur Abacı (Çev.)*. İstanbul: Pasifik Ofset.

- Bürger, P. (2017). *Avangard Kuramı, Erol Özbek, Şeyda Öztürk (Çev.)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cabet E. (2012). *İkaria'ya Yolculuk*. İstanbul: Say Yayınları.
- Campanella, T. (2014). *Ütopya Üçlemesi II. Güneş Ülkesi, Veysel Atayman (Çev.)*. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Cavendish, M. (2020). *Yeni Kristal Dünya, Servin Sarıyer (Çev.)*. Ankara: Kara Karga Yayınları.
- Certeau, M. G. (2009). *Gündelik hayatın keşfi-II. Konut, Mutfak İşleri*. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Corbusier, L. (1993). *Kendi Penceresinde Bir Adam*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Corbusier, L. (1999). *Bir mimarlığa doğru*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Corbusier, I. (2015). *Mimarlık Öğrencileri İle Söyleşi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çörekçioğlu, H. (2015). *Modernite ve Ütopya: Ütopya 1984 ve Mülksüzler Üzerinden*. İstanbul: Sentez yayıncılık.
- Dostoğlu, N. (1988). Utopia and determinism: Architectural deterministic thinking I urban utopias. *METU JFA*, (8:2), s. 143-152.
- Douglas, M. (1992). *Risk and Blame : Essays in cultural theory*. London: Routledge.
- Elo, S. K. (1988). The Qualitative content analysis proces. *Journal of Advanced Nursing*, s. 107-115.
- Faucault, M. (2017). *Kelimeler ve Şeyler, Mehmet Ali Kılıçbay (Çev.)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Fishman, R. (2016). *Yirminci Yüzyılda Kent Ütopyaları: Ebenezer Howard Farnk Lloyd Wright, Le Corbusier*. İstanbul: Arketon Yayıncılık.
- Foucault, M. (1993). *Bu Bir Pipo Değildir, Selahattin Hilav (Çev.)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2016). *Bilginin Arkeolojisi, Veli Urhan (Çev.)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2017). *Kelimeler ve Şeyler. Mehmet Ali Kılıçbey (Çev.)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Földenyi, L. F. (2020). *Yaşayan Ölümün Mekanları, Kafka, Chirico ve Diğerleri, Emre Güler (Çev.)*. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.

- Fredriksen, P. (1996). *Augustine and the Jews: A Christian Defense of Jews and Judaism*.
- Gelesne, C. (2006). *Nitel Araştırmaya Giriş, Ali ERsoy, Pelin Yalçınoglu (Çev.)*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Gibbs, G. (2007). *Analyzing Qualitative Data*. CA: Thousand Oaks.
- Gordin, T. P. (2018). *Ütopya-Distopya Tarihsel Olasılığın Koşulları*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Güler, A. H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Gürkan, A. (2018). *Ütopya ve Modern Dünya*. İstanbul: Pruva yayıncılık.
- Hall, S. (2017). *Stuart Hall. Information Theory, İdil Dündar (çev.)*. İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Hays. (2011). *Mimarlığın arzusu: Geç avangardı okumak. Volkan Atmaca, Bahar Demirhan (çev.)*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Hays, K. M. (1998). *Oppositions Reader; Selected Readings from A Journal for Ideas and Criticism in Architecture*. New York: Princeton Architectural Press.
- Hof, U. (2004). *Avrupa'da Aydınlanma*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Huxley, A. (2013). *Cesur Yeni Dünya , Savaş Kılıç (Çev.)*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Jacobs, J. (1993). *The Death and Life of Great American Cities*. New York.
- Jameson, F. (2005). *Ütopya Denen Arzu, Ferit Burak Aydar (Çev.)*. İstanbul: Metis Yayınları .
- Kaldık, B. (2017). Türkiye'de Modernite Bağlamında Kent (li)leşme. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3), s. 27-41.
- Karaarsalan, F. (2019). *Toplumsal hafıza: Hatırlamanın ve Unutmanın Sosyolojisi*. İstanbul: Ketebe yayınları.
- Karmaz, E. (2022). Özne-Mekân Etkileşim Süreci . *Mekânı Düşlemek*. içinde İstanbul: Nika Yayınevi.
- Kipnis, J. (2001). *Perfect Acts of Architecture, Moma 2001*. Fransa: Museum of Modern Art.
- Kronenburg, R. H. (2002). *Houses in Motion: The Genesis, History and Development of the Portable Building*. New York: Acedemy Press.

- Lefebvre. (2012). *Gündelik hayatın eleştirisi II Ergüden (Çev.)*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Mayer, U. (2018). *Harzburger Hof : The Story of a Grand Hotel*. Almanya: Banteli.
- Moneo, R. (1978). *On Typology*. USA: The MIT press.
- More, T. B. (2009). *Ütopya*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Morris, W. M. (1994). *Hiçbir Yerden Haberler*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ojolfo, A. (2022). *Arzu Mimarlığı Mimarlığı Düşünmek ve Düşlemek*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Orwell, G. (2000). *1984, Celal Üster (Çev.)*. İstanbul: Can Yayınları.
- Orwell, G. (2019). *Hayvan Çiftliği, Celal Üster (Çev.)*. İstanbul: Can Yayınları.
- Platon. (2018). *Devlet, Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz (Çev.)*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Rossi, A. (1978). *The architecture of the city, Eisenman, P. (Çev.)*. . Cambridge: MA: MIT press.
- Sargent, J. (1967). *John Singer Sargent*. USA: JG Press.
- Stavrides, S. (2021). *Kentsel Heterotopya Özgürleşme Mekanı Olarak Eşikler Kentine Doğru*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Strauss A., C. J. (1998). *Basics of Qualitative Research*. USA: San Jose State University.
- Swift, J. (2014). *Gulliver'in Seyahatleri, Can Ömer Kalaycı (Çev.)*. İstanbul: Can Yayınları.
- Tafuri, M. (1976). *Architecture and utopia: design and capitalist development*. Cambridge: MA: MIT press.
- Tafuri, M. (1979). *Interpreting the Renaissance*. USA: Garaj Kitap.
- Tanyeli, U. (2017). *Yıkarak Yapmak*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Touraine, A. (2017). *Toplumların Sonu, Olcay Kunal (Çev.)*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Tschumi, B. (2018). *Mimarlık Ve Kopma*. İstanbul: Janus Yayıncılık.

Verne, J. (2011). *Dünyanın Merkezine Yolculuk, Ali Aydoğan (Çev.)*. İstanbul: Arkadaş Yayıncılık.

Vidler, A. (2016). *Yaşadığımız Günün Tarihleri: Mimarlıkta Modernizmi İcat Etmek, Alp Tümertekin (Çev.)*. İstanbul: Janus Yayınları.

Wells, H. (2020). *Zaman Makinesi, Volkan Gürses (Çev.)*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Wells, H. (2023). *Dr. Moreau'nın Adası, Ali Kaftan(Çev.)*. İstanbul: İthaki Yayınları.

(URL-16): World Architects

<<https://www.world-architects.com/en/architecture-news/found/imaginary-cities>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-17): World Architects

<<https://www.world-architects.com/en/architecture-news/found/imaginary-cities#image-5>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-18): Taste Bologna

<<https://www.tastebologna.net/blog/modena-cemetery>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-19): Pinterest

<<https://tr.pinterest.com/robertoffical/peter-eisenman/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-20): Pinterest

<<https://tr.pinterest.com/robertoffical/peter-eisenman/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-21): Skopbülten

<<https://www.e-skop.com/skopbulten/mimari-duzenekler-sakramentler-ve-saatler/6507>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-22): Skopbülten

<<https://www.e-skop.com/skopbulten/mimari-duzenekler-sakramentler-ve-saatler/6507>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-23): Pinterest

<<https://tr.pinterest.com/pin/500321839851026792/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-24): Wikimedia

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Martini_-_Trattato_di_architettura_civile_e_militare,_1841,_III-0055.jpg>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-25): Fineartamerica

<<https://fineartamerica.com/featured/atlantic-codex-codex-atlanticus-f--recto-leonardo-da-vinci.html>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-26): İdnyturk

<<https://www.indyturk.com/node/580301/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/g%C3%BCne%C5%9F-tutulmas%C4%B1-ve-bar%C4%B1%C5%9F>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-27): Artfulliving

<<https://www.artfulliving.com.tr/gundem/1666-yilindan-feminist-bir-utopya-yeni-kristal-dunya-i-21594>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-28): Dusunbil

<<https://dusunbil.com/gulliverin-gezileri-homerosun-odesa-destanindan-sonra-yazilan-ilk-buyuk-fantastik-seyahat-metni>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-29): Wikipedia

<https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Viagens_de_Gulliver_023.jpg>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-30): Derindusunce

<<https://www.derindusunce.org/2015/07/05/utopya-thomas-more/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-31): Wikimedia

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thomas_More_Utopia_November_1518_Thomas_Morvs_Petro_%C3%86gidio_S._D._%28The_Folger_Shakespeare_Library%29.jpg>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-32): Meisterdrucke

<<https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Unknown-artist/1034774/Utopiensium-Alphabetum>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-33): Bilimkurgukulubu

<<https://www.bilimkurgukulubu.com/edebiyat/tommaso-campanellanin-gunes-ulkesi/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-34): Felsefe-bilim

<<https://www.felsefe-bilim.com/post/166907626352/bacon%C4%B1n-%C3%BCtopyas%C4%B1-yeni-atlantis>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-35): Azizmsanat

<<http://www.azizmsanat.org/2017/05/21/aydinlanmanin-gostergesi-sanat-ahmet-say/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-36): Eskişeyler

<<https://eksiseyler.com/jules-verneun-dunyanin-merkezine-yolculukta-onculedigi-model-cilgin-bilim-adami>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-37): Library

<<https://www.library.illinois.edu/rbx/hgwells2016/category/the-time-machine/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-38): Tutarmu

<<https://tutarmu.com/doktor-moreaunun-adasi/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-39): Archive

<<https://archive.org/details/b23983978/page/34/mode/2up>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-40): Archive

<<https://archive.org/details/b23983978/page/34/mode/2up>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-41): Archive

<<https://archive.org/details/b23983978/page/34/mode/2up>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-42): Tutarmu

<<https://tutarmu.com/geriye-bakis-2000den-1887ye/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-43): Tecahuliarif

<<https://tecahuliarif.com/2016/11/aldous-huxley-cesur-yeni-dunya/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-44): Dmy

<<https://www.dmy.info/hayvan-ciftligi-george-orwell/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-45): Dw

<<https://www.dw.com/tr/trump%C4%B1n-ard%C4%B1ndan-1984-broadwayde/a-37395616>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-46): Architecture design theory

<<http://architecturedesigntheory.wordpress.com/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-47): Arquiscopio

<<https://arquiscopio.com/archivo/2013/08/10/broadacre-city/?lang=en>>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-48): Researchgate

<https://www.researchgate.net/figure/A-square-mile-section-of-Broadacre-City-Frank-Lloyd-Wright-1934-via_fig3_333115481>

Erişim Tarihi: 06.2024

(URL-49): Tecnne

<<https://tecnne.com/arquitectura/nomadas-walking-city/>>

Erişim Tarihi: 06.2024

